

తెలంగాణ పద(బంధ)కోశం

నలిమెల భాస్కర్

నయనం ప్రచురణలు

తెలంగాణ పద(బంధ)కోశం

నలిమెల భాస్కర్

నయనం ప్రచురణలు

సిరిసిల్లా

తెలంగాణ పద(బంధ)కోశం నలిమెల భాస్కర్

జూలై, 2003

ప్రతులకు

- 1) రామగుండం బుక్ ట్రస్టు
క్వార్టర్ నంబర్ B.9/28, PTS,
NTPC జ్యోతి నగర్ - 505 215
కరీంనగర్ జిల్లా.
ఫోన్ : 08728 - 271460
- 2) నయనం ప్రచురణలు
6-5-101, విద్యానగర్,
సిరిసిల్లా - 505 301
ఫోన్ : 08723 - 232873
- 3) ఎన్. సావిత్రి
9-5-191, ప్రగతి నగర్,
లారెల్ స్కూల్ రోడ్,
కరీంనగర్ - 505 001
ఫోన్ : 0878 - 2268522

ముద్రణ

అరుణ ఆఫ్ సెట్ ప్రింటర్స్

కరీంనగర్, ఫోన్ : 0878 - 2222200

వెల 60/- రూ.

ఈ పుస్తకానికి రక్షణం చేసిన

జీగురు అయిలయ్య

జుర్ర తిరుపతి

ఏదెల్ల రాములు

గురిటేల ప్రసాద్

ఎం.ఏ. సాబీర్

వగల రాజేందర్‌లకు కృతజ్ఞతలు.

ఆచార్య రవ్వా శ్రీహరి
ఉపాధ్యక్షులు

ద్రావిడ విశ్వవిద్యాలయం,
కుప్పం - 517 425 ఆంధ్రప్రదేశ్.
(08570) 278236/278209 (O) 255750 (R)
Fax : 91-08570-278230
Mobile : 94402 73599

అభినందనం

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని అన్ని ప్రాంతాల ప్రజలు మాట్లాడేది తెలుగు భాషే ఐనా అది అంతటా ఒకేరూపంలో వినిపించదు. ప్రజల వ్యవహారంలో, ఒకే భాషలోని పదాల్లోనూ, ఉచ్చారణంలోనూ, పదాల అర్థాల్లోనూ, ప్రత్యయాల్లోనూ తేడాలు ఉంటాయి. ఒకే భాషకు చెందిన ఈ భేదాలను మాండలికాలు అని అంటారు. ప్రాంతాన్నిబట్టి, వృత్తిని బట్టి, విద్యార్హతలను బట్టి వేరు వేరు మాండలికాలు ఏర్పడతాయి. అతి ప్రాచీనభాషయైన సంస్కృతంలోనూ ప్రాంతభేదాన్నిబట్టి ఏర్పడిన మాండలికాలున్నట్లుగ భగవత్పతంజలి మహాభాష్యంలోని ఈ క్రింది వాక్యం తెలియజేస్తుంది.

శవతిర్గతకర్మా కంబోజేష్వవ భాషితో భవతి, వికారమేవైనమార్యా భాషంతే శవ ఇతి (గత్యర్థకమైన ' శవ ' ధాతువుకు ఆ అర్థంలో కంబోజదేశంలోనే వ్యవహారం. ఆర్యులు మాత్రం దీనిని గత్యర్థంలో వాడక ' శవము ' అనే అర్థంలోనే వాడుతారు)

వృత్తి పదపరిశీలన ఆధారంగా ఆచార్య భద్రరాజు కృష్ణమూర్తిగారు తెలుగుదేశాన్ని నాలుగుభాషా మాండలికాలుగా విభజించవచ్చునని నిరూపించినారు. అవి 1. పూర్వమండలం (శ్రీకాకుళం, విశాఖపట్టణం జిల్లాలు)

2. దక్షిణ మండలం (రాయలసీమ, నెల్లూరు, ప్రకాశం జిల్లాలు)
3. ఉత్తరమండలం (తెలంగాణా - మహబూబ్ నగర్, ఖమ్మం జిల్లాల్లో కోస్తా - రాయలసీమలను అనుకున్న తాలుకాలు ఆయా భాషా మండలాల్లో కలుస్తాయి)
4. మధ్యమండలం (ఉభయ గోదావరులు, కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలు)

ఈ విభజన ప్రకారం తెలంగాణా ప్రాంతం ఒక ప్రత్యేకమైన భాషా మండలంగా భావింపపడుతుంది.

ప్రస్తుతం డా॥ నలిమెల భాస్కర్ గారు తెలంగాణా ప్రాంతంలోని ప్రజల వ్యవహారంలో ఉండే మాండలిక పదాలను, పదబంధాలను ఒక కోశంగా కూర్చి మనకందిస్తున్నారు. ప్రాచీన నిఘంటుకాదులు ప్రధానంగా లిఖిత వాఙ్మయంలోని పదజాలాన్ని మాత్రమే నిఘంటువుల్లోకి చేర్చడానికి ప్రయత్నించినారుకానీ మాండలికాలను గానీ, జనవ్యవహారంలోని పదాలను గానీ నిఘంటువుల్లో చేర్చడం కనిపించదు. దీనివల్ల జనవ్యవహారంలోని అనేక పదాల స్వరూపంకానీ, వాటి అర్థాలు కానీ జిజ్ఞాసువులకు తెలియడానికి అవకాశం లేదు. నలిమెల భాస్కర్ గారి ఈ తెలంగాణా పద(బంధ) కోశం వంటి నిఘంటువులు ఈ లోపాన్ని తీరుస్తాయనడంలో సందేహం లేదు.

డా॥ నలిమెల భాస్కర్ గారు బహుభాషావేత్తలు, బహుగ్రంథకర్తలు. అనువాద ప్రక్రియలో మంచి అనుభవం సంపాదించినవారు. ప్రస్తుతం నిఘంటు నిర్మాణ ప్రక్రియను కూడా చేపట్టినందుకు వారిని అభినందిస్తున్నాను. అనేక కారణాలవల్ల తెలంగాణా ప్రజలే తమ తెలుగుభాషా వ్యవహారాన్ని, విలక్షణతను, విశిష్టతను మరచిపోతున్న సందర్భంలో తెలంగాణంలోని పదాలను, పదబంధాలను సేకరించి ' తెలంగాణా పద (బంధ) కోశాన్ని ' ప్రచురించినందుకు వారిని అభినందిస్తూ తెలంగాణా ప్రాంతపు మాండలికభాషా విషయంలో తమ కృషిని కొనసాగిస్తారని అశిస్తున్నాను.

రవ్వా శ్రీహరి

కడపపుకోని మాట

అది 2001 వ సంవత్సరం. అక్టోబర్ నెల. బహుశా రెండో వారం అనుకుంటాను. సిద్ధిపేటలో మంజీర రచయితల సంఘం సభలు జరుగుతున్నాయి. అవి పదిహేనవ వార్షికోత్సవాలు. రెండు రోజుల సభలు. రెండో రోజు సమావేశం తెలంగాణ సంస్కృతి సాహిత్యాలకు సంబంధించింది. మిత్రుడు నందిని సిధారెడ్డి నన్ను తెలంగాణ భాష గురించి మాట్లాడవలసిందిగా పిలిచాడు. నేను కాజీపేట నుండి సిద్ధిపేటకు వెళ్ళే ప్రయాణ సన్నాహాల్లో వున్నాను. ఇంతలో మా ఆవిడ సావిత్రి “పిలిచెటోడు మంచిగనే పిలిచిండు. పోయెటోనివి మంచిగనే పోతున్నవ్. ఇంతకు నీకు తెలంగాణ భాషాత్తదా ?” అంది. అంతే ! నా ఉత్సాహం క్షణాల్లో నీరుగారి పోయింది పదునాల్గు భారతీయ భాషలకు సంబంధించిన పరిచయ జ్ఞానం పటాపంచలైంది. ఎంతో కొంత తెలుసు అన్న నా అహం బదాబదలైంది “అదేంటమ్మా ? అట్లా మాట్లాడుతున్నావు ? నాకు తెలంగాణ భాష రాదా ఏంటి ? ” అని జవాబయితే యిచ్చాను గానీ నా మనస్సు మనస్సులో లేకుండా పోయింది. ఏమైతేనేం కాజీపేటలో బస్సు ఎక్కింది మొదలు సిద్ధిపేటలో దిగేంత వరకు దాదాపు నాలుగు గంటల ప్రయాణం నన్ను నేను తవ్వకోవడానికి సరిపోయింది. నేనెవరిని ? నా జన్మభూమి ఏది ? నా మాతృభాష ఏమిటి ? నేను పుట్టి పెరిగిన ఊళ్ళ మాట్లాడిన భాష, ఊపిరి తీసుకున్న శ్వాసలేవి ? నా బాల్యంలో నేను నా మిత్రులతో ముచ్చటించిన మాటలేవి ? అన్నీ ఏమై పోయినై ? నా భాషకు నేనే ఎంతగా పరాయివాణ్ణియాను ? జన్మనిచ్చిన తల్లితో సంభాషించి, కడుపు గట్టుకుని సాది సందర్శించిన తండ్రితో ముచ్చటించి, కుటుంబ సభ్యులతో మాట్లాడి మిత్రబృందంతో అలవోకగా సల్లాపించిన నా సమస్త పదజాలం ఎక్కడ మరుగున పడింది ? తొక్కు పలుకుల నుండి, నాకు ఊహ తెలిసిన నాటినుండి నాలో ఒక ఆవిభాజ్య అంగమైన నా మాట యివాళ నా నోటే యింతగా తత్తరపడుతూ తడబడుతున్నదెందుకు ? అన్నీ ప్రశ్నలే ! బస్సు ఏకాంత ధ్యాన మందిరం కదా !! ఇలా ఆలోచిస్తూనే వున్నాను. జవాబులు క్రమంగా స్పష్టమవుతున్నాయి. ప్రశ్నల మంచు నిదానంగా విచ్చిపోతున్నది. లీలగా సమాధానం గోచరిస్తున్నది.

నేనింతగా పరాయివాణ్ణి కావడం 1968 - 69 లోనే మొదలైంది. ఆంధ్రులకు వ్యతిరేకంగా 69 ప్రాంతాల్లో తెలంగాణ ఉద్యమం ఉధృతంగా సాగుతున్న రోజులవి. అప్పుడు నేను తొమ్మిదో తరగతిలో ఉన్నాను. ఉద్యమం ఊపులో విద్యాలయాలు మూతబడ్డాయి. కాలక్షేపం కోసం మా పూర్వ నారాయణపురం (ఒకప్పటి సిరిసిల్లా తాలూకాలోని ఇప్పటి ఎల్లారెడ్డిపేట మండలంలోనిది) లో వున్న చందాదారుల గ్రంథాలయాన్ని ఆశ్రయించాను. అక్కడ.. వందలాది పుస్తకాలున్నాయి. శరత్, ప్రేమచంద్ ల సాహిత్యం, కాశీమజిలీ కథలు, చందమామలు, డిటెక్టివ్ నవలలు, సాంఘిక నవలలు... యిలా ఎన్నెన్నో గ్రంథాలు. ప్రధానంగా వచన సాహిత్యం చదివాను... ఇంకేం..... ఇప్పుడు మనందరికీ పరిచయమున్న కోస్తాంధ్ర భాష అలవాటయింది. అప్పటినుండి అంటే నా పదమూడేళ్ల ప్రాయం నుండి నేను 'నాది కాని భాష' లో మాట్లాడాను. అందుకే మా అవిడే కాదు... మా బంధువర్గంలో వరసకు బావమరిది ఒకాయన నన్ను యిప్పటికీ “ నువ్వు ఆంధ్రోనివా ? అట్లా మాట్లాడుతావా ? ” అంటూ అటపట్టిస్తూనే వుంటాడు. ఇట్లా ఒకప్పటి తెలంగాణ ఉద్యమం వల్ల దొరికిన తెరపి నన్ను తెలంగాణ భాషకు దూరం చేస్తే, తెలుగు సాహిత్యంలోని యిప్పటి “ స్థానియత ” నన్ను మళ్ళీ నేను కోల్పోయిన మాటకు దగ్గర చేసింది. సిద్ధిపేటలో జరిగిన సభలో ఆరోజు ఏకధాటిగా అరగంటపేపు తెలంగాణ భాష గురించి తెలంగాణ భాషలోనే మాట్లాడాను. ఆ భాష యితర భాషలకీ, ముఖ్యంగా ఈనాటి రెండున్నర జిల్లాల భాషకీ ఏమాత్రం తీసిపోదని శాయశక్తులా నిరూపించాను.

తెలంగాణ పదాల సాగసు, మాదుర్యం, నాదం, అశ్మ, అత్యీయత, స్పృహనాత్మకత, మౌలికత, సార్థకత, మట్టివాసనలు అన్నీ అవిష్కరించడానికి ఆ సభ ప్లస్ మా అవిడ చాలా తోడ్పడ్డారని చెప్పవచ్చును. అట్లా మొదలైన భాషకు సంబంధించిన తృప్తి రానూ రానూ అనేక రహస్యాలను తేటతెల్లం చేయసాగింది. అప్పటి వరకు పదస్వరూపం తెలియని, తెలిసినా అసక్తిలేని, పదాలకు సరిగా అర్థం తెలియని, అనేకానేక తెలంగాణ పదాలు, పదబంధాలు సరికొత్త జీవంతో నా కళ్లముందు కదలాడనారంభించాయి. తీగలాగితే దొంకంతా కదలినట్లు నా తపన ముందుకు మరింత ముందుకు కొనసాగింది. తెలంగాణ రచయితల వేదిక వ్రథమ మహానభలు వరంగల్ లో జరిగినప్పుడు మళ్ళీ నేను భాష గురించి మాట్లాడడం, వేదిక పత్రిక “ సోయి ” లో

తెలంగాణ భాష గురించి ఒక వ్యాసం రాయడం, నిజామాబాద్ జిల్లా మహానభల్లో మళ్ళీ తెలంగాణ భాష గురించి మాట్లాడడం... ఇవన్నీ తదనంతర పరిణామాలు. ఈ క్రమంలోనే కనీసం ఐదువేల పదాలు, పదబంధాలు సేకరించి ఒక పదకోశం ప్రచురిస్తే ఎలా వుంటుందన్న ఆలోచన కలిగింది. ఇంకేం ? అనువాదాలు దాదాపు అపేక్షాను. పదాదుల సేకరణ మొదలెట్టాను. అదుగో అట్లా మీ ముందున్నదే ఈ చిన్న పుస్తకం.

తెలంగాణ ప్రజలు ఎంతో అర్థవంతమైన భాష మాట్లాడుతున్నారు. ఉదాహరణకి మేర అన్న పదాన్ని పరిశీలించండి. ఈ పదాన్ని ఇతర ప్రాంతీయులు “దర్జీ” అంటున్నారు. అది ఉర్దూ పదం. మేరల (హద్దుల) మేరకు గుడ్డల్ని కత్తిరించి కుట్టే వ్యక్తి మేర. ఇదేమో తెలుగు పదం. తెలంగాణలో వ్యవహరించబడే కాపొల్లు, కాపుదనపొల్లు అనే మాటలు అసలు సిసలు తెలుగు పదాలు. పంట పండించి వాటికి కాపు (కాపలా) గా వుండేవాళ్ళు కాపొల్లు. దీనికి సమానార్థకంగా ఆంధ్రప్రాంతంలో రైతులు అంటున్నారు. రైతు ఉర్దూ పదం. మెత్తగా వుండునట్లు తలకింద పెట్టుకునేది మెత్త (దిండు), రోట్లా వేసి నూరినప్పుడు, తొక్కితే ఎట్లా మెత్తనవుతుందో అట్లా తయారైనది తొక్కు (పచ్చడి), తన్నితే, తంతే పడివుండేది తంతె (మెట్టు), చల్లగా వుండేది చల్ల (మజ్జిగ), ఎర్రగా వుండేది ఎర్ర (వానపాము), వర్షకాలంలో నీటి ప్రవాహంతో ఒర్రేది, అరిచేది కాబట్టి ఒర్రే, వాగునది, వాగేది కనుక వాగు, నదించేది, కబ్బించేది కనుక నది. ఇవన్నీ నిఖార్సైన నికాలస్ తెలుగు పదాలు. అంగాన్ని లేదా శరీరాన్ని కప్పి వుండేది అంగీ (చొక్కా), లాగుతూనే వేసుకుని లాగుతూనే తీసి పారేస్తాము కనుక లాగు (పంట్లాము), గుల్లగా అంటే ఖాళీగా వుండేది గుల్ల (గంప), లోన బోలుగా వుంటాయి కనుక బోలు ప్యాలాలు (మరమరాలు), జిహ్వకు రుచి కలిగించేవి జిమ్మలు (చేపలు), తినేటప్పుడు కంచంలో ఒక అంచుకు, పక్కకు పెట్టుకున్నందువల్ల మాట్లాడే అంచుకు వెట్టుకునుడు (నంజుకోవడం), సున్నపురాయి, కోడిగుడ్లు, జిగురు మొనవి కలిపి బాగా ‘ దంగు ’ నట్లు ప్రత్యేకంగా తయారు చేయబడిన పాతకాలంనాటి డంగ్ సున్నం, కంకుతూ తింటాము కనుక కంకి (పొత్తు), చిట్టిగా, చిన్నగా వుండే జిట్టపులి (చిరుతపులి), గోళాకారంలో వుండే గోలి (మాత్ర), తడి కల్గిన భూమి తరి (మాగాణి), శుష్కమై ఎండిన నేల కుమ్మి

(మెట్ట), గిరుక్కున తిరిగే గిరక (గిలక), గిరకమించి తాడు జారి సందులో పడగా వ్యవహరించే సందేస పడుడు, గుడి అవరణలో గుండ్రంగా వుండేది గుండం (పుష్కరిణి), కళ్ళు బైర్లు కమ్ముతూ మన కళ్ళముందు చక్రం తిరిగినట్లు తిరిగే చెక్కరచ్చుడు (తల తిరగడం), ఉన్నట్టుండి వెలుగుపడే బీరిపోవుడు (అశ్రుర్యపోవడం), గుండ్రంగా వుండే గుండీ (బొత్తం) దెబ్బలు, గాయాలు మొ॥ వాటితో గజ్జలో దిగిన వాపుతో గగ్గోలు పడే గగ్గోడు, అకాశమ్మిది మండి వెళ్ళే మీది మోటర్, స్థార్లు చేయగానే కుట్ కుట్ అని చప్పుడు చేసే కుట్టుటు మోటర్..... ఇవి సరళమైన, అర్థవంతమైన, నిరాడంబరమైన సాఫేసీదా తెలుగు పదాలు.

ఇంకా చూడండి :

1. కారడ్డం మాటలు = (వెటకారమ్మాటలు) నిజానికివి కాలడ్డం మాటలు. కాలు అడ్డు పెట్టబడిన మాటలు. ఈ కాలు + అడ్డే మాటలే కాలాడ్డే మాటలయ్యాయి ఉదా॥ (సిరి రా మోకాలోడ్డినట్లు ...)
2. కాపాయం = పాదుపు ; కాపు + ఆయం = కాపాయం. ఆయం అంటే ఆదాయం. (ఆయ వ్యయాల్లో ఆయం వుంది కదా !) ఈ అయాన్ని కాపు చేసుకోవడం అంటే కాపాడుకుని పాదుపు చేయడమే కాపాయం.
3. కమ్మగ కాం పాయి చేసుకుని తినుడు = ఇష్టమృష్టాన్నాల్లాగా అన్నపానాదులు అరగించడం. కాం (ఖాద్యం) = అన్నం, ఆహారం ; పాయి = (పేయం) పానీయం.
4. అన్నం కచ్చె పెక్క ఉడుకుడు = అన్నం ఉడికి ఉడక్కపోవడం కచ్చా అంటే పచ్చి. ఉడకనప్పుడు కచ్చాగానే వుంటుంది. పెక్క (పక్క, పక్కా) అంటే పక్వం. ఉడికినప్పుడు పక్వమై పక్క, పెక్కగా మారుతుంది.
5. తడలుగొట్టుడు = ఉప్పొంగడం, తటాకాదుల్లోని అలలు గాలితో కడల్కొనడం.
6. మన్ను దుల్లు దుల్లు అవుడు = బాగా దున్నినందువల్ల నేల ' వదులొదులు ' కావడం.
7. కుల్లుల్లు చేసుడు = చక్కగా తేరుకుని తేటగా వున్న ఏటి నీటిని కుదుపి కదిపి అడుగున వున్న మట్టి బురదలకు చెందిన కుళ్ళూ, మకిలలతో మురికి చేయడం.
8. పూస పేర్లేల్లు = పూసలు, పేరులు (దండలు), అడ్డాలు, దువ్వెండ్లు మొ॥ నవి అమ్ముకునే వాళ్ళు.

9. పేర్నాల పెట్టుడు = పేరులు, నామాలు పెట్టి నిందించడం.
10. మాట తొందురు తొందురు పోవుడు = తొందర తొందరగా మాట్లాడితే వచ్చినట్లు పక్షవాతాదుల వల్ల మాటలు తడబడడం.
11. ఋమి దాహార నానుడు = వర్షాదుల వల్ల భూమి తన దాహం ఆరేలా తడిసిపోవడం.

ఏ భాషకైనా జవజవాలు జాతీయాలూ, సామెతలే ! తెలంగాణ వాసుల పలుకు పలుకులో నుడికారం వుంటుంది. జానపదత్వం తొంగి చూస్తూ వుంటుంది. మట్టివాసన గుబాళిస్తూ ఉంటుంది. వీళ్లకు ఏది కొందామన్నా “ అగ్గిల చెయి పెట్టినట్లు ”ంటుంది. తమకు యిష్టం కాని వాళ్ళను చూసినప్పుడు “ పెయ్యి పొంట ముండ్లు ” వస్తయి. “ కాల్లు కడుపులు పట్టుకుని ” బతిమాలి బామాలే సందర్భాలు వీళ్లక్కడా ఉంటాయి. వీళ్ళు తమ బతుకుల్ని దాదాపు “ గుడ్డి కొంగలో ” ఎల్లదీస్తూ వుంటారు. అయిష్టమైన పనులు చేస్తున్నప్పుడు “ ముండ్ల మీదున్నట్లు ” బావిస్తారు. కరువులు, కాటకాల వల్ల యిక్కడి బతుకులు “ మంటల పడ్డట్లు ” అవుతాయి. అయితే... తెలంగాణలో కూడా “ కాని తూట్ల కెల్లి కర్రెపిట్టను ఈగి ”ంచగలిన అఘటన ఘటనా దురంధులున్నారు. “ వంగితే పిచ్చలు మాయం చేసెటోల్లు ” కూడా వున్నారు. వెనకబాటు తనం వల్ల తెలంగాణ వాసుల బతుకు “ పల్లెరు కాయల్లల్ల బొర్లిచ్చినట్లు ” ఉంటుంది. వీళ్ళు మనస్ఫూర్తిగా కాక “ కడుపునిండ ” మాట్లాడుకుంటారు. (ఆ మనస్సు ఎక్కడుందో తెలియని అమాయకులు కదా !) వాన కాలంలో ఎప్పుడు “ మొగులు మెత్తవడు ”తుందా అని ఎదురుచూస్తూ వుంటారు. “ దొంగ చీకటి ఒక్కటయినట్లు ” (పులిమీద పుట్రలా) ఉన్న పరిస్థితుల వట్ల కలత చెందుతారు. అన్యాయంగా “ బట్టగాల్చిమీద పారేస్తే ” (నీలాపనిందల పాలు చేస్తే) కంట తడి పెడతారు. అందరికీ “ నోబ్లెపండు ” (తలలో నాలుక) లాగా వుండాలని తాపత్రయ పడతారు. “ పానం కొలికిలకు వచ్చినా ” (తలప్రాణం తోకకు వచ్చినా) పని చేయాలనుకుంటారు. “ గుట్కెల్లు మింగరు ” (వీళ్ళు నమలరు). “ గట్టుకు కుక్క మొరిగినట్లు ” (అరణ్యరౌద్రసంలా) బతుకు ఆగమైపోయినా వణ్ణారు జెన్నరు. తెలంగాణలో సైతం కొన్ని “ ముడ్డి లేని ముంతలు ”ంటయి (వ్యక్తిత్వం లేనివాళ్ళు). “ ఎన్నపెడితే నాకని, ఏలు పెడితే చీకని ” కొరకరాని కొయ్యలుంటయి. “ తల్లి కడుపుల పొద్దు పడుతుందంగ ” అలసి పొలసిన

దేహాలతో యిళ్ళకు తిరిగొస్తారు. పిల్లలు తమ తల్లిదండ్రుల పోలికలన్నింటినీ పుణికి పుచ్చుకున్నప్పుడు ఈ పాఠగాండ్లు వాళ్ల “ నోట్లకెల్లి ఊళిపడ్డట్లు ” ఉన్నారంటారు. “ నోట్ల బంగారు చెంచాతో పుట్టాడు ” అనడానికి బదులు “ బొడ్ల వరాలు పోసుకుని పుట్టిండు ” అంటున్నారు. మోసం చేయడంలోగాని, మొత్తానికి మొత్తంగా ప్రవర్తనలోగాని ఒకరికి మరొకరితో సారూప్యం ఉన్న సందర్భంలో “ వీడు వాని జుట్లకెల్లి ఎల్లిండు ” అంటున్నారు. ఇట్లా ఒకటికాదు రెండు కాదు బొచ్చెడు ఉదాహరణలు చూపవచ్చు. ఇంత సొగసుతో పున్న భాషని సినిమాల్లో గూండాలు మొ॥న పాత్రలకు పెట్టి పొమ్ము చేసుకుంటూ పరిహసించడం తెలుగు సాహిత్యంలో పెద్ద విషాదం.

తెలుగు ద్రావిడ భాషల్లో ఒకటి. తెలంగాణ తెలుగు ద్రావిడానికి చాలా దగ్గర. అయిపోవడం, నిండు కోవడం అనే అర్థంలో తెలంగాణలో “ ఒడిశిపోవుడు ” అన్న మాటవుంది. మలయాళంలో “ ఒడువిల్ ” అంటే చివరికి, ఆఖరుకు అని అర్థం. ఒడిశిపోవుడు అంటే చివరికొచ్చి అయిపోవడమే మరి. తెలుగు పిల్లనగ్రామిని తమిళంలో పుళ్ళాంగుళల్ అంటున్నారు. తెలంగాణలో దీన్నే పుల్లంగొయ్య (కొన్ని ప్రాంతాల్లో పిల్లం గొయ్య) గా వ్యవహరిస్తున్నారు. తమిళ పుల్లాంగుళల్ కు తెలంగాణ పుల్లంగొయ్య దగ్గరగా వున్నది. తద్వారార్థక భావార్థం తెలంగాణలో చేసుడు, చూసుడు, వచ్చుడు మొ॥ రూపాల్లో వుంది. దీన్ని అందరికీ తెలిసిన భాషలో చేయడం, చూడడం, రావడం మొ॥ మాటలతో పేర్కొంటున్నాం. అయితే యితర ద్రావిడ భాషల్లో ఈ త. భావార్థం ఎలా వుందో చూడండి. చెయ్యవుడు (చేసుడు), పార్వవుడు (చూసుడు), వరువుడు (రావడం) ... ఇలా.. ఇవి తమిళంలోనివి. ఇక కన్నడంలో యివే మాడువుడు, నోడువుడు, బరువుడు మొ॥ ఈ రీతిలో వ్యవహారాలు. తమిళ, కన్నడాలు రెండింటిలోనూ ఉన్న పదాంత ‘దు’ వర్ణం తెలంగాణ ‘డు’ వర్ణం ఒక్కటే ! మలయాళంలో వీటినే చెయ్యుక, నోక్కుక, వరుక అంటున్నారు. నల్లగొండలో వ్యవహరించే చేస్కం, చూస్కం, వచ్చుకం లాంటి ‘కం’ అంతాలకు మలయాళం దగ్గరగా లేదూ ! తెలంగాణలో పాలానికి ఆఖరు తడి పెడుతున్నప్పుడు “ తన్నీరు కట్టుడు ” అంటారు. ఈ తన్నీరు తమిళ తన్నీర్ ఒకటే ! వచ్చిన చుట్టాల బాగోగులు బాగా తెలుసుకోవడం, కనుక్కోవడం, వాళ్ళను గౌరవించడం అనే అర్థంలో తెలంగాణలో అర్చుకునుడు అంటున్నాం. ఇది మలయాళంలో “ అజయుక ” కు సమీపం. పురుగూ పుట్రా అనే పదానికి తెలంగాణలో

పురుగుబూచి వ్యవహారంలో వుంది. ఈ “ బూచి ” “ పూచ్చి ” లోంచి వచ్చింది. పూచ్చి అంటే పురుగు (తమిళం). “ తీసుకుని వెళ్ళు ” అనే మాటలకు బదులుగా తెలంగాణలో కొంటవో (కొంట పో) అంటున్నారు. ఇది తమిళంలోని “ కొండు పో ” కు దగ్గర. “ కొండు ” అంటే కొని, (గై) కొని, (తీసు)కొని అని అర్థం. పో అంటే పొమ్మని చెప్పడం. అడకతైర అన్న మాటను తీసుకోండి. మలయాళంలో అడయ్క్క అంటే వక్క. (పోకలకు సంబంధించినది) దాన్ని కత్తిరించే సాధనం అడకతైర.

తెలంగాణలో లయబద్ధమైన భాష వున్నది. నాదాత్మకమైన మాట వున్నది. మాట మాట్లాడితే చాలు ఏదో ఒక సంగీతం జాలువారుతున్నది. మాట్లాడమే కాదు తిట్టినా వీళ్లకు నాదమే ఆత్మ. అందుకే “ తల్లాలిని తిట్టినా తాళం తప్పొద్దురా ” అన్న సామెత పుట్టుకొచ్చింది. “ కోతి అయినా కొమ్మ తప్పి దుంకదు ” అన్న రహస్యం వీళ్లకు బాగా తెలుసు. పాట ఎంత ముఖ్యమో తెలంగాణ వాసులకు మాట కూడా అంతే ముఖ్యం. లయబద్ధంగా మాట్లాడుకునే మాట తీరే తెలంగాణ పాటకు ఎక్కడలేని బలాన్ని యిచ్చింది. తెలంగాణ మాట ఎంత నాదమయమో చూద్దాం.

తెట్టన తెల్లారుడు, పట్టన గుండె పల్లుడు, బెక్కన బెంగటిల్లుడు, చెటాన చెంపదెబ్బ ఏనుడు, పిటాన పిరం, మూట ముగ్గురు... యిలాంటివి ఎన్నింటినో చూపవచ్చు. మధ్య మాండలికంలో “ తెట్టన తెల్లారుడు ” కు బదులు భళ్ళున తెల్లవారడం వుంది. “ తెట్టన తెల్లవారుడు ” లోని యతిమైత్రికీ, భళ్ళున తెల్లవారడం ” లోని ప్రాసయతికీ తేడా లేదా !

తెలంగాణలో వ్యవహరించబడే అతులం కుతులం, కల్లం పుల్లం, తల్లడం మల్లడం, ఇచ్చుకం పుచ్చుకం మొదలైన మాటల్లోని శ్రుతి సుభగత్వం అతలా కుతలం, కలగా పులగం, తల్లడిల్లడం, ఇచ్చి పుచ్చుకోవడాల్లో వుందా ? అతలా కుతలంలోని అతలాను అతులంగా మార్పుకోవడానికి వీళ్లకు ఏ వ్యాకరణ వేత్తల, పండితుల అనుమతి అవసరం లేదు. వీళ్ళకు కావలసింది “ కుతులం ” అనే మాటకు అనుకూలంగా “ అతలా ” ను “ అతులం ” గా మార్పుకోవడమే! తల్లడిల్లడంలోని 3 + 5 మాత్రల ఏర్పాటు నచ్చలేదు. వెంకనే 5 + 5 మాత్రల తల్లడం మల్లడం గా మార్చారు. అట్లాగే యితర మాటలు. ఇట్లా ఉచ్చారణ విధేయంగా పదాలు, పదబంధాలు, జాతీయాలు, సామెతల్ని మార్పుకోవడంలో వెనుకంజ అన్న ప్రశ్న లేదు వీళ్లకు. ప్రజల భాషకు పండితుల పట్టింపులు ఉండవు. వీళ్లా పదాలను అనుకుంటే ఒక్క దగ్గరికి ముద్ద

చేయగలరు. అనుకూలంగా లేకుంటే తీగలుగా సాగదీయడమే గాక రేకులుగా పర్యాప్తం చేయగలరు. మాటను “ నాదమయం ” చేసే ఈ “ పనితనం ” సోమన, పోతన, నారన, కొరవి గోపన, కంచర్ల గోపన్న, దాశరథి, సినారె, కాళోజి, అలిశెట్టి, గద్దర్, వెంకన్న, అందెశ్రీ, దేశపతి.. యిట్లా ఎందరిలోనో కనిపిస్తుంది. తెలంగాణలో శ్వాసాలు నాదాలుగా మారడానిక్కూడా యిదే కారణం. కత్తి గట్టుడు, కన్నుగొట్టుడు, కన్ను వెట్టుడు, పనిజేసుడు, వాన్ని గొట్టుడు, వీన్ని దీట్టుడు, ఇర్ల జూసుడు, ఇర్లవడుడు, కయ్యగోసుడు, గడ్డి దొక్కిచ్చుడు.. ఇత్యాదులు.

తెలంగాణ భాషను నాదమయం చేయడంలో “ పూర్ణానుస్వారం ” పాత్ర కూడా చాలా గొప్పది చూడండి :

ఇచ్చంత్రం (విచిత్రం), నాగుంటాము (నాగుపాము), తాంబేలు (తాబేలు), లచ్చిందేవి (లక్ష్మీదేవి), చిమ్మంజీకటి (చిమ్మచీకటి), తెల్లందాక (తెల్లవారుదాకా, తెల్లవార్లు), పుంటికూర (పుల్లటి కూర) పొద్దుందాక (పొద్దుగూకేదాక), పొద్దుంజాముల (పొద్దుగూకేవేళ), చాంతాడు (చేదత్రాడు), వరంగల్ (ఒరుకల్), తెలంగాణ (తెలుగుస్థానం), డ్రంబు (డ్రమ్ము), గాంచునూనె (గ్యాస్ నూనె), సరింగ (సరిగా), ఎదురుంగ (ఎదురుగా), రాంగ (రాగా), పొంగ (పొగా), అనంగ అనంగ (అనగా అనగా), యాసంగి (వేసవి) మొ॥నవి. ఇట్లాగే తెలంగాణ మాటను లయబద్ధం చేయడానికి కొన్ని అక్షరాలను ద్విత్వం చేస్తున్నారు. చిత్తగించండి.

మస్సి (మసి), మస్సాల (మసాల), గస్సాలు (గనగసాలు), అనగల్ల మాట (అనగల మాట), దయగల్ల తల్లి (దయగల తల్లి), ఆత్మగల్ల చెయ్యి (ఆత్మగల చేయి), గాలిబొయ్య బొయ్య ఇసురుడు (గాలి బొయ్యిమని వీచడం), కాల్లు తట్ట తట్ట కొట్టుడు (కాళ్ళు తట తట కొట్టడం), గొర్ర గొర్ర గుంజాకపోవుడు (గొర గొరా లాక్కుపోవడం), పొల్ల కిన్న కిన్న నవ్వింది (కిసుక్కున నవ్వడం), లప్ప లప్ప తినుడు, గుట్ట గుట్ట తాగుడు, పల్లపల్ల ఏడ్చుడు, మిట్ట మిట్ట చూసుడు, బర్ర బర్ర గోకుడు, లట్ట లట్ట తాగుడు, పన్న పన్న తినుడు, పిన్న పిన్న మాట్లాడుడు, తుప్ప తుప్ప ఊంచుడు మొ॥నవి. ఇంతేకాదు పదంలోని అనంయుక్తాక్షరాలను నంయుక్తాలుగా మార్చి నాదమయం చేస్తారు. దీన్ని గమనించండి.

మోత్కం (మోతకం), జోత్కం (జాతకం), పోత్కం (పాతకం),

నీట్కం (నీటుకం), కైలాట్కం (కైలాటకం) మొ॥నవి. జంజాట్కం, పూట్కం, దోప్కం, దాప్కం, కమస్కం (కమ్సేకమ్), తీర్పాటం, తెగారం, జాగారం లాంటివన్నీ యిలా మారి ఊపిరి పోసుకున్నప్పడాలే ! మాటలో సరిసమానమైన ' తూగు ' ను పాటించడంలో కూడా ఈ నాదాన్ని విడిచి పెట్టకూడదన్న రహస్యం దాగివుంది. “ కాండ్రించి ఉమ్మాడు ” అన్న వాక్యంలోని “ కాండ్రించి ” ని తెలంగాణలో “ కాండ్రకిచ్చి ” అంటున్నారు. కాండ్రించి లో ఐదు మాత్రలుంటే “ కాండ్రకిచ్చి ” లో $3 + 3 = 6$ మాత్రలు ఏర్పడి “ తూగు ” సమానమైంది. “ ఎండి పోవుడు ” అనే మాట తెలంగాణలో “ ఎందుకపోవుడు ” గా వుంది. $3 + 4$ మాత్రలుగా వున్న మాట తెలంగాణకొచ్చేసరికి $4 + 4$ గా మారింది. తెలంగాణ పదాలకూ, పదబంధాలకూ, సామెతలకూ, పాడుపులకూ ఈ “ లయ ” ప్రాణం. పిల్ల పుట్టక ముందే కుల్ల గుట్టినట్టు ; తీరు తీరు చీరెలు గట్టుకొని తీర్తానికి పోతె, ఊరుకొక్క చీరె ఊశిపోయిందట ; పంట గంజి పాసు పాసు, కైకిలి గంజి కమ్మకమ్మ ; నాబికాడ సల్లవడితె నవాబ్తోని జవాబ్ చెప్పాచ్చు... యివన్నీ నాదమయమైన సామెతలు. ఏతావాతా చెప్పేదేమంటే తెలంగాణ మాటకు నాదం అద్దితే పాట - సంగీతం రుద్దితే పాట - లయను దిద్దితే పాట - అసలు తెలంగాణమే తెలుగు గానం.

తెలంగాణ భాష అందమైన భాష. చిన్న పిల్లల ముక్కులోంచి చీమిడి కారుతున్నప్పుడు “ ముక్కువచ్చింది, తియ్యండి ” అంటారు. “ కళ్ళ కలక ” ను “ కండ్లు వచ్చినయనీ, ” గవదబిల్లల వ్యాధిని “ కుత్కెలు వచ్చినయనీ ” లేదా “ బెంపలచ్చినయనీ ” వ్యవహరిస్తారు. చేతి, కాలి వేళ్లకు అరుదుగా వచ్చే “ జెట్టరోగం ” పేరు ఉచ్చరించడానికే భయపడతారు. మల విసర్జనకు వెళ్లిన వ్యక్తిని వాడు “ నుట్టాల మార్గం బోయిండు ” అంటారు. అందమైన నవ్వును “ శిల్క నవ్వు ” గా పేర్కొంటున్నారు. సౌందర్యాన్ని “ సక్కదనం, రామసక్కదనం, ” పదాలతో మాట్లాడుతారు. అలికి పూతలు పెట్టే ఎర్రమన్నును “ పుట్ట బంగారం ” అంటారు. తెలంగాణ భాష ఆత్మీయమైన భాష. “ అన్నా ఎటు వోతున్నవే ? ” “ ఓ అవ్వా ! మంచిగున్నవా ? ”, “ తమ్మీ ! జెర పైలం”, “ తాతా ! ఏం పరాశికాలే ? ”, “ మర్దలు పిల్లా ! ఈ నడ్మల జెర్ర నిగనిగ అయినవ్ ”, “ నాయనా ! నా మొర ఏ దేవునికి ముడుతదో ! ”, “ చెల్లీ ! బావ బతుకమ్మ వండుక్కు పంపలేదానే ? ”... ఇట్లాంటి అపారమైన వాక్యాలు, వావివరసలు, సహజాతి సహజాలు. తెలంగాణ భాష గ్రాంథికానికి,

కావ్యభాషకీ చాలా దగ్గరైన భాష. సృజనాత్మకమైన సుసంపన్నమైన భాష. మూల ద్రావిడానికి దగ్గరైన భాష. భాషావేత్తలకూ, వ్యాకర్తలకూ, నిఘంటుకారులకూ వలసినంత సమాచారాన్ని యివ్వగల్గిన అక్షయపాత్ర తెలంగాణ ప్రాంతం. ఏది ఏమయినా ఒక్కటి మాత్రం నిజం. ఇవాళ తెలంగాణ భాష లేని తెలుగు సరస్వతిని ఊహించడమే కష్టం. అట్లాంటి చదువుల తల్లి చిత్రపటం వుంటే గింటే అది అసమగ్రమే !

ఇంక ఈ పదకోశం ఎలా తయారైందో కొన్ని మాటలు. ఇదొక పద్ధతి ప్రకారం చేసిన పని కాదు. కేవలం నా జ్ఞాపక శక్తి మీద ఆధారపడి తెలంగాణ పదాలను సేకరించాను. ఈ నాటి రెండున్నర జిల్లాల భాషకు పరిచయం కాని, అయినా అంతగా ప్రభావితం కాని నా చిన్న నాటి వాతావరణంలోకి వెళ్లి, జీవించి తెలంగాణ మాటల్ని గుర్తుకు తెచ్చుకున్నాను. గుర్తుకొచ్చిన పదాలను, పదబంధాలను, సామెతలను వెంట వెంటనే కాయితాల మీద రాసుకున్నాను. మళ్ళీ వాటిని అకారాది క్రమంలో రిజిస్టరులో నమోదు చేశాను. (కార్డులు రాసుకుని వుంటే బావుండేది కానీ అనువాదాల నుండి దూరమై మొత్తంగా ఈ పనిలోనే కూరుకుపోతాననే భయంతో ఆ పని చేయలేక పోయాను). ఇట్లా పదజాలాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకునే క్రమంలోనే నాకు అందుబాటులో వున్న శ్వేతరాత్రులు, ఊటబాయి మొదలైన వచన సాహితీ సంపుటల్ని చదివి మరికొన్ని సేకరించాను. కొన్ని పదాలను మిత్రులు కూడా సేకరించి యిచ్చారు. అయితే ఇది కేవలం ఆరు నుండి ఎనిమిది నెలల మధ్య కాలంలో తయారైన పదకోశం. ప్రెస్‌లోనే అయీ అనేక కారణాల వల్ల ఒక ఏడాది పాటు వుండిపోయింది. “ ఏనుగు ఎల్లించి తోక జిక్కింది ” లే అని హాయిగా ఊపిరి తీసుకుందామనుకున్న ఆఖరు క్షణంలో మరో సాంకేతిక కారణంతో మళ్ళీ మొదటికొచ్చి మరలా కంపోజు చేయించాల్సి వచ్చింది. 13-7-2003 నాటి తెలంగాణ రచయితల వేదిక, కరీంనగర్ జిల్లా సభల్లో “ అవిష్కరణ ” జరగాలన్న ఒత్తిడితో అకారాది క్రమంలోనూ, యితరత్రానూ కొన్ని తప్పులు దొర్తాయి.

ఇక .... ఈ కోశంలో తెలంగాణ పదాలకు అర్థాలు దాదాపు కోస్తా భాష (మధ్య మాండలికం) లో యివ్వబడ్డాయి. ఇక్కడి పదాలను యిక్కడి వాళ్ళకేగాక యితర ప్రాంతీయులక్కూడా పరిచయం చేయాలన్నది దీనికి ఒక కారణం. తెలంగాణలో వున్న పదజాలం అంతా ఇందులో వుంటుందేమో

అన్న వాళ్లకు ఆశాభంగం తప్పదు. మహబూబ్ నగర్, నల్గొండ జిల్లాల పదాలతో నాకు పెద్దగా పరిచయం లేదు. అందువల్ల ఈ కోశంలో అవి లేకపోవచ్చు. నా లక్ష్యం కేవలం ఐదు వేల పదాలతో పుస్తకం వేయడం. ఇప్పుడిది దాదాపు ఏడు వేల పదాలతో మీ ముందుకు వస్తున్నది. ఇందులో నేను యిచ్చిన అర్థావల్ల పదాలకు అర్థస్ఫూర్తి సరిగా కలగడం లేదనుకున్న సందర్భంలో ఉదాహరణలుగా వాక్యాలను యిచ్చాను. మరో విషయం.....

ఈ పుస్తకంలోని పదాలకు సాధారణార్థాలు యివ్వలేదు. అవి ఆందరికీ తెలిసినవే ! అందుకని విశేషమైన అర్థాలను మాత్రమే యిచ్చాను. ఇందులో పున్న పదాలు ఖచ్చితంగా తెలంగాణవే అని చెప్పడానిక్కూడా లేదు. ఇక్కడా, యితర ప్రాంతాల్లోనూ వుమ్మడిగా వున్న పదజాలంకూడా కోశంలో వుండడానికి వీలుంది. తెలంగాణ పదాలకు తెలిసినంత మేర అర్థనిర్ణయం చేశాను. తెలియనప్పుడు చేతులెత్తేసి ప్రశ్నార్థకం పెట్టేశాను. పద స్వరూపం సరిగా తెలిసినప్పుడు మాత్రమే అర్థాన్ని భాయం చేయగలం. పదస్వరూపం విషయంలో ఒకే జిల్లాలో అనేక రూపాలు గమనించాను. మరు వెండ్లి / మారు వెండ్లి, పీతాంబురం / పట్టు పీతాంబురం, కిర్మి / కిర్ము, శిప్పల పండు / సితపల్కా పండు, పతానపుంగురం / పతానపుటుంగురం, పంచతం / పంచితం, పసాడం/ పశాడం, సూత్ మార్కాన్ / సూర్ మార్కాన్, పుల్లంగొయ్య / పిల్లంగొయ్య, సుట్టి / సుట్టు ఇలా ఆయా ప్రాంతాల్లో ఆయా పదాలు చలామణిలో వున్నాయి. కనుక భాషా దృష్టితో అన్నీ సాధు రూపాలుగానే భావించాలి.

తెలంగాణ ప్రజల వ్యవహారంలో మహాప్రాణాలులేవు కనుక ఈ కోశంలో వాటిని పరిహరించాను. పదాది హకార, వకారాలు అకారంగా పలుకుతారు కనుక అలాగే యివ్వడం జరిగింది. తెలంగాణ భాష అనగానే ' ఉర్దూ ' గుర్తుకొస్తుంది. బహుమన్ను, అసఫ్ జాహీలు, కుతుబ్ శాహీల పరిపాలన వల్ల తెలంగాణ భాషలో పర్షియన్, టర్కిష్, అరబిక్ భాషా పదాలు కలిసిపోయాయి. ఆ పదాలకు మూలాలు తెలిసినప్పుడు పక్కనే బ్రాకెట్టులో అవి ఏ భాషా పదాలో తెలిపే సంకేతాక్షరాలు (పర్షియన్ అయితే 'ప' అనీ, అరబిక్ కు 'అ' అనీ, టర్కిష్ కు 'ట' అనీ) యిచ్చాను తెలియని సందర్భంలో వదిలేశాను. అంగ్ల భాషలోంచి వచ్చిన పదాలు యిటీవలివి కనుక వాటిని ప్రత్యేకించి ఏ అక్షరంతోనూ సూచించలేదు.

నిఘంటు నిర్మాణం లోతైన పని. అదొక బృహత్కార్యం. ఎంతో సున్నితమైన అంశం. ఇది ఒకరిద్దరితో ఆయ్యేదీ కాదు. అంకిత భావంతో కనీసం ఐదారుగురు ఒక దశాబ్దం పాటు సమష్టిగా నెరవేర్చాల్సిన తపస్సు. ఇదొక సామూహిక సంపద. తెలంగాణ నలు చొరగులా వ్యయప్రయాసలకు ఓర్చి తిరిగి సేకరించవలసిన పద సంపత్తి ఎంతో వుంది. ఓపిక, సమయం, ఆసక్తి, ప్రేమ, అర్థికవరమైన వెసులుబాటు, ఆరోగ్యం, పరిశ్రమ, వ్యాకరణ భాషా సాహిత్యాదుల పట్ల లోతైన అవగాహన లాంటి అనేకానేక అంశాలతో ముడివడిన కార్యమిది. పైగా తెలుగు సంప్రదాయ నిఘంటువుల్లాగా తెలంగాణ నిఘంటు రచన నల్లేరు మీద బండినడక కాదు. నాకయితే ఈ రంగంలో అనుభవమే లేదు. వేను వేస్తున్న ఈ పదకోశం ఒక చిత్తు ప్రతి లాంటిదే ! ఈ రంగంలో యింతకు ముందు ఆచార్య రవ్వా శ్రీహరి (ప్రస్తుత ద్రావిడ విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులు) నల్గొండ జిల్లా పదకోశం వేసి గొప్ప కృషి చేశారు. దాన్ని ఈ ఫిబ్రవరిలో చూశాను. వేముల పెరుమాళ్లు వేసిన “ తెలంగాణ జాతీయాలు ” అలాంటిదే !

చివరగా మరికొన్ని విషయాలు చెప్పకోవాలి. ఈ పదకోశాన్ని మరింత విస్తృతంగా వేస్తే బావుంటుందేమో అనుకున్న సందర్భంలో పెద్దలు ఆచార్య కోవెల సంత్కుమారాచార్య గారు చక్కని సలహా యిచ్చారు. ఇప్పుడున్న పరిమిత పదజాలంతో పుస్తకం వేయమనీ, తదనంతర కాలాల్లో యింకా అదనంగా సేకరించగలిగితే వాటితోనే అనుబంధం 1, అనుబంధం 2..... యిలా వేసుకోవచ్చునీ ధైర్యం చెప్పారు. ప్రూఫ్ ల దగ్గర్నుంచి పుస్తకాన్ని భుజాన వేసుకుని పదస్వరూప, అర్థ నిర్ణయ విషయాల్లో తోడ్పడి ఈ రూపంలో రావడానికి సాయం చేసిన వాళ్ళిద్దరు. ఒకరు డా॥ జి. లక్ష్మణరావు, మరొకరు తత్వాది ప్రమోద్ కుమార్.

మరొక్కమాట..... నాకు తెలిసింది తక్కువ. తెలుసుకోవలసింది ఎక్కువ. తెలిసిందాన్ని తెలిసినట్లు నలుగురితో పంచుకోవాలన్న మక్కువ మాత్రం ఎక్కువ. సహృదయంతో యిందులో వున్న లోపాలు ఎత్తి చూపితే సవరించుకుంటాను. ఏది ఏమైనా తప్పులు నావి.. గుణాలు తెలంగాణవి.

నలిమెల భిస్మక్

తెలంగాణ పద(బంధ) కోశం

అ

అంకులు = అక్షరాలు, అంకెలు

అంగట్ల అమ్ముకచ్చుడు = ఒక వ్యక్తిని, అతని ప్రవర్తనను పూర్తిగా బహిరంగపరచడం, చులకన చేయడం, నిందించడం.

అంగడి = సంత

అంగడి అంగడి అవుడు, అంగడి జేమడు = ఇంట్లోని సామాన్లను చిందరవందర చేయడం

అంగడి పెట్టుడు = ఇంట్లోని సామాన్లను బయట చేయడం

అంగవడుడు = ఒళ్లు వంచి శ్రమించడం

అంగామ (హంగామా) (ప) = హడావుడి, ఆదంబరం

అంగి, అంగి = చొక్కా
అంగి రైతి పెట్టుడు = పెల్లలకు చొక్కా, తల్లికి రవిక పెట్టడం (సాధారణంగా కట్నాలు పెట్టినప్పుడు వాడుతారు)

అంగిలాగు = చొక్కా, ప్యాంటు లేదా వెళ్ళుడు (డ్రెస్)

అంగుడు పొద్దు = అస్తమయ సమయం

అంగ్రేజి = అంగ్లం

అంచన = ఆచారం

అంచె = చిన్న గంప

అంజనం ఏసుడు = అరచేతిలో కాటుక వంటి వాటిని పెట్టుకొని తప్పుపొయిన వాటిని చూపించడం, చూడడం

అంజమాన్ = సహకారపద్ధతి

అంటర్ = కొరడా

అంటిచ్చుడు = కొట్టడం, పొయ్యి మొల వాటిని వెలిగించడం

అంటుకు, పొంటుకు రావద్దు = భాయలకు రావద్దు

అంటుకు లేదు, పొంటుకు లేదు = సంబంధం లేదు

అంటుకునుడు = తాకడం

అంటుడు కడుపు = లోపలికి పొయిన సన్నని కడుపు

అంటు = మెతుకులు

అండర్వెల్ = అండర్ వేర్.

అండెం = అసనం, నడుము, ముడ్డ. పండు మిఠప కొయలను ఈతవాచలో చుట్టడం

అండ్ల = అందులో.

అండ్ల దండ్లనే = స్వగతంగా, లోలోపల.

అంత పూర్తి = అంత వరకు.

అంతగడితే = మహాఅంటే, అంత

కూడితే, మొత్తమీద..

అంతన పొంతన = పొంతన.

అంతలు = రెట్లు.

అంతు = వంతు, అదృష్టం.

అంతో ఇంతో = కొద్దో గొప్పో.

అంత్రం మోటర్ = విమానం.

అంత్రాలు = అంతస్తులు.

అందాద = అంచనా, మమారు, అందుబాటు అధీనం (అందాద (ప) లోంచి వచ్చిన వడం) (ఇది జెర్ర నీ అందాదల పెట్టుకో నేను మల్ల వచ్చి తీసుకుంటా)

అందుకు = కొరకు, కోసం (ఎక్కెతందుకు, దిగితందుకు మొదల)

అంపులకాడ = సంపుగా వున్న చోట, అతిథి కాళ్ళు కడుక్కోవడానికి నీళ్ళు పెట్టే స్థలం.

అంబటాల్ల = అంబటిపొద్దు (రా.సీమలో)

అంబట్ల తెడ్డు, అంబట్ల తొడ్రి = తటస్థుడు, ఉభయతారకంగా వుండే వాడు.

అంబలి = అంబకళము.

అంబాడుడు = పాకడం, బోకపాకడం (అంబా అనే చతుష్పాద జంతువులా రెండు చేతులూ రెండు కాళ్ళు మీద వడవడం)

అంబిల్లు కొరుకుడు = పెదాలు బిగ్గరగా లోపలికి తీసుకుని కొరకడం.

అంబేదోడు = అమాయకుడు.

అంల (హామీలా) = రాడి.

అంశ = అదృష్టం, దశ, భాగం.

అంశమంటుడు = అదృష్టవంతుడు.

అంసపాలులు = బావికి రెండు నైపుల పోతిన గుంజలు.

అకల్ (క) = బుద్ధి, మెదడు.
 అక్క = అక్కయ్య. తల్లి.
 అక్కలు = నన్నలైట్ స్త్రీలు
 అక్కలు ముక్కలు చేసుడు = పని నాజాకుగా చేయక మోటుగా చేయడం.
 అక్కల్లి తిరుగుడు = (అక్కల్లి అంటే అక్కడలు అని అర్థం.) చాలా చోట్ల తిరగడం (ఎన్ని అక్కల్లి తిరుగుత ? నేను ఒక్కన్నే అయితి. నాలుగు అక్కల్లి తిరుగాలంటే అయిందా మరి !)
 అక్కు (క) = హక్కు
 అక్కిర = అవసరం.
 అక్కిరకు అచ్చుడు = ఉపయోగానికి రావడం.
 అగ నచ్చె యిగ నచ్చె అనుకుంటు = అడుగ్ యిడుగ్ అనుకుంటూ.
 అగజూడు = అడుగ్ చూడు.
 అగడు = ఎండవేడిమి. ధగడు, ఎండధగ, దురాళ అత్యాళ, తొందర
 అగర్ సె = ఒకనేళ
 అగస్తాన = అకస్మాత్తుగ.
 అగర్త లేసుడు = మూత్రం మంటగా రావడం, వచ్చినట్లు అనిపించి రాక పోవడం.
 అగులు బుగులు అవుడు = భయం కావడం.
 అగ్, అగ్గ = అడుగ్
 అగ్గిచ్చుడు = బాధవడడం, అపహరించడం.
 అగ్గజాము = వేకువ జాము.
 అగ్గి = విన్ప, మలం
 అగ్గిబుగ్గవుడు = పథ్యవాళవం కావడం.
 అగ్గివట్టుడు, అగ్గివెట్టుడు = తలకొరిచి పెట్టడం.
 అగ్గిదల్లుడు = నాకనమవడం.
 అగ్గివగ = బద్ధవైరం, వచ్చిగడ్డి భగ్గుమనే పగ.
 అగ్గిపందం = అసాధ్యుడు, అఖంతుడు
 అగ్గిపిరం = అతిప్రియం, ధరలు మందడం.
 అగ్గిరాత = కలిసిరాత, గొలుసుకట్టు రాత.
 అగ్గిల చెయ్యి పెట్టినట్లు ఉండుడు = కొవబొత కొరిచి అప్పట్ను ధరలు మందడం (ఏది కొందామన్నా అగ్గిల చెయ్యి పెట్టినట్లుంది).
 అగ్గడుబగ్గుడు = మోటు
 అగ్గురమైన కోవం = ఉల్లమైన కోవం.
 అగ్గున = చవక, సరవమైన ధర.
 అగ్గెన గండ గరువు = మహాకాలకల.

అగ్గెనగాండ్ల బొండిగ పినుకుడు = అత్యంత కష్టసమయంలో పీక పిసికి చంపడం.
 అగ్గో పగ్గో = అగ్గువ పగ్గువ.
 అగ్గూర్ = పత్రిక.
 అదానక్ = అనుకోకుండా, అకస్మాత్తుగా.
 అచ్చం = ఉన్నదున్నట్లు.
 అచ్చ, అచ్చా = మంచిది, వరే.
 అచ్చుకొయిదం = కార్చన్ పేపర్.
 అచ్చుగుద్దినట్లు = ఉన్నదున్నట్లు
 అచ్చుగొట్టెచ్చుడు = ముద్రింపించడం.
 అచ్చులు = ముద్రలు, గుర్తులు (కాలి అచ్చులు మొదల)
 అచ్చువాటు = అనుకూలత.
 అజం = బలం
 అజార్ (హజార్ (స)) = వెయ్యి
 అజ్రమ్మ = వజ్రమ్మ.
 అటాంకల = అటునైపు, అటుకేసి, ఆ ధాయలకు, అటువంకల
 అటుకు = అటక
 అటుచేసి యిటుచేసి మొత్తానికి, అటువెట్టి యిటువెట్టి మొత్తానికి = మొత్తమ్మీద
 అవెన్న = ఆ తర్వాత, అటు వెనక
 అచేటు = అటునైపు.
 అట్కాయించుడు = అవడం.
 అట్టకు అట్ట వుండుడు = దిట్టంగా అట్టలా గట్టిగా రావుగా వుండడం.
 అట్టచెమ్మ = అస్తచెమ్మ.
 అట్టలు గట్టుడు = తల వెంట్రుకలు బడలు గట్టడం, పుళ్ళపై చర్మం గట్టినవడం.
 అట్టు = రోసె
 అట్టుకు అట్టుకోసుకోవడం = వంతం చెల్లించు కోవడం. (అల్ప విషయానికే)
 అట్ల పొయి ఇట్లవచ్చుడు = త్వరలో తిరిగి రావడం
 అడీ, అడీ = చిహ్న, తిరుగు (ముక్కను 'అడీ' అంటూ యింట్లోంచి వెళ్లగొట్టడం - తమిళంలో 'అడీ' అంటే కొట్టు అని అర్థం)
 అడిగిన = అడిగాను.
 అడివిజేసుడు = అన్యాయం చెయ్యడం.
 అడివి పంది = అడివిలో పుట్టి పెరిగిన పంది.
 అడివిల పార్కు గూకనట్లు = పులి మీద పుట్రలా అడుక్క తినుడు = యాచించి తినడం.

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

అడుగంటుడు = వంట మారీపోవడు (అడుగున అంటుకోవడం)

అడుగు వల్లుడు = వాతనం కావడం అదీది చేస్తే అడుగు పడుతది - మొగడు చేస్తే మొగలు ముడుతది - సామెత !

అడుగులు బొడుగులు = పాత్రలు మొదలవాటిల్లా చివరికీ మిగిలిన

అడుమోటు = చాలా మొరటు.

అడువ దడువల, అడును పద్దల = అకస్మాత్తుగా, అదపా దదపా అన్నట్లు

అడే గంట = రెండున్నర గంటల కాలం.

అడ్డ = నాలుగు తవ్వలు.

అడ్డ, అడ్డా = కూలీలు ఉండే స్థలం, నివాస స్థానం, లాకాలిటీ, జనపమ్మర్తంగల ప్రాంతం

అడ్డం పొడుగు = ఒడ్డు పొడుగు.

అడ్డం పొడుగు మాట్లాడుడు = అడ్డ దిడ్డం మాట్లాడడం.

అడ్డం బడుడు = కిందపడిపోవడం, అటంక పరచడం.

అడ్డం వచ్చుడు = అటంకాలు కల్పించడం.

అడ్డగాడిద = అడ్డంగా పెరిగిన చూపుల గాడిద.

అడ్డగడ = వంట పొయ్యికి గాలి రాకుండా కట్టిన గడ

అడ్డగోలు = విపరీతమైన.

అడ్డదిడ్డం పనులు = అవకతవక పనులు

అడ్డపడుడు = సాయం చేయడం (వానికి ఏ దేవుడన్నా అడ్డపడడా ? పడతాడని నమ్మకం)

అడ్డమాకు = మోటుబాయికి అడ్డంగా వేసిన పెద్ద దుంగ.

అడ్డమైన = విడిపడితే అది అని, ప్రతిడి అని.

అడ్డవైచోడు = ఎవడు పడితే వాడు (ఎదురుపడిన వాడల్లా అని)

అడ్డమొచ్చినోల్లు = జోక్యం చేసుకున్న వాళ్లు.

అడ్డరోడు = క్రాసింగ్, కూడలి.

అడ్డికి పాపుసేరు మిత్తి = అదిక పడ్డి.

అడ్డిమార్ గుడ్డి దెబ్బ = ఏదో ఒకటి తగలక పోకుండా అని కొట్టిన గురి లేని దెబ్బ.

అడ్డు = ఎదురు, తిరుగు, అటంకం (వీనికి అడ్డు లేదు గవి)

అడ్డు అడుపు లేదు = ఎదురులేదు, అడుపు లేదు.

అడ్డ దుకానం = కమిషన్ తీసుకునే కొట్టు.

అడ్డాన్ గ = పుష్పలంగా ! అడ్డాన్నులోంచి వచ్చింది ;

అతమతవైచోవుడు = నతమతవైచోవుడు

అతల్ వతార = వరపత్రి, పలుకుబడి వుండడం... ఆయుధం కువానా ?

అతారే = ఆయుధం, పనిముట్టు (హత్యారే నుండి వచ్చింది)

అతి చేసుడు = అవసరం కన్నా ఎక్కువ చేయడం.

అతి తెలివి = ఉండవలసిన తెలివికన్నా ఎక్కువ తెలివి.

అతికారం = అధికారం.

అతికిచ్చుడు = అతికించడం.

అతిలాపు కట్టం = ఎక్కువ కట్టం.

అతుకు వెట్టుడు = అంటించడం.

అతులం కుతులం = అతలాకుతులం.

అత్తగారిల్లు = మెట్టినిల్లు.

అత్తర్ = పెంటు.

అత్తి పిత్తి మాటలు, అత్తిరి బిత్తిరి మాటలు = అడ్డం పడ్డం లేని మాటలు.

అత్తెనరు = వంటకు సరిపడా నీళ్లు పోయడం.

అదనా, అదనా (అదది) (అ) = కేవలం (అదది)

అని చెప్పుడం, అధమం (అదది) అనడం

అదల్ బదల్ పెండ్లి = కుండమార్పిడి.

అదలు బదల్లు = తాడుమాడు, ఒకరిది మరొకరికి పోవడం.

అదాలత్ (అ) = కోర్టు, న్యాయస్థానం.

అది = మగగురి, మగతనం.

అదిమిపట్టుడు = ఒత్తి, నొక్కి పట్టడం.

అదిర్చిత్తులోడు = విరికిపంద.

అదిలిచ్చుడు, అదుమాయిందుడు = పశువుల్ని కొట్టి నడిచేలా చేయడం

అదురు, అద్రు = భయం.

అదురుట్టం = అడ్డువ్వం.

అదురుడు = వదరడం, వాగడం.

అదులుడు = కదలడం (నిన్న రాత్రి భూమి అదిలింది) (నా కన్ను అదులుకుంది. ఎవ్వరో వస్తరుగని)

అదువర్చాక = అంతవరకు, అంతవాక

అదే పాఠ్యే తియ్యి = అయితే కానివ్వండి.
 అదైర్వపడుడు = దైర్వ్యం వదలడం.
 అర్థగంట = అరగంట.
 అర్థమోలె వున్నది (మొకం) = ముఖం కుభ్రంగా
 అందంగా ఉంది
 అర్థాలు = కళ్ళదూలు.
 అద్భుతానాత్రి, అద్భుతాత్రి = అర్థరాత్రి
 అద్భు, హద్భు (అ) (రాయి) = హద్భు (రాయి)
 అబ్బానం = అద్భాస్తం.
 అనంగ అనంగ = అనగా అనగా, చెప్పగా చెప్పగా.
 అనరాదు యినరాదు = ఏమీ చేయలేని
 అసహాయ స్థితి.
 అవామకేగ = తాత్కాలికంగా.
 అనిగి మనిగి వుండుడు = అజేగి మజేగి వుండడం.
 అనిష్ట = అరిష్టం.
 అను = జరుపు, కదిలించు. (అ సొరుగులో
 ఉన్నదాన్ని కాస్త కిందికి అను)
 అనుకున్నట్టు = ముందే ఉహించినట్టు.
 అనుమానం పాతరోగం = అనుమానం
 పెనుభూతం.
 అన్య అన్యడు = బండికి ఒకవైపు బరువుకావడం.
 అన్య జబ్బాలు = వీపు, జబ్బాలకు పక్కగానున్నవి.
 అన్యవట్టుడు = దొరకబుచ్చుకోవడం.
 అన్న = అన్నయ్య.
 అన్నం అగారము లేక = ఏమీ లేక, పన్నెలుండి
 అన్నం బెట్టుడు = జీవవృద్ధి చూపించడం
 (వాడు వాకు అన్నం బెట్టిండు)
 అన్నలు = పళ్ళబెట్టు
 అన్నాడిగాడు = అవాగరికుడు.
 అన్నారం = అన్యాయం.
 అన్నారమా అనకీరా? = అన్యాయమా?
 అన్నగనం = చాలా, అన్నిమనం (నీ దగ్గర
 అన్నగనం పైపలున్నాయి కొన్ని యియ్యరాదు!)
 అన్నెలు వడుడు = పన్నెలు, పోకులు వడడం
 (వన్నెం వివనకర ఇలాంటిదే !)
 అవరాత్రి = రాత్రిగాని రాత్రి, అర్థరాత్రి.
 అప్పకండెడు = చాలా అవి.
 అప్పకెడ్డుడు = దరిద్రంతో తిండికి దేచిరించడం.
 అప్పజెప్పుడు = అప్పగించడం (జ్ఞాపకం చేసిన
 వాటిని గురువు మొ॥ వాళ్ళకి అప్పగించడం)

అప్పటిమందం = తాత్కాలికంగా.
 అప్పనంగ = పున్నేనికి.
 అప్పయ్య = బాబాయి.
 అప్పలిచ్చుడు = నోరు తెరవడం, అప్పళించడం.
 అప్పలు, అప్పాలు = గారెలు మొ॥వి.
 అప్పలు జేసి కొప్పలు వెట్టుడు = అప్పజేసి పప్పు
 కూడు తినడం.
 అప్పర్లు = అపేసర్లు
 అప్పస్ (అ) = అభ్యర్థం, విచారం మొ॥వి.
 అబే = తిట్టెట్టుడు వాడే పదం (అబే ఏమొ
 బాగ మాట్లాడుతున్నావ్)
 అబ్బ / అబ్బా = తండ్రి.
 అబ్బన్న = దర్దమ్మ వాజమ్మ.
 అబ్బా = సంభాషణలో అతిమాటుతూ వాడే పదం
 (అబ్బా జెర్ర గీందాక రారాదు !)
 అబ్బానం = అలవాటు.
 అమలవుడు(అ) = అమల్లోకి రావడం.
 అమాయకం = అమాయకుడు, అమాయకురాలు,
 అమాయకత్వం.
 అమాలి = కూరీ.
 అమాస = అమావాస్య.
 అమాసకో పున్నానికో = ఎప్పుడో ఒకసారి
 అమిదిలీసుడు = పూడిక తీయడం.
 అమిన (అ) = ఎస్.ఐ.
 అముదాలోల్లు = కవలపిల్లలు.
 అమేష = ఎల్లవేళలా.
 అమ్మడు = అమ్మాయి, పిల్లవాడు.
 అమ్మకల్లి = మకూచికం.
 అమ్మలాలా = అమ్మలాలా !
 అమ్మి = అమ్మాయి. పిల్ల.
 అమ్ముడు వోయి బాకి గట్టుడు = తలతాకట్టు
 పెట్టి అయినా అప్పు చెల్లించడం.
 అమ్మోరు మచ్చలు = స్పృహకం మచ్చలు.
 అమ్మింది పట్టుడు = అమరింది పట్టుకుపోవడం.
 అయి రాక పోవుడు = అచ్చిరాక పోవడం.
 అయితారం, ఇతారం = అదివారం
 (ఇత్వార్లోంది వచ్చింది)
 అయితే అక్కూర్ లేకుంటే బూక్కూర్, అయితే అర్
 లేకుంటే పార్ = ఏదో ఒకటి భాయమని.
 (పరాజయం లేక పరారి అని).

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

అయిరలు, ఐరలు = కంటి ఐరలు.
 అయినప్పుడు = అచ్చిరావడం.
 అయిష్టిట్లు = ఐస్క్రీములు
 అయే పాయే పానాలు చేసుకు = చావు బతుకుల
 స్థితి.
 అయ్య = నాయవ, తండ్రి, శ్రీ నైష్ఠవుడు
 అయ్యగార్లు, అయ్యవార్లు, అయ్యరోల్లు =
 శ్రీ నైష్ఠవులు
 అయ్య ముగ్గురు తమ్ముడుగురు = చాలా
 తక్కువ మంది
 అయ్యబాంచెన్ = చిత్తం చిరా ! (బాంచెన్ =
 బానిసను)
 అయ్యల్లా = అకటా !
 అరక = నాగలి.
 అరటిపండు ఒట్టి వోట్ల పెట్టినట్లు = అరటిపండు
 ఒలిచి చేతిలో పెట్టినట్లు, కదలిపాకం
 అరబ్బులోని తిరుగ = కాబాలివాలాలా.
 అరమ్మకోడు కెరడీమడు, అరమ్మోరి బాదలు
 పడుకు = చాలా కష్టాలుపడడం
 అరాంకోర (హరామకోర్) (అ) = ద్రోహ.
 అరికంట్లం/అరికట్లం = చరికాలంలో చెవుల్ని
 కప్పుతూ తలపై నుండి చుట్టుకునే గుడ్డ.
 అరిగోన = పెద్దకష్టం (నాడు నన్ను అరిగోన
 పెద్దడు - అరి అంటే శత్రువు కదా ... శత్రువులు
 పెట్టే కష్టంలాంటిది లేదా అరి అంటే నన్ను : హర్షం
 మంకాలు ఎక్కువ. అలాంటి బాధ)
 అరిపెరాల = ఇప్పటి కరింపగదానికి పాత పెరు.
 అరివిగడ్డలు = చేమగడ్డలు.
 అరుగు = తిన్నె గడ్డె
 అరుగుడు = జీర్ణం కావడం.
 అరువ మోటు కట్టం = అరవ చాకిరి.
 అరువందం చేసుకు (ఇల్లు) = పాడు చేయడం.
 అరే తురే అమడు = అరేయ్ ఒరేయ్ అనడం.
 అరేయ్ = ఒరేయ్
 అరొక్కటి = ప్రతి ఒక్కటి (హర్ మండి వచ్చింది)
 అర్కతి బర్కతి లేకపోవుడు = ఎప్పుడూ వెలితితో.
 లేమితో వుండడం.
 అర్కా (వ) = ఎట్టి పరిస్థితుల్లోను, ఎల్లప్పుడూ.
 అర్కతిల పానాలు = గుప్పిట్లో ప్రానాలు.
 అర్తం = డబ్బు (అర్తం లేని బతుకు ఎర్తం....
 సామెత)

అర్తార్ = నమ్మె
 అర్దశ్శిడు = అరకశ్శిడి.
 అర్దాసు ముండ = హరిదాసుముండ.
 అర్ద = అర, గది.
 అర్దాసు = వేలం.
 అర్దములలు = మొలలు.
 అర్దుకునుడు = ఏంకానాలో తెలుసుకోవడం,
 కనుక్కోవడం, మర్యాద చేయడం, కొట్టడం వద్దన
 చేయడం.
 అలగ్ నిరంజన్ = ఏకోవారాయణ.
 అలగ్ పలగ్ = నేరుగా వుండడం.
 అలగు = వేరే
 అలగుండుడు = నేరుకాపురం.
 అలాయ్ బలాయ్ = కౌగిలింత.
 అలికిడి = జనసందారం, చప్పుడు.
 అలిమి బలిమి చేసుకు = బలవంతం చేయడం.
 అలిష్ట = అలపట.
 అలిసింత = అలసంద
 అలుపు = అలపట.
 అలుచు = చురకన.
 అల్క తక్కువ = గౌరవం తక్కువ, చురకన.
 అల్కగ్ = తేలికగా, మలుపుగా, అలవోకగా.
 అల్కపాటి = చనకరకం, తక్కువ ధరలో.
 అల్కా బల్లుడు = కళ్ళాపి చల్లడం.
 అల్కావిడన, అల్కా బట్ట = అలుకు చుట్ట.
 అల్కాడు = మొలక అలకడం.
 అల్కాపూతలు = అలకడం మొనసవి
 అల్లం = బంతి కొడుతున్నప్పుడు వరిని కిందా
 మీదా వేయడం.
 అల్లమల్లం = చిందరవందర.
 అల్లవోపుడు = పెళ్ళిళ్ళలో అల్లుడు అల్లవోవడం
 (ఇదొక అధారం)
 అల్లడం = అలుక వహించడం, చిన్న
 బుచ్చుకోవడం.
 అల్లారి (పా) = అలమారి, అల్లెరా.
 అల్కుకునుడు = అలింగనం చేసుకోవడం.
 అల్లవేరేడు పండు = నేరేడు పండు.
 అల్లమురబ్బా = అల్లం, బిళ్ళెరతో చేసిన తిప్పి
 (నైత్యానికి ఎరుగుదీది.)
 అల్లర = నిదారం (చాకెప్పుడు మా పెద్దాని గురించే
 అల్లర. నాడెప్పుడు మంచిగయితడో ఏందో)

అల్లా = దేవుడు.

అల్లిపువ్వు = చిల్లి

అల్లిరాని = అడ్డుమని మరో భార్య.

అల్వ (అ) = హల్వా

అల్వి = ఆలవాటు.

అల్లింకాయ = బొబ్బెరలాంటి కూరకు పనికొచ్చే
కాయ.

అనతారం = వేసం

అనద్దం = అనద్దం (వబయారభేదః)

అనస్త = వేసం.

అనాయి చెప్పలు = స్లిప్పర్లు

అనాయిజాజు = ఎమానం.

అనారగాడు (ప) = బేనార్సుగాడు?

అవుతల ఇవుతలకు పొవుడు = ఒకటి రెండులకు
వెళ్ళడం, వేచురత కాళ్ళకు వెళ్ళడం.

అవుతలెల్లండి = ఎల్లండి తర్వాతి రెండో రోజు.

అవునర పూర్తి = అవనరం మేరకు.

అవుమ పొరడు = పడుచుపిల్లవాడు.

అవుసుల = అగసాలి, కంసాలి.

అవ్వ = తల్లి, అమ్మమ్మ, వానమ్మ, ముసలిది.

అవ్వగారిల్లు = పుట్టిల్లు.

అవ్వబాకీ = తల్లియింక.

అవ్వయ్య = తల్లిదండ్రులు.

అవ్వరే దర్జగ (అ) = చాలా చక్కగా, ప్రభవముంగా,
ఉత్తమంగా.

అవ్వ = అవి, అయ్య.

అవ్వచ్చాడు = మూడి మొనతో చిము పట్టిన బొచ్చాల్ని
చెట్ల చేయడం.

అవంక = కాస్త అటునైపు, అటువంక

అవరు = ప్రభావం.

అవలు (అ) = విజద్రతి, మంచిది, నష్టికి యిచ్చిన
సామ్యు.

అవలుది = మగతనం.

అవలు పంగతి = వాస్తవం, విజం.

అవలెరు = అల్లెప.

అపలిత్తు మాట అన్నేడు = చిన్నమాట కూడా
అవలేదు.

అసాంటి = అటువంటి.

అసాయదూలా = పీరిల పండుగనాడు అదే అట.

అస్కివి బుస్కివి చేమకు = తిమ్మిని బమ్మిని
చేయడం.

అస్తర = చొక్కా, కాలర మొ॥ వాటికి అలంబనగా
వేసే గుడ్డ.

అస్త్రకార్ = గోదలకు సన్నపు సిమెంటు వేయడం.

అస్త్రగాలం = వస్త్రగాలం, ఇసుక జల్లెడ పట్టడం.

అప్రెపిలగాండ్లు = ఏమీ తెలియని పిల్లలు

అ

అ అంటే ఓ రాడు ఓ అంటే నా రాడు = ఏమీ
తెలియదని అర్థం (ఓనమాలు రావని, అక్షరజ్ఞానం
లేదని)

అ పండుల = ఆ మధ్య, అప్పట్లో.

అం, అము = అన్నము (చిన్నపిల్లల్ని ఉద్దేశించి
'అం' తిన్నావా అంటాము), అనము

అందాక = అక్కడిదాకా, అప్పటివరకు.

అందెం = అముదం

అంబుక్క పెట్టుడు = అన్నపు ముద్ద ఒకేసారి
పెట్టుకోవడం, మరచిపోవడం

అంబోతు = బలిష్ఠమైన ఎద్దు.

అంరస్త = జననంబారం, రద్దీ గల రోడ్డు.

అకరిచూపులు = అంతిమదర్శనం.

అకలైకుండి అంటే రోకలి మింగుమనుడు = ఒక
జాతీయం

అకు ఏమకునుడు = కిక్కి వేసుకోవడం.

అకుదేలు = పచ్చని చెట్లపైన ఉండే ఒక రకం
పురుగు.

అకు పొడి = ఉప్పుకలుపని మిరపపొడి.

అకు పోకలు = అకులు పోకలు.

అకు పిసాయి = పేర్ల మొనగాడు.

అకువట్టుడు = కల్లు తాగేటప్పుడు ముద్రి మొ॥
అకులు వట్టి తాగడం.

అగం = తొందర (వేగం లోంచి వచ్చి వుంటుంది)

అగవడుడు = త్వరపడడం.

అగాయి బుగాయి తిర్గుడు = వసీపాటా లేక
తిరగడం.

అగు = వాగు, ఏరు

అగుడు = మువ్వడం (బట్టలు మొ॥వి)

అగులమాస = పసిరిక పాము.

తెలంగాణ పద (బంద) కోశం

అగ్గెల పున్నదా? = అదుపాజ్జల్లో పున్నదా? (లేదని అర్థం)

అచ్చిపోవుదు = గ్రామాంతరం వెళ్ళడం (చిన్నపిల్లల బాష)

అచ్చిపట్ట ఎత్తుకపోవుదు = సంచార పక్షుల్లాంటి మనకిష్టమైన వాటిని తన్నుకొనిపోవడం.

అజర్ (అ) = హాజరు, ఉపస్థితి

అజాద్ మనిషి = బాధ్యతా, బాదరబందీ లేని స్వేచ్ఛా జీవి.

అట = ఊ.

అటకమ్ముడు = రసకందాయంలో పడడం.

అటకోయిలి పిలగాండ్లు = అటాపాటల మీద అసక్తిగల పిల్లలు.

అటమీది తీట = అటల్లో పొరపాటున దెబ్బలు తగిలితే 'మాఫ్' అని చెప్పడం.

అటాన = అర్థరూపాయి, ఎనిమిదణాలు.

అడ = అక్కడ.

అడక్కలు = అడవాళ్ళు (కామాక్షమ్మ, వామాక్షమ్మల్లాంటి వాళ్ళు)

అడర్ = అర్డర్.

అడికాడికీ = బొటాబొటిగా.

అడికిడికి తిరుగుదు = పచార్లు చేయడం.

అడిగుట్లోడు, అడిగుల్లోడు, అడిబట్లోడు = ఆడంగి వెధవ.

అడిపోనుకునుడు = నిందించడం, అరళ్ళు పెట్టడం.

అడబిడ్డ, అడివిల్ల = ఆడపడుచు

అడు = వాడు.

అడుడు(గాలి మొనవి) = వీచడం (గాలి) (అన్నలే గాలి అడుతలేదు - ఉడుకపోస్తున్నది)

అక్కడి (హాక్కడి) = చేతుల సంతెళ్ళు

అదారం = బతుకుతిరుపు.

అనంగ = అక్కడినుండి (వాడు అనంగ వచ్చిండు - నేను ఈనంగపోతున్నా)

అనందకలర్ = రామా గ్రీన్?

అనది = సరిపోదు, కన్పించదు (అది వానికి ఏ మాత్రం అనది)

అనిచ్చుదు = వాల్చడం.

అనెలు = అనెకాయలు.

అన్మం = పొకం పట్టడం (అరిసెలు మొన వాటికి)

అన్గ్ర = ఉతకగ్ర.

అన్గెళికాయ = సారకాయ, అనపకాయ.

అన్వలు వట్టుడు = గుర్తుపట్టడం, అనవాలు పట్టడం.

అపతి = అపద, అత్యాశ (వానికి డబ్బులంటే అడ్డగోలు అపతి)

అపతి వదురు = ప్రసవ వేదన.

అపతి సంపతి = అపదసంపదలు.

అపసోపాలు = మల్లగుల్లాలు?.

అవస్థ = పరస్పరం.

అపాచ్చన = అపేక్ష.

అపారం = వ్యాపారం.

అపారం అంగి = నిలుపు చొక్కా

అపూర్తి = అంతమాత్రాన.

అబాది = పాత ఊరు (మాది కొత్త జమ్మికుంట గాదు అబాది జమ్మికుంట)

అబితాబి = థరీఫ్, రబీ?.

అబ్బారి = ఎట్రయిట్

అమదాన్ (ఎ) = అదాయం.

అమడ = వాలుగు కోనులు.

అమె = ఆవిడ.

అయమ్మ = అమ్మమ్మ.

అయా (పో) = దాది, పర్చు.

అయార్ దాయార్ = యాటలలోని మెదడు, కాలేయం, హృదయం, మాత్రపిండాలలాంటి ముఖ్యభాగాలు.

అయి = తల్లి, జ్వరం.

అయింత = ఆ తర్వాత, మొత్తం.

అయిటి పూనుడు = తొలకరి రావడం.

అయిబాయి = కావాల్సిన వాళ్ళు.

అయిమనుడు = మంచిగవడం, హాయిగా వుండడం? కాస్త జరగడం (ఇప్పుడు నీకు అయిమందా? నిందార్థంలో)

అయిల్ల = రాత్రి, క్రితంరాత్రి.

అయిమ, అవుమ = అయుమ్మ.

అయిమ పొనుకొని బతుకుడు = ఎదుటివాళ్ళ అయువును తీసుకొని జీవించడం (నా అయుమ పొనుకుని బతుకు బిడ్డా!)

అయెపాయె చేనడం = చావుబతుకుల్లో వుండడం.

ఆరం = బలి, హార్యం

ఆరతి కర్పూరం = హారతి కర్పూరం.

ఆరాం కుర్చి = వాలు కుర్చీ.

ఆరాం వుండుడు = బ్రహ్మాండంగా, విరామంగా
 వుండడం (నాకేంది ? మంచిగ ఆరాం వుంది)
 ఆరాంజేనండు = వేనువాల్ని విశ్రాంతి
 తీసుకోవడం.
 ఆరాటం = తవన (వానికి పైవలు
 సంపాదించాలన్న ఆరాటం ఎక్కువ)
 ఆరు నూరయినా నూరు ఆరయినా = ఏది
 ఏమైనా.
 ఆరె = మరాఠీ వాళ్ళు.
 ఆర్పెతాడు = బండివోగలుకు, కానికి కట్టేది.
 ఆర్మని = హర్మనియం.
 ఆర్పీలు = కళ్ళద్దాలు.
 (ఆర్పా = అద్దం - మరాఠీ పదం).
 ఆల = పైకస్కాపు.
 ఆలం (హాలి) (అ) = పరిస్థితి
 ఆలాది = రైల్వే స్టేషన్లోని బ్రిడ్జి.
 ఆలాపన = దృష్టి, శక్తి (వానికెప్పుడూ మనస్సులో
 అదే ఆలాపన)
 ఆలి ముందమొయ్య = ఒక తిట్టు.
 ఆలిశం (లేడు) = తరువాయి, తోడే, వెంటనే
 (నేను ఇక్కడ దిగుడు ఆలిశం లేదు బమ్మ
 దొరికింది)
 ఆలి (హాలి) (పైవలు) (అ) = ఒకవ్వడు
 హైదరాబాద్లో ఉండిన డబ్బులు
 ఆలుగడ్డలు = బంగాళ దుంపలు.
 ఆల్పుకునుడు = వాల్పుకునుడు.
 ఆల్పుపాల్పు = అల్లాటప్పా? చెడ్డ?
 ఆల్ప = పీర్ల గుండం.
 ఆల్పెం = ఆలస్యం.
 ఆవటిల్లుడు = బెంగవడడం.
 ఆవటిల పెట్టుడు = పచ్చి మాంసానికి పసుపు,
 కారం మొ॥ కలిపి తెల్లవారి వండుకోవడానికి
 వీలుగా వుంచడం.
 ఆవల = అవతల.
 ఆవలెల్లుండి = ఎల్లుండి తర్వాత రోజు.
 ఆశ పుట్టుకచ్చుడు = ఆశకలగడం.
 ఆశన్న ఆశన్నలు = హనన్ హాసేవలు.
 ఆశపడుడు = ఆశించడం, ఎదురు చూడడం.
 ఆశపెట్టుడు = కంటికి కురుపులు కావడం
 (వాడు ఎవనికో ఆశపెట్టెందు - అందుకే
 కంటికురుపులు అయినాయి).
 ఆశిర్వచనం = అశీష్మ

ఆపర = ఆధారం, ఒంటిలో పత్తువ.
 ఆపర పట్టుడు = బరువులు మొ॥ వాటిని
 ఎత్తడంలో సాయంచేయడం.
 ఆసామి = రైతు.
 ఆస్కం మాస్కం = ఆపామాషీ.
 ఆస్త = ఆశ (వాడు ఆస్తికి కాగుతడు) - బహుశః
 ఆస్తలోంచి వచ్చుంతాలి
 ఆస్పర్లు = హార్వపర్లు, H.P. లు (మోటర్లు
 మొ॥వాటివి)
 ఆస్మాన్ = నీలం రంగు.
 ఆస్టెన్ = వ్యాజ్లెన్.

ఇ

ఇంగటుకులు = ఇంగువతో తాలింపు వేసిన
 అటుకులు.
 ఇంగీల్ వీను = ఇంగ్లీషు.
 ఇంగిలీకం = ఒక చేప.
 ఇంగులం = నివ్వ.
 ఇంటామె = ఇంటావిడ, ఇల్లాలు.
 ఇంటాయన = మోవారు.
 ఇంటి ఇల్లాదులు = ఇంటిల్లిపాదీ.
 ఇంటి నక్ష = ఇల్లు ప్లాన్.
 ఇంటి పట్టున = ఇంటి దగ్గర.
 ఇంటిమీద ఉండుడు = భర్తపోయిన మొ॥న స్త్రీలు
 పుట్టింటిలోనే వుండడం.
 ఇంటి మొకం పట్టుడు = తిరుగు ముఖం
 పట్టడం.
 ఇంటింటి మారాజులు = ఇంటిల్లిపాదీ.
 ఇంటింటికి మంటి పాయి్య = గృహచ్చిజ్ఞాలు
 అని, ప్రతి యింటి దోసెకూ తూట్లే అని.
 ఇంటిది = ఇంటావిడ, ఇల్లాలు
 ఇంటిదేవుడు = ఇలవేల్పు, కులదేవుడు
 ఇంట = ఇంటిలో
 ఇంటె తప్పడు, ఇంటె తిరుగుడు = చేతి కీళ్ళు,
 ఎముకలు మొ॥ నవి తిరిగి పోవడం
 ఇండ్ల = ఇందులో (ఇందులో - ఇందుల -
 ఇందుల - ఇండ్ల (దప్పి దప్పిలా))
 ఇంద్రల్లకు పోవుడు = గృహప్రవేశం.

ఇంతట్లకే = ఇంతలోపే

ఇంతల = ఇంతలో.

ఇంతలు = రెట్లు (ఇది దానికన్న ఎన్నింతలు ఎక్కువ?)

ఇంతాంత = కొద్దిగంత.

ఇంతజాము (అ) = ఏర్పాట్లు చేయడం.

ఇందు = విందు.

ఇందూరు = నిజామాబాదు.

ఇందె = మణికట్టు మొఃవాటికి గట్టిగా దారంతో కడితే ఏర్పడే గుర్తు.

ఇందే, ఇద్దే = ఇటుతీసుకరా, ఇటు తే.

ఇంద్రజిత్తు = చాలా తెలివిపరుడు (మాయా పాయాలు కల్గిన వాణ్ణి ఇలా పిలుస్తారు.. అమ్మో వాడా ఇంద్రజిత్తు)

ఇంద్రజిత్తు మండిల పిత్తు = ఒక పలుకుబడి

ఇంద్రియం = వీర్యం.

ఇక ఇకలు పక పకలు = నవ్వులు.

ఇకారం దప్పిన ముచ్చెట్లు = వికారమైన రోక మాటలు.

ఇకిలిచ్చుడు = పళ్ళు కనబడేలా నోరు తెర్వడం.

ఇక్కత్ (హిక్కత్) (అ) = ఉపాయం

ఇగ = ఇక.

ఇగం = విపరీతమైన చలి (హిమం)

ఇగరాదు అగరాదు = ఎంతకూ రాదని చెప్పడం.

(ఇదుగో రాదు అదుగో రాదు)

ఇగిలిచ్చుడు = పళ్ళు కనబడేలా నోరు తెరిచి వత్వడం.

ఇగురం = లొక్కం, ఉపాయం, తెలివి

ఇగురు = చిగురు.

ఇగురు వెట్టుడు = కాస్త లాపు కావడం, చిగుర్పడం.

ఇగురుడు = ఇంకిపోవడం.

ఇగో, ఇగ్గో = ఇదుగో.

ఇగ్గుడు = లాగడం.

ఇచ్చు = ఎవరంతటవాళ్ళు, స్వచ్ఛందంగా, స్వేచ్ఛగా (స్వ+ఇచ్చగా), ఇచ్చు (ఆ మీటింగ్ కు వాళ్ళు పిల్వలేదు వా యిచ్చు నేను పోయిన)

ఇచ్చంత్ర పడుడు, ఇచ్చంత్రపోవుడు = అశ్రుర్య పోవడం.

ఇచ్చంత్రం, ఇచ్చిత్రం = విచిత్రం (విచిత్రాన్ని యిచ్చంత్రం అని పలకడంలో పూర్వానుస్వారంతో ఏర్పడిన నాదం వుంది)

ఇచ్చగొట్టుడు = ఎడదీయడం

ఇచ్చుక పొవుడు = విఫలం కావడం (సంబంధాలు మొ..వి)

ఇచ్చుల్లారం = పాడుపాడై పోవటం.

ఇజారం = అదివారం? (ఉర్దూ 'ఇత్వార్' లోంచి వచ్చిందా?)

ఇజ్జత్ = గౌరవం, సిగ్గు.

ఇజ్జత్ దావ (అ) = పరువు నష్టం కేసు.

ఇజ్జత్ వంచనామ అవుడు = పరువంతా గంగపాలు కావడం.

ఇటాంకల = ఇటువంకల, ఇటుకేసి, ఇటీవల (ఇటువంకల - ఇంటు అంకల - ఇటాంకల)

ఇటుకమల్లె = ఒకరకం మల్లెపూలు.

ఇటున్నపుల్ల అటు పెట్టడు = ఏమీ పాయం చేయదని అర్థం.

ఇటేటు = ఇటువైపు.

ఇట్టం = ఇష్టం.

ఇడికిన ముల్లె = బహిరంగమైనది, విడిచిపెట్టినది

ఇడుపు కొయిదం = విదాకులు (విడి పాయేందుకు రాసుకునే అకులు విదాకులు అయినట్లే విడిపాయే కొయిదాలు ఇడుపు కొయిదాలు)

ఇడెం బెట్టుడు = తాంబూలా లివ్వడం (విడియమే ఇడెం అయ్యింది)

ఇడ్డెన్లు = ఇడ్డీలు

ఇతల్ల చేసుడు = తెలియచేయడం.

ఇత్తరాకులు, ఇత్తర్లు = విస్తరాకులు, విస్తర్లు, విస్తళ్ళు.

ఇత్తు ఈడునం = విత్తనాలు గట్టా.

ఇత్తునం = మగతనం.

ఇత్తునాలు ఏసుడు = విత్తడం.

ఇత్తులు = అక్షీంతలు, శిక్ష, విత్తులు.

ఇడువర్దాక = ఇప్పటిదాక, ఇదివరదాక

ఇద్దుం = రెండుతూములు.

ఇద్దెలు = విద్యలు, ఉపాయాలు, మాయలు.

ఇద్దెలు వడుడు = ఉపాయాలు వన్నడం (ఒక పలుకుబడి... వాడు మస్త్ర యిద్దెలు వడుతడు... అంటే చాలా ఉపాయాలు, విద్యలు అన్నీ చూపుతాడు అని)

ఇనవర్స, ఇనవర్సె, ఇలవర్స = పద్ధతి, ఇంటి పద్ధతి (ఇలవర్స - ఇనవరస)

ఇనాం (అ) = కామక
 ఇనుకుడు = ఇంకడం.
 ఇన్నూర్ = రెండువందలు
 ఇమరన, ఇమరసం (అ) = విమర్శ, విచక్షణ
 ఇమాన్దార్ = కృతజ్ఞుడు.
 ఇమానంగ = ప్రమాణంగా.
 ఇమానం = కృతజ్ఞత, విసయం.
 ఇమానం లేనోడు = కృతఘ్నుడు
 ఇముదుడు = ఒంటికి పడడం.
 ఇమ్మడి = రెండు రెట్లు
 ఇమ్మడిచ్చుడు = ఒకటికి రెండుసార్లు ఇనుమడిస్తూ
 అడగడం, నిలదీయడం, కొలుచుకోవడం
 ఇమ్మత్ = ధైర్యం
 ఇయ్యం = వియ్యం
 ఇయ్యకపోదునా? = ఇచ్చేవాణ్ణికదా! (పోవుదునా
 నుండి వచ్చిందే పోదువా)
 ఇయ్యర మయ్యర తిట్టుడు = చెడా మడా
 తిట్టడం
 ఇయ్యల్ల రేపు = నేడు రేపు, ప్రస్తుతం (Now a
 days , these days), (ఇయ్యల్ల +రేపు)
 ఇయ్యల్ల ఇంట్లో రేపు మంట్లో = పుట్టినవాడు
 గిట్టకపోడు అని
 ఇయ్యోడు = (ఈ +ఏడు) ఈ సంవత్సరం
 ఇరగోం = (వీరగోల)కొరడా
 ఇరట్టుపెట్టుడు = ఇరకాటంలో పెట్టడం
 ఇరాం = విరామం
 ఇరాం లేకుంట = అవిరామంగా
 ఇరాద = కోరిక
 ఇరుగ = విరగ, చాలా
 ఇరుగుడు = పరిష్కారం, పాలు విరగడం
 ఇరువ = రెండు కుంచాలు (ధాన్యం కొలత)
 ఇర్కాటం = గొడవ, ఇరుకున పెట్టడం
 ఇర్కూటం = ఇరుకు
 ఇర్ల వడుడు = ఒకరిమీద ఆధారపడడం (ఎక్కడి
 దరిద్రమో వాడు వామీద యిర్లవడ్డు)
 ఇర్లజాసుడు = బాగా చూడడం
 ఇర్ల దమ్ముడు = ఎముకలు విరిగేలా తన్నడం
 ఇర్రిల్రుమనుడు = చలికి ఒళ్ళంతా వగిలి
 ఒకరకమైన బాధ కలగడం
 ఇర్లుకవడుడు = వడిచేటప్పుడు ఘోరంగా
 పడిపోవడం. చెబ్బాలు తాకిలా పడిపోవడం

ఇలం వలం = ప్రతిఫలం
 ఇలాక = ప్రాంతం
 ఇలాయిచీలు = ఏలకులు
 ఇల్లం = ఇల్లటం, ఇల్లరికం
 ఇల్లు ఇచ్చుల్లారం అవుడు = ఇల్లంతా పాడవడం
 (వేరు కాపురాలు మొ॥వాటితో)
 ఇల్లుగల్గొల్లు = ఇంటియజమాని తాలూకు
 ఇల్లు దెడగొట్టుడు = కులవాళినం చేయడం
 ఇల్లు నింపడం = గృహప్రవేశం, కొత్త దంపతులను
 ఇల్లుచేర్చడం
 ఇల్లుబంగారం అవుడు = ఇల్లు సరిపంపడలతో
 నిండిపోవడం
 ఇల్లులేదు ముంగిలి లేదు = ఇల్లా వాకిలి లేదు
 ఇల్లు శిన్నవోయినట్లు అనిపిచ్చుడు = ఇల్లు బోసి
 పోయినట్లుండడం
 ఇల్వ = విలువ
 ఇల్వారం = గుమ్మిపైమూత
 ఇవతలికి = బయటకు
 ఇవలచ్చనం = వలక్షణం
 ఇవ్వి = ఇవి, ఇయ్యి
 ఇళై = ఉపకరణం, వడ్రంగులు, కమ్మరులు
 మొ॥ న వారు వాడే పరికరం
 ఇళ్ళి = దీ
 ఇషపాత్కం మనిషి = విషపాతకుడు
 ఇషార(అ) = సైగ
 ఇష్టపూర్వం, ఇష్టపూర్తి, ఇష్టపూర్తెంగ = ఇష్ట
 పూర్వకంగా, ఇష్టపూరితంగా, మనస్ఫూర్తిగా
 ఇసం, ఇనమినం = విషం, ఉప్పు
 ఇసంత = ఇటువైపు, ఇటువంక
 ఇసపు బామనోల్లు = విశ్వబ్రాహ్మణులు
 ఇసప్పురుగు = దుర్మార్గుడు, విషప్పురుగు
 ఇసాబ్ (హిసాబ్) (అ) = లెక్క
 ఇసిరిసిరి కొట్టుడు = వాన విసిరిసిరి తోరుగా
 కురవడం
 ఇసురుడు = వీచడం (గాలి)
 ఇసుర్రాయి, ఇసుర్రవుతు = తిరగలి, విసుర్రాయి
 ఇస్కూ = విసుగు
 ఇస్కూడు ఇస్కూడు అవుడు = బట్టలు ముడతలు
 వడడం
 ఇస్కూలు = బడి, స్కూల్

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

ఇస్పీటు, ఉస్పీటు = చీట్లపేక
 ఇస్క్రూ డ్రైవర్ = స్క్రూడ్రైవర్
 ఇస్స(హెస్స) (అ) = పాలు, వంతు, భాగం
 ఇస్సెదార్ = (వ్యాపారంలో, ఇంటిలో)
 భాగస్వామి

ఈ

ఈంచు = ఇంచ్, అంగుళం
 ఈందాక = ఇక్కడిదాక
 ఈకగాదు తోకగాదు = లెక్కలోకిరాదు
 ఈకలేదు తోకలేదు = తరాతోకాలేనిది
 ఈకుడు = కొట్టడం
 ఈగలు జోపుకునుడు = గోళ్ళు గిల్లుకోవడం (పనిలేని
 సమయంలో)
 ఈగుడు = చొరడం
 ఈడ = ఇక్కడ
 ఈడిగ = గవుండ్ల
 ఈడిగిల్ల పడుడు = ప్రాధేయపడడం, అడిగింది
 ఇచ్చేదాక పట్టుబట్టడం
 ఈడు = వయస్సు
 ఈదోట్లు = సమానవయసోళ్ళు
 ఈడ్చి ఇరవై తిట్టుడు = చెడామడా తిట్టడం
 ఈడ్చుకచ్చుడు = లాక్కురావడం
 ఈడ్చులు = పేలగుడ్డు
 ఈడ్చుకపోవుడు = గొర్రెలు మొదలగువాటి
 గర్భస్రావం కావడం, చిక్కిపోవడం
 ఈతలు = గేదె మొదలగువాటి ప్రసవాలు, కాన్పులు
 ఈదర = (చలి) ఈదురు
 ఈదులు = ఈతచెట్లు
 ఈనం = హీనం
 ఈనంగ = ఇక్కడనుంచి, ఈ నైపునుంచి
 ఈనడ్కల = ఈ మధ్య, ఇటీవల
 ఈనుడు = ప్రవనించడం
 ఈపు = ఏపు
 ఈపు యిమానం మోత మోగుడు = మంచి కొన్ని
 జరుగుతుందని చెప్పడం
 ఈపు సొప్ చేసుడు = ఏపు మీద బాదడం, దారికి
 తేవడం

ఈపుకు సున్నం బెట్టుడు = ఏపుకు దెబ్బలు
 తగిలేలా కొట్టే మళ్ళీ మన్నం పెట్టడం
 ఈపుల పాపయ్యను లేపుడు = దెబ్బలతో ఏపు
 బాదడం
 ఈర్వెన = పేల దువ్వెన
 ఈలవీట = కత్తివీట
 ఈనందుల = ఇప్పట్లా, ఈ నడమ
 ఈనడిచ్చుకునుడు = ఈనడించుకోవడం

ఉ

ఉంకుచెండి = మేలైన బంతి ?
 ఉంకో, ఉాకో = ఉారుకో, ఇంకా, ఇంకోక
 ఉంకోపాలి = ఇంకోక పర్యాయం
 ఉంగుటం = చెప్పే ఉంగుటం
 ఉంటి (ని) = ఉన్నాను
 ఉండ = దొరపుండ, ఊబుండ
 ఉండమాను = కట్టుకానుకలు
 ఉండి = హుండి
 ఉందుట్ల = ఉండడంవల్ల, ఉందుట వల్ల
 (మీరక్కడ ఉందుట్ల మేం రావలసి వచ్చింది)
 ఉండె = ఉన్నది, ఉండింది
 ఉండెదప్పుడు = కిలు తప్పడం
 ఉండేలు = వడిసెల
 ఉకుం (హుకుం), ఉక్కత్ (హుకూమత్) (అ) =
 అధికారం
 ఉక్కా = ఉప్పా
 ఉగ, ఉగా = ఉత్సాహం
 ఉగ్గం కట్టుడు = పాత్రను తాళతో ఉట్టిలో వరి
 కట్టడం
 ఉగ్గవట్టుడు = ప్రాయోవవేశం, ప్రాజాలు
 బిగవట్టుకోవడం
 ఉగ్రం = శివం, కోపం
 ఉచితార్తంగ, ఉచ్చితార్తంగ = ఉరికినే,
 అనవసరంగా
 ఉచ్చ = మూత్రం
 ఉచ్చగుంట = ఉచ్చ / చెలమ
 ఉచ్చిల్ గునం = కొంచెపుతనం (ఉచ్చిల్,
 ఉచ్చిష్టం, ఎచ్చిల్ = ఎంగిలి)

ఉచ్చిలోల్లు / ఉచ్చిడల్లు = ఎంగిలి తినే బానిసలు, చిల్లర మనుషులు
 ఉట్టిగ, ఉత్తగ, ఉత్తిగ, ఉత్తుత్తగ = ఊరికినే, ఉచితంగా
 ఉడాన్ = కర్రసాములో ఎగరడం
 ఉడాయిండుడు = తప్పించుకుపోవడం
 ఉడిగిపోవుడు (కాయలు) = ఎండి కృశించిపోవడం
 ఉడుక పెట్టుకునుడు = వండుకోవడం
 ఉడుకు = వేడిమి
 ఉడుకు పిల్లు = టీ, వేడిపిళ్ళు
 ఉడుకుడు, ఉడుకపోసుడు = ఉక్కపోయడం
 ఉడుకునెత్తురుమీదున్నోల్లు = పడుచు పిల్లలు
 ఉతారు = దిగుడు, పల్లం, బ్రాట్ పార్వర్లు ?
 ఉత్కం = నీళ్ళు
 ఉత్తబ్రహ్మయ్య = ఎందుకూ కొరగానివాడు
 ఉత్తమన్నగాడు = గర్విణి స్త్రీ
 ఉత్తరిచ్చుడు = మాటకదవడం, ప్రత్యుత్తరం యివ్వడం
 ఉదార్ = ఉద్దెర, అరుపు
 ఉదార్పం = ఉదాహరణ
 ఉద్దరిచ్చుడు = ఉద్దరించడం
 ఉద్దార్పం = ఉద్దారం, ఉద్దరణ, అభివృద్ధి
 ఉద్దునూర్తంగ = ఉత్తపున్నేనికి
 ఉద్దం = యుద్ధం
 ఉద్దెర = అరుపు
 ఉన్మ = ఊక
 ఉన్మ మీది రోకలి లెక్క ఎగురుడు = ఎగిరెగిరి పడడం, ఊకదంపుడు
 ఉన్మ జమగాడు లేని జమగాడు = లెక్కలోక రాని పరిస్థితి
 ఉన్మ మారాజులు = సంపన్నులు
 ఉన్మ మారాజులు లేని మారాజులు = ధనికులు, బీదలు
 ఉన్నాడు లేనోడు = ధనిక, పేదలు
 ఉపశాంతి కోసం = ఉపశమనం కోసం
 ఉపానం = ఉపవాసం, పన్నులు
 ఉప్పరిపవి = మట్టి తవ్వడం, మోయడం లాంటి పనులు
 ఉప్పసో పూరట్ = సిచ్చాపాటీ, మనసు తేలికపడే కబురులు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

ఉప్పాసు = ఉప్ప, పసుపు, కారం మెత్తగా నూరి పశువుల నాలుకలకు రాపేమందు (నాలుక శేర్ల వ్యాధికే)
 ఉప్ప పుట్టక పోవుడు = పరపతి లోపించడం
 ఉప్పంటి వచ్చండది - వచ్చంటి వుచ్చండది = ఉప్ప అంటే ఊరగాయ ఉండదు
 ఉప్పకారం దిన్న శరీరం = చిమునెత్తురున్న శరీరం (కామక్రోధాదులు తప్పనిసరి)
 ఉప్పడు = బాధపెట్టడం (ఉదకబెట్టడం), పిండి ఉప్పడం
 ఉప్పడు ఉపాసం = ఉపవాసాలు
 ఉప్పడు పిండి = ఉప్పా
 ఉప్పడు బియ్యం = బాయిల్డ్ రైస్
 ఉప్పతో తొమ్మది పప్పుతో పది = పంసారం గడవడానికి చాలా పస్తువులు కావాలని చెప్పడం
 ఉప్పపేరుడు = పచ్చళ్ళలో ఉప్పపేరడం, శరీరంపైన బట్టలపైన చెమట పేరుకు పోవడం.
 ఉప్పప్ప = ఉప్ప
 ఉప్పలం = పుట్టగొడుగు (ఉప్పలం యింట్లో మొలిస్తే ఏదో ఉపద్రవం వచ్చినట్లు భావిస్తారు. ఉపస్థవం, లేదా విప్లవం లోంచి ఈ పదం రావచ్చు)
 ఉబ్బరిచ్చుడు = ఉక్కపోవడం
 ఉబ్బు = ఊబ, ఉత్కంఠ, ఊబి, గర్వం, ఉబలాటం
 ఉబ్బు అగక = ఉండబట్టలేక
 ఉబ్బుడు = వాయుదం, ఉబ్బిపోవడం
 ఉమ్మగిల్లుడు = అన్నం శ్రమంగా ఉడకడం
 ఉమ్మయ్య బక్కయ్య = దారినపోయే దానయ్య (ఎవరు పడితే వారని)
 ఉమ్మర్ (అ) = వయస్సు
 ఉమ్మరి మీదుండుడు = తీవ్రంగా వుండడం (ఉమ్మర్ - వయస్సుమీద వుండడం)
 ఉర్రధ్ద = గట్టిగ ? ఒరవడిగ ?
 ఉర్కుడయ్యరోల్లు = దాదాపు పరుగెక్కుకున్నట్లు నడిచే శ్రీ వైష్ణవులు, తొందరపడేవారు
 ఉర్కుడు = పరుగెత్తడం
 ఉర్కులాట = హడావుడి, ఉరుకులు పరుగులు, ఉబలాటం
 ఉర్కులాడుడు = మిడిసిపడడం
 ఉర్పు = మహమ్మదీయ గురువుల సమాధుల వద్ద జరిపే జాతర

ఉర్బుడు = ఇల్లు కురవడం
 ఉలిపికట్టె = వారుమళ్లలో గడ్డిని వేరుచేసే పనిముట్టు
 ఉలుకులేదు పలుకులేదు = ఉలుకూపలుకూ లేదు
 ఉల్కిపడుడు = ఉలిక్కిపడడం
 ఉల్లికర్బులు = అనవసరమైన పనికిరాని ఖర్బులు
 ఉల్లివల్ల = కారుమారు
 ఉల్లాసం = ఉత్సాహం
 ఉల్లిగడ్డలు = ఉల్లిపాయలు
 ఉల్లిగడ్డ శాస్త్రం = ఓజ్జల పుచ్చకాయ, పరాయివాళ్ళకి చెప్పి తాను అవదించని శాస్త్రం
 ఉల్లుల్లు = పదులోడులు
 ఉల్లో = పండ్లు అమ్ముటానికి ముందు వాడే పదం
 ఉల్కార్ (ప) = చురుకైన తనం, తెలివి తేటలు, హుషార్
 ఉమ్మల ఉచ్చసోనట్లు = చేసిన మేలు మరిచినట్లు వ్యర్థం కావడం
 ఉసుకులగా = ఉసిగొల్పడం, ఉసికో లగావ్ ? (కుక్క మొ॥ వాటిని)
 ఉసురుపోసుకునుడు = చాల కష్టపెట్టడం
 ఉసుల్ల పుట్ట = కాజాచి
 ఉసూల్ = పద్ధతి
 ఉస్కె = ఇసుక
 ఉస్కె ఉడికినట్లు = అట్టుడికినట్లు
 ఉస్కెబెక్క = కోకో
 ఉస్కి అనుడు = ఉసిగొల్పడం (కుక్క మొ॥ వాటిని)

ఉ

ఈ అనక ఉచ్చరాయి అనక = ఏమీ అనక, మాటకు బదులివ్వక
 ఈ లేదు ఆ లేదు = ఏమీ లేదు
 ఈం, ఈము = ఉమ్మి ఉమ్ము
 ఈంచుడు = ఉమ్మివేయడం
 ఈకుంచుడు = ఓదార్చడం
 ఈకుందబుద్ధిగాక = ఉండబట్టలేక
 ఈకుడు, ఈడ్చుడు = ఉడ్చడం, చిమ్మడం
 ఈకూకె = మాటి మాటికి

ఈకె = ఈరికే, మాటిమాటికి
 ఈగుడు = సమ్మతించడం
 ఈగులాట = ఈగినలాట (ఎంతకాలం ఈ ఈగులాట ?)
 ఈగులాడుకుంట వచ్చుడు = రిక్త హస్తాలతో నేలాడేసుకుని రావడం
 ఈడిగెం = చాకిరి
 ఈదరవట్టుడు (కడువంతా) = కడువంతా బిగుతుగా వుండడం
 ఈదు = సాంబ్రాచీ
 ఈదుగాలది నీరితెవ్వడి = ఏ పని కాదు అని చెప్పడం
 ఈదురుగొట్టం = పొయ్యి ఈడే గొట్టం
 ఈదువత్తి, ఈదుబత్తి = అగరువత్తి
 ఈప = కొడె
 ఈపిరిపట్టింది = గుక్కపట్టింది (పిల్ల)
 ఈపుడు (తల) = తల వంకించడం (తల కంపించడం అయి వుంటుంది)
 ఈబపోతు = చూపుల గుర్రం లాంటిది
 ఈబిద్దార్లు, ఈబుద్దార్లు = విభూతిదారులు, కైపులు
 ఈబ్బండలు = విభూతి ఉండలు, కోడిగుడ్డు
 ఈరవిక్కె = ఈరు పెచ్చుక
 ఈర విక్కె పానం = అల్పప్రాణం, అక్కపక్షి ప్రాణం
 ఈరా ? అడివా ? (ఇది) = నరైన న్యాయం జరగనప్పుడు అనే మాట
 ఈరిచ్చుడు = ఈరించడం
 ఈరిమొకం జూల్లేదు = ఈరికి తిరిగి వెళ్లేదు
 ఈరియ = యూరియా
 ఈరు దిర్గుడు = ఈరేగింపు
 ఈరుమీద ఈరు పడుడు = ఇక్కడే సూర్యుడు అక్కడ పొడవడంలాంటి వాక్యం (మిమ్ము విరిగి మీద పడడం ; వాడు ఈరు మీద ఈరు పడ్డా కాగుడు మానడు)
 ఈరు మీద పడుడు = యధేచ్ఛగా తిరగడం (ఆంబోకులాగా)
 ఈరుగాని పాంకెంగాని = ఈరూ ప్రాంతంగాని
 ఈర్లకు కని జాట్టుకునుడు = ఈళ్ళకు ఈళ్ళు పొడయిపోవడం
 ఈర్బుక తినుడు = గిన్నెలోంచి మొత్తం (ఈరిచి) ఈడ్చుకు తినడం

ఉల్దారం = ఉన్నిదారం

ఉల పెట్టుడు = అశపెట్టడం, మొదలు పెట్టడం

ఉసలియ్యం = పచ్చిపచ్చజొన్నలు ఉడకబెట్టడం,

ఉచలనుంచి రాల్చిన పచ్చి జొన్నలు వేపుకొన్నవి

ఉసిపోవుడు = ఉడిపొవడం

ఉసిళ్ళు = ఉసిళ్ళు

ఉనులు = కళ్లకు కట్టిన ఉనులు

ఋ

ఋ = అరు, (ఋ అనే అక్షరాన్ని అంధ్రలో అరు అంటారు)

ఋ = అరు

ఎ

ఎంకయ్య = వెంకయ్య (వెనకయ్య, వినాయకయ్య)

ఎంకయ్య అడుగులు = వినాయక చవితివాడు ఇంట్లోకి గణపతి నడిచి రావడానికి నున్నం,

జాజాలతో వేసే గుండ్రని గుర్తులు

ఎంకయ్య పండుగు = వినాయక చవితి

ఎంకులాడుడు, ఎమకులాడుడు = నెమకడం, వెతకడం

ఎంగిలి పూలు = మహాలయ అమావాస్యవాటి బతుకమ్మ పూలు, ఇవి బతుకమ్మ పండగ మొదటి రోజువి

ఎంగిలిమంగలం = అంతా ఎంగిలిమయం చేయడం

ఎంటవడుడు = వెంటడించడం, వెంట వడడం

ఎంటికంతల, ఎంటికే మందంల = వెంట్రుకవాసెలో

ఎంటికలు తీసుడు = కేకఖండనం

ఎంటికే తోటి సమానం = పెద్దగా లెక్కలోకి రానిది

ఎంటికే పోసలు = తలవెంట్రుకలు

ఎంటికెలు తెల్లవడుడు = వెంట్రుకలు వెరవడం

ఎంటికలు రాలగొట్టుడు (వెత్తి) = చాలా తిప్పలు పెట్టడం

ఎంటు = వెంటు

ఎండ ఉమ్మరి తగ్గుడు = ఎండల తీవ్రత తగ్గిపోవడం

ఎండ కొర్రాయోలి కొట్టుడు = ఎండ చంద్ర నిప్పులు చెరగడం

ఎండపాడుపు = సూర్యోదయం

ఎండతానం = ఎండ తీవ్రత

ఎండ దెబ్బతాకుడు = వడదెబ్బ తగలడం

ఎండనందు తిమకుంట వచ్చుడు = మంచి

ఎండలో రావడం

ఎండపూట = మధ్యాహ్నం

ఎండపొడ = లేయెండ, నీయెండ

ఎండపాడుపుకు కూసునుడు = పొద్దుటి పూట

ఎండకాగడం

ఎండలు ముదురుడు = ఎండలు మండి పోవడం

ఎండ ముగ్రుమనుడు = ఎండలు మండి కాళ్ళు చుగ్రుమనడం

ఎండుకపాపుడు = కృశించడం

ఎండుగు = దాన్యం ఎండబెట్టిన ప్రాంతం

ఎండేసుడు = బట్టలు ఆరవేయడం

ఎండ్రికాయ = పేత, ఎండ్రీ

ఎండ్ర = ఎందులో

ఎంతగనం = ఎంతవరకు, ఎంతఘనం

ఎంతల = ఎంతలో

ఎంతలేదవ్వా = కనీసం, అధమపక్షం

ఎంబడి = వెంట

ఎంబడే = వెంటనే

ఎంబేరు సామి = రామానుజుడు

ఎకలకలు = వెకిలి వెకిలి

ఎక్క, ఎక్కా = అను (చీట్ల పేకలో), దీవం

ఎక్కడ కానోల్లమ చేసుడు = ఎటూకాని కొరగాని వాళ్లను చేయడం

ఎక్కడ పొందది = ఎక్కడా స్థిరంగా వుండదు

ఎక్కడికి పొయినా ఏడే మాన్యలన్నట్లున్న బతుకు

= దేనికీ సరిపోని దరిద్రపు బ్రతుకు

ఎక్కిచ్చి చెప్పడు = ఉన్నవీ లేనివీ కల్పించి, పురి

ఎక్కించి చెప్పడం

ఎక్కిరిచ్చుడు = వెక్కిరించడం

ఎక్కిల్లు పట్టలేదు (వానికి) = అవసరంలేదు

ఎక్కువల ఎక్కువ = గరిష్టంగా

ఎక్కువలు తక్కువలు = హెచ్చుతగ్గులు

ఎక్కిక్కి ఏడ్చుడు = వెక్కి వెక్కి ఏడ్వడం

ఎక్సాల్ డిగ్రీ = ఒప్పుదపత్రం (భూమి తాలూకు), కోర్టు ద్వారా రాసుకువేది

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

ఎక్రార్నామ = ఒప్పుందపత్రం (భూమి తాలూకు
 ఎక్కుర్ = ఎక్కువ ? ఎక్సెస్ ?
 ఎగదోసుడు = ఉసిగొల్పడం
 ఎగబెట్టుడు = కుక్క మొ॥ వాటిని ఉసిగొల్పడం,
 అప్పు తీర్చకపోవడం
 ఎగవడుడు = కొట్లాడడం
 ఎగవోసుడు = కూర్చారబట్టడం
 ఎగిరిపడుడు = మిడిసిపడడం
 ఎగిర్పడుడు = వెగిరపడడం
 ఎగిలివారంగ = తెల్లవారగా (ఎగిలివారంగ,
 ఎలుగువారంగ, వెలుగు వారంగ, వెలుగు
 పారంగ)
 ఎగుడు = పేలడం (బాంబులు మొ॥ నవి)
 మోగడం
 ఎగుసం, ఎవుసం = వ్యవసాయం
 ఎగేసుడు = చెడువనులకు ప్రాశ్నపించడం,
 ఉసిగొల్పడం
 ఎగ్గెట్టుడు = ఎగవామం బెట్టడం (బడికి, బాకికి)
 ఎగ్గిలి ఎగ్గిలి చేసుడు = వెడ్డివనులు చేయడం
 ఎగ్గిలి పారి = వెడ్డిపిల్ల
 ఎగ్గులేదు సిగ్గులేదు = ఎగ్గు సిగ్గులేదు
 ఎగ్గిలి తనం = వెకిలితనం
 ఎచ్చమ్మ = యశోదమ్మ
 ఎద్దులు = కూరలకు, బెషదాలకు, తూరగాయలకు
 కావల్సిన మసాలా దినుసులు
 ఎచ్చి వచ్చి చేసుడు / అవుడు = అప్పు, ఎద్దులు,
 మొ॥ వి ఉడికి ఉడక్క వేగవేగక పోవడం. (కాస్త
 ఉడికించిన, వేపని కారణంచేత హెచ్చి మరికొంత
 ఉడకని, వేపని కారణంచేత వచ్చి అవడం)
 ఎచ్చుడు = తూరు, మంద మొ॥ వి హెచ్చడం,
 వృద్ధికావడం
 ఎచ్చుతచ్చులు = హెచ్చుతగ్గులు
 ఎచ్చులు = పెగ్గెలు
 ఎటమటం = కిందుమీదుకావడం
 ఎటు = ఎక్కడికి
 ఎటువెట్టి, ఎటుదిరిగి = ఏదీ ఎట్లయినా,
 ఎట్టి = వెట్టి
 ఎట్టొల్లు = వెట్టివనివాళ్ళు, (మంకరులు)
 ఎట్ల = ఎలా
 ఎడపిల్ల = పాలు త్రాగేపిల్లకన్నా పెద్దపిల్ల

ఎటాల్పు, ఎల్పు, ఎల్పు = వెడల్పు
 ఎడ్డికాలం = తెలివితేలి కాలం, అభివృద్ధి కాని
 కాలం
 ఎడ్డిచ్చుడు = వెక్కిరించడం
 ఎడ్డిజనం = తెలియని జనం
 ఎడ్డిపొరగాండ్లు = కల్లాకపటం తెలియని వాళ్ళు
 ఎడ్డిమొకం = తెలియనివాడు
 ఎడ్డియం = మోమాటం, కల్లాకపటం, కళంకం
 ఎడ్డం అంటే తెడ్డమంటడు, తెడ్డమంట
 ఎడ్డమంటడు = ఈదాడంటే కోదాడవడం, ఎతి
 అంటే మతి అనడం
 ఎడ్డెక్కిరి తనం = వెడ్డిగానూ, వెక్కిరింతగానూ
 వుండే అమాయకత్వం
 ఎడ్లు = ఎడ్డులు
 ఎత = వెత
 ఎతలేదు కతలేదు = ఏ విషయమూ అక్కరలేని
 స్థితి
 ఎత్తికోలు మొత్తికోలు = దారిద్ర్యవస్త్ర
 ఎత్తిచ్చుడు = పెళ్లి వరుడింటా జరగడం
 ఎత్తిపోవుడు = తప్పిపోవడం (బమ్మ మొ॥నవి)
 ఎత్తు = సమానం
 ఎత్తుకచ్చుడు = దొంగిలించి తేవడం
 ఎత్తుకపోవుడు = శవాన్ని తినుకెళ్లడం,
 దొంగిలించడం
 ఎత్తుకు దగ్గ చిత్తు = ఒడ్డు పొడుగూ బావుండడం
 (ఎత్తుకు దగ్గ చిత్తు, చెత్త (కరిరం), చిత్ కావచ్చు)
 ఎత్తుకుమడు దించుడు = పొగడ్డం తెగడ్డం
 ఎత్తుకెత్తు = పరికి సరి
 ఎత్తుగట్టుడు = త్రాసు సమానంగా లేకపోతే ఐదుపు
 వేసి లేదా తిసి సమానం చేయడం
 ఎత్తుగడ = ఉపాయం
 ఎత్తుగడ్డ, ఎత్తుబోరు = ఎగుడు
 ఎత్తుడు = విషయాన్ని ప్రస్తావించడం
 ఎత్తులు = ఎత్తుగడలు
 ఎత్తువంపులు = ఎత్తుపల్లాలు, గతుకులు
 ఎత్తేసుకచ్చుడు (దుక్కం) = తమ్ముకొని రావడం
 ఎత్తేసుడు = కుదపడం
 ఎత్తొద్దగ్గం = ఏత్వం
 ఎత్తివాన్గ (అ) = హాయిగా, నిదానంగా
 ప్రకాశకంగా, విక్రాంతిగా
 ఎక్ర్రాజు = అభ్యంతరం (ఇహిక్రాజ్) (అ)

ఎదమీదుండుడు = పశువుల సంభాగచ్ఛ కలిగి
పుండరం
ఎదల = ఎదలో, భాతిలో
ఎదుగపుడు (అన్నం) = ఎక్కువ కావడం
(పాతదియ్యం వండినప్పుడు)
ఎదుగుడు = పెరగడం
ఎదురవుడు = ఎదురుగా కనబడడం, భేటి అవడం,
కలవడం
ఎదురిచ్చుడు = తిరుగుబాటు చేయడం
ఎదురిచ్చుడు = పెళ్లి పెళ్లి వాళ్లకు కట్టాలు మొనవి
ఎదురు యిచ్చి పెళ్లాడడం, దేవుని మొక్కును ఇంట్లోనే
తీర్చడం.
ఎదురు = తిరుగు (వానికి ఎదురు లేదు. ఎట్టవడితి
అట్ట మాట్లాడుతున్నాడు)
ఎదురు బదురు = ఎదురెదురు
ఎదురుంగ = ఎదురుగా
ఎదురుకచ్చుడు = ఏరుకొని రావడం
ఎదురుగడ్డ = ఎగుడు
ఎదురుగాల్ల పుట్టివోడు = అడ్డుపుట్టిన వాడు, కాళ్ళు
ముందు బయటికి వచ్చినవాడు
ఎదురు చూచుడు = వేచివుండడం, ఎదిరి
చూడడం
ఎదురుజవాల్ = ప్రత్యుత్తరం
ఎదురెక్కుడు = ఎదురీడుడు
ఎదురొచ్చివోల్లు = కనబడవార్లందరు, ప్రయాణంలో
ఎదురు వచ్చినవాళ్ళు
ఎదుర్కోల్లు = 'పెళ్ళిలో' మగపెళ్ళివారిని
ఎదురుకోవడాలు
ఎదులాపురం, ఏదులపురం = (హాజరాబాద్)
అదిలాబాద్
ఎదువర్గాక = ఎంతవరకు
ఎడ్డు ముడ్డి పొద్దుటోల్లు = (చదువుకోని వారు)
వ్యవసాయదారులు
ఎడ్డుకెడ్డుపున్నుడు = బాగా పెరిగి పున్నవాడు
ఎడ్డుగొట్టుడు, ఎడ్డు ఏనుడు (షేర్గొట్టుడు) = కొడె
వ్యవసాయను నలగొట్టడం
ఎడ్డు మొడ్డు = కుంభ అని అర్థం
ఎడ్డెం మడ్డెం = కిందా మీదా
ఎనలు = స్త్రీలు దరించే గుండ్ల మధ్య రాళ్లతో
పున్నవి, బంగారంతో చేసినవి మూలలు మూలలుగా
పుండ్రవి

ఎనుగర్ర = ఇంటిపై కప్పుకి వెన్నులాగా అమరిన
కర్ర
ఎనుగు = కంచె, (వెలుగు - ఎలుగు - ఎనుగు)
ఎన్నకు ముక్రుడు = తిరిగి రావడం
ఎన్నట, ఎన్నటికి = పూర్వం, వెనకట
ఎన్నటి రోజులు = గతకాలం
ఎన్నటి పంగతులు, ముచ్చట్లు = గతించిన
విషయాలు
ఎన్నెత్తుకులు తొక్కుడు = వెనుకంజ వేయడం
ఎన్నెట్టి పుండుడు = వెన్నుదన్నుగా నిలవడం
ఎన్నముందులాడుడు = తటపటాయింపు
ఎన్నయి ముందరేసుకుని తినుడు = ఏమీలేక
అతుడ్డాన్ని ముందర వేసుకొని తినే గడ్డు పరిస్థితి
(తిట్టువడం)
ఎన్నెక్కి, ఎన్నెక్కిరి = తర్వాత, ఆ వెనుక
ఎన్నెలాడుడు = నెతు కులాడ్డం
(నెముకులాడుట)
ఎన్నెంబడి ఎన్నెంబడి = వెనకాలే
ఎన్నుడు = ఏనాడు, ఏరోజు
ఎన్నెల = వెన్నెల
ఎన్నెల పుల్లలు = ఒకరకం దీపావళి టపాకాయలు
ఎన్నుల = వీపులో
ఎన్నులు = బుట్టలు, పొత్తులు
ఎప్పటికప్పు ఎనుగుల్లనే = ఎప్పటికెక్కనో, ఎప్పటి
లానే
ఎనుకెర = యముని చెర
ఎముదాల, ఎములాడ = వేములవాడ
ఎముడు = యముడు
ఎమ్మబె = వెంటదే, వెంటనే
ఎయ్యి (అన్నం మొ.వి) = వేయి, వెయ్యి, పెట్టు
ఎరం = చాకలి మొ॥ పనిమనుషులకు పెట్టే
దావ్యాదుల రూపంలోని ప్రతిఫలం
ఎరకే = తెలుసు
(వా) ఎరుకల = (వాకు) తెల్పినంత వరకు
ఎర్రపెట్టుడు = వెంటనే గుర్తించేందుకు వీలుగా
గుడ్డలకు మరక పెట్టడం
ఎర్రం = వ్యర్థం
ఎర్రతెలు రెక్క ఉండుడు = ఎర్రగా అందంగా
పుండరం
ఎర్ర = వానపాము, ఎర ?
ఎర్ర వడుడు (మైదాకు) = గోరింటాకు పండడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

ఎర్రగ బుర్రగ = ఎర్రగా అందంగా
 ఎర్రగడ్డ = ఉల్లిలో ఎర్రవిడి
 ఎర్రటి ఎండలు = మండు బెండలు
 ఎర్రమన్ను = అల్లున్నాతలకు వాడే మన్ను
 ఎర్రసాలు వదుడు = అకాశంలో వర్ష సూచనలు
 (చెడుగొట్టువానలవా ?)
 ఎర్రకుక్క = పిచ్చికుక్క, వెర్రకుక్క
 ఎలాన్ (అ) = ప్రకటన
 ఎలిగారం = వెలిగారం
 ఎలోల్లు = మంకరులు
 ఎల్మిల్లోలెపుట్టుడు = పుట్టిన శిశువు, మరీ చిన్నగా
 వుండడం
 ఎల్మలు పడుడు = ప్లేగు
 ఎల్లవెట్టుడు = వెలగవెట్టడం
 ఎల్లందుల = వెలిగందల (ఇది ఒకప్పటి కరీంనగర్ జిల్లా కేంద్రం)
 ఎల్లడి వదుడు = గుట్టలు అంటుకోవడం
 ఎల్లి ఎల్లుడు = వైభవంగా వెలగడం
 ఎల్ల కట్టెలు = చెదురు కట్టెలు
 ఎల్లి = వెలిలి
 ఎల్మోల్లు = వెలమలు, పద్మవాయకులు
 ఎల్ల (సాల్) = (సంవత్సరం) పొడుగూతా, అంతా
 ఎల్లం = ఎల్లయ్య
 ఎల్లకాలం = ఎల్లప్పుడు
 ఎల్లజాలడు = వెళ్లలేకపోతాడు
 ఎల్లడి ఎల్లడి అవుడు = చాటు లేక మొత్తం
 బహారంగం వెల్లడికావడం
 ఎల్లమ్మ (తల్లి) గుడాలు = మొక్కజొన్నలు,
 అనుముల గుగ్గిళ్ళు (ఎల్లమ్మ దేవత పండుగనాడు
 చేసుకుంటారు వీటిని)
 ఎల్లినోల్లు = ఉన్నాళ్ళు, సాగుతున్నవాళ్ళు
 ఎల్లిసాయ కారం = దరిద్రులు ఎల్లిసాయలు
 చిదిమి వాటితో కలుపుకొనే కారం
 ఎల్లుమాను = జరుగుబాటు
 ఎల్లెం = వెంటనే, నేగంగా, నైశము
 ఎల్లెల్లల = వెల్లకిలా
 ఎల్లిపోవుడు = వెలసి పోవడం (రంగు)
 ఎల్లుడు = దేవుడు వెలవడం, అవతరించడం
 ఎవలంతలవాల్లు = స్వచ్ఛందంగా
 ఎవలు = ఎవరు
 ఎవలు పున్నెం గట్టుకున్నరోగని = ఎవరు పాపం

మూటకట్టుకున్నరోగాని
 ఎవ్వారం = వ్యవహారం
 ఎవ్వి = ఏచి, ఎయ్యి
 ఎస్ల = కుండ
 ఎస్పరెస్ = ఎక్స్ప్రెస్

ఏ

ఏంచుడు = లెక్కపెట్టడం, వేయించడం, ఎన్నడం
 ఏండ్ల కొద్ది = ఏళ్ళ కొలది, తరబడి
 ఏండ్లు = ఏళ్ళు, సంవత్సరాలు
 ఏందాక = ఎక్కడిదాకా
 ఏంది = ఏంటి, ఏమిటిది
 ఏందిరా ? = ఏరా ?
 ఏందివయా = ఏంటయ్యా (ఏంది + అయ్యా
 లేక ఏంది + భయ్యా)
 ఏందో = ఏదో
 ఏకదమ్మున = ఏకాయోగి
 ఏకనిరంజన్ = ఏకోనారాయణ
 ఏకమవుడు = కల్పిపోవడం
 ఏకమొత్తం = అంతా కలిసి
 ఏకాన = అణా (సైపలు)
 ఏకాకి = ఏకాదశి
 ఏకుడు ప్యాలాలు = మరమరాలు
 ఏకుమేకవుడు = అవకాశం రాగానే బలపడడం
 ఏకోనారాయణ = ఒంటరివాడు
 ఏక్లార = తాంబూర
 ఏగిచ్చుడు = వేగడం, బాధలతో వెళ్లదీయడం
 ఏగుడు (మూడు) = మూడు గంటలు కొట్టడం
 ఏజ్బార్ అవుడు = ఉద్యోగాదులకు
 వయోపరిమితి చాటడం
 ఏడ = ఎక్కడ
 ఏడాకులు ఎక్కువ పడువుకునుడు = ఒకరికన్నా
 మరొకరు తెలివిలో మించి పోవడం
 ఏడాదినం, యాడాదినం = సంవత్సరం
 ఏడిండ్ల పిల్లికూనోలె తిర్గుడు = అనేక కష్టాలు
 పడుతూ పిల్లలను సాకడం, దయనీయంగా
 తిరగడం
 ఏడుపు ఏదో నేను ఏడుసుకు (నా) = (నా)
 బతుకేదో నేను బతకడం
 ఏడుపు గొట్టోడు, ఏడుపు మొకసాడు = ఎన్నడూ
 ఏడిచే నాడు

ఏదీ మొత్తుకున్నట్లు = దరిద్రం కొట్లాడినట్లు
 ఏతులు = పెగ్గెలు
 ఏతువు = హేతువు
 ఏదో ఒకటి దొల్చిచ్చుకుని పోవుడు = ఎలాగోలా
 నెట్టుకురావడం
 ఏనంగనో = ఎక్కడినుండో
 ఏనిగ = ఏనుగు
 ఏనుకుమడు = వాటిన మొక్కల వేళ్ళునుకొనడం
 ఏన్ను తొండమంత దొడ్డుగ వానపడుడు = కుంభవృష్టి
 ఏన్నెక్కినంత పంబరం = అంబారీ మీద ఉర్రగివంత
 సంతోషం
 ఏపాటి (పున్నయి) (బాకీలు మొనవి) = ఎంత
 మొత్తంలో (పున్నయి)
 ఏమది, ఏమదే ? = ఏంటి ?
 ఏమిటోల్లు = ఏ కులంవాళ్ళు
 ఏరువడుడు = వేరు పోవడం
 ఏరుగపోవుడు = దొడ్డికిపోవడం, వేరుగా పోవడం
 ఏర్నిహమకున్నట్లు చేసుడు = అవహ్యాంగా చేయడం
 ఏర్పాటు చేసుడు = మనిషిని అనవాలు పట్టడం
 ఏర్లు = వేళ్ళు (చెట్టుయొక్క)
 ఏర్లు పాతుకపోవుడు = స్థిరనివాసముండి
 పాతబడిపోవడం
 ఏలు = ప్రేలు, వేలు
 ఏలు ఏస్తే అందేదాక తినుడు = బాగా తినడం
 ఏలు పెట్టే సందీప్త కాలు పెట్టుడు = కాస్త చీలుంటే
 అంతా ఆక్రమించుకోవడం
 ఏలు వెట్టుడు = జోక్యం చేసుకోవడం
 ఏషకాంత = వేషకాంత
 ఏసంగి, యాసంగి = వేసవి
 ఏనుడు = కొట్టడం, వేయడం
 ఏనుతాసుగాకుంటు = వ్యత్యాసం లేకుండా
 ఏను లేకుండుడు = వైభవం, కళ, వృద్ధి, కాంతి
 మొనవి లేకపోవడం

ఐ

ఐదేల్లు నోదైకు వచ్చుడు = కూటికి సరిపోవడం
 ఐద్రబాదు = హైదరాబాద్
 ఐబత్ తినుడు = కంగు తినడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

ఐరానవడుడు = (నానా) హైరానా వడడం
 ఐరిని టైరిని చేసుడు = తిమ్మిని బమ్మిని చేయడం
 ఐశత్, (హైసయత్) (ఐ) = సంవద, అర్థత
 ఐశతెంత ? బికాదెంత = లెక్కెంత ?

ఒ

ఒంటికాల్, రెండో పిచ్చి, మూడో ముచ్చి, నాల్ సత్తి,
 ఐదర రెడ్డి, ఆరే గన్ను పోరగాడు పిల్ల = చిళ్లం
 గోడులోని పదాలు ?

ఒంటిగాడు = ఒంటరివాడు
 ఒంటిరెక్కపానం = బలహీనుడు అని చెప్పడం
 ఒంటేలు = మూత్రం
 ఒంట్లు = అంకెలు, పంఖలు (ఒకటి రెండులని
 అర్థం)

ఒంట్లై = వంట్లై
 ఒకటిరెండు ముచ్చట్లత్ = ముక్తనరిగా
 ఒక్క అడుగుపోయివచ్చుడు = కాస్తవెళ్ళి రావడం
 (ఒక్క అడుగు రారాడు)
 ఒక్క కట్టు మీదుండుడు = ఏకత్రాటి మీద
 నడవడం

ఒక్క చెయ్యిఎయ్యరాడు = కాస్త సాయం
 చేయరాదా ?

ఒక్క సరమానవుడులేడు = ఒక్కడూలేడు

ఒక్కపారి = ఒక్కసారి

ఒక్కందుకు = ఒక విధంగా

ఒక్క కుసుకుతీసుడు = కాస్త నిద్రపోవడం

ఒక్క చెయ్యిమీద వడ్చుడు = ఎవరో ఒకరి

పెత్తనంతో పనులు నడవడం

ఒక్కజే నవ్వుడు = అదే పనిగా నవ్వడం

ఒక్కతి = ఒకరై, ఒకతె

ఒక్కతిరుగ = అదేపనిగా

ఒక్కకుసురుకు సాలది = దేనికి సరిపాడు

ఒక్కదమ్ము (తాగుడు) = కాస్త (తాగడం)

ఒక్కపొద్దు = ఉపవాసం, పన్నులు

ఒక్కమాట = మాట్లాడేప్పుడు ఉపయోగించేపదం

(ఒక్కమాట - నీతో కొద్దిగంత పనుంది)

ఒక్కమూటి = ఒకేముతా, ఒకే జట్టు

ఒక్కశెత్తం = స్థిరచిత్తం, నిర్ణయం

ఒక్కసారె = అకస్మాత్తుగా

ఒగలింటికి పోయేటోల్లు = ఒకరి ఇంటికి (అనగా అత్తవారింటికి) వెళ్ళేవాళ్ళు

ఒగాది = ఉగాది

ఒగాల్ల = ఒకవేళ

ఒగ్గుకత = చెవులొగ్గి వినదగిన యాదవుల కథ

ఒగ్గొగ్గు ముసలమ్మ = ముదివగ్గు

ఒచ్చేరకు పెట్టుడు = దాచిపెట్టడం

ఒట్టు = ప్రమాణం

ఒడిపిల్లు = బియ్యంలో వచ్చే ఒక రకమైన శృణు ధాన్యం, ఒడిపిలిబియ్యం

ఒడిశిపోవుడు = అయిపోవడం, నిండుకోవడం

ఒడిసెల = వడితెల (వడిగా వెళ్ళే శిల)

ఒడ్డె = వడ్డెర

ఒడ్డెక్కిచ్చుడు = గడ్డెక్కించడం

ఒడ్డెక్కుడు = గడ్డెక్కిడం, పని కావడం

ఒత్తడి = ఒత్తిడి, నిర్బంధం

ఒత్తు = నొక్కు

ఒత్తుపెట్టుడు = ఓటు పెట్టడం

ఒత్తుక పోవుడు = ఒంటికి గట్టిగా ఏదో తగలడం

ఒత్తుకచ్చుడు = ఒత్తిడితో అనివార్యం కావడం

ఒత్తుకుండ = పొయ్యికి రెండువైపుల రాళ్ళుండి

మూడోవైపు నీళ్ళతోనింపిన కుండ నపార్కగా

వుంచడం తద్వారా వంటతో పాటు నీళ్ళు కూడా

వేడవుతాయి.

ఒత్తుకునుడు = సర్దుకోవడం

ఒత్తుగా = గట్టిగా, బాగా, దట్టంగా, చీక్కగా

ఒత్తుడు (కాళ్ళు మొనవి) = పట్టడం

ఒత్పాదీర్గం = ఓత్వం

ఒదలు = పదులు, లూడ

ఒదులకిచ్చుడు = ఉబ్బడం, వడలడం

ఒద్దులు = రోజులు, పొద్దులు, (రోజు(న))

ఒమ్ముడు = కుదరడం, ఒంటికి సరిపోవడం,

అమరడం

ఒరాలు = ఒడ్డుఒరాలు

ఒరుగుడు = మేనువాలూడం, వాలడం, దక్కడం

ఒర్రుడు, ఒర్లుడు = అరవడం, వాగడం

ఒర్రె = ఒర్రునది, చిన్నపిరు

ఒలేశన్తి = చాలా, వలసినన్తి

ఒల్కపోసుడు = పొరబోయడం

ఒల్లింకపేపు = చాలాపేపు, వలసినంతపేపు

ఒల్లె పెట్టుకొని సాదుడు = చాలా పదిలంగా ఒడిలో పెట్టుకొని సొకడం

ఒల్లెకట్టిచ్చుడు = చీరకంటె చిన్నగుడ్డను అదపిల్లకు కొత్తగా కట్టించడం

ఒల్లెక్కాలకు = ఉత్తుత్తుగానే, హంశక్కులకు

ఒస్సులు = చదివెంపులు, కట్నాలు

ఓ

ఓతరుగ = ఒకరకంగా, ఒకమాదిరిగా

ఓంబత్తి = కొవ్వొత్తి

ఓకరచ్చుడు = అందరికీ అయిష్టంకావడం, వాంతివచ్చినట్లుగా అనిపించడం

ఓకారం = ఓక్...మనుకుంటూవచ్చేవాంతి

ఓటర్ల/ఓటల్ = పోటల్

ఓటి = ఒక్కటి

ఓటుపాటు = రేతా

ఓట్లు = ఎన్నికలు

ఓడగొట్టుడు = అయిపోగొట్టడం

ఓడిబియ్యం = ఒడిబియ్యం

ఓడు = ఎవడు

ఓణి = పరికిణి

ఓడ = హోదా

ఓనగాయ = లేతచింతకాయ

ఓనగుంటలు = ఓమనగుంటలు

ఓనమాలు, ఓన్నాలు = సర్లమాల, అక్షరాలు,

ఓంనమశ్చివాయలు

ఓపకపోవుడు = పని చేయలేకపోవడం

ఓపికెదినుడు = సహించడం, ఓపిక వహించడం

ఓపికెమంతుడు = సహనశాలి

ఓపికెమంతురాలు = సహనశిలి (స్త్రీ)

ఓపికెలు = నహనం, బహవచనాంతంలో ప్రయోగించబడిన పదం

ఓమ = వాము

ఓరకు వెట్టుడు = దాచిపెట్టడం, ఓరగాపెట్టడం, పక్కకు పెట్టడం

ఓర్పుకపోవుడు = ఒరమకుని పోవడం (గోడ
మొనని)
ఓర్పుకునుడు = సహించడం
ఓలి = హాళి
ఓలిగె, ఓలె = వలె, లాగా
ఓల్లు = ఎవరు
ఓషన = యోచన
ఓనర = అపరా, ఒంటో సత్తువ

ఔ

ఔ = ఔసు
ఔగోలిచ్చుడు = బాధపడడం (అపహరించడం)
ఔర్ = మరియు
ఔలగాడు = ఏచోడు ?

కంక = కోడె
కంకబద్దలు = వెదురుబద్దలు
కంకదొండ = పుష్పిగా పున్న ఎద్దు
కంకి = పాత్తు, బుట్ట
కంకుడు = వోటిలోని పండ్లతో కారికి తినడం
కంకునం = కంకణం
కంకెడు కంకెడు = పిడికెడు, పిడికెడు
కంగాలి కంగాలి చేమడు = పని పాడు చేయడం
కంగిరి చింగిరి = పొంతన లేని
కంగు చినుడు = కంగారుపడడం, దిగ్భ్రమ
చెందడం
కంచుక = ఓ రకమైన తామర
కంచుడు = మూకుడు
కంబె = పశువుల గడ్డి కోసం వదలిన చోటు
కంబర్ = చిన్నదన్న
కంబేసు = పిసినారి
కంబు = కోబు
కంబూషిగాడు = పిసినగిట్టు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

కంటికి కడివెడు ఏడ్పుడు = కన్నీరు మున్నీరుగా
విలపించడం
కంటినిండ నిద్రపోవుడు = గాఢనిద్ర పోవడం
కంటు అవుడు = కంటిగింపు కావడం
కంటె = కంటాభరణం, కంటెసరి
కంటె బొక్కలు = కంటానికీ ఇరువైపుల వున్న
ఎముకలు
కంటం, కంటేం = కంఠం
కంటెపువ్వువడుడు = (నేత్రరోగం) కంటి నల్లగుడ్డు
తెల్లగా మారిపోవడం
కండసారి చెక్కెర = కలకండ
కండ్లకిందికెల్లి చూసుడు = మతలబుగా చూడడం,
రహస్యంగా పరిశీలించడం
కండ్లకు చీకట్లు వచ్చుడు = కళ్ళు బైర్లు కమ్మడం
కండ్లకు పారలు వచ్చుడు = కండ కావరం
కండ్లకు మన్నలు వచ్చుడు = దృష్టి మాంద్యం
కండ్ల గానడు = భాతరు చేయడు
కండ్లద్దాలు = మలంచనాలు, కళ్ళజోడు
కండ్లవిల్లు తీసుకుమడు = కళ్ళనీళ్ల పర్యంతం
కావడం
కండ్లపొట్టులు = కంటిరెప్పల కింది భాగాలు
కండ్లమంట (తనం) = అసూయ
కండ్లముందటి పొరడు = వయస్సులో చిన్నవాడై
అబాల్యముగ తేల్చినవాడు
కండ్లల్ల మమ్మపోసుకునుడు = అసూయ పడడం
కండ్లల్ల కనవడుడు = కళ్ళకు
బొమ్మకట్టినట్లుండడం
కండ్లల్ల పెట్టు కునుడు = దురుద్దేశంతో
గమవించడం, జాగ్రత్తగా చూసుకోవడం
కండ్లల్ల మెరుసుడు = మాటికి గుర్తుకు రావడం
కండ్లు = కళ్ళు
కండ్లుకుచ్చుకునుడు = నిద్ర చాలక కళ్ళన్నీ
గుచ్చుకున్నట్లు నిద్రముందుకురావడం
కండ్లుదెరుపడు = కనువిప్పు కావడం,
జ్ఞానోదయం కలగడం
కండ్లు దెంగినయా ? = కనబడ్డం లేదా ?
కండ్లు నెత్తి కెక్కుడు = గర్వం కల్గడం
కండ్లుపోవుడు = తప్పు చేసినపుడు కళ్ళు
పోతాయని చెప్పడం
కండ్లు మూసి తెచ్చినంతల = ఒక్క క్షణంలో
కండ్లు వచ్చుడు = కళ్ళకలక

కండ్లు సల్లవదుడు = పగవాడికి కీడు జరిగినప్పుడు
 తను సంతోషానుభూతి పొందడం
 కండ్లు సల్లవదుడు = పగవాడికి కీడు జరిగినప్పుడు
 తను సంతోషానుభూతి పొందడం
 కంతలు = కణతలు
 కంత్రిగాడు = దుర్మార్గుడు, క్రూరుడు
 కందగడ్డలు = చిలకడదుంపలు
 కందగాడు = దుష్టుడు, రౌడీలాంటివాడు
 కందికమ్మలు = కందివర్షంలోకి మారిపోయిన
 కాలుదాలు
 కందిపోవుడు = దెబ్బలకు నల్లబడిపోవడం
 కందిలి (అ), కందిన = లాంతరు
 కందుర్ = దేవునికి సమర్పించిన మాంసాదులను
 నిశేషంగా తిని మొక్కు తీర్చడం
 కందెన = బండి చక్రాలు నులుపుగా తిరగడానికి
 ఇరుసుకు వేసే లూట్రెకంటు, పూసేమని
 కంపిని = కంపిని
 కంబం = స్తంభం
 కంది = కమ్మి, కటకటాలు, ఊచలు
 కంసల్య = కౌసల్య
 కక్కదాగుడు, కక్కవోనుడు = వశికరణకై యితరులు
 పెట్టిన మందును శరీరం నుండి కక్కించడం
 కక్కుడు = వాంతులు, అడిగిన వెంటనే అప్పు
 తీర్చడం
 కక్కుడు బైలు, కక్కుడేర్లుడు = వాంతులు,
 విరేచనాలు
 కచర = చెత్త
 కచిరి, కచేరి = కార్యాలయం
 కచ్చకాయలు = గచ్చకాయలు
 కచ్చరిగాయలు, కచ్చెగాయలు = కనుగాయలు,
 పచ్చికాయలు
 కచ్చితంచేసుడు = నిర్బంధించడం, బలవంత
 పెట్టడం
 కచ్చితం మనిషి = నిక్కచ్చి మనిషి
 కచ్చు = కీటు
 కచ్చురం = బండి
 కచ్చెగట్టుడు = కత్త కట్టడం
 కచ్చెపెక్క ఉడుకుడు = అన్నం ఉడికి ఉడక్క
 పోవడం (కచ్చాపక్కా ఉడకడం)
 కజాన = బొక్కనం

కజ్జరంపండు, కజ్జరపండు = ఖర్జూరపండు
 కటకట పెట్టుడు = కొట్లాట కల్పించడం
 కటాకటి = ఖచ్చితంగా, ఖరాఖండిగా
 కటికోల్లు = కసాయివాళ్లు
 కటినం = కఠినం
 కటిన్ = స్పృహం తెగిపోవడం
 కటుకు కటుకు అవుడు = అస్సలు మొనవి
 ఎక్కువగా కాలి గట్టి పడడం
 కటార = లోతు తక్కువైన కూరగన్నె
 కట్కు = మీట, స్వచ్ఛ, బోల్డు
 కట్కుం = కట్టడం, నిర్మాణం
 కట్కూర్ = బండెలదొడ్డి
 కట్టం = కష్టం
 కట్టడి తేసుడు = కట్టుబాట్లో ఉంచడం
 కట్టలకు కట్టలు = (నోట్లు) కట్టలు కట్టలుగా
 కట్టు = వియమం, కట్టుబాటు
 కట్టు పేసుడు = పాము మొనవి రాకుండా ఇంటి
 చుట్టూ మంత్రంతో కట్టు వేయించడం
 కట్టువారు = పప్పును ఉడికించగా మిగిలిన ఏళ్ళతో
 చేసిన వారు
 కట్టుడు = చెల్లించడం (అప్పు), పకుపులు గర్భం
 ధరించడం
 కట్టుడు చీరలు, కట్టువాక చీరలు = కట్టుకోకలు
 కట్టువదుడు (వైలు) = విరేచనాలు అగడం
 కట్టె = చెత్తం, కర్ర, కలప
 కట్టె జరుసుకపోవుడు = ఒళ్ళంతా చల్లబడి కర్రలా
 దిగుసుకు పోవడం, మ్రాన్యడం, కొయ్యలారిపోవడం
 కట్టెపండు = గింజలు తీయని చింత పండు
 కట్టెపుల్లలు = వంటచెరుకు
 కట్టెపుల్ల లెక్క అవుడు = చిక్కికల్యమవడం
 కట్టెల పుల్ల ఇరికి, పుల్లల కట్టె ఇరికి = అనవసర
 విషయాల ప్రస్తావన - కాలయాపన, రంధ్రావ్వేషణ?
 కట్టెతు = ఇంటి నిర్మాణానికి వాడే రాయి ; చక్కగా
 చెక్కబడిన రాయి
 కట్టె కట్టె = చిపో (కుక్కను కొట్టడానికి వాడే పదం)
 కట్టెపూలు = ఒకరకమైన వీలవర్షంలో వున్న పూలు
 కడక = స్థిరంగా వుండడం
 కడకడలు పోవుడు = మండిలో ఉండక పక్కలకు
 వెళ్లడం
 కడకు, కడాకు = పక్కకు, కాపకు, చివరికి

కడగొట్టు = చివరి
 కడలు ఏమడు = గొంగళ్ళ చివరలకు, కడలకు
 అంచులు వేయడం
 కడహీనం = మరీహీనం
 కడాయి = చెరకు పెనం
 కడి (పెంద) = ముద్ద
 కడిగి అరబోపినట్లు = స్వచ్ఛమైన రీతి
 కడుగులు = బియ్యం కడిగిన నీళ్లు
 కడువ = గదన
 కడువల్లల్ల = గుమ్మంలో
 కడువలు = ఇండ్లు (మీ పూర్ణ మొత్తం ఎన్ని
 కడువలున్నాయి ?)
 కడుపపుడు = గర్భవతి కావడం
 కడుపా కయ్యా = కడుపా కాగా, కడుపా కళ్ళెవల్లి
 చెరువా, కడుపా చెరువా, కడుపా ఇందవల్లి
 మడుగా, కడుపా కొల్లేరా ?
 కడుపు అవిశిషాపుడు = బాదతో గుండె చెరుపు
 కావడం
 కడుపు ఊడు / ఊదరవట్టుడు = ఏడ్చి ఏడ్చి
 కడుపంతా ఉబ్బిపోవడం
 కడుపు కడుగుడు = అబార్న్ ?
 కడుపు గట్టుకుని = చాలా కష్టపడి
 కడుపు చేతుల పట్టుకున్నట్లు = పేదలు
 కడుపునంబలి వడ (సి) = ప్రేమతో కూడిన ఒక
 దీవెన
 కడుపు వండుడు = పిల్లలు కావడం
 కడుపు పెంచుకునుడు = తిండిపోతు కావడం
 కడుపు మందమవుడు = మలబద్ధకం
 కడుపు మనులుడు = అసూయతో, పగ, కోపంతో
 మండిపోవడం
 కడుపున చెడవుట్టుడు = కడుపు చేటు, పుట్టుక
 కడుపునిండ = మనస్ఫూర్తిగా
 కడుపునొప్పి = అవసరం
 కడుపుపూజ = తిండి
 కడుపుల గాలుడు, కడుపుల గోకుడు = అకలి
 కావడం
 కడుపుల చిన్నగ నములుడు = కడుపులో నొప్పి
 కడుపుల చెయ్యివెట్టి దేవినట్లు అవుడు = కడుపులో
 నేలుపెట్టి కలికినట్లవడం
 కడుపుల దయపుట్టుడు = దయకల్గడం

కడుపుల దయ్యం కూనుండుడు = విపరీతంగా
 అకలి వేయడం
 కడుపుల దానుకునుడు = తవ్వకాయడం
 కడుపుల పెట్టుకొనుడు = తప్ప కావడం
 కడుపుల పేగులు నోబ్బెకచ్చుడు = తల ప్రాణం
 తోకకు రావడం, అతి ప్రయాస
 కడుపుల సురసురఅనుడు = అకలి కావడం
 కడుపుల యినంలేకుంట = నిష్కల్మషంగా
 కడుమయి = మిగిలినవి
 కడుముంత = చిన్నముంత (మట్టిది)
 కడెం = కడియం
 కడ్డు = కరడు (వర్ణనమీకరణంతో కడ్డు)
 కడ్డుగాడు = కఠినుడు, క్రూరుడు
 కడ్డువెట్టుడు = ఇల్లు కట్టినపుడు అడబిడ్డలతో
 గడపలు పెట్టించడం
 కడ్డునిండడి కాలునిండడి = ఎందుకూ చాలదు
 అని చెప్పడం
 కడ్డుగాల = తిట్టువడం
 కడ్డుల ఇవంపెట్టుకొనుడు = మనసులో కుళ్ళు
 పెట్టుకోవడం
 కడ్డుల పెట్టుకుని సాదుడు = అతి జాగ్రత్తగా
 సాకడం
 కడ్డుల పేగుల్లోనొల్లు = నిరుపేదలు
 కఱాలు (బండివి) = బండికాని (డి) రంధ్రాల్లో
 వేసే కర్రలు
 కఠ = కథ
 కఠంజేసుడు (ఖతమ్ (అ)) = అయిపోగొట్టడం,
 చంపడం
 కఠరవాక్ మనిషి = ప్రమాదకారి
 కఠలేకేసు, కఠల్ (అ) = శ్రమిసల్ కేసు
 కఠలు కార్కానలు = కథా కమామిషులు
 కత్తిగట్టుడు = కక్ష గట్టడం
 కత్తికోక = విపరీతమైన బాధ
 కత్తెర = కృత్రిక
 కత్తు = ఒడంబడిక (కద్దు(అ))
 కదరు (అ) = గౌరవం, ఖదర్
 కద్దర్ = ఖద్దర్
 కనరు = వగరు
 కనరు కనరు వాపన = గుడ్డలు, వెంట్రుకలు
 కాలుకున్న వాపన
 కనవడుడు = అగుపించడం

కని = కాని, రాతి కనీలు - సరిహద్దు రాళ్ళు
 కనికరం = దయ
 కనీసం = కడహీనం
 కనుకు = కంకుర్ని కాల్చడానికి కట్టె పుల్లలు చేర్చడం
 కనుగల్గివుండుడు = జాగ్రత్తగా గమనించడం,
 కనిపెట్టివుండడం
 కనుములు = రవికగుడ్డలు
 కన్నుట్టు విద్య = ఇంద్రజాల మహేంద్ర
 జాలాదులు
 కన్నుంటుకునుడు = నిద్రలోకి జారిపోవడం
 కన్నకర్మానికి = కన్నపాపానికి
 కన్నవిటిచెవ్వవిటి = గుడ్డి, చెముడు
 కన్నారం, కన్నాగురం, కన్నాపురం = కరింనగరం
 కన్ను గొట్టుడు = కన్నుగీటడం, గిలకడం, కన్నుపైగ
 చేయడం
 కన్ను చెదురుడు = అనూయతో కళ్ళు చెదరడం
 కన్నుమల్లుడు = నిద్రరావడం
 కన్నువెట్టుడు = జాగ్రత్తగా గమనించడం, నిఘా
 వేసి వుంచడం
 కన్నెర్రతనం = అసూయ
 కప్పతల్లి అట, కప్పతోక్కుడు = వానలు పడాలని
 రోకలికి కప్పను కట్టి యిల్లిల్లు తిరిగి నీళ్ళు
 పోయించుకోవడం
 కబ్బచేసుకునుడు = అధీనంలోకి తీసుకోవడం
 కమజోర్ మనిషి = బలహీనుడు
 కమస్కం (కమే సే కమే) = తక్కువలో తక్కువ,
 కనీసం
 కమాన్ = అర్చి, కమాను, విల్లులాంటి నిర్మాణం
 కమాయించుడు = సంపాదించడం
 కమాల్ చేసుడు = అద్భుతం చేయడం
 కమిరిచ్చుడు = బూరు, ఈకలు వీకబడిన
 కోడిలాంటి వాటిని మంటపై కాల్చడం
 కమీజు (అ) = ఒకరకమైన చొక్కా
 కమీనగాడు = అల్పుడు
 కమేటి గట్టుడు = అందరూ కలిసి మంతనాలు
 చేయడం
 కమ్మ = కాయదం
 కమ్మ కత్తి = ఈత, తాటి మొ॥ కమ్మలను
 కోయుకత్తి
 కమ్మంగ కాంయ పాయి చేసుకొని తినుడు = అన్నం
 (ఖాద్యం) పానాదులను (పేయం) రుచికరంగా చేసి
 తీసుకోవడం

కమ్మగ = రుచికరంగా
 కమ్మర్ (ప) = నడుము
 కమ్మలు = దుడ్డులు
 కమ్మి = తక్కువ, కొరత, చవక
 కమ్ముకచ్చుడు = మేఘాలు కమ్మి చీకటి అవడం
 కమ్ముడు (కోడిని) = గంపకింద దాచడం, వుంచడం
 కమ్ములు = బండి చక్రాల అరంగువలను
 ఆపేందుకు ఇనుముతో వేసినవి
 కమ్మ = గది
 కయ్య = ప్రవాహ ఉద్బుధిత చీలిన వేల. వాగులో
 (వాకిట్లో) ఏర్పడిన లోతైన స్థలం, మడుగు లాంటిది
 కయ్య కయ్య మొత్తుకునుడు = లబోదిబోమనడం
 కయ్యం = గొడవ
 కయ్యగసుడు = వాగొడ్డన వున్న పొలంలోకి నీళ్ళు
 వచ్చి కొంతకొట్టుకుని పోవడం
 కయ్యమనుడు = కోపం, విసుగుతో ఆరవడం
 కర = నిజం
 కరంటు వెట్టుడు = రక్షకభటులు వ్యక్తులకు పాకు
 ఇప్పించి శిక్షించడం
 కరట్టు / కరస్టు = కరెక్టు
 కరాటు = చెడిపోవడం (ఖరాబ్ (అ))
 కరార్ (అ) = నిర్ణయం, ఖరారు
 కరి = బిగువు కావడం (దారం)
 కరి ఎక్కడి = రైర్యం రాదు
 కరీదు (ప) = వెల, ఖరీదు
 కరీదుజేసుడు = కొనడం
 కరీద్దాడు (కాపోడు) = రైతు కానివాడు (ఖరీదు
 దార్ ?)
 కరువుల వాంతి = కరువులో అధిక మాసం
 కర్కూ = పళ్లపాడిగా వాడే కాల్చిన పొగాకు
 కర్కూ బీడి = తాగిపోయేయగా మిగిలిన బీడిముక్క
 కర్కోటకుడు = దయలేనివాడు
 కర్కూ = వంట చెరుకుతో వండిన కారణంగా
 వంటింటి కప్పుకి పొగయిన మని
 కర్కూ = A musk - melon
 కర్కూ = కడ్డకాయలు
 కర్కూనందు వాగలి నందున యిరికినట్లు =
 తప్పించు కోలేని ధర్మనంకట పరిస్థితి
 కర్రగ = సల్లగా
 కర్రెపిట్ట = భరద్వాజపక్షి

కల = అందం, కళ (అమె మొకమ్మిద మమ్మ కల వుంది)
 కలం మామిడి (పండ్లు) = ఒకరకమైన మామిడి (పండ్లు)
 కలకల తగులుడు = ఉనురు తగలడం
 కలపెలకాగుడు = బాగా కాగడం
 కలవోపుడు, కల్వవోపుడు = కలుపుకై వెళ్లడం
 కలాకాన్ = మిథాయిలో ఒక రకం
 కలాయి = పొత్రలకు పూసే కలాయి
 కలాలి = గీతవని
 కలాన్ అవుడు (ఖలాన్) (అ) = అయిపోవడం
 కలి = కూరాడు కుండలోని పులిసిన గంజి, బియ్యంకడిగిన నీరు
 కలిసల్లుడు = పుట్టిన బిడ్డ చల్లగా వర్ణిల్లాలని కూరాడు కుండలోని నీళ్ళు చల్లడం
 కలికలిఅవుడు (కదుపు) = గుండె కరిగి నీరవడం
 లాంటి పలుకుబడి
 కలివెడిల = థేటిలో (కల్లుకున్నప్పుడు)
 కలుపుగోలుతనం = చొరవ
 కలుపుడు = కలియజెట్టడం (కూర మొనవి)
 కలె = ఉమ్మి
 కలెవడుడు = కొట్లాట, కలియబడడం
 కలెగల్లులు = కత్తిలు
 కలెగల్లుడు = కలగలపులు కావడం
 కలెగూర = తోటకూర
 కలెదిర్లుడు = కలియదిరగడం
 కలివెట్టుడు = కలియదెట్టడం
 కల్లంపుల్లం = కలగాపులగం
 కల్లింది (పెట్టాలి) = ఉన్నది (యివ్వాలి)
 కల్లివంతల = ఉన్నంతలో
 కల్లికులం = పంకరకులం
 కల్లులు = కత్తితో ఎర్పడివని
 కల్ప = పొది
 కల్పిచ్చి చెప్పుడు = కల్పించి చెప్పడం
 కల్పరాక = గొలుసుకట్టు
 కల్యాణి బిర్యాని = గొడ్డు మాంసపు బిర్యాని
 కల్యామాకు = కరివేపాకు
 కల్కోగం = కలియుగం
 కల్లం తొక్కిచ్చుడు = మార్చిళ్ళు
 కల్లమ్మిద పర్కట్లు = స్వేచ్ఛగా తిన్నట్లు (అంతోకురా)

కల్వం = రోలు కన్న చిన్నది
 కల్వం గుండు = కల్వంలో మందుల్ని నూర్చేరాయి
 కల్వరిచ్చుడు = వలవరించడం
 కవరు = కబురు
 కవర్కార్ = ఖబర్కార్
 కక్కా = కవుచిక
 కచ్చి = వృత్తి
 కచ్చికి = గడబిడ, గజబిజి
 కషాయం = దేడు, కషాయపురుచి, వాటు
 వైద్యులుచే తయారుచేసిన ద్రవరూప ఔషధం
 కష్టంవుంచుకోకపోవుడు = కృతజ్ఞతగా వుండడం, తిరిగి ప్రతిఫలం ముట్టచెప్పడం
 కష్టాల గడ్డ, కాష్టాలగడ్డ = ప్రిశానవాటిక
 కస = కాస్తా
 కనం = ఒట్టు
 కనరు = వనరు
 కసరుగాయలు = కనుగాయలు
 కనురుకునుడు = కోపగించుకోవడం, విమగు చెందడం
 కన్న = ముఖ్యప్రాంతం
 కన్నపిన్నవములుడు = కనపిసా నమలడం
 కా బావ = పదాద్యక్షరాలను అన్నింటినీ 'కా'తో పలికే భాష.
 కాం = కారం (చిన్నపిల్లల భాష)
 కాంగనే = అవగానే, కాగానే
 కాంచె = కాడనుంచి, కాన్పించి
 కారచి / కైంచి తొక్కుడు = సైకిల్ తొక్కుదానికి కాళ్ళు అందని చిన్నపిల్లలు ఎడమచేత హ్యాండిల్, కుడిచేత నీటు సట్టుకుని తొక్కుడం)
 కాంట = పిచ్చిసు, ధావ్యాదులను కూడే పెద్ద తక్కిన
 కాండ్రకిచ్చి = కాండ్రించి
 కాందాన్ = కుటుంబచరిత్ర (ఖాన్దాన్ - (వ))
 కాక = చివ్వాన్, వేడిమి
 కాకగడ్డ = పెగగడ్డ
 కాకరపుల్లలు = కాకరపత్తులు
 కాకిఎంగిలి = చిలకకొట్టుడు
 కాకి ఒర్రుడు = బంధువులోస్తున్న నమ్మకం
 కాకి బంగారం = పనుపు పచ్చని అభ్రకం
 కాకిబల్లం = గంపంక బలగం
 కాకిరిచీకిరి మాటలు = అర్థం పర్థంలేని మాటలు (కక్కిరిబిక్కిరి)

కాకిలగ్గం = ఎండకొడుతూ వానపడడం
 కాకిసాచ్చిన యిల్లు = విడువదగిన ఇల్లు అని అర్థం
 కాకిబట్టలు = భాకీ దుస్తులు
 కాకెత్తుకపోవుడు = కావాల్సినదాన్ని తన్నుకు
 పోవడం
 కాగనెట్టుడు = కాచడం (నూనె, నీళ్లు)
 కాగు = బాన
 కాజలు / కాజాలు = బొత్తములు పెట్టుకోవడానికై
 ఏర్పరచిన చిల్లులు
 కాజా = జీడివప్పు
 కాజేసుడు = దొంగిలించడం
 కాటగల్పుడు = తప్పిపోవడం
 కాటిపాపలోల్లు = కాటికాపరులు
 కాటు = గండం, పంటిగాటు
 కాటుపోవుడు = మాడిపోవడం (గట్టు మొ॥నవి)
 కాడ = పందర్బంలో / బదులు (రెండు రూపాలు
 తీసుకునే కాడ నాల్గు దొబ్బుతున్నడు), స్థలం
 కాడు = చితి, వల్లకాడు, స్మశానం
 కాత = కాయలు కాయడం
 కాత వెట్టుడు = ఉద్దైర పెట్టడం
 కాతా = ఎకొంటు
 కాది = భాదీ, ముతకబట్ట
 కాదు = కదూ । (నిన్న నువ్వు మాయింటికి వచ్చినవే
 కాదు)
 కాదు కక్కుపం = కాదు, కచ్చితం, కాదు కర్మకం
 కాదుపోదు అంటే = లేదూ అంటే
 కాన = సారుగు
 కాన = అన్నం భానా (ప)
 కానచ్చుడు = కనిపించడం
 కానని మొకానికి కవ్వదయ్యం = ఏనాడూ
 చూడనివాని స్థితి
 కానని మొకం = ఎన్నడూ దేనిని చూడని మొగం
 కానలేదు = గౌరవించలేదు, గుర్తించలేదు
 కావి = కాడి
 కాని తూట్ల కెల్లి కర్రపెట్టను ఈగిచ్చుడు = ఘటనా
 ఘటన దురంధరుడు
 కామాన్ = చట్టం
 కాఫ్ఫిరి (కాఫ్) = ప్రైవేటు, సొంత
 కామ్య = ప్రసవం
 కానాని రాజ్యం, దేశం, సొటు = మదుర ప్రాంతం
 కాసాయం = పొదుపు (కాపు+అయం), అయాన్ని
 లేదా అదాయాన్ని కాపుచేసుకోవడం

కాపుగాసుడు = మాటువేసి వుండడం
 కాపుదం బెట్టుడు = కాపడం
 కాపుదనపోల్లు = రైతులు
 కాదిల్ (అ) = అర్హత (Able), (capable)
 కామ = గొడ్డలి కామ
 కామయాబు (ప) = ఉత్తీర్ణత
 కామదపాట = కామారెడ్డి
 కామాటి = మే స్త్రీ, లేబర్
 కామాటిపురం = లేబర్ ఉండే ప్రాంతం
 (ముంబైలో)
 కాముడు = మన్మథుడు
 కాముడు కాలుడు = కామదహనం
 కాముని బండ = కాముని దహనం చేసిన చోటు
 కాముని బూతం = కామినీ భూతం
 కామూషి (భామూషి) (ప) = నిశ్శబ్దం
 కాయం = గవగసాలు, శొంఠి, కొబ్బరి, మిరియాలు
 మొ॥ వి ముద్ద చేసి వచ్చి బాలెంతల నడుం
 పటుత్వానికి యిచ్చేది
 కాయకష్టం = శరీరకష్టం, రెక్కల చాకిరి
 కాయగసురుకాలం = కాయలు కాసే కాలం
 కాయమపుడు = భాయం కావడం
 కాయికూర = మాంసంకూర (కాయి = భాద్యం)
 కాయిదం రాసంకుమడు = అగ్రిమెంటు
 చేసుకోవడం
 కాయిదా = అదారం
 కాయిదాలు కత్తులు = కాయతాలు కదసాలు
 కాయికెప్ప (కైకిప్ప) = కవుచిక
 కాయిషి (క్వాహి) (ప) = ఇష్టం, మోజు, కోరిక
 కార = పూసా, ఖూండి మొ॥నవి
 కారటు = కార్డు
 కారడ్డం మాటలు = ప్రతిదాన్ని వ్యతిరేకించే
 వెటకారపు మాటలు (కారడ్డం - కాలు అడ్డంగా
 పెట్టే మాటలా ?)
 కారిజ్ చేసుడు (పేరు మొ॥నవి) (భారిజ్) (అ)
 = కొట్టివేయడం, తీసివేయడం
 కారీలు = బొంబాయి నుండి వచ్చే పొరలతో
 కూడిన గోధుమ తినుబండారాలు
 కారోబార్ (ప) = గ్రామపంచాయితీ గుమాస్తా
 కార్కాన = కంపెనీ
 కార్గజారు = పెత్తనం
 కార్జెం = కాలేయం
 కార్యం = పని, శోభవం

కార్యాయి = నిఫారసు

కాలం అవుడు = వర్షాలు పడడం

కాలంజేసుడు = చనిపోవడం

కాలం బూసుడు = వర్షాలు మొదలవడం

కాలంముందుడు = అనావృష్టి

కాలంబోవుడు = అనావృష్టి

కాలకుపోవుడు = దౌర్భిక్తి పోవడం (కాల్వకు)

కాలకు వెట్టుడు = విరేచనాలు

కాలనీ కూలనీ = విడిపిమైనా కానివ్వండి అని

కాలబెట్ట (నిన్ను) = ఒక తిట్టు

కాలవెట్టు = ఇవ్వు, పెట్టు, తగలెయ్యి, (ఏదో ఒకటి కాలవెట్టు - నేను జెప్పిన పోవాలి) - (కోపంతో అనడం)

కాలంతకుడు = చావుని తెచ్చే శివుడు, అసాధుడు

కాలి (ఖాలి - అ) = కేవలం, ఉత్తగా

కాలినడుక = పొదచారం

కాలు అగది = కాలు నిల్వరు (ఒకచోట స్థిరంగా వుండని స్థితి)

కాలుమీద కాలేసుకుని కూసుందుడు = కడుపులో చల్ల కదలకుండా వుండడం

కాలువెట్టుడు = అడుగు మోపడం

కాలే = కాలేదు, కాలా

కాలేరుమీదికి = బొగ్గు కాలరిలోకి

కాలేసుడు = దహన సంస్కారం, హననం

కాలి కర్రపెట్టను చేసుడు = ఎంతో పీడించడం

కాలేకులు = కాళ్ళచేతులూ

కాలికట్టుకు = కాళ్ళవైపున

కాలికు చెక్రాలుండుడు = తిరుగుబోతు అని అర్థం

కాలికు నీల్లిచ్చుడు = ఇంటికొచ్చిన అతిథి కాళ్ళు కడుక్కొవడానికి నీల్లివ్వడం

కాలికు మట్టి అంటకుండ పెంచుడు = అనుచుపంగా, గారాబంగా పిల్లల్ని పెంచడం

కాలిగోర్లుతీసుడు = రజస్వల అయింతర్వాత కాళ్ళ గోర్లు తీసి చీరకట్టించి ఇంట్లోకి పంపించడం, శోభనం

కాలిల్ల కట్టెలు పెట్టుడు = అడ్డుకోవడం, Hurdles కాలి కడ్డులు పట్టుకునుడు = కాళ్ళ వేళ్ళ బతిమెలాడడం

కాలి గుంజుడు = కాళ్ళ తిప్పులు

కాలి జాపుకుని పండుకునుడు = నిశ్చింతంగా వుండడం

కాలి జేతులు నల్లగుండుడు = అరోగ్యంగా

అయుష్మంతులై ఉండడం

కాల్లు తొక్కిచ్చుడు = అక్కమగనికి మరదల్ని కట్టబెట్టడం

కాల్లు రాలేదు = వెళ్ళబుద్ధి కాలేదు, (ఇంటికి వెళ్ళాలంటే కాల్లు రాలేదు)

కాల్లు రెక్కలు అడేదాక = బొందిలో ప్రాణం ఉన్నంత వరకు

కాల్లు సంక్రమనుడు = ఎండకు కాళ్ళు చుట్టమనడం

కాల్లుజేతులు కట్టేసినట్లు అవుడు = కదలనివ్వని పరిస్థితి

కాల్లురెక్కలు నమ్ముకున్నట్లు = తమ కాయకస్థిన్ని నమ్ముకున్నవాళ్ళు

కాళ్ళు సురసుర కాలుడు = కాళ్ళు కాలడం

కావలి = కాపలా (తమిళ 'కావల్' కు 'కావలి' దగ్గర)

కావలికాడు = కాపలాదారు

కావలిచ్చుకునుడు = కౌగిలించుకోవడం

కావాలి = కావాలి

కావరం = కావరం, పొగరు

కాశిదండ, కాశిదారం = తీర్థాలు, తిరనాళ్ళ నుండి తెచ్చిన వల్లని దారం, దీన్ని చేతికి కట్టుకుంటారు.

కాష్టం = కాడు, చితి

కావ (ఖావ - అ)) = స్వయాన, సొంత

కాపెపోసుడు = గోచి పెట్టడం

కాపెవాల్లు = రాతిపనివాళ్ళు

కాస్కర్ = ప్రత్యేకించి

కాస్త (చేసుడు) (వ) = సాగుబడి (చేయడం)

కింటల్ = క్వింటల్

కిందమీదజేసుడు = చావుబతుకుల్లో కొట్టుకులార్డం

కిందమీద మాట్లాడుడు = అవకతవకలు మాట్లాడడం

కింద వెడితే మీద పెట్టుడు మీద పెడితే కింద పెట్టుడు = అకుకు అందకుండా పోకకు

పొందకుండా వుండే స్థితి

కింద, కిందట = క్రితం

కిందపడి మీదపడి = కిందామీదాపడి

కిందపడ్డా బంచోత్, మీద పడ్డా బంచోత్ = కింద పడ్డా మీసాలకు మున్నంటలేదన్నట్లు

కిందికి మీదికి చూసుడు = ఎగాదిగా చూడడం, వఖశిఖ సర్వంతం చూడడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

కిందువాడకట్టు = చూరి మొదట్లో కాక దిగువన,
చివరన వున్న పీడి
కిచ్చడి = పప్పు, బియ్యం మొదలైనవి కలిపి వండినది
కిటుకు = క్షణ, అధారం, మర్మం, కూసీ
కితాబ్ = పుస్తకం
కిత్కెలు = కృత్రిక కార్తె
కిమ్మత్ (ఖిమ్మత్) (అ) = వెల
కిరస్తాన్లు = క్రైస్తవులు
కిరానం దుకానం = కిరాణాకొట్టు
కిరాయి (అ) = ధర్మీ (బస్ కిరాయి, రైలు కిరాయి),
ఇంటి అద్దె
కిరికిరి = గొడవ
కిరీటం బెట్టుడు = గౌరవించడం
కిర్మి = మూర్ఖ, పిట్టి (క్రిమివల్ల వస్తుందనుకుని
దాన్ని కిర్మి అని పిలిచి వుండాలి)
కిల = కిలో
కిలా, కిల్లా = కోట
కిలాడి = రంకులాడి, బొంకులాడి, అటగత్తె
కిలాప్ (ఖిలాప్) (అ) = వ్యతిరేకం
కిలావర్ = చీట్లపేకలో ఫ్లవర్
కిలాప్ = క్లాసు
కిల్లకిల్ల నవ్వుడు = కిలకిలా నవ్వుడం
కిష్టకిష్ట = బల్లి పల్కగానే ఇలా అంటారు
కిపకిప నవ్వుడు = కిసుక్కుమనడం
కిపకిపలాడుకునుడు = కొట్లాట పెట్టుకోవడం
కిసరీబైలు = చిన్నపిల్లలకు అకుపభృగా, పలుచగా
వచ్చే మలం
కిస్తి = బల్ల సాయగు ?
కిస్తి (వ) = చిన్నమూత
కిస్తులు (అ) = వాయిదాలు, ఇన్ స్టాల్ మెంటులు,
ఖిస్తులు
కిమ్మత్ (ఖిమ్మత్) (అ) = అదృష్టం
కిస్మీన్లు (వ) = ఎండు ద్రాక్షలు
కికపెట్టు = కూతవేటు
కికలు = అరుపులు, కేకలు
కిమగొట్టుడు (అ) = ఖమాగా నరకడం
కిర(ఖిరా) = సాయసం
కిలకొండి మనుషులు = మెలికపెట్టే వాళ్ళు, కొర్రలు
వేపేవాళ్ళు, మడక పేచీలు పెట్టేవాళ్ళు
కిస, కిసా (వ) = జేబు

కిసుపిట్ట = విజిల్, (కిసుమంటుంది), చీమిడి
(కిసుపిట్ట నేలకేసి కొట్ట)
కిసులాట = గడవ
కుంకుమ (బొట్టు) = కుంకుం (బొట్టు)
కుంగురు = నేల లోపలికి పోవడం
కుంచం = ఎనిమిది తవ్వలు
కుంచెరుకలోల్లు = ఒకరకం ఎరుకలు
కుంటు వడుడు = పని అగిపోవడం
కుంచెండ్లు = శ్రవణాధరణాలు
కుండతోకుండెడు = కుండెడు అని అర్థం
కుండపోత = కుంభవృష్టి
కుండల గల్లది = కుండలో కలది, ఉన్నది
కుండలు కొట్లాడుడు = దరిద్రం తొందలించడం
కుండి = చతుర్మూలలో (చంకల యింటిలో)
వాన పిళ్ళు వదుటకు మధ్యలో వదిలిన భాగం
కుండెన = కుండి ? (తమిళం కుందాణి)
కుంచటి = తంటా
కుక్క తలుపులు = ఇంట్లోకి కుక్కలు రాకుండా
ప్రధాన ద్వారంలో అమర్చిన చిన్నగేటు
కుక్కపేకులాట = ఎంతకూ తెగని తంటా
కుక్కపేగులోడు = ప్రేమగలవాడు
కుక్కగొడుగు = పుట్టగొడుగు
కుక్కతోక = ఎంత ప్రయత్నించినా వినని,
మారనివాడు
కుక్కను కొట్టినట్లు = సాధు జంతువును
హింసించినట్లు (అడవాళ్ళను కొట్టడం కుక్కను
కొట్టినట్లు వుంటుంది - పాదుకోవాలి కని పంపుతరా)
కుక్కను గొడితే రాలుడు = రాలేటివి డబ్బులవి
అర్థం. డబ్బులు పుష్కలంగా ఉన్నట్లు వ్యంగ్యంగా
చెప్పడం
కుక్కబతుకు = హీనమైన బ్రతుకు
కుక్కమొకం మనిషి = కోపిష్టి
కుక్కల కొడుకా = ఒక తిట్టు
కుక్క పద్ది = గొల్లలు తమ పద్దితోపాటు కుక్కకు
తీసికెళ్ళే పద్ది
కుక్కసాను = కాకిదావు
కుక్కమెడలు = దగ్గరగా కుక్కినట్లుగా వున్న మెడలు
కుక్కెత్తుగ పోవుడు = మన కిష్టమైన వాటిని
తన్నుకుపోవడం (పిప్పర్మెంటు వా దగ్గర
ఎక్కడుంది ? కుక్కెత్తుకపోయింది)

కుచ్చాలు = మూడు పావలాలు

కుచ్చింది = గుచ్చింది

కుచ్చుడు = కుక్కడం (వోట్ల కుచ్చుకుని తాగడ్లు, జేబుల పైనలు కుచ్చుకో) తాలవ్యకరణం

కుచ్చులు = డబ్బులు

కుచ్చె = రాశి (పిడుకల కుచ్చె మొనవి)

కుటింబం = కుటుంబం

కుటిలం = కుటిలం

కుటుకుటుమోటర్ = సైకిల్మోటర్

కుట్టం = కుట్టు, స్ట్రెచ్చింగ్

కుట్టు = కుళ్ళుమోత్రనం, కుట్ర

కుట్టుగూల్లు = గుడ్డలు కుట్టడానికి దర్జీకిచ్చిన డబ్బులు

కుట్టు వట్టినట్టు (కడుపు) = పొట్టంతా విగుతుగా వుండడం, కుట్టుపెట్టినట్టు?

కుట్రబాజి మనిషి = కుట్రలూ, కుహాలూ చేసేవాడు

కుడుకలు = ఎండుకొబ్బరి, కురిడీ (కొబ్బరి)

కుడుకపెర్లు = పిల్లల మేలుకోసం ఉగాది పండగలో మెడలో వేసు కురిడీల దండలు

కుద్దిల పద్ద ఎలుకోలె = పొలలో పడిన బల్లెలాగా

కుడ్చుడు = తినడం (నన్ను బాదపెట్టి వాడేం కుడుసుతడు)

కుతి = బలమైన కోరిక, యావ (కుతుకం, కుతూహలం లోంచి వచ్చివుండాలి)

కుత్తిలు = కృత్తికలు

కుత్తిలునచ్చుడు = గవదబిల్లులు

కుత్తిలువడుడు = పొలమారడం

కుత్తిల్లాక తిమడు = పికల్లాక తినడం

కుత్తెం = ఇరుకిరుకు

కుద = కుడువ (కమిళం కుదనై)

కుదారైంగా = మనస్ఫూర్తిగా, కృతార్థంగా

కుదిచ్చుడు = అటూ యిటూ ఎత్తేయడం, కుదవడం

కుదిమట్రం(గా) = ఎత్తుకు తగిన లావు (గా)

కుదిలించుడు = కుదవడం

కుదురుకునుడు = పెరుగు తయారవడం

కుదురుడు = చేతి రాత అందంగా వుండడం, పెళ్లినిర్ణయం కావడం (సంబంధం), డ్రెస్ మొనవి నరిపావడం, చక్కగా కుట్టడం (ఈ డ్రెస్ మంచిగ కుదిరింది)

కుదేసుడు = మనిషిని పట్టుకుని అటూ యిటూ ఎత్తేయడం

కుదేసుడు = మనిషిని పట్టుకుని అటూ యిటూ ఎత్తేయడం

కుడ్డు (ప) = స్వయానా, సొంత (ఖుద్ నుండి వచ్చింది)

కునపులోల్లు = పద్మశాలిలను యాచించు జాతి

కున్నె = మొక్కజొన్నలు ఒలిచాక మిగిలింది

కుప్ప = అస్త్ర

కుప్ప అవుడు (వని) = పొడయి పొవడం

కుప్పలకు కుప్పలు = కుప్పలు తెప్పలుగా

కుప్పలు = గొర్రె, మేకలను కోసాక వేసే మాంసం

పొళ్ళు, రాకులు

కుముటు, కూటు వానన = మిరపకాయలు

మొనవి నిప్పులో పడినపుడు వచ్చే వానన

కుమ్ము = ఆనూయ, కుళ్ళుమోత్రనం

కుయ్యమ్మమనకుంట = కిమ్మనకుండా

కుయ్య = యోని, గుదం ?

కుయ్యమనలేదు కుటుక్కుమనలేదు = కిమ్మన లేదు, ఉలుకు పలుకు లేదు, కిక్కురుమనలేదు

కురుసురాళ్లు = మొగురాల కింద ఉండే రాళ్ళు

కుర్త = ఒక రకం చొక్కా

కుర్పులు, కూర్పులు, కూర్ములు = కునుకులు

కుర్పగ = కురుచగా, పొట్టిగా, చిన్నగా

కులకట్టు = కులంకట్టు, కులనిబంధన

కులవదు / కూలవదు = కూర్చో, చతికిలవదు

కులవదుడు, కూలవదుడు = ఉదకడం (కూర)

కులన్నులు = కులంవాళ్ళు

కుల్ల (ప) = కుళ్లాయి, టోపి, కొల్లాయి

కుల్లకుల్ల, కుల్లంకుల్ల = హృదయం విప్పి విసరంగా

కుల్లుల్లు చేసుడు (నీల్లు) = నీళ్ళని కుళ్ళు కుళ్ళు

మలినం చేయడం

కువారం, కువార్కం = కుళ్ళుమోత్రనం

కువ్వ = ముద్దీ

కుశి / కూశి అవుడు = బండి మొనవి చెడిపోవడం

కుషమత్ = మెప్పుకోలు

కుషి (ఖుషి) (ప) = సంతోషం

కుష్మి (ప) = మెట్ట (ఖుకే నుండి వచ్చింది)

(కుష్మమైనది)

కుష్మరోగం = కుష్మరోగం

కుసం, కూసం = కుటుసం

కుసుకుపఅనుడు = ఆవారోగ్యం పొలవడం

కుసులు = మంచంకుసులు

కూకేటిపాము = కొండచిలువ

కుసులు = మంచంకుసులు
 కూకేటిపాము = కొండచిలువ
 కూజా (ప) = సన్నటి మెడగల మట్టిపాత్ర
 కూడవెట్టుడు = జమచేయడం
 కూడి వుండుడు = కలిసి వుండడం
 కూడివచ్చుడు = వ్యక్తులు కలసిరావడం
 కూడు ఉడ్కుపెట్టే దిక్కు = అడదిక్కు
 కూడుకుమ్ము = కూడూగీడూ
 కూడుకొనుడు = సంభోగించడం
 కూర్చుడు = పూడ్చడం, బాకీలు తీర్చడం, అలుమగలు ఇద్దరిని కలవడం
 కూని = హత్య
 కూర = మాంసం
 కూర అలిసింత = కూర బొబ్బెర
 కూరకోత = ఊచకోత
 కూరగాయలు = కాయగూరలు ?
 కూరాకు (ప) = తిండి మొ॥ చి, (ఘరాక్ నుండి వచ్చింది)
 కూరాడు = కలి నీళ్ళున్న కుండ, తరవాణి
 కూలికి యినం దాగుడు = డబ్బులకు ప్రాణం తీసుకోవడం
 కూసునుడు = కూచోవడం, తాగడానికి కూచోవడం
 కృష్ట కృష్ట = బల్లపలుకగానే యిలా అంటారు
 కల్లి = వైపు (ఎటుకల్లి పోతున్నవ్?), నుండి
 కేటి = నవరస ? కల్లి (జంగారం, వెండి)
 కేడిగాడు = దుర్మార్గుడు, రౌడీ
 కేరుడు (కోడి) = గుడ్డు పెట్టు పమయంలో కోడి అరుపులు
 కైకిలి = కూలి (తమిళ కైక్కులి లోంచి వచ్చింది)
 అంటే చేతులతో పనిచేసి సంపాదించిన కూలి అని అర్థం
 కైకిలి గంబలి చేసుకునుడు = కూలి వారి చేసుకోవడం
 కైగట్టుడు = కవితలు రాయడం
 కైక్కాలు = కవిత్వాలు మొ॥నవి
 కైనీడ = క్రీనీడ
 కైర్ = సరి, సరే, అయినా
 కైలాట్టుం = కొట్లాట
 కైలానం = పరమపదసోపానపటం, వైకుంఠపాళి
 కైవారం = వృత్తిలేఖని
 కొంక = (వంకర) కొంకరగా వున్న కవ్వసాధనం

కొంకర్లు పోవుడు (వేల్పు) = వంకరలు పోవడం
 కొంకలిపిపోవుడు = కొంకర్లు పోవడం
 కొంకిడికట్టె = వేవపుల్లలు మొ॥నవి తెంపడానికి
 వంకర కొంకరగా వున్న కట్టె
 కొంకీన = తవ్వే సాధనం
 కొంకీన లెక్క అవుడు = చిక్కి శల్యం కావడం ?
 కొంకులు = మదమలు, పిక్కల మద్య భాగం
 కొంగ మెడలోడు = నన్నని పొరుగు మెడవాడు
 కొంగు = చెంగు, చెరగు, సైట
 కొంగువచ్చుడు = స్త్రీ లొంగిపోవడం
 కొంచవో, కొంటవో = తీసుకునివెళ్ళు (పద బంధ పారిజాతంలో యిది వైదికులతో వుందని రాశారు. తెలంగాణలో కింది కులాల్లో కూడా చాలా సాధారణంగా వాడుతారు, ఇది తమిళం 'కొండుపో' కి దగ్గర)
 సాధారణంగా వాడతారు దీన్ని)
 కొంచెపు గునం = వెలితిపడే గుణం
 కొంచెపుతనం = అల్పత్వం
 కొంటెపోరడు = కుంటరి
 కొండకు ఎదురు చూసినట్లు చూసుడు = ఎంతో ఆశ్చర్యంతో ఎదురు చూడడం.
 కొండి = కొత్తిం
 కొండివెట్టుడు = మెలికపెట్టడం, మడత పెట్టడం
 కొండీలు = కొండెములు
 కొండెంగ = కొండముచ్చు
 కొండ్రుగాడు = గొర్రెలు మొ॥ వాటి మీద పడే జంతువు
 కొంప కొల్లారం అవుడు = ఇల్లంతా నాశనమవుడం. ఇల్లు గుల్లవడం
 కొంపల గుల్లోడు = కొంపలు కూల్చేవాడు
 కొచ్చెగ = పడునుగా
 కొళ్ల = నపుంసకుడు
 కొణ్ణె = కొణ్ణా
 కొణ్ణమనుసులు = కయ్యాలమార్లు
 కొటార్లు = క్వార్టర్లు ?
 కొటీర్ = కుటీరం లాంటి క్వార్టర్
 కొట్టం = పశువుల పాక, దొడ్డి
 కొట్టికొట్టి అడుగుడు = గుచ్చిగుచ్చి అడగడం
 కొట్టుడు = బాడడం
 కొట్టుడు (అరు) = అడుగంటలు కావడం

కొట్టువడుడు = చిక్కిపోవడం, పనిచేసి అలసి పోవడం
 కొట్టేసుడు = భాగించడం
 కొట్టాలు దంచుడు = ధాన్యం దంచడం
 కొట్లాట = పొట్లాట
 కొడలు (మంట) = బ్యాంకులు
 కొడలి, కొడలి = కొడవలి
 కొడిక కట్టెలు = ఒకరకం కలప
 కొద్దలేదు (వచ్చేటట్టు) = వచ్చేలా అనిపించడంలేదు
 కొత్తిమీరు = కొత్తిమీరు
 కొత్త = (తెలంగాణలో కొత్తపంట చేతికి రాగానే చేసుకునే వండుగ) కొత్తంత వండుగలేదు అట్లునంత నుట్టంలేదు.... సామెత
 కొత్తల = ప్రారంభంలో (వేసు కొత్తల మన్నన బయవడెట్లాన్న ఇప్పుడు జైత్ర నయం)
 కొత్తలు = డబ్బులు
 కొద్దిగ చెయితిరుగాలె = కాస్త చేతిలో డబ్బులు సమకూరాలి, వెసులుబాటు కావాలి
 కొద్దిగంత = కొంత
 కొద్దిగన్న = కొన్ని
 కొద్దిల, కొద్దిగంతల = కాసింతలో, వెంట్రుకనాసిలో
 కొనగాదు = ఒక రకం తిట్టు
 కొనమీద పెట్టు (నా) = ఒక తిట్టుపదం
 కొనముట్టనిపని = పఫలం కానిది ? సమాప్తంకానిది, సుఖాంతం కానిది
 కొనముట్టుడు = కడముట్టడం
 కొనముదలు తెల్వడు = అదీ అంతం తెలియదు
 కొనాకరికి, కొనాథరికి = చినరాథరకు
 కొనూనిరి = అంతిమశ్వాస
 కొప్పర = పట్టుకొనడానికి కడియాలిందే పెద్ద ఇత్తడిపాత్ర (చీటికొనం వాడుకారు)
 కొప్పర = గొంగడి మొః వాటిని ఒకరకంగా మడిచి తలమీద వేసుకోవడం (గోవురం నుండి వచ్చి వుండాలి)
 కొబ్బరికాయ = బెంకాయ
 కొమ్ములచ్చుడు = గర్వాదులు కల్గడం
 కొయ్యగాల్లు = వరి మొఃవి కొయ్యగా మిగిలినవి (పదబంధ పొరికాతంలో దీనికర్థం చెప్పి యిప్పుడు కొయ్యలు అనే పిలుస్తున్నారు అని పేర్కొన్నారు కాని తెలంగాణలో ఇప్పటికీ కొయ్యగాల్లనే అంటారు.)

కొరకొర = కొట్లాట, కోపం
 కొరకొర చూసుడు = చురచుర చూడడం
 కొరాడు = కొట్టం
 కొరిపానం = అంతిమశ్వాస
 కొరుకుడు = రక్కుడు
 కొర్త = కొరత
 కొర్రమట్ట = కొర్రమీను
 కొర్రిచీమలు = కొర్రిచీమలు
 కొర్రివెట్టుడు = మెలికపెట్టడం
 కొర్లు = కొరివి చీరులు
 కొర్లాసు, కొర్లాయి = కొరివి, మండిన పంటవెరకు, పాయిలకట్టె
 కొలుచుకునుడు = నిలబడి అడేవనిగా కొట్లాడం
 కొలుపు = ఉద్యోగం
 కొల్లకుండ = కొలకుండ
 కొల్లాపురం = లేని తలవాప్పి, లేని రామాయణం
 కొల్లి = స్త్రీలింగం
 కొల్లుగుంట = బాలింతకు, శిశువుకు స్నానం చేయించే గుంట
 కొసంత = కొద్దిగంత
 కో అట = కోకో
 కొండ్ర = కొండ్ర
 కోక (పాన్) = కళ్ళిబద్ధి
 కొగులు, కొగిలెలు = కొర్రి చీమలు
 కొట వెట్టినట్టున్న ముక్కు = కోటేరులాంటి ముక్కు
 కొటర్ = క్వార్టర్
 కొటాక్కడెవుల్లు = కొటి దేవుళ్ళు
 కొదాం / కొదం = కొట్టం
 కొడిగుడ్డు అట్టు = అమ్మెట్
 కొడిజాట్టుకూర = కొడి జాట్టు అకారంలో అకులున్న తోటకూర
 కొడినిద్ర = కూచున్న చోటే కాపేపు విశ్రమించడం
 కొడిమెదలు ఏనుడు = వాడిపోయి నిస్సత్తువతో వుండడం
 కొడిమెదడు = తక్కువ మెదడు
 కొతమిప్పి = సామిల్
 కొటికి పుండు పుట్టినట్టు = ఎంతకూ మాననిది అని అర్థం
 కొటిమొకం = అనాకారి మొగం, తిమ్మరాజు
 కొతుకం = కోపం
 కొదందం = బడిపిల్లలను వేలాడదీసి కింద కంప పెట్టి శిక్షించడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

కోన్కిస్కాగాడు = అనామకుడు

కోనాయ అనెటోడు లేడు = పలుకరించేవాడు లేడు
(కోన్ అయో అనేవాడు ?)

కోపం పొడుసుకచ్చుడు = కోసోదిక్కుడు కావడం

కోపగొండి, కోపగొండోడు = కోపిష్టి

కోపన్ = రేషన్

కోపు = కప్పు, CUP

కోపులల్ల వుండుడు = అడవిలో వుండడం

కోపులు = రోడ్డు మొనవాటికోసం మట్టిని తవ్వగా
ఏర్పడిన గుంతలు

కోమటిదెబ్బ = అర చేయిని దావ్వలా పెట్టి ఏపుపై
తగులకుండా కొట్టేదెబ్బ

కోమలిపోరగాడు = పడుచు నయస్సుగాడు

కోయమ్మ కొండలల్ల = (నుదూరంగా కొండల్లో
కోనల్లో అని అర్థం) (కో అంటే తమిళంలో దేవుడు

కోయమ్మ అంటే దేవత... దేవతలు ఉండే
సుదూరమైన కొండల్లో అని అర్థం) కోయంబహూరు

యిలాంటిదేనేమో ! (కో+అంబత్తు+చోర్) అంబ
అంటే అమ్మ అనే కదా అర్థం

కోర = బొక్కెన

కోరం = కగినంత మంది

కోరలు పోవుడు (పండ్లు) = అతి పుల్లని వస్తువుల్ని
తివగా దండాలు పొరపోయి యిత వదార్థాలను
తివలేకపోవడం

కోలలేసుడు = అడవాళ్ళు కోలలు వేయడం

కోలాటం = తలమీద గొంగడి మొనవి మడిచి
వేసుకోవడం

కోలాటం = మగవాళ్ళు కోలలు వేయడం

కోల్లాగ = కోడె

కోవ, కోవా = మీగడ

కోశిష్ (ప) = ప్రయత్నం

కోను = వంకర, రెండు మైళ్ళు, కోసు

కోసురం = కోసం

కోలు = భూమిని ఒప్పందం మేరకు యివ్వడం

కోసు = మాంసం

కోసువాసన = నీచువాసన (చేపలు మొన వాటి
వల్ల కలిగే వాసన)

క్యాలి (అ) = స్పృహ (ఖయాల్ నుండి వచ్చింది)
ద్యాస

క్లాసుమెంటు = క్లాస్ మెట్

గ

గంగ = నీరు, గోదావరి

గంగరాళ్లు = బావిలో రింగుల కింద అధారంగా
వేసే రాళ్ళు

గంగల కల్పాడు = ఏట్లో కలవడం, నశించిపోవడం

గంగాజమున = 1. రవ్వ మరియు శనగపిండితో

చేసిన అడ్డు. 2. కలాకాన్ మరియు గులాబ్ జామున్

గంగాలం = నీళ్ళకోసం వాడే ఇత్తడి పాత్ర

గంగ రాల్లు తేలుడు = సంసారం గతి

మాలిపోవడం, బావినిళ్ళు రింగుల కింది

గంగరాళ్ళు వరకు వెళ్ళడం

గంజి = మార్కెట్ యార్డు (రాన్యదుల)

గంజిల ఈగను తీసేసినట్లు చేసుడు = ఒక మనిషిని
చులకన చేయడం

గంజు = గిన్నె

గంటకొట్టినట్లు = మంటాపథంగా, కంత్ క్తిగా,
ముక్తకంఠంతో

గంటజారుడు పప్పు = పలుచగా చేసిన పప్పు

గంటపుపైలు = గంట అకారపు పుస్తాలు

గంట్లు పెట్టుడు = కలహాలు పెట్టడం

గండ కరువు = పెద్ద కరువు

గండ పరుకలు = పెద్ద పరకలు

గండదీపం, నందదీపం = వ్రతాదుల్లో
నిర్ణీతసమయం వరకు వెలిగే పెద్ద దీపం

గండమాల = చెరకుకు పట్టే తెగులు

గండావపుట్టుడు = మరొకరికి గండంగా
జన్మించడం

గండి = నిర్ణవారణ్యం, పెద్ద అడవి, చెరువు గండి

గండు = పెద్ద

గండుకు గండు = లావుగా

గండుచీమ = గండ్ల చీమ

గండుపిల్లి = భయంగాలిపే పెద్ద పిల్లి

గండ్లపేగు = అరికంట్లం

గంత = అంత

గంతగనం = అన్ని

గందం = గంధం, చందనం

గందవట్టె = తలుపులకు అడ్డంగావేసే కర్ర

గందుకని = అందుకని

గంపగుత్త = మొత్తంగుత్త, మొత్తానిక మొత్తంగా

నలిమెల భాన్మర్

గర్గర = లంగా

గర్గడు = చేయికో, కాలికో దెబ్బ తగిలినప్పుడు
గర్జల్లా, చంకల్లా దిగిన ఉచ్చిత్తు భాగం (మనం
గర్గలు పడదగింది కనుక గర్గడు)

గచ్చు = సిమెంటువేల

గజ్జగజ్జ వన్నుడు = గజగజావణకడం

గజ్జల గుర్రం = వన్నెల విసనకర్ర

గజ్జలు = కాలి, చేతి గజ్జలు

గజ్జ = తామర

గజ్జకుక్క = గజ్జ వట్టిప కుక్క

గజ్జుమనుడు = ఉలిక్కిపడడం, భయపడడం,
గజగజలాడడం

గజ్జికర్నం = పలయాకారంలో చిన్న కురుపులతో
ఏర్పడిన ఒక తామర

గట్టు = సంగటి

గట్టి చేమకునుడు = పెళ్ళి మొనవి ఖాయం
చేసుకోవడం

గట్టిపెండం = పుటికుడు, పువాపాటి

గట్టిపెండి = నలుగుపెండి, అటకలి ?

గట్టిపెట్టుడు = పలకలు, బొద్దులకు, బీరాకులు
బొగ్గులు దంచి పెట్టడం

గట్టొన్నా = అదోగ్యవంతుణ్ణి (మీ అందరికన్నా చేసే
గట్టొన్నా !)

గడ్డకాయలు = గడ్డకర్రలు ? (బండిమీద
కూర్చునే పాడుగు కర్రల రంధ్రాల్లో పెట్టిన కర్రలు)

గడ్డబడ = గడ్డబడ

గడంచె, (గడమంచె) = బెడపీట్లు మొనవి
వేసుకొనే చిన్న మంచం లాంటిది

గడలువరుడు (వెపులు) = వెపుల్లోకి ఏళ్ళు పోయి
ఒకరకంగా శర్లం రావడం.

గడి, గడి = చిన్న కోటలాంటిది

గడికోసారి = గడియకోసారి, మాటికి

గడిగడికి = గడియ, గడియకూ

గడియాల్ = గడియారం

గడిపేపు, గడిపేపు = గడియపేపు, కాపేపు

గడుమపొరడు = గడుమపెల్లాడు

గడెక్కుడు రోల్ కొట్టుడు = ఒక్కడికి రెండు
పనులు చేయాల్సిన దుస్థితి

గడ్డ = దుంప

గడ్డం = గెడ్డం

గడ్డకు పడుడు = ఒక్క బాధ్యత తీరి గడ్డెక్కినట్లు

కావడం (రామయ్యకు యిద్దరు పిల్లలు. పెద్దవాని
ఉద్యోగం దొరికింది. వాడు గడ్డకు పడ్డడు.
ఇంకొకడు పడితే అయిపోయె)

గడ్డపార = గునపం

గడ్డపార ఈత = ఈతరాని పరిస్థితి (గడ్డపార
కట్టుకుని ఈడితే చావే కదా గతి)

గడ్డి తొక్కిచ్చుడు = సూర్యుళ్ళ తర్వాత యింకా
మిగిలిన ధాన్యం కోసం పశువులతో తొక్కించడం

గడ్డిగాదం = కసుపుగట్టా

గడ్డురోజులు = కష్టకాలం

గడ్డెవినందు = ప్రాణంపోయేముందు
గడ్డిపైపడుకోబెట్టడం(ఇది పి. అచారం)

గతిమల్లె = గతిమాలిన

గత్తుడు = గతకడం, తినడం

గత్తర = కలరా

గత్తర రాను / గత్తరాను (నీకు) = ఒక తిట్టు

గదరాయింబుడు, గడ్డిరిచ్చుపెట్టుడు =
గడ్డించడం, భయపెట్టడం

గది = అది

గది గుర్రం గది మైదానం = బాధ్యత లేనితనం

గడున = గడ్డం, చుబుకం, గవడ (గవడబిళ్లలు)
(వర్ణవ్యత్యయం)

గడ్డ = పిల్ల, అమ్మాయి

గడ్డ తెక్క తన్నుకపోవుడు = గెడ్డలా తన్నుకుపోవుడు

గడ్డగాడు = అబ్బాయి, పిల్లవాడు

గడ్డెలు = తిన్నెలు, అరుగులు, మోరీలు

గడ్డాలె చేమడు = పనులు చకచకా చక్కగా
చేయడం

గడ్డరిచ్చుడు = గదమాయింబడం

గనకార్యం = పునకార్యం

గనె = (వెరుకు మొనవాటి) కణుపు

గన్ను = కనుక

గన్నుగిరాకి = అవసరం

గన్ను = పెద్ద మత్తి (పునమైన మత్తి)

గన్నుకుల వందుగ = వివాయకచవితి

గప్ప గప్ప తినుడు = గబగబా తినడం

గప్పారే కొట్టుడు = పెగ్గెలకు పోవడం

గపెయవ = విశృంఖలం

గబ్బు = కంపువాసన

గమంద్, గమాంద్ = గర్వం

గమాల = ఇనుపతట్ట

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

గమ్యుత్ = తమాషా
 గమ్యున = కిమ్మనకుండా
 గయిండ్ల కెల్లిపోవుడు = గుమ్మంలోంచి వెళ్లడం
 గయ్యమని లేసుడు = కోపంతో గయ్యిన లేవడం
 గరం = వేడిమి
 గరంపెయ్యి = వేడికరీరం
 గరమవుడు = కోపానికిరావడం
 గరిగెబుడ్డి = గురిగి ?
 గరిమి = వేడిమి, ఉక్కపోత
 గరికి = వావిలి మొ॥ వాటితో గుమ్మిలాగా చేసినది
 గరిబోల్లు (అ) = పేదలు
 గరుక = పచ్చిక, గరిక
 గరుష్టుంతుడు = గరుత్మంతుడు
 గర్లు = అవసరం
 గర్జలు = కర్జకాయలు
 గర్ర, గర్రు = గర్వం, పొగరు
 గలిలిలి = కిందమీద కావడం
 గలిజా = అకుద్దం, కంపు, చెడు
 గల్లి (అ) = తప్పు (గలత్ నుండి వచ్చింది)
 గల్మ = గుమ్మం, వరి మడి మొ॥ వాటికి నీళ్లు
 వెళ్ళే దారి
 గల్మలల్ల = గుమ్మంలో
 గల్ల, గల్లా = కాలర్, (గళం - గల్ల) పంటధాన్యం,
 క్యాష్కోంటర్
 గల్ల = వరకు (వదిగల్ల మొ॥ నవి)
 గల్ల ఉప్పు = దొడ్డు ఉప్పు
 గల్లలు గల్లలు వట్టుకునుడు = కాలర్ పుచ్చుకుని
 బాహా బాహీతలవడడం
 గల్లి = వీధి
 గవా (ప) = సాక్ష్యం
 గవ్వల గురిగి = (ఖజానా) నిధి,
 గవ్వ = అవి, అయ్య
 గవ్వెత్తు వని = చివ్వువని
 గపి = మావెలాంటి వదార్థాల అవక్షేపం
 గప్పాలు = గవగసాలు
 గా = ఆ (గా తూరు, గా పుస్తకం మొ॥నవి)
 గాంక = కనుక
 గాంచుమాచె = కిరోసిన్, కిరసనాయిలు, గ్యాస్మాచె
 గాండు = ముద్దె
 గాండుగాడు = చెడ్డవాడు అని అర్థం

గాగెర = చిన్నదైన కోలబిందె
 గాదారం = గ్రహదారం
 గాజర్ గడ్డ = ముల్లంగి, క్యారెట్
 గాజు = రింగు (బావికి వేసేవి)
 గాజుల్లేని వంట = మగవాళ్ళు చేసిన వంట
 గాటు = ఘాటు, కారం
 గాడి = రైలుబండి, ఎడ్లబండి మొ॥నవి
 గాడిదగుడ్డు = ఏమీ లేదని అర్థం
 గాడిదిచాకిరి = అరవచాకిరి
 గాడి పొయ్యి = పెద్ద మొత్తంలో వంటలు
 వండడానికి ముందర గాడితో పెద్దం చేసిన పొయ్యి
 గాడు = వాడు, అతడు
 గాడ్పు = దయ్యం, గాలి
 గాతవారం = ఘాతవారం
 గాత్తు / గాస్తు = గ్రహస్తు / గేస్తు
 గాన / గ్గాన = కావున
 గాలు = కాగు ?
 గాయి = యాగీ, అల్లరి
 గాయిగాయిచేసుడు = అల్లరల్లరి చేయడం, తొందర
 చేయడం (మరాఠీలో ' గాయి ' అంటే తొందర
 అని అర్థం)
 గాయింత = ఆ మొత్తం, చిన్నమొత్తం
 గాయిగత్తర = తికమక పడడం ? గాయి = అల్లరి
 + గత్తర = కలరా ; ఈ రెండూ కల్పిన స్థితి
 గాయిదోడు = ఆమాయకుడు
 గాయిరి గాయిరవుడు = గాభరా పడడం
 గారిలు = చెక్కలు
 గార్వం, గాపురం = గారాబం
 గాలి దిగిపోయినట్లు అవుడు = నిరుత్సాహ పడడం
 గాలిచ్చుడు = బియ్యంలో నీళ్ళుపోసి ఇసుక
 లేకుండా వెతకడం, వప్పులుమొన ధాన్యాలను
 గాలించడం
 గాలిదుమారం = దుమ్ముతోకూడిన గాలి
 గాలిమాటలు = పొల్లుమాటలు
 గావర గావర అవుడు = అకలితో గాభరా కావడం,
 తలతిరగడం
 గావువట్టుడు = మేక మొ॥ వాటి మెడల్ని కొరికి
 చావు వట్టడం, చంపడం
 గానం = తిండిగింజలు, గ్రాసం
 గిండ్రి / గిర్నీ = పడ్లు, పిండి మర
 గింత = ఇంత

గింతగింత పిల్లలు = చిన్నపిల్లలు
 గిచ్చుడు = గిల్లడం
 గిట్ట = ఒకవేళ, గాని (కాని), వగైరా, గట్టా (కానం
 గిట్ట అయిందా?)
 గిట్టువాటు = గిట్టుబాటు, లాభం
 గిడ్డుగాడు = పొట్టివాడు
 గిత్త = కోడెకన్న చిన్నది
 గిడగిడ ఉర్ముడు = వేగంగా పరుగుపెట్టడం
 గిడి = ఇది
 గిడ్డెడు = పదికుంచాలు
 గిన = ఒకవేళ
 గిన్నెపిండి = వర్షపిండి
 గిరప్తార్ = చుట్టుముట్టడం
 గిరిగిరి = లాభానికి, వడ్డీలకు డబ్బులు తిప్పడం
 గిర్క = చెరుకుగామగ, గిలక(దావి), తాటాకులతో +
 అకారంలో చేసి చొప్పు బెండుకు గుచ్చిత గాలికి
 గిరుక్కున తిరిగేది
 గిర్లవరు(ప) = రెవెన్యూ ఇన్స్పెక్టర్
 గిర్నీ = మర
 గిర్నీమ = గ్రీజు
 గిర్మిట్ = గొర్రెపుట్టు దాక్తర్లు చేసే శస్త్రచికిత్స,
 కల్లలను కొలిచే సాధనం
 గిర్వి(ప) = కుదువ
 గిలగిల = నందడి
 గిలగిలకొట్టుకొనుడు = విలవిల్లాడడం, (విలవిల-
 గిలగిల అయింది)
 గిలాప = గ్లాసు
 గిల్లిఅవుడు = పరారవడం
 గిల్లిదండ = చిల్లగోప
 గివ్వ = ఇవి, ఇయ్య
 గి = ఈ (గి పుస్తకం, గి పిల్లవాడు మొనవి)
 గిడి = ఇది
 గీటు = గీత
 గీడు = పీడు, ఇతడు
 గీమాయిడు = బతిమిలాడ్డం, (అరచి) గీపెట్టడం,
 బామాలడం
 గీరె = చక్రం
 గీపరిల్లుడు = గీమాలడం, దయసీయంగా అడగడం
 గుంగురెంటికలు = ఉంగరాల జాక్కు
 గుంజాయిపి (ప) = వెనులుబాటు, లాభం

గుంజిగాడు = వెధవ
 గుంజీలు = గుంజిళ్లు
 గుంజాకచ్చుడు = బాగాచిక్కిపోవడం, లాక్కిని
 రావడం
 గుంజాకునుడు = వెనక్కితగ్గడం
 గుంజాకొను = లాక్కిను
 గుంజాడు = నొప్పి పెట్టడం(కాళ్లు) లాగడం, పీకడం
 గుంజాలాడుడు = అడవాళ్ళను బలాత్కరించడం
 గుంట = 121 చదరపు గజాల వేరి, చిన్న లొంత,
 లొంద, గుంత
 గుంటగట్టెడు = భృంగరాజం(ఔషధం మొక్క)
 గుంటచిక్కులు = తంటాలు, చిక్కులు, లోతు
 పాతులు
 గుండం = చెప్పులగుండం, పుష్పరిణి, గుడిదగ్గరి
 కొలను
 గుండగాడు = గూండా
 గుండీ = ఒకరకం గిమ్మె
 గుండీగె = గొంతు
 గుండీలు = బొత్తములు
 గుండు = పెద్దరాయి, వెంట్రుకలు మొత్తంగా
 గొరిగినతల
 గుండుకుజాసుడు = ఇల్లుకట్టేటప్పుడు సుతారి
 గోడ వరిగా పుందో లేదో అని గుండుదారం
 పెట్టిచూడడం
 గుండు గుత్త = మొత్తంగుత్త, మొత్తానికి మొత్తంగా
 గుండు పెన్ను = గుండు మాది
 గుండు మన్న = శుభ్యం, గుండ్రని మన్న, వెండుసున్న
 గుండె దైర్యం చెడుడు = అదైర్యపడడం
 గుండెల గుండు పెత్తట్టు అవుడు = హఠాధ్యయం
 గుండెలుకూరిపోవుడు కాళ్ళాలు కొలిపోవుడు =
 గుండెలుజారిపోవడం
 గుండెవల్లుడు = గుండె పగిలి బోరున ఏడ్వడం
 గుండ్రూటిగా = గుండ్రంగా
 గుండ్లుపెరిగిపోవుడు/పెరుగుడు = ముత్తైదువల
 మెడలో గుండ్లు తెగిపోవడం
 గుళ్ళు = పండ్లలోనిది
 గుటగుట = భయం, నందేహం
 గుటికిల్లుమెంగుడు = గుక్కిళ్లుమెంగడం, పిళ్ళు
 నమలడం
 గుట్ట = కొండ

గుట్టకు కుక్కమొరిగినట్లు = అరణ్యరోదనం
 గుట్టకు రాల్చు మోసినట్లు = వ్యర్థమైనవని
 గుట్ట గుట్టతాగుడు = గుటగుటతాగడం
 గుట్టపక్కకు నక్కవంగినట్లు = మాటువేసి ఉండడం
 (గుంటనక్కలాగా)
 గుట్టబొర్లు = గుట్టలు, వర్షతశ్రేణులు
 గుడక = కూడ
 గుడ్ గువ్వమన్నట్లుండుడు = బోని పోయి
 నట్లుండడం
 గుడగుడఅనుడు(మొగులు) = చిన్నగా ఉరమడం
 గుడాలు = గుగ్గిళ్ళు
 గుడి గుండంగాను = ఒక తిట్టు
 గుడుగుడ్డులు = పెళ్ళిలో వదువు అదరించే గౌరీపూజ
 గుడుంబ = సారా
 గుడ్డం = చేసు
 గుడ్డికొంగలోలె బతుకుడు = దయనీయంగా
 బతకడం
 గుడ్డికాయపడుడు = గుడ్డలుబాగా మాసిపోవడం
 గుడ్డికాలం = అవగాహనలేని పెడ్డికాలం
 గుడ్డిగ పోవుడు = అందవరంవరవ్యాయం
 గుడ్డిముసురు = ఒకేతీరుగా వున్న ముసురు
 గుడ్డుకు కుంచెడు నీళ్ళు వచ్చుడు = కన్నీరు
 మున్నీరుగా ఏడ్వడం
 గుడ్డుగూసుడు = చనిపోవడం, విఫలమవడం
 గుడ్డువెట్టుడు = పెయిల్ అవడం
 గుడ్డేలుగు = ఎలుగుబంటి, ఎలుగ్గడ్డు
 గుడ్డనీల్లు గుడ్డల్లవే కుక్కుకునుడు = బయటకు
 కప్పించకుండా ఏడ్వడం
 గుత్తి = పప్పుగుత్తి, పూలగుత్తి, తాళాలగుత్తి, గుడి,
 బంచ్
 గుత్తులకు గుత్తులు = గుత్తులు గుత్తులు
 గుత్తెదారు = గుత్తెదారు, కంట్లాక్టరు
 గుత్తులు = బడితెలు, గుడియలు
 గుడిగుచ్చినట్లు = కిక్కిరిసినట్లు (దగ్గర దగ్గర)
 గుడ్డకడుగరానోడు = ఏమీ తెలీనివాడు
 గుడ్డబట్టమీద పోయిలేనోడు = స్వీయ స్పృహ
 లేనివాడు
 గుడ్డబడ్రచలం పోవుడు = అశుద్ధమైనది
 పుణ్యస్థలానికి వెళ్లడం
 గుడ్డకుపందలచ్చుడు = కండకావరం, పొతరించడం
 గుడ్డకెక్కిలోడు = ఎందుకూ పనికిరాని వాడు

గుడ్డల మాడుడు = కడుపులో మాడడం
 గుడ్డలకు = మొదలంటా, బొత్తిగా
 గుడ్డాకిట్ట = అత్యంత సమీపంలో, తలవాకిట్లో
 గుసకారం = హెచ్చువేత
 గునమిచ్చుడు = గుణం చూపడం (ఆ మందు
 గునమిచ్చింది)
 గున్న, గున్న = గుమగు
 గున్నమెడలు = దగ్గరగా వున్న మెడ
 గున్నతల్లి = గున్నలా బొడ్డుగా ముద్దుగా వున్న
 చిన్నపిల్లి
 గున్నాలు = బుట్టలు
 గున్నుడు, గుల్లుడు = గొణగడం
 గుప్పకునుడు = చల్లకోవడం (నీళ్ళు మోసవవి)
 గుబురు = పొడ
 గుబ్బకాయలు = పులిచింతకాయలు
 గుమాన్ = అనుమానం
 గుమాయిండుడు = రుచికరంగా వండడం
 గుమ్మి = గుమ్మ ?, కుమ్మి ?
 గుయ్యారం = చిన్నపిల్లలు అదేవనిగా ఏడ్వడం,
 చికటి గుయ్యారం - గహ్వరం, (గుహ్వగారం)
 గుర గుర (గొంతుల) = గొంతులో ఏదో అసౌకర్యం
 గురత్తం, గురత్వం = కృతజ్ఞత, గౌరవము
 గురస్తుడు = విశ్వసనీయుడు
 గురి = వమ్మకం, విశ్వాసం, లక్ష్మం
 గురిగి = పిడుత
 గురిజె = గురివింద
 గురుజు = బురుజు ?
 గురూపలు = గ్రూపులు
 గుర్కాయిండుడు = కోపిందడం
 గుర్తుపట్టుడు = అనవాలు పట్టడం
 గుర్రపు బేయిమాన్ తనం = కృతఘృత
 గుర్రపు మూతులు = మడమలకు వచ్చే రోగం
 గుర్రమెక్కినట్లు అవుడు = ఎంతో పంకోషం
 కలగడం
 గుర్రు = గురక, కోపం, గర్వం
 గులగుల = గుల, దురద, దబ్బులు ఖర్చుచేయాలన్న
 యావ
 గులాపోడు (అ) = బానిస (గూలాం నుండి
 వచ్చింది)
 గులాల్ = హోలీ మొదలైనవిలో చల్లుకునే పొడి
 గులేర్ (ఏ) = వడిసెల, ఉండెల్. (గులేల్ నుండి
 వచ్చింది)

గుల్కజు = గుల్కజు, పెల్లెన్
 గుల్కారం = క్షోరత్ హైద్రేటు
 గుల్కలు = బల్కలు, విద్యుద్దీపాలు
 గుల్కంద = మన్లర్ (దుల్కంద నుండి వచ్చిందా ?)
 గుల్క = గంప
 గుల్కం = గుల్క (వండ్లలోవిడి)
 గుసాయిండు = ప్రవేశించడం
 గూండ్ల = బోయ
 గూజు = ఈత మొల వాటి గుల్క
 గూడ ఏమడు = ఏటి పక్క చేమకి గూడ ద్వారా వీడ్చు పొరించడం
 గూడలు = చెప్పల గూడలు
 గూర్క = కూడ
 గూత = దమ్ము ఈపిరి, మాట కూత
 గూద దిగుడు = అననం దిగడం
 గూదపూకొడు = దరపాక ?
 గూవ = పెంకు
 గూవపెంకలు = పెంకులు
 గూబం = గువ్వం, గుల్క
 గూబగుయ్యమనుడు = చెంపమీద కొడితే గూబలు వచ్చి పుట్టడం
 గూమడు = చచ్చిపోవడం, కూయడం
 గూమలాడుడు = కొట్లాడడం
 గెంటిచ్చుకరావాలె = వెట్టుకురావాలి
 గెంటిలు = గంటిలు, ఒకరకపు చెవుల అభరణాలు
 గెట్టు = గట్టు, హద్దు
 గెట్టురాయి = గట్టురాయి
 గెదరు గెదరు వానన = మేకలు మొలవాటి మలమూత్రాదుల వానన
 గెదుముడు = తరమడం (గదమడం)
 గెవలకట్టె = కణుపుల కల్ల
 గెరువు = తిరిపి, వర్షం వెలవడం
 గెలికి కయ్యం పెట్టుకునుడు = గిల్లికజ్జాలు పెట్టుకోవడం
 గెలుకుడు = కదిలించడం, కలకడం
 గెల్లకిచ్చుడు = కెల్లగించడం
 గేంగులు, గేగులు = తేగలు
 గేరచ్చెవడు = కోషలోచ్చి పడిపోవడం
 గైకట్టె = కొంకి
 గైరాజరు = అనువస్థితి

గైరికట్టె = బేకు కావిడి
 గొంగడి = కంబళి (గొంగలి పురుగనే అంటాం)
 గొంగడి కప్పడు = అబ్బాయిలకు గొంగడి కప్ప ఒక అదారం
 గొంతుకూమనుడు = గొంతుపట్టడం
 గొందు = గొంది
 గొగ్గాల్లు = మోకాళ్ళపై కూచోవడం
 గొగ్గిపండ్లు = కొక్కిరపళ్ళు
 గొటాల్కొట్టుడు = దరిద్రం కొట్లాడడం
 గొట్టం = పొయ్యి ఈడే గొట్టం
 గొట్టం గొలి = క్యాపురే
 గొట్టు = కరివం
 గొడగొడ ఏడ్చుడు = బాగా ఏడవడం
 గొడికింతపేపు = కొసేపు, గడియంత పేపు
 గొడ్డలిశివు = చిన్నగొడ్డలి
 గొడ్డువోలేడు (తూరు) = తూరులో మండి పుండి వ్యాయంజరుగుతుందని, అధారం దోరుకుతుందని చెప్పడం
 గొడ్డు = పశువులు
 గొడ్డె = పెంటిక ?
 గొడ్డెలు = మలం
 గొబ్బరికాయ = కొబ్బరికాయ, బెంకాయ
 గొబ్బెమ్మలు = గొబ్బెమ్మ
 గొరగొర గుంజాకపోవుడు = బరబరా లాక్కెళ్లడం
 గొర్రగొర్ర గుంజాకపోవుడు = గొరగొరా లాక్కూ పోవడం
 గొర్రెదాటుడు మండి = అందవరంవర వ్యాయం
 గొర్రెమంతుడుగాడు = మొండిపాడు, మూర్ఖుడు
 గొర్రెను కొట్టనట్లు = అమాయక జీవినీ కొట్టనట్లు
 గొల (అరటి) = గెల
 గొలుకలు / గొలుసులు (వరి) = గెలలు
 గొల్కలు = చీమిడిధారలు
 గొల్లరెక్క = స్థూలంగా వోటికి చేసే చిన్న రెక్క
 గొల్లరిక్క = విపరీతమైన హతం, వెర్రి
 గొల్లెం = గడియ (తలుపు)
 గొల్లెంబెట్టుడు = మెలిక, పేచీ పెట్టడం
 గోండ్రిగాడు = గొర్రెలు మొల వాటిని తినే జంతువు, మంద్రకపు
 గోంక = కొద్దిగంత
 గోండు = జిగురు, బంక
 గోక = బాతు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

గోకర్ణం = చారు పోయడానికి వాడే అవు
 చెవిలాంటి ఆకారంగల పాత్ర
 గోకు = పాలగోకు ?
 గోకుడు = తామర, గడ్డ
 గోకులాష్టమి = కృష్ణజన్మాష్టమి
 గోగుహలు = మోదుగుహలు
 గోచారపాల్లు = గ్రహచారం చెప్పేవాళ్ళు ?
 గోజ అసాంటి మనెషి = సాధువు
 గోజలు = పశువుల, గోదలు
 గోటీలు = గోలీలు, గోలికాయలు
 గోటు = చేతిగాజులకు ముందూ వెనక వేసే
 ప్రత్యేకమైన ఖరీదైన అందమైన, మందమైనగాజు
 గోడకుర్చి ఏనుడు = గోడకు నిటారుగా వింతబెట్టి
 శిక్షించడం
 గోత్రం మోసుడు = భర్త తాలూకు గోత్రం
 మోయడం, అత్తవారింటికి అమ్మాయి రావడం
 గోదాం = గిద్దంగి (Gondown)
 గోపాలం పాడుడు (ఎండుగుజుపి) =
 దివ్యమెత్తడం
 గోది = క్యాబేజీ
 గోమార్ (గోమారి) = పశువులకు పట్టే ఒకరకమైన
 పురుగులు, గో(వుల) మారి
 గోరం = ఘోరం
 గోరి = సమాధి
 గోరుకొయ్యలు = ఆకాశంలో గొరుకొయ్యల్లాంటి
 మూడు చుక్కలు
 గోరింతదగ్గు = కోరింతదగ్గు
 గోరెచ్చని పిల్లు = గోరెచ్చనిళ్ళు
 గోర్లాలు = గోరుగల్లు, గోరుగాలు (మంగలి దీంతో
 గోర్లు తీస్తాడు)
 గోర్లం = ఎర్రగా వుండడం (మాంసాదులు)
 గోర్నామ = గోరుచుట్ట (గోల్లసందులో) యిరికిన
 మట్టివల్ల వచ్చే వ్యాధి
 గోర్లు = గోళ్ళు
 గోల్గ = గుండ్రంగా, గోళాకృతిలో
 గోల్మాల్ = కిందామీదా, మోపం
 గోలి = మాత్ర
 గోలిచ్చుడు = నూనెలో వేవడం
 గోలుకొనుడు = కోలుకోవడం
 గోలుడు = నూనెలో చక్కగా కాలడం
 గోచెం = గోళాకారంలో వుండే నీటిపాత్ర
 గోశి పోసుడు = గోదీ తిగించడం, నవాలే చేయడం

గోషా = బురఖా
 గోస = బాధ, ఉసురు
 గోసగోసాలె = చాలా దీనంగా, కడుదయనీయంగా
 గోసాడు = అడవాళ్ళు గోదీ పెట్టడం
 గోసాయి = గోస్వామి
 గోగోడిపోరడు = అనాథ
 గోదులు = గమండ్లవాళ్ళు
 గోదుబరె = బాగా పాలిచ్చే గోడజాతి గేదె
 గోను = ప్రాకు
 గోర = గరాలు
 గోరత = గోరవం
 గోరమ్మ = గోరదేవి
 గోరమ్మను చేసుడు = బతుకమ్మ పండగ మొలగు
 శుభకార్యాల్లో పసుపుతో చిన్నగా గోరమ్మలాంటి
 ఆకారం చేయడం
 గోరాంతం = గర్వం
 గోషన్ = మెత్తలు, పరుపుల కవర్
 గోనుడు = బొబ్బలు చితకడం
 గ్యానం = జ్ఞానం
 గ్యావకం, గ్యావ్తం = జ్ఞాపకం
 గ్యారకల్పుడు = మోసగించడం
 గ్యాస్మావె = కిరోసిన్, కిసరనాయిలు

చ

చండమార్కుడు = దుర్మార్కుడు, రాక్షసుడు
 చందకాడ = చందేవేళ
 చందా = విరాళం
 చంద్రవంకలు = వడ్డపేర్లు ?
 చకినాలు = చక్కిలాలు ?
 చక్కిల్గుల = చక్కిలింతలు, గిలిగింతలు
 చక్కిర కుడుకలు పోసుడు = ఆడవదులు తమ
 సోదరులకు కురిడీలపెండా చక్కిర పెంపి వోట్స్
 పోపి ఆచారం
 చచ్చినట్లు = తప్పనిసరిగా
 చచ్చిపోవుడు = పోవడం, చనిపోవడం
 చచ్చిబతికినట్లు అవుడు = పునర్జన్మ పొందినట్లు
 కావడం (ప్రమాదాలు తప్పించుకుని)
 చచ్చుకుంట వచ్చిండు = చచ్చి చెడి పచ్చాడు

నఖిమెల ఖాన్సార్

చచ్చెకం = చతురస్రం, చదరం
 చదావే = ఎగుడు
 చత్వార్లు = చత్వారం
 చదిచెచ్చుడు = కట్నాలు, చదివింపులు
 చదువుడు = అన్నదే అనడం
 చడ్డి = చలిడి
 చపాయించుడు = అచ్చవేయడం
 చప్పాయించుడు, చిప్పాయించుడు = అంటించడం (జిగురుతో)
 చప్పరిచ్చుడు = కొట్టడం
 చప్పుడు తెయ్యక = విశృంభంగా
 చట్నీన్ జవవరి = ఇరవయ్యారవ జవవరి
 చమిలి = బతుకమ్మ పందెంలో బియ్యం, పల్లీలు, పప్పు దినుసులు మొ. వేయించి చేసిన తీపి పదార్థం
 చమ్మాయించుడు = మెరిసిపోవడం
 చర్మా (ప) = రాట్నం
 చల్ = నడుపు, నడ, వెళ్ళు
 చలిజెరం = మలేరియా
 చలిసిదుగు = పెద్దగా నష్టం చేయని పెదుగు
 చలువ శరీరం = ఎప్పుడూ చల్లగా ఉండే శరీర ప్రకృతి
 చల్లవడుడు = తినడం (కడుపు చల్లపడడం లేదా తినడంతో మంట తగ్గిచల్లవడం), ఎండ చల్లబడడం
 చల్వచేసుడు = చల్లబడడం (వేడిగావున్న శరీరానికి చలువ చేయడం)
 చాంతాడు = దేద్రాడు
 చాకు (ట) = కత్తి
 చాక్కారు = Sharpher
 చాత = పేస
 చాతగాకపోవుడు = చేతవవకపోవడం, వల్లగాకపోవడం
 చాతగావోల్లు = బలహీనులు
 చాతి = రొమ్ము
 చాపత్త = తేయాకు, టీపాడి
 చాసలు = చేసలు
 చాయ్, చావ, చాయ (ప) = టీ
 చార్వత్త (చార్వత్తి) = నాలుగుదబ్బాలట
 చార్మివార్ = గోలకొండ నవాబులు హైదరాబాదులో కట్టించిన నాలుగు స్తంభాల దారిశ్రవ కట్టడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

చారాన = పావలా, నాలుగణాలు
 చారు = రసం
 చాల్ అవుడు (నని) = ప్రారంభం కావడం
 చాల్పోరడు = తెలివిగల అబ్బాయి
 చాలాకి, చాల్యాజితనం = చలాకీతనం, హుషారుతనం
 చాలియాలు = పోకలు, భాగాలు
 చాష్టలు = చేష్టలు
 చింగులు = కుచ్చిళ్ళు, చుంగులు
 చింతపూకారై = ఆశ్వినికారై
 చిందులు తొక్కుడు = ఎగిరెగిరిపడడం
 చింపుడు = చించుడు
 చిక్కు = బోళ్లచిక్కు, దువ్వగా ఊడివచ్చిన వెంట్రుకల చిక్కు
 చిక్కుబొక్కు = కలగాపులగం
 చిక్కురాత = గలుసురాత
 చిక్కుల దువ్వెన = చిక్కంటి
 చిక్కులు = లోతులు, మర్కాలు
 చిక్కం = ఉట్టి ?
 చిచోర = పిల్లి
 చిచ్చుపెట్టుడు = నకింపచేయడం (నిప్పు మొ. వాటితో)
 చిచ్చులుడ్డి = మతాబు ? (Flower pot ?)
 చిచ్చరుకుడు = సరి సహగమనం
 చిటచిట = కోపం, విసుగు, అయిష్టం (మనుషులంటే అసలే పడకపోవడం), దురద
 చిటారుకొమ్మ = చిట్టచివరికొమ్మ
 చిటేలెల = క్షణంలో
 చిట్కారం పొట్కారం = చిటవట, గొడవ, పయోధ్యలేమి
 చిట్టచిట్టచేసుడు, నడుసుడు = చకచకా చేయడం, నడవడం
 చిట్టి = చిట్
 చిట్టిగొట్టుడు = కాపి కొట్టడం
 చిట్టి ! = చిట్టి, చిన్నా అని పిలవడం
 చిట్ట = ఉన్న
 చిఠాయిండుడు = వెక్కిరించడం
 చిత్తడి = పొదలు, తువ్వలు, బురదలతో అంకా మరుగు అయిన చోటు
 చిత్తుకాపి = రనెవోట్ బుక్కు

చిత్తుడు = చిమ్మడం (బురదలాంటివి)
 చిత్తుబొత్తు = చొమ్మాబొత్తును
 చిత్రం = చిత్తూరం
 చిత్రపోవుడు = అశ్రేయ పడడం
 చిదుమ చిదుమ పొడ్పుడు = చచ్చేలా కుళ్ళ
 బొడవడం, చిదుముతూ పొడవడం
 చిద్రం = రంధ్రం
 చినాలి = లంజ
 చినుకు వడ్డంక = వర్షాలు వచ్చాక
 చిన్నడు = చిరగడం
 చిన్నంత్రం పెద్దంత్రం లేకుంటు = చిన్నాపెద్ద
 లేకుండా
 చిన్నయాపు = చులకన
 చిన్నతనం = అవమానం
 చిన్నపాటి = చిన్నదైన
 చిన్నపుష్పాల = పునర్వసు
 చిన్నమెత్తు = కాసింత కూడా, నాలుగు గురిజల ఎత్తు
 చిన్నాయి = పిన్ని
 చిప్పలు చొకచప్పడు = చిచ్చమెత్తుకోవడం
 చిమ్మట = శ్రావణం
 చిమ్మన్ జీకటి = చిమ్మచీకటి
 చియ్యకూర = మాంసపుకూర
 చిరగోనె = తిల్లంగోడు
 చిర్రుకచ్చుడు = కోపానికి రావడం, చిర్రుబుర్రు
 లాడడం
 చిలకరిచ్చుడు (పిళ్ళు) = చల్లడం
 చిలుం = కుప్ప, కిలుం
 చిలుకోలే వుండుడు (పిల్ల) = అందంగా వుండడం
 చిల్కకు చెప్పినట్లు చెప్పడు = బాగా అర్థం
 చేయించడం
 చిల్కనవ్వు నవ్వుడు = అందంగా చిలకలా నవ్వడం
 చిల్లం కల్లం = చిందరవందర
 చూడక చానొద్దులైంది (నిన్ను) = చూపి చాన్పాశెంది
 (నిన్ను)
 చూసుడు = చూడడం
 చూపెవరకల్ల = చూపేసరికల్లా
 చూపెపురావు = చూడ్చుపురా
 చెంగడ చింగడ దుంకుడు = ఇష్టం వచ్చినట్లు
 దూకడం
 చెంగలిచ్చుడు = ఉప్పొంగిపోవడం
 చెంగ్చిల్ల అనుడు = ఎక్కడివాళ్ళక్కడ వెళ్ళడం

చెంచ (ప) = చంచా
 చెండి, చెండు = బంతి
 చెందచేసుడు = అందేలా చేయడం
 చెందిరం = సింధూరం (ఈ అన్యాయానికి చెందిరం
 తెట్టిను)
 చెంద్రం = చంద్రయ్య
 చెంద్రన్న = చంద్రన్న
 చెంప చెట్టిల్లుమనుడు = చెంపచెళ్ళుమనడం
 చెంపలు = బుగ్గలు, లెంపలు
 చెంపలాచ్చుడు = గవద బిళ్లల వ్యాధి
 చెంబిట్టుపోవుడు = దొడ్డికి పోవడం (చెంబు
 పట్టుకుని పోవుడు)
 చెకిన్ = చెకింగ్
 చెక్క = అరు (పికలో), నవుంపకుడు
 చెక్కగొట్టుడు = స్లాబ్ వేయడానికి ముందు చెక్కలు
 కొట్టి వుంచడం
 చెక్కపార = చెక్కడానికి వాడే పార (ఇసుముతో
 తయారై ఉంటుంది) (చెలక పారకూడానా ?)
 చెక్కరి పుడిగె = వరపూజ
 చెక్కరి బీమారి = ఘగర్ రోగం
 చెక్కి = విసుల్రాయి ? చక్రం ? పిండిమర
 చెక్కుదీసుడు = కూరగాయలు మొల వాటిపై పొట్టు
 తీయడం
 చెకుడ = దూకుడు మనిషి
 చెక్కుడాలు = నగిషీలు (కర్రలమీదిపై)
 చెక్కిన్ = సాక్కిన్, ఓ రకమైన చక్కెర
 చెటాకు = 50 గ్రాములు
 చెటాన చెంపచెట్టు ఏసుడు = కొట్టడం
 చెట్టిర్కపాము = చెట్లమీది ఆకువచ్చని పాము
 చెట్టిల = వీరగోం ?
 చెట్టురోగం = తెగులు, చిడ
 చెట్టి = తొక్కు
 చెట్లమందులు = ఓషధులు
 చెట్లకు కాసుడు = డబ్బులు కాయల్లాగా చెట్లకు
 కాయడం
 చెట్టు గుట్టలు పట్టుకోని = శంకరిగిరి మాన్యాలు
 పట్టి
 చెడగొట్టువానలు = పంటను పాడు చేసే వర్షాలు
 చెడి = బెత్తం
 చెడి అమ్ముకున్నా = నష్టానికి అమ్ముకున్నప్పటికీ

చెడిబతుకుడు = జీవితంలో ముందు కష్టపడి
 పదన సుఖపడడం
 చెడుగు = కట్టపాము, దుడుకు పిల్లవాడు
 చెడుడు = నీళ్ళు తగిలి కాళ్ళకు పుళ్ళుకావడం
 చెడ్డ = వికృతు
 చెత్త = శరీరం
 చెత్తచెదారం = కనపుగట్టా
 చెత్తు = స్లాబ్, కప్ప
 చెత్తి = గొడుగు
 చెదలు = చెదపురుగులు
 చెద్దర్ (వ) = టెడ్షీట్
 చెన్నంగి చెట్టు = చిన్నంగి
 చెస్తాన = చెప్పుకున్నాను
 చెప్పక చెయ్యక (పోయిండు) = చెప్పి పెట్టకుండా
 (వెళ్ళాడు)
 చెప్పకుంట చెయ్యకుంట = చెప్పిపెట్టకుండా
 చెప్పాలె = చెప్పాలి
 చెప్పలు (హావాయి) = ప్లిప్పర్స్
 చెప్పలల్ల కాల్లు వెట్టుకుని ఉండుడు = స్థాన
 చలనానికి పిద్దమై వుండడం
 చెప్రాసి = అచెండర్
 చెమట పుట్టకపోవుడు = హృదయం కరగక పోవడం
 చెమన్ = తోట
 చెమ్మ = పదన, తేమ
 చెమ్మకాయలు = చమ్మకాయలు
 చెమ్మడిదిద్ది, చెమ్మడిగిద్ది = కబడ్డీ, హడావుడి
 చెమ్మను = పవర్
 చెయి దిరిగినంక = డబ్బుల విషయంలో
 వెనులుచాటు అయ్యాక
 చెయినపట్టుడు = తోచడం
 చెయినంచి = చేపంచి
 చెయ్యలేదు సేపలేదు = చెయ్యలేదు చెప్పలేదు
 చెయ్యాన = ఆరణాలు
 చెయ్యి తంగవుడు = డబ్బుకు యిబ్బంది పడడం,
 బ్రతు కావడం
 చెయ్యి పెద్దది (నాని) = ఉదారుడని అర్థం
 చెయ్యి కడ్డుడు = తిమరు
 చెయ్యి గునం = హస్తనాసి
 చెయ్యిచ్చాడు = మోసగించడం
 చెయ్యిమరిచాడు = చెయ్యి మరలబడి
 మెలికతిరగడం

చెయ్యిర్గినట్లు అవుడు = భుజం విరిగినట్లు కావడం
 చెరవొయ్యి అయినా = చెరలోపడి అయినప్పటికీ
 చెరి = తలా
 చెరిసగం = సరిగా సగం సగం
 చెరిసగం రాత్రి = అర్ధరాత్రి, నడిరేయి
 చెరుకుపాలు = చెరకురసం
 చెరుక్కట్టె = చెరుగ్గడ
 చెర్రిగొట్టుడు = బండి రివర్సు తీసుకోవడం
 చెలక చెల్క = చెక్క, చేను
 చెలాకిగ = చురుకుగా
 చెలుగుడు = కోయడం
 చెల్కభూములు = ఎర్రనేలలు
 చెల్లిమీదుండుడు (వని) = వని నడవడం
 చెల్లం = స్పందన, చలనం
 చెల్లె, చెల్లెలు = చెల్లి, చెల్లాయి
 చెవి మీద పేనువారినట్లు ఉండకపోవుడు
 ఏమాత్రం వట్టింపులేక పోవడం
 చెవిటి = చెముడు
 చెవుల ఉడుడు = చెవులు కొరకడం
 చెవుల ఎనుడు (ముచ్చట) = విషయం చెప్పడం
 చెవుల గోపం = చెవిలో గోస్వం / రహస్యం చెప్పడం
 చెవులు మందమవుడు = చెముడు
 చేజేతుల = స్వయంకృతంగా
 చేకవట్టుకునుడు = ఒకరి బాగోగులు మొత్తంగా
 వెత్తిన పెట్టుకోవడం
 చేతికర్పులకు యిచ్చుడు = పై అర్పులకు
 డబ్బులివ్వడం
 చేతిమైలపోవుడు = చేతిపమురు పదలడం
 చేతిల పని (ఇది నా) = నులభంగా అయ్యేపని
 (కరకాలామలకం)
 చేతుల చెయ్యి గల్పుడు = విరోధాన్ని మరచి
 పోవడం
 చేతుల బనీను = హాండ్స్ బనియన్
 చేతుల మీద తిప్పుడు = డబ్బుని వడ్డీకి తిప్పడం
 చేతుల లేకపోవుడు = ఏదీ తన అధీనంలో
 లేకపోవడం
 చేతులార చేసుకునుడు = చేజేతులా చేసుకోవడం
 చేతులు జోడించుడు = మొక్కడం
 చేతులురాలేదు (పనిచేయాలంటే) = చేతులు రాలా
 చేదగ్గు = క్షయవల్ల కల్గిన దగ్గు
 చేదబాయి = నీళ్ళు చేదుకొనే బావి

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

చేదవుడు = అందరికీ అయిష్టుడు కావడం
 చేదు = సిద్ధకోకం, చేదుకట్టు
 చేదుడు = తోడడం
 చేవుడు లేదు (చేసుడు లేదు) = చేయడం లేదు
 చేరోగం = క్షయరోగం
 చేర్చు = తాళ్ళు (ఉట్టి)
 చేసి చేసి బొక్కలు రెక్కలు తెల్లవదుడు = రెక్కలు ముక్కలవడం
 చేసినంక = చేసాక, చేపింతర్యాక (చేపిన వెనక)
 చేసుకున్నప్పుడు చెరిసగం = అలుమగలయ్యాక కష్టసుఖాలు సమానంగా పంచుకోవడం
 చొక్కం = స్వచ్ఛమైన (వెండి బంగారాలు మొ॥ నవి)
 చొటమొటనాయకులు = చివ్వా పెద్దా వాయకులు
 చొ చొ = ఉపరితలం
 చొకిదారు = కాపలాదారు ?
 చొకోట్లు = తలుపులు మొ॥ వాటి చక్రాలు, ప్రేములు
 చొరస్త = కూడలి

జ

జంగలు = అంగలు
 జంగవిల్లి = (జెంగల్) అడవివిల్లి
 జంగిడి = గేదెల మంద
 జంజాట్లం = జంఝాటం
 జంజెం = జందెం
 జంత్రి = చిన్న క్యాలెండర్ ? (పాకెట్లో పెట్టగల్గింది)
 జంపుకాన = జెడ్పీట్ ?
 జంటి = జమ్మి
 జంబికింది రాతలు = నీటిరాతలు
 జకముకరాయి = చెకుముకిరాయి
 జగడ = జగడం
 జగిలి = అరుగు
 జడకొప్పులు = జానపదుల క్రీడ
 జడ్డు = సోమర్
 జడ్డి = బలికి ముందు జంతువులు తమ యిష్టాన్ని ప్రదర్శిస్తూ తల వూపడం

జడ్డు = బరువు, భయం
 జనాన (న) = భార్యపిల్లలు, మంచి
 జన్నేడినీనట్లు = స్వేచ్ఛగా వదలడం (జన్నము = యజ్ఞము)
 జన్నెసీనుగులు = ఏ పని చేతకాని వాళ్ళు
 జన్మరండి = అజన్మాంత విచారం
 జప్తుచేసుకునుడు = అధీనంలోకి తీసుకోవడం
 జప్తన (పోయి) = తొందరగా (విళ్లి)
 జబర్ (అ) = గట్టిగా వుండడం
 జబర్దస్తు = నిర్బంధం
 జబాబు, జవాబు = సమాధానం
 జబ్బు = భుజం
 జబ్బల ఖనీన్ = భుజాలులేని బనియన్
 జబ్బలు జారేనుడు = ముఖం వేలాడేమకోవడం, నిరుత్సాహవడం వీరు గారిపోవడం
 జమ = అదాయం, కూడిక
 జమగట్టుడు = చేర్చుకోవడం, లెక్కలోకి తీసుకోవడం
 జమచేసుడు = కూడబెట్టడం
 జమవుడు = పొగు అవడం
 జమాకర్చు = అదాయవ్యయాలు
 జమాన (అ) = కాలం
 జమానత్ = జామీను
 జమాననాటి ముచ్చట = అలవాటి విషయం
 జమాబంది = వస్తుకట్టడం
 జమాయించుడు = వర్గడం, కుడదడం
 జమీన్ (అ) = భూమి, అస్తి, వేల
 జమీన్ అస్సాన్ పరక్ = హస్తమశకాంతరం, వేలకూ వింగికి వున్నంత తేడా, వక్కకూ వాగలోకానికి ఉన్నంత తేడా .
 జయమయితది = విజయప్రాప్తి తప్పదు
 జరిగిపోవుడు (వాడు) = చనిపోవడం
 జరుగుడు = తప్పకోవడం (దారి)
 జరుగువాటు = జరుగుబాటు
 జరూర్ (అ) = తప్పక, వెంటనే
 జర్నా (న) = సమిలే పాగాకు
 జర్నరు = వాయిదా వేస్తూ పోవడం
 జలంత్రం = జలయంత్రం (ఇల్లు జలంత్రమైంది)
 జలగడిగినట్టు అయింది = ప్రక్షాళన జరిగి అంతా పోవడం ? (ఇల్లు జలగడిగినట్టు అయింది)
 జలుములు = జన్మలు

జల్లురు జల్లురు = జగురు, జగటుగా జారిపోవడం
 జల్లిగంటి = చిల్లుల గరిట
 జల్లిచ్చుడు = ఉరవడం
 జల్లు = జలసా
 జవడం = జగడం
 జవాన్ = సైనికుడు
 జాంగ = కట్టడాయర్
 జాంటు = అతు, కప్పుం
 జాంబురంగు = సంకాయ కలర్
 జాక్కునుడు = దాక్కునడం
 జాగ (ప) = స్థలం, ఇంటిస్థలం
 జాగారం = జాగరణ
 జాగీర్ = అధికారం ? పరిపాలన ?
 జాగుడు మూతలు = దాగుడుమూతలు
 జాజురాట = కాముని పున్నమి సందర్భంలో ఆడే
 అట
 జాడ = అనవాలు
 జాడదీసుడు = ఆరా తీయడం
 జాడల పొప్పుడు (వాని) = (వాని) గురించి వెళ్లడం
 జాడుకట్ట = ఈత చీపురు
 జాడ్యం = అలస్యం, మజ్జతనం, జడత్వం
 జాతి (అ) = కులం (తమిళంలో కూడా)
 జాత్యం = జాతకం
 జాత్ర = తిరువాళ్ళు, జాతరే, తిరునాల
 జాన్ = ప్రాణం
 జాన్ దొస్త్రు = ప్రాణ స్నేహితుడు
 జాబు = పొలిథీన్ లాంటి పెద్ద పరక కాగితం
 జాము = అలస్యం
 జాము మనిషి = సొమరి, గర్విష్ట
 జాయిదార్ (ప) = అన్నె
 జారగట్టుడు (ఎరుపు, ఇటుక మొ॥) = ట్రప్పులు
 కొట్టడం
 జారిడ్డుడు = నరిచేయడం (బాధ్యతల్ని జార
 విడవడం)
 జారుకునుడు = చెప్పుకుండా వెళ్లిపోవడం
 జాలాట్ల = బానిదగ్గరి మురిక్కలువలో
 జాలి = బీ నడబోయు సాధనం
 జాలిగుండె = దయా హృదయం
 జాలిజాలి = వేత మొనవి పలుచగా రంధ్రాలు
 రంధ్రాలుగా వుండడం

జాలు = ఊట
 జందగి = జీవితం
 జిందాతిలిస్కాల్ = ఫారూఖీ వాళ్ళ మందు
 (తెలంగాణాలో ఒకప్పుడు యింటింటా వుండిన
 సర్వరోగ నివారిణి లాంటి ఔషధం)
 జిందాబాద్ = వర్ధిల్లాలి
 జికర్ (అ) = ప్రస్తావన, జోక్యం
 జిక్కిరి (వాళ్ళు గిట్టరాజిక్కిరి) = కొంచెదీసి వాళ్ళు
 వస్తారేమో !
 జిగ్గిదొస్త్రు = ప్రాణ స్నేహితుడు
 జిట్టపులి = చిరుతపులి (చిరుత = చిత్త = చిట్ట =
 జిట్ట)
 జిట్టి = దృష్టి
 జిట్టిపూసలు, దిష్టిపూసలు = పిల్లలపై యితరుల
 దృష్టి పడకుండా చేతలకు కట్టే నల్లని పూసలు
 జిట్టితపెండ్లు = చిట్టిచిన్న ఈతపెండ్లు
 జిడ్డుగాడు = వదలనిమనిషి
 జిత్తులమారి = మోసగాడు
 జిడ్డు (అ) = పట్టుదల, మొండితనం
 జిల్లు = పొదలు, తుప్పలు
 జిమ్మ = నాలుక, చేప
 జిమ్మెదారు (అ) = బాధ్యత, పూచీ
 జియ్య = అశుద్ధం, మలం
 జిర్రలు, జిర్రపురుగులు, జిల్లలు, జిల్లపురుగులు
 = బొద్దింకలు (కన్నడంలో జిరళె)
 జిలజిల = రోత
 జిల్కర = జీలకర్ర
 జిల్కరిచ్చుడు = చల్లడం, చిలకరించడం (నీళ్ళు)
 జిల్లి = సైక్లోస్టెయిల్
 జివక = చివుక పిట్ట, జతుక
 జివ్వమనుడు = నీళ్ళు చాలా చల్లగా వుండడం
 జీ = గారు
 జీడి = మామిడి బెంకలోనిది
 జీడి = మామిడికాయ తొడిమె తుంచగానే కారే రసం
 జీడిత్తు = నల్లగా వున్నాడనడం
 జీతం = వేతనం
 జీతాలు నాతాలు = కూలినానీ
 జీటు = జీపు
 జీవనం, జీవ్తం = జీవితం
 జీవంతం = ప్రాణం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

జీవగంజి = జావుగంజి
 జనాలు = గొర్రెలు, మేకలు మొ॥ నవి
 జవి = ప్రాణం, అత్మ
 జవిలి = గుదిలి, గులిమి
 జన్నాలు = ప్రాణాలు
 జంపాలు = జాలపాలు
 జాట్లు = పిలక, మొగ్గడు (36 జాట్లు కలుసుంకుయి
 గాని 3 పికిలు కలిసుందయి)
 జాట్లు = జాత్తు
 జాట్టుకు = తలా
 జాట్లకెల్లి ఎల్లుడు / పుట్టుడు = ఒకరి లక్షణాలన్నీ
 మరొకరు పుణికి పుచ్చుకోవడం (ఏడు వాని జాట్లకెల్లి
 ఎల్లిండు)
 జాట్లు ముడేనుడు = కలహాలు పెట్టడం
 జామ్ల (అ) = మొత్తం, టోటల్
 జార్జాన = జరిమానా
 జాలాల్ తీసుకునుడు = నిరేచనాలు కావడానికి
 ఆముదం మొ॥ నవి తాగడం
 జాలూప్ (అ) = ఊరేగింపు
 జాయి (అ) = బలవంతం, దౌర్జన్యం
 జా = కుక్కను పిలవడం
 జాట = తవ్వ, మోసం, అబద్ధం
 జాల = ఉయ్యాల
 జాలు = తలవెండ్రుకలు, జాలపాలు
 జెంగల్ = అడవి
 జెంగల్ పట్టి (డి) = అరణ్య ప్రాంతానికి (డి)
 జెంగలాతోల్లు = అటవికాళి వారు
 జెంగిలి = అటవికమైన, మోటు
 జెంగు (ప) = చీలుం, తువ్వ, (జింగ్ నుండి
 వచ్చింది)
 జెండెక్కిచ్చుడు = ముగ్గులో దింపడం
 జెండలుపాతుడు = నక్కలైట్లు భూస్వాముల
 భూములలో అధీనములోకి వచ్చినట్లుగా జండాలు
 పాతడం
 జెండావందనం = సత్కాచిష్కరణ
 జెగజెగ మెరుసుడు = ధగధగ మెరవడం
 జెగిసిలు = కమ్మపేర్లు
 జెట్టరోగం = జ్యేష్ఠ (దరిద్రపు) రోగం

జెట్టక్క కూసుండుడు = దరిద్రం తొందవించడం,
 ఇనుప గజ్జెల తల్లి తిప్పవేయడం
 జెట్టజెట్ట = త్వరత్వరగా
 జెట్టన = చటుక్కున
 జెట్టముండకొడుకు = దరిద్రపు ముండాకొడుకు
 జెనిగి = జల్గ, తెలివి, వట్టదలగలవాడు,
 కత్తిలాంటివాడు
 జెన్నుడు = వణకడం, భయపడడం, జంకడం
 జెప్పజెప్ప = త్వరత్వరగా
 జెప్పన = చప్పన, వెంటనే
 జెరంవచ్చుడు = జ్వరం తగులుకోవడం
 జెరంత = కొద్దిగంత
 జెరంతల = కాస్తలో, క్రుటిలో
 జెర్రపేపు (జెర్ర) (అ) = కాపేపు
 జెరికి చీమలు తలిగినట్లు = ఒక జాతీయం
 జెర్రి (ప) = వెంటనే
 జేజ = జేవుడు
 జేలు, జేల్కాన = జైలు
 జేస్తపాలు = పెద్ద కుమారుని సేవకు ప్రతిఫలంగా
 కొంత ఆదనంగా యిచ్చే భాగం
 జొబ్బుమనుడు (ఈగలు) = మువరడం
 జోకం = మోసం
 జోకుడు = తూకం వేయడం
 జోటపట్టుకునుడు = ఒకరినొకరు విడువకుండా
 చేతివేళ్ళు పట్టుకుని తప్పి పోకుండా జోడుగా పెళ్లడం
 జోతిషం, జోప్యం = జ్యోతిష్యం
 జోపుడు = కొట్టడం, తోలడం (ఈగల్ని)
 జోరతట్టు = గోవెపట్టా
 జోరు (ప) = ఊపు, ఎక్కువ, శక్తి
 జోర్తారు = ఊపు
 జోర్తారుగ = అడంబరంగా
 జోర్యగ = జోరగ
 జోలి = ప్రస్తావన
 జోక (ప) = ఉత్సాహం, హుషారు
 జ్యోతులోలెవుండుడు (కండ్లు) = కళ్ళు
 ప్రకాశవంతంగా మెలమిలా మెరవడం

ట

టంకమెత్తు = 175 గ్రా.లు

టంకరి గొట్టుడు = మామిడికాయల్ని తొక్కదీసి చిన్నగా తరిగి ఎండవేయడం ?

టంకశాల = బొక్కనం

టక టక చేసుడు = చకచకా చేయడం

టక్కర్ = ఢీకొనడం (వాహనాలు)

టక్కుజేసుకునుడు = ఇన్షర్సు వేసుకోవడం

టపాకులు = టపాకాయలు

టన్ను = పొన్ను, తపాల

టాంకి, టాకీ = ట్యాంక్ (నీళ్ళది)

టాంగ్ = జట్కా

టాంగూసు = కుర్చీలు, మంచాలు అల్లె నైరు

టాంటాం అప్పుడు = అందరికీ తెలిసిపోవడం

టాకా = పెట్టకుట్టు

టాన = పొలిస్ స్టేషన్, రక్షకభటనిలయం

టాటు = ఎనిమిది కమ్ములు

టెంగురంగ అనుకుంటు = రంగ రంగ అనుకుంటూ

టికాన = నివాసం, చిరువామా

టిక్కి = చిన్న కుటీరంలాంటిది

టికెట్ = స్టాంపు (పోస్టల్)

టివ్షన్ = ట్యూషన్

టికటాకా = తీవిగా, దర్జాగా

టుంగుటుయ్యాలి = తూగుటాయలి

టుంబుకుటుంబు = చాలా లావుగా వుండడం

టుపాకీ = తుపాకీ

టూరింగ్ = జీపు

టెక్కు = కోకో

టెం = టైం

టెకదార్ = చీడి కంపెనీల కమీషన్ ఏజెంటు

టేజి = స్టేజి

టెం, టెలా (పాన్) = కిళ్ళిబద్ధి

టేషన్ = స్టేషన్

టాంగ్ = మొట్టకాయ

టాంలై = తొంలై

టాక్క = కోకో

టాకర్ = తన్నడం

టాక్రా = మోసం, టాకరా

టాపన్ = మూత

టాపికుల్లు = కుళ్లాయి, కొల్లాయి

టాపన్ = సువ్వు

డ

డంగ్మన్నం = బాగా డంగు (డంగివ) సున్నం, గార ?

డకలాయించుకొచ్చుడు = వెట్టుకు రావడం

డక్కన్ = మూత (గిన్నెలమీది)

డక్కి = చిన్న దప్పు

డక్కుబట్ట = మెరిసిపోతూ తెల్లని, ఖాకీ రంగుల్లో

పున్న శ్రేష్టమైన ఎక్కుర్ల, స్వాంట్ల గుర్ల

డగ్డగఅవుడు = భయం కావడం, దడ

డప్పు = దప్పు

డబల్కమీట = బన్నుతో చేసే తీపి వంటకం

డబల్కారటు = రిస్టోకార్లు

డబల్బన్ను = డబుల్ డెక్కర్

డబల్రోడ్డె = బన్ను

డబ్బా గొట్టుడు = అతిశయోక్తులు, మత్తిగొట్టడం

డబ్బా = కాస్తపెద్ద డబ్బా

డబ్బి = చిన్నడబ్బా

డబ్బి = పాకెట్ (సిగరెట్టు)

డాంబర్ గోరీలు = కలరా ఉండలు

డాంబర్రోడ్ = తాక్రోడ్డు

డాకబంగ్ల = ఇన్స్పెక్షన్ బంగ్లా

డాకుటారి, డాకుతారి = డాక్టర్

డాగ్ (ప) = మరక (డాగ్ నుండి వచ్చింది)

డాగ్లిటాయించడం = అవతలివాడు

డంగైపొవువట్టు చేయడం

డాబ, డాబా = స్లాబ్, ఇంటిపై కప్పు, పంజాబీ

వాళ్ళ హాటల్

డాటన బొటన చేమడు = తిమ్మిని బమ్మిని

చేసినట్లు మోసగించడం

డిక్కి = స్కూటర్ మొ॥ వాహనాల్లో సామాన్లకై

ఎర్పరచిన చిన్న డబ్బా

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

డిగ్రి ఏనుడు = సాల చిక్కదనాన్ని లాక్ష్మీమీటర్ తో
పరీక్షించడం

డిగ్రి (కాయిదం) = ఒప్పంద వ్రతం

డిచ్ గొట్టుడు = నానలు నానలు తగిలించడం

డిప్ప = తాచేలు డిప్ప

డిల్లీ అస్సాన్ పరక్ = నక్క ఎక్కడ వాగలోకం
ఎక్కడ ?

డిల్లీకి = తమాషా మాట (దిల్లీ దిల్ లగి)

డిలపడుడు = ఢీలా పడిపోవడం

దుంబుకదుంబు = చాలా లావుగా వుండడం

దుమ్మీలు కొట్టుడు = అనుశ్రీర్లుడు అవడం

డీసే = పంటపాత్ర, గుండెగ ?

డేబర్ సాట్ = డ్రైవర్ బాబు

డైకొట్టుడు = ఈతలో వివ్యాసాలు చూపించడం

డొక్క = కడుపు

డొక్కు = పాడయిన బండి, పాతబండి

డొల్లలు డొల్లలు = దొర్లిపడడం

డొల్లిచ్చుకపోవాలె = నెట్టుకురావాలి

డొల్ల = దొప్ప

డొల్లుడు = దొర్లడం

డోక = ధోకా

డోకిల్ కె బచ్చే = ఒక తిట్టు

డోకు నచ్చుడు = వాంతులు కావడం

డోబి = గుంత, లొంత

డోరలు = బూట్ల దొరాలు మొనవి

డోలుగొట్టుడు = భేరి వాయిించడం

డ్రంబు = డ్రమ్ము

తడ

తంగవేడు = అలసెపోవడం, డబ్బులకు ఇబ్బంది
కావడం

తంబిరేలు బుర్ర = తాచేలు బుర్ర ?

తంట = చిక్కు, సమస్య

తండ్రిగాడు = ప్రేమాతికయంతో చెప్పేమాట

తండ్లాడు = కష్టపడడం, ప్రయత్నించడం

తంతు = తంత్రం

తంతులేదు, తర్వాతి లేదు = ఓ వర్షతి లేదనడం

తంతె తంతెకు = తరతరావికి

తంతెవర్షుల వర్షట్టు = రొట్టె విరిగి పాలలో
పడినట్టు

తంతెలు = తరాలు, మెట్లు

తందుర్ రొట్టె = మైదాలో మందంగా కాల్చిన రొట్టె

తంటేసుడు = తిప్పవేయడం

తంబం = స్తంభం

తంబాకు = పొగాకు, టొబాకో

తంబుడం తంబుడమోలె = చాలా చిక్కని
ద్రవపదార్థంలా

తకవికాపుడు = కిందమీద అనడం, తికమక
కావడం

తకరు పుచ్చుకునుడు = భరతం నట్టడం

తకాయించి తకాయించి అడుగుడు, తకురాయించి

అడ్డుడు = నిలదీయడం, గుచ్చి అడగడం

తక్క = తక్కువ

తక్కి, తక్కియా (ప) = మెత్త

తక్కిచ్చి తక్కిచ్చి అడుగుడు = తర్కించి తర్కించి

అడగడం, గుచ్చిగుచ్చి అడగడం

తక్కిడి = శ్రామ

తక్కిడ = 1400 గ్రాములు

తక్కారు (అ) = గడవ

తక్కిపు (అ) = కష్టం

తగడ = పుష్టి

తగని, తగరాని (బాద, బీమరి, రోగం) =

సమంజసం కాని, భరించదగని (బాధాదులు)

తగాద = గడవ

తగులుడు = కావాల్సిన వాటికన్నా ఎక్కువ అనవరం
కావడం

తట్ట తట్ట కొట్టుడు = కాళ్ళు నలకేసి తటతటా
కొట్టడం

తట్టబుట్ట వదురుకొనుడు = పెట్టేబేడా వర్ణకోవడం

తట్ట = అమ్మవారు

తట్టుకుర్చీ = నాలుకుర్చీ

తట్టు (గోనె) = గోనెపట్టా

తట్టువదుడు = తక్కువకావడం, అగిపోవడం

తట్టునెట్టుడు = తక్కువ చేయడం ?

తడకప్ప = తలకప్ప, తోకకప్ప, Tadpole ?

తడతడనునుడు = చీము వట్టిన వుండు నలసడం

తడలు = అలలు

నలిమెల ఖాన్సూర్

తడలు గొట్టుడు = తడల్కనడం, ఉప్పింగడం
 తడాక = ప్రకాశం
 తడిపిబరై = పొడిగేదె ?
 తడిబట్టకులం = బ్రాహ్మణాది అచారకులం
 తడులు = పొలానికి తడులు పెట్టడం
 తడ్కు పైకిలు = పాక పైకిలు
 తడ్కుడు = లంచం యివ్వడం
 తతిమ్మయి (అ) = మిగిలినవి
 తడువరి = తదనంతరం
 తనత్తి = cup-board
 తను = అతను
 తనుగు, తలుగు, తవులు = పలుపు
 తన్నా = జీతం
 తన్నీ = విచారణ
 తన్ను తన్నుమనుడు = బాగా తళతళ మెరవడం
 తన్నుకునుడు = గింజుకోవడం
 తవంచె (ట) = తుపాకి లాంటిది
 తపాల = చిన్నపాత్ర
 తపుకు = చిన్నమూత, దక్కన్
 తప్పితే తుప్పారే = తప్పితే క్యాన్సర్
 తప్పిదారి, తప్పిపోయి = పొరపాటున
 తప్పలవడుడు = నిందలు వడడం, తప్పులు చేయడం
 తన్ను, తన్నే = నిర్ణయం, తీర్పు
 తప్త (అ) = వాహ్యాళి
 తబాదల = స్థానచలనం, బదిలీ
 తమంచె (ట) = తుపాకి
 తమాం (అ) = ఏమాత్రం, పూర్తి, బొత్తిగా
 తమాష = వేళాకోళం
 తమ్మడ సొన్నాయి = తంజి నన్నాయి
 తమ్మి ! = తమ్ముడూ అని పిలవడం
 తయారవుడు (అ) = తెమలడం
 తరక్కి = ఎదుగుదల ? వదోపుతి
 తరాజు = త్రాసు
 తరి = మాగాణి (తడిగల భూమి)
 తరిక (అ) = వలె, పద్ధతి, మారిరి
 తరుగునోపుడు = తరుగుదల
 తర్దుమ = అనువాదం
 తర్దున = తరపున
 తర్దుజ (ప) = పుచ్చకాయ, water melon

తర్పతి = తర్పిడు
 తర్ర = తాలు
 తర్రుకు వెట్టుడు = వెరేచనాలవడం
 తర్రుగొట్టుకునుడు = భయపడడం, హడలిపోవడం
 తర్వాయి లేదు తంతు లేదు = పద్ధతి పాడూ లేదు
 తల గోల్లు కొట్టుకునుడు = తలంటు స్నానం చేసిన స్త్రీలు వెంట్రుకలు అరాలనీ, చిక్కులు పొవాలనీ చేతి గోళ్ళతో కొట్టుకోవడం
 తలం = స్థలం
 తలంజేనుడు = పెటిలవడం, స్వేదనం, స్థిరపడడం, వుండిపోవడం
 తలకు హొసుకునుడు = తలంటు స్నానం
 తలగమిట్ట = తలవాకిట్లో
 తలతిక్కు = తలదిరుసు
 తలపుండు కడ్డుడు = పేనలు చేయడం
 తలాపు = తలవైపుకు
 తలాయించుడు = సై చేయడం
 తలుపుగొట్టుడు = తలుపులు తట్టడం
 తలె = పళ్ళెం, తళియ
 తలెముంత, (సెంబు) అమ్ముకొనిబాకిగట్టుడు = తళియ, ముంతల్లాంటి ఇంటి సామగ్రి అమ్ముకుని బాకీ కట్టడం
 తల్కట్టు = తలకట్టు
 తల్కాయ = తల, బుర్ర
 తల్కాయానాప్పి = గడవ
 తల్లెట్టుడు = తగుల బెట్టడం, అంటుబెట్టడం (ఇల్లు మొ. నవి)
 తల్లిచ్చుడు = కొట్టడం
 తల్గుడు = తగలడం, తాకడం
 తల్లడం మల్లడం = తల్లడిల్లడం
 తల్లవ్వ / తల్లెవ్వ = అమ్మవారు, మమూది
 తల్లికడ్పుల పొడ్డు వడుడు = సూర్యాస్తమయం
 తల్లిగారిల్లు = పుట్టినిల్లు
 తల్లిదండ్రీ = తల్లిదండ్రులు
 తల్లియిల్లు = పెద్దిల్లు
 తల్వార్ = పెద్దకత్తి
 తల్వలు = తలంజాలు
 తవ్వ = రెండు సొలలు
 తన్ను = చెడవూంసం
 తన్ను = అగు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

తాం = స్నానం (చిన్నపిల్లల బాప)
 తాంబాలం = ఇత్తడిపాత్ర - వెడల్పుగలది
 తాంబేలు = తాబేలు
 తాకట్టు = కొట్లాటలు
 తాకట్టువెట్టుడు = ఇబ్బందులు, కష్టాల పాలు
 చేయడం
 తాకత్ (అ) = బలం, నత్తున, తాపాతు
 తాకు = దెబ్బ, స్వానుభవం (అ: తాకు తగిల్చి
 బోసత్తది)
 తాకుడు (దెబ్బలు) = తగలడం
 తాకులాటలు = కొట్లాటలు
 తాకులు తినుడు = థక్కామొక్కలు తినడం
 తాగం, తేగం గింజలు (ఎరం?) = వృత్తికులాలకు
 ప్రతిఫలంగా ఇచ్చే దాన్యం
 తాగివోల్లు తచ్చివోల్లు = కల్లు తాగిన వాళ్ళు,
 త్రాగించినవాళ్ళు
 తాఱ (వ) = ప్రెస్, నవనవంగా వుండడం
 తాటాకుల వున్నకం = తాళపత్ర గ్రంథం
 తాటి = తాడి
 తాటివత్రి = తాటిల్లాంటి వాహనాలపై వానకు
 తడువకుండా కప్పే మందమైన గుడ్డ
 తాడ, తాన = వద్ద, దగ్గర
 తాడు = తాటిచెట్టు
 తాడు దెంపుతడు = విదాకుల్లాంటి నష్టం కల్గిస్తారు
 తాడుదొంగ = తప్పించుకునే దొంగ, తాటిదొంగ?
 తాతకొడుకా ! = ఒక తిట్టువదం
 తాతిపరెం = నిదానం, తాత్పర్యం (తాత్పర్యం
 చెప్పడంలో నిదానం చాలా అవసరం కదా !)
 తాతీల్ (అ) = పెలపు
 తాదగ = నిదానంగా
 తానం = స్నానం
 తానం చేసినట్లయింది = పనిపూర్తయింతర్వాత
 ఎంతో హాయిగా వుందని చెప్పడం, బరువు
 దిగినట్లు కావడం
 తాను = బట్టలతాను
 తానం = ఉక్కపోత, జ్వరం, వేడిమి, బాధ
 తాపతాపకు = మాటిమాటికి
 తాపి = మే స్త్రీ యొక్క పనిముట్టు
 తాపు = తాగించు
 తాపెదారి = తాబేదార్, దళారి ?
 తామనం = కోపం

తాయికు = తాయెత్తు
 తాయిపెంక = పెనం (మట్టి)
 తాయిమాయిజేసుడు = ఉక్కిరిబిక్కిరవదం (ఎండ
 మొ: వాటితో)
 తార్గొట్టుడు = ఫోన్చేయడం
 తారీకు = తేది
 తారీప్ చేసుడు (అ) = పొగడ్డం
 తాలంగొట్టుడు = సమర్థించడం
 తాలంబెపులు = తాలాలు
 తాలి = పట్నం, చప్పట్లు, మంగళసూత్రం
 తాలింకాన = వ్యాయామకాల
 తాలుపీట / తాల్పిట్ట = పర్వసిండి
 తాలుపు = తాలింపు
 తాల్పుడు = అదేవనిగా వదరడం, నలవడం,
 వాస్తవం
 తాల్లు తంగిల్లు పట్టుడు = శంకరగిరి మాన్యాలు
 పట్టడం
 తాపు = స్థలం, జాగా
 తాపుచేసుకునుడు = ఇల్లుకట్టుకుని స్థిరంగా
 వుండడం
 తాళిలోడు = దరిద్రుడు, నక్షత్రకుడు
 తాళిల్లల్లి వాళనమవుడు = పన్నులు మొ:న వాటితో
 వశించిపోవడం
 తింటడు తిరుగుతడు = అచ్చోసిన అంబోకు
 తిండికి చంపుడు = అమృతపెట్టెక బంపడం
 తిక్క = మొండితనం
 తిక్క తిరుగుడు = దిమ్మతిరగడం
 తిట్టుడు = చీవాట్లు పెట్టడం
 తిమడు = భోంచేయడం
 తిను, తిన = ఇతను, తను
 తినుస్కారం = తిరస్కారం
 తివేసాడ = వంట సాదా (పొడియం బైకార్చవేటు)
 తిన్నయిల్లు (రేవు) తల్పుడు = కృతజ్ఞతగా
 వుండటం
 తిప్పతీగ = మర్దుతీగ
 తిప్పలు = బాధలు
 తిప్పితిప్పి గొత్త = అన్నీ కలిపితే, తిప్పితిప్పి కూడితే?
 తిప్పలాడి = బాగా తిరిగే స్త్రీ
 తిమికంలేక = స్థిమితం లేక
 తిమ్మి = కోతి
 తియ్యగూర = పులుసులేని కూర

తెలుగు = తెల్ల, తెమ్ము లే, తెండి. (నేను వస్తా
తెలుగు)
తిరమవుడు = స్థిరంగావడం, పెటిలవడం
తిర్గుడురోగం = బాగా తిరిగే వాడని అర్థం
తిర్గుతిజెండ = తిరుపతి వెళ్లి వచ్చిన అయ్యగారి
చేతిలో వున్న పెద్ద జెండ
తిర్మన్నార్లు = తిరునువ్వుదారులు, వైష్ణవులు
తిర్రమర్ర = తారుమారు
తిరితిరి మాటలు = తిక్క, పిచ్చి మాటలు
తిల్కం = చొట్టు, తుమ్మకాయతో చేసే చొట్టు
తికునం తీమడు = లోపాలు ఎంచడం
తిక్తనం = కోపం
తిగ = వంతావళి, వంకవృక్షం
తిట = గుల
తిటవట్టలేదు (వాడు) = అనవరం కల్గలేదు
తినాన = మూడణాలు
తిపెండి = రాతిపెండి
తిర్ల = తిరుగా, వలె, మల్లే
తిరం = స్థిరం, పదిలం, భద్రం
తిరన్నం = మూడోసారి అన్నం
తిరుడు = తిరికదొరకడం, గుడ్డడం, తిప్పడం
(మీసాలు)
తిరుతిరు, తిరిక్క = రకరకాల
తిర్లం = తిరునాళ్ళు, జాకర, దేవుని తీర్థం
తిర్పాటం = తిరుచాటు, తిరిక
తివ్రం = కోపం
తినీమార్కాన్ = పెద్దపొటుగాడు (ముప్పదిపొట్టు
చాడిచేవాడు)
తినీపోవుడు = తక్కువతినడం (మీకన్న మేం
తినీపోలేదు)
తుంటలు = పెద్ద దుంగలు
తుంపెల్లు = తుంపుర్లు
తుకంబోసుడు = వడ్డు గంపల్లో పోసి నీళ్లు చల్లి
మొలకెత్తినచేయడం
తుకొక ఉడుకుడు = కళపక ఉడకడం,
కుతకుత ఉడకడం
తుక్కు = చిత్త, చూర చూర అయిన బాబకు
తుక్కులు తుక్కులు = ముక్కులు ముక్కులు
తుట్టి = వస్త్రం, తుట్టు, తరుగుదల
తుట్టెలు గట్టుడు = బియ్యం, పిండి మొ.
పురుగుపట్టడం

తుడుం = సైన్యం ?
తుత్తురుగాడు = పిరికిపంద, పిచ్చుడు
తునికాకులు = బీడీ అకులు
తున్నలు = ముక్కులు (అప్పాల ముక్కులు) (మచ్చు
తునకలో తునకవుండి కదా !)
తుస్సిపండ్లు = తుమికిపండ్లు
తుపాకిరాముడు = పిట్టలదొర
తుపాకెద్దామంటే వందలలేకపోవుడు = నేల
ఈనిందన్నట్లు వుండడం, ఇసుకపోస్తే రాలనంత
జనం వుండడం
తుప్ప తుప్ప ఈంచుడు = తుప్పక్కమవి వుమ్మడం
తుప్పర = తుంపర, ముసురు
తుప్పలు = పొదలు
తుప్పాల్ = రద్దుకావడం
తురుంకాన్ = మొనగాడు
తుర్కం = ఉర్దూ
తుర్కొల్లు = సాయెలులు
తుర్తి = తుప్తి
తుర్క కాకోల్లు = రోళ్ళు, విసుబ్రాళ్ళు చేసేవాళ్ళు?
తులం = కాసు, 11 అనాల ఎత్తు బంగారం కన్న
ఎక్కువ
తులమో మానమో = ఎంతో కొంత
తువ్వాల = తుండు
తూటి తీగ చుట్టుకున్నట్లు అవుడు = తిప్ప తీగ
తొక్కినట్లు అవడం
తూటు = రంధ్రం
తూటువోకుంట చేనుడు = నష్టంగాకుండా
చేయడం
తూటుపైస = చిల్లిగవ్వ
తూతూమంత్రంగ = ఉత్పత్తి మంత్రంగా,
వామమాత్రంగా
తూపురం = రంధ్రం (ఇండ్లు కడిగివ నీరు ఈ
తూపురంలోంచే బయటకు పోతుంది)
తూము = ఎనిమిది కుండాలు
తెంపుడు = తెంచడం, తుంచడం
తెకాలు వడుడు = చిక్కిపోవడం
తెగనియ్యడు బిల్వనియ్యడు = తాదో పేదో తెల్పు
కోకపోవడం
తెగాయించి = తెగించి
తెగారం = తెగింపు, తెగువ
తెగిడ్డుడు = తెగించడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

తెగిన బొక్కెన (నూతలదాక) = భయాదులు
వదిలిన మనిషి
తెగుడు = తీరదం (అప్పు)
తెగుడు (ఏదో ఒకటి) = నిర్ణయం కావడం
తెచ్చిపెట్టుకున్నట్టు = కృత్రిమంగా
తెట్టన తెల్లారుడు = భక్తున తెల్లవారడం
తెల్ల = పెర (తేనె)
తెనుగుదెంకరోల్లు = ముదిరాజ్ మొ॥ కులస్థులు
తెప్ప = మేఘం
తెరవెట్టు (తలుపులు) = తెరువు (తల్పులు),
తెరచిపెట్టు
తెరిపి = వానవెలవడం
తెరువు = జోలి
తెర్లు అవుడు = పాదవడం, నష్టపోవడం
తెర్లుకం = తెరవడం
తెలంగాణ = తెలుంగు ఆశెం, తెలుగుస్థానం
తెలగాలు = మున్నూరు కాపులాంటి కులస్థులు
తెలగోలు, తెల్లగోలు = తెల్పుకోవడం
తెలదు = తెలియదు
తెలివవుడు = మెలకువరావడం
తెలివి తప్పుడు = స్పృహ తప్పడం
తెలివికచ్చుడు = చైతన్యవంతులు కావడం
తెలువస్తనం = అజ్ఞానం
తెల్లం = తెలుగుభాష
తెల్పిచ్చుకునుడు = కనిపెట్టడం, కనుక్కోవడం
తెల్లందాక = తెల్లవార్లు
తెల్లందాకపాద్దుందాక = రేయింబవళ్ళు
తెల్లకల్లు = ఈత కల్లు
తెల్లగడ్డ = తెల్లఉల్లి
తెల్లగుండుడు = కాస్త కలిగివుండడం (ధనం,
విద్య మొ॥ వవి)
తెల్లతెల్లందాక = తెల్లవార్లు
తెల్లబట్టలోల్లు = సభ్యత, చదువు ఉన్నట్లు
తెల్వక = తెలియక
తే = తీసుకురా, అయితే, తెమ్ము
తేంటుగ = స్పష్టంగా, తేటగా, ఒత్తుగా
తేజగ (ప) = కొచ్చెగ, ప్రకాశవంతంగా, ఉషారుగా,
తెలివిగా
తేజాలు = నల్లూరికాన్లుం ?
తేమిడి = మేళం
తేలి = గాంధ్ర

తైతక్కలు (అతడు) = యధేచ్ఛగా వ్యవహరించడం,
ఎంజాయి చేయడం
తైదలు = రాగులు
తైలి = సంచి
తైసీలుకట్టుడు (అ) = పన్నులు చెల్లించడం
తొందురు తొందురు పొవుడు (మాట) =
తడబడడం, తొందర తొందరగా మాట్లాడితే వచ్చే
తడబాటు
తొంట = ఎడమ
తొంటి = తొడల సంబంధితాస్తి
తొందల్ తొరగొట్టుడు = పోలిసుల చిత్రవధలో ఒక
రకం
తొండి = (అటలో) అబద్ధం, వంక, మిష
తొంపు = సాకు
తొంబుడం తొంబుడం = చాలా చిక్కగా వుండడం-
ఉదా॥ దప్పుడంలాంటిది
తొక్కు = పచ్చడి
తొక్కుడు దల్లుడు = దయ్యం వట్టడం
తొక్కుడుకు పెట్టుడు = దయ్యానికి పెట్టడం
తొక్కుడుతిండి = బయటి తిండ్లు
తొక్కులాట = తండ్లాట
తొక్కుడుబండ = గుమ్మంలో వేసిన బండ
తొగరుపప్పు = కందిపప్పు (తమిళ 'తువరై' లోంచి
వచ్చింది
తొల్లె = ఉయ్యాల, పురుడు (తమిళ 'తొట్టెల్' లోంచి
వచ్చింది)
తొడపాతం = పిల్లల తొడల్ని దొరికించుకుని పై
చర్మాన్ని మెలితిప్పడం
తొడసొపతి = స్త్రీల పొందు
తొడిమె = కాడ
తొడ్లుడు = ధరించడం
తొయ్యలేదు = తోచలేదు
తొర్ర = మొర్ర
తొల్కూడు = తొణకడం
తొల్పూరు = మొదటికాన్లు, తొలిచూలు
తొవ్వ = తోవ, దోవ
తొవ్వకురాలేదు = (వాడింకా) బాగువడలేదు
తొవ్వదార్కూడు = తిరికచేసుకుని ఇంటికి రావడం
తొవ్వడు = తవ్వడం
తొకమట్ట = గాడిదగుడ్డు
తొకలేదు తొందెలేదు = మొదల్లేదు మోక్షంలేదు

కోకెంబడి నారాయణ అన్నట్లు = తల్లివెంట పెల్లలా,
అవు వెంట లేగలా Enclosure లాగా
కోట = చెరుకుకోట, మిరపకోట మొ॥నవి
కోటలు పట్టుడు = కోటలను గుత్తకు తీసుకోవడం
కోటి, కోని = కో
కోటోడు తోడగొన్నంటే మనం మెడ గోసుకొనుడు
= పులిని జూసి నక్క వాత పెట్టుకున్నట్లు
కోటోల్లు = సహచరులు, సమవయస్కులు
కోడపుట్టివోడు = తోబుట్టువు
కోడు = ఒట్టు (సీ)
కోడుదొంగలు = కలిసి దొంగిలించే వాళ్ళు
కోడుపోవుడు = వధావరులతో పాటు వెళ్ళే
అడవడుచులు మొ॥ వాళ్ళు
కోడెం = కొంత (కోడెంటు తోడనె సరిపుచ్చుకునెద
మిత్ర భేదంలోని ఓ వాక్యం)
కోడెంగ = ఒక రకం గడ్డి
తోక్కల్ దీనుడు = తాట ఒలవడం, తోలు
దీయడం
తోని = తో (నూ)
తోపు తోపు అవుడు = మాసిపోవడం,
అరిసిపోవడం
తోముడు = కొట్టడం (లోపలేసి)
తోలు (అరటి) = తొక్కు (అరటి)
తోలుకపోవుడు = తీసుకొనిపోవడం
తోలుగుడ్డు పెట్టుడు = విఫలుడవడం
తోలుమందమవుడు = పోతరించడం
తోవే = మవ్వ
తోపంత = కాసింత
తోమపొకుంట = పొల్లుపొకుండా
తోమలు = ఛిట్ పాడింతర్వాక మిగిలిన చిన్న
చిట్లు
తోటంటెట్టుడు = తవ్వడం
తోయుక్తంగ = (పిల్లల) తో సహా

ద

దంగుడు = లొంగడం, భూమిలోతుగా తెగడం,
నూరినప్పుడు మెత్తగా కావడం
దంచుడు (వర్షం) = బాగా కురియడం
దండం = దళం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

దండకం నదువుడు = చెప్పిందే చెప్పడం
దండచేతులు = మోచేతికీ, భుజానికీ మధ్య
భాగాలు
దండాలు = నమస్కారాలు
దండి = గొప్ప
దండిగ = చాలా
దందుగు = జరిమానా
దండెం = బట్టలు ఆరవేసే కర్ర, త్రాడు
దండెగొట్టుడు = తప్పుడు తూకం వేయడం
దండోడు = చాలా గొప్పిడు
దంత(న) = చెత్తకుప్పను చదునుపరచే సాధనం
దంద = వని, ఉద్యోగం
దకల్ చేసుకునుడు = జోక్యం చేసుకోవడం
దక్కలోల్లు = మాదిగల యాచక జాతి
దగ, దగడు = వేడి
దగుల్పాటి మనిషి = మోసగాడు
దగ్గట్టుగ (వుంది) = తగ్గట్టుగ, సరిపోయినట్టు
(వుంది)
దగ్గర్ దగ్గర = సుమారు, రమారమి
దగ్గరికచ్చుడు = బాగా చిక్కిపోవడం
దగ్గరికి దీనుడు = అశ్రయమివ్వడం
దగ్గుదమ్మురోగం = ఉబ్బనం, అస్త్రా
దగ్గర = దగ్గర
దచ్చున్న దేశాల్ వట్టుక తిర్గుడు = చచ్చున్న దేశాలు
లేదా దక్షిణ దేశాల మీద పోవడం ?
దటాయిందుడు = హడలగొట్టడం
దట్టికట్టుడు = పిర్లకు దట్టి (బట్ట) కట్టడం
దడదడమనుడు = గుండె వేగంగా కొట్టుకోవడం
దడి = తడుకలు మొ॥ వాటితో అవరణ
ఏర్పరచడం
దడుగ్గుమనుడు = గుళేలు మనడం
దడువాయి = దళవాయి, దళారి, కమీషన్
ఏజెంటు, ధాన్యం తూకం వేయించువాడు
దడ్డమారి = మగకోతి
దడ్వత్ = ధరావత్తు, Advance
దడ్చుకొనుడు = అడుసుకోవడం
దక్తక = దక్కు
దడ్డమ్మ = వాజమ్మ
దద్దర్దరిల్లుడు = దద్దరిల్లుడం
దద్దు = చిన్నమ్మవారు, మీణిల్స్
దద్దోజినం, దద్దోజనం = పెరుగన్నం

దద్రంపుచ్చుకునుడు = భయం కావడం
 దనమని = అకస్మాత్తుగా
 దనం = ధనం
 దనాదన్ వచ్చుడు = గబగబా రావడం
 దన్ను = వరకు, దాకా, బాగా
 దన్ను దన్ను వచ్చుడు = గబగబా రావడం
 దన్యాలు = కొత్తిమీర్లు, ధనియాలు
 దన్నరం (ప) = అఫీస్, పైలు
 దన్నడం = దన్నడం, సాంబారు
 దన్నలు గొట్టాలె = భయంతో వణికిపోవాలి
 దబ్బ దబ్బ = గబగబా
 దబ్బడ దిబ్బడ = దబదబా
 దబ్బన = ఒకవేళ, వెంటనే
 దబ్బన = వెంటనే
 దబ్బనం, దబ్బడం = దబ్బనం
 దమాక (అ) = మెడడు (దిమాగ్ నుండి వచ్చింది)
 దమ్మియిచ్చుడు = భయపెట్టడం
 దమ్ము ఎగవోసుకుంటు = వగరుస్తూ, రోజూతూ, రోప్పూ
 దమ్ము (ప) = ఊపిరి, క్వాస, ధైర్యం
 దమ్ముకచ్చుడు = బాలు బాలు కావడం
 దమ్ముడినుడు = నిట్టూర్పుడం
 దమ్ములు = గుండెలు
 దయిత, దైత = రాక్షసి
 దయ్యం = దెయ్యం
 దర = ధర
 దరమంచిగవల్కుడు = మంచి రేటు రావడం
 దరవడుడు = గిట్టుబాటువుడు, మద్దతు ధర
 రావడం
 దరి = బావి అంచు, ఏటిగట్టు, జలాశయాలు
 అడుగు భాగం
 దరి లేదు దాపు లేదు = దిక్కు మొక్కులేదు
 దరిద్రమో శనేశరమో = దరిద్రమో
 దరియ్యడు = ధైర్యంరాదు (నాకు)
 దర్కాస్త (ప) = దరఖాస్తు
 దర్గ (ప) = ముస్లింల పుణ్యస్థలం
 దర్మంగ = సత్సంగ
 దర్మందాట = దానధర్మాలు చేయడానికి వాడే చేట
 దర్మకాంట = ఉచితంగా ధాన్యాన్ని తూకం వేసే
 పెద్ద త్రాసు
 దర్మరాజు = ధర్మరాజు లాంటి ధర్మాత్ముడు అని

దర్మకాల = వసతి గృహం
 దర్వాజలు (ప) = గుమ్మం, తలుపులు
 దలం = అస్తలదండు, దళం
 దలాల్గాడు = దళారి
 దవ (కడ్డుల) = దావానలం ?
 దవాకాన, దానకాన = అనుపక్రి
 దవాయించుడు = దబాయించడం (పశువులను
 దవాయించడం, అదిలించడం)
 దవ్వదవ్వ = దబదబా / గబగబా
 దనర్లవట్టు = ఒకపట్టు
 దన్నం = పది
 దన్నుత్, దన్నకత్ = సంతకం
 దన్నుమనుడు = గతుక్కుమనడం !
 దస్త, దస్తా (ప) = 24 టూలులు
 దస్తీ, దస్తీ (ప) = జేబు రుమాలు
 దస్తూరి = చేతిరాత
 దా = రా
 దాంక, దాక = దనుక, దాకా, వరకు
 దాంట్ల = దానిలో
 దాకల్ (అ) = దాఖలా
 దాటిచ్చుడు = చాటించి చెప్పడం, అడిపిల్లకు
 పెండ్లిచేసి వంపడం
 దాటిపోవుడు = చనిపోవడం
 దాటుడు వుండ్లు అవుడు = రెండు కాళ్ళమించి
 దాటి వెళితే వుండ్లు అవుతాయని చెప్పడం,
 పొరపాటువ కాళ్ళు తగిలి పడితే గాయాలవుతాయి
 మరి !
 దాట్లుదాట్లు = ఇంటి గోడలకు వెళ్లనేసినప్పుడు
 ఒక చోట పలుచగా, మరోచోట చిక్కగా పడి
 మరకలు మరకలుగా ఏర్పడడం
 దాడి = గడ్డం
 దాడి తెచ్చుడు (ఇల్లు మొః నాటికి) = ఇల్లు మొః
 నవి అమ్మవలసి రావడం
 దాతి = వడ్రంగులు వనిచేసే స్థలం
 దాతుకల్కుడు = బంగారంలో రాగి కలపడం
 దాతు చూసుడు = నాడిచూడడం
 దాతులేదు పిర్కాదులేదు = అరోపణ లేకపోవడం
 దాతునల్లనడుడు = ఒళ్ళు చల్లపడడం
 దాద, దాదా = రొడ్డి, గూండా, అన్నయ్య
 దానం = దహనాదులు
 దానా = పశువుల తిండి, దాన్యం

దాపట = ఎడమనైపు
 దాపురిచ్చడు = బలవంతంగా ముడివడడం
 దాప్పుం = దాపరికం
 దాప = మట్టితో లేదా సిమెంటుతో వేసిన యింటి
 పై కప్పు, Gable పంజాళి దాబా
 దాను = దప్పి, తేమ ? దాహం
 దామరనానుడు = భూమి మొలక దాహం అరేలా
 నానడం
 దాయి, దాది (న) = దాది, దాపి, పిల్లలను లాలనగా
 రమ్మని పిలవడం, దాలి, కుండ , డబ్బులకు
 పాలిచ్చే తల్లి
 దాయితమ్ముడు = మంత్రగాడు
 దారవట్టుడు = జవం బారులు తీరిరావడం
 దారికచ్చడు = బాగుపడడం
 దారు = పారాయి
 దారువట్టుడు = సానపట్టడం
 దార్పం = వేడి
 దారే = వప్పు
 దాలంచేసుడు = ఇంటిపెండ్లపై మట్టి కప్పి పెంక
 పరిచేందుకు సిద్ధం చేయడం
 దావంతం = బాధ
 దావజేసుడు (అ) = కేసు పెట్టడం
 దావత్ (అ) = నిండు
 దాశన = కాల్చిన పాగాకుతో కయ్యలైన పళ్ళపాడి
 దాశస్త్రపుష్పం = మందారపుష్పం
 దించుడు = ఉన్నది ఉన్నట్లుగా రాయడం,
 దయ్యానికి దిగుదుడుపు, ఫోటోలు తీయడం,
 బొమ్మలు గీయడం
 దిక్కు = నైపు
 దిక్కు సక్కిలేనోడు = దిక్కుమొక్క లేనివాడు,
 దిక్కు దివాలుం లేనివాడు
 దిక్కుదీము = దిక్కుధీమా
 దిక్కుమల్లె = దిక్కుమాలిన
 దిగదాగుడు = గర్భప్రావానికి ఏదో మందు
 తాగడంత
 దిగవడుడు = కూరుకుపోవడం (బురదతో)
 దిగుడు = వల్లం
 దిగ్వాల్త పొలం = వల్లంలో పున్న పొలం
 దిట్టి, దిష్టి = దృష్టి
 దిడ్డి దర్వాజ / తలుపులు = దిడ్డి దారి
 దిద్దుకుసుడు, దిద్దులాడుడు = ముస్తాబు కావడం,

తీర్చిదిద్దుకోవడం
 దినవారాలు = అంత్యక్రియలు
 దినాం = ప్రతి దినమూ
 దినాలు అవుడు = ద్వాదశ కర్మ కావడం
 దినాలు దగ్గర వడుడు = రోజులు దగ్గరపడడం,
 కాటికి కాళ్ళు చాచడం
 దినాలుగాను (నీ) = ఒక తిట్టు
 దిన్నులు = వస్తువులు, సరుకులు
 దిబ్బెడ = ముక్కుదిబ్బెడ
 దిమ్మనుడు = తలదిమ్మెక్కడం
 దిమ్మిస = నేలను చదును చేసే సాధనం
 దిల్దార (మనిషి)(న) = మనస్సున్న మనిషి
 దిల్లగి = తమాషా, వేళాకోళం. (దిలేలగి ?)
 దివానగాడు (న) = పెచ్చుడు
 దివాల దీనుడు = చిక్కిపోవడం
 దివిలె, దీలె = దీపావళి
 దివ్వాలు, దెవ్వాలు = దినవారాలు, రోజులు
 దీంట్ల = దీనిలో
 దీక్షవట్టుడు = వ్రతం పట్టడం
 దీగూడు = దీపంగూడు
 దీటి = దివిటి
 దీవం పెద్దది జేమడు = దీవం అర్చడం,
 కొండెక్కడం
 దీవం ముడ్డికింద చీకటి = గురివింద తన
 నలుపెరుగడు
 దీపాంత = ప్రమిద, దీవపు ప్రమిద, కూనీగ ?
 దీము = ధీమా, దిక్కు
 దీరగుండుడు = ధైర్యంగా ఉండడం
 దీర్గం దీనుడు = సాగదీసి చెప్పడం
 దీలెవడుడు = ధీలా పడడం
 దీవెనార్తి = దీవెనలు
 దుంకుడు = దూకడం, మిడిసిపడడం
 దుండు = అల్లరి
 దుకానం (న) = కొట్టు
 దుక్కం = దుఃఖం
 దుడుకు = పెడనరం
 దుడ్డె = దూడ
 దుత్త = కుండ, క్యాచే పట్టుకోవడం
 దునియ (అ) = లోకం
 దునియ చూసిన = చాలా చూశాను
 దునియ చెప్పడు = ఎన్నయినా చెప్పడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

దునుకుడు = దూకడం (దుముకుటలోంచి వచ్చింది)
 దున్నుకం = దున్నడం
 దుబాయి కారటు = ఏరోగ్రామ్
 దుబార = ఎక్కువ ఖర్చు, దుబారా
 దుబ్బు = దుమ్ము, మెట్టప్రాంతం
 దుబ్బు కొట్టాడు = దరిద్రం కొట్టాడం
 దుబ్బురు దుబ్బురు వెంట్రుకలు = చింపిరికల
 దుమ్ముడి (దుమ్మడి), దుసుముడి = దూముడి
 దురన్న, దురున్న (ప) = మర్మత్తు, బాగుపడడం
 దుర్దేశ = దురదృష్టం
 దుర్గొట్ట ముందకొడుకు = దరిద్రపు వెధవ
 దుర్నిని = భూతద్దం
 దుల్లుమ్మచెట్టు = దురదగొండి (ఈ చెట్టు ఆకులు దురద కల్గిస్తాయి)
 దుల్లరీచ్చ కునుడు = దులువుకోవడం, విదిలించుకోవడం
 దుల్లుదుల్లు అవుడు (మన్ను) = వదులు వదులు కావడం
 దువ్వ = పప్పుగుత్తి
 దువ్వ = చీట్లపేక మొ॥ లో రెండు
 దుక్కన్ (ప) = శత్రువు
 దూందాం = అడంబరం
 దూం(దూం) చేమడు = అల్లరి చేయడం
 దూగ = రెండు
 దూగోడ = చిత్రిక, కర్రను నునుపు చేయడం
 దూప = దప్పి
 దూపకు దీసుకునుడు = కల్లుతాగడం
 దూలశీల = నొగలను కల్లుతూ కాపని తాటితో బంధించేది
 దూనుకచ్చుడు (సైనలు) = సేకరించడం
 దూసుడు = దువ్వడం, చెట్ల ఆకులను ఒక పద్ధతిలో దువ్వినట్లు కేవడం
 రెంకపోవుడు = చెప్పా పెట్టకుండా పారి పోవడం
 రెంగెయ = ఎల్లిపో
 రెప్పుడు = వెక్కిరించడం
 రెబ్బకు = వెంటనే, హఠాత్తుగా
 రెబ్బకు దయ్యం వదులుడు = రెబ్బకు దేవేంద్ర లోకం కనబడడం
 రెబ్బమీద రెబ్బనడుడు = గోరుచుట్ట మీద రోకటి పోటు

రెబ్బలనుడి = రెబ్బలు తినే ప్రాస్తం
 రెబ్బలు = గాయాలు
 రెశమంతుడు = అదృష్టవంతుడు (రెశ - రిశ - మంచి దశలోంచి వచ్చింది)
 రేంట్ల = రేనిలో
 రేకుడు = (గోరవంగా) చూడడం
 రేవేదిమాకగాడు = మెదడు సరిగా లేనివాడు
 రేదేగంట = ఒకటిన్నర గంట
 రేవురచ్చుడు = రేవుడు పూనడం
 రేవురా అనుకుంట = అనివార్యంగా
 రేవుడు = మూకుట్లోంచి అప్పాలు కాలాక బయటికి తీయడం కడుపులో రేవడం
 రేవుడులేనిజాకర = ముఖ్యుడులేని పంబరం
 రేవునర్ర = పూజామందిరం
 రేవుని కొంటెతనం = రేవుని వరీక్ష
 రేవున్నడి = రేవాలయం
 రేవులాడుడు = వెతకడం, తాపత్రయపడడం
 రేశంబోవుడు = మరో రాష్ట్రానికి వెళ్లడం
 రేశాలమీద పోవుడు = దేశాంతరం వెళ్లడం
 రైత్తం = రైత్యం
 రొంగ రొంగతనంగ = రహస్యంగా, చాటుగా
 రొంగకు తాళాలు యిచ్చినట్లు = ఒక జాతీయం
 రొంగల్ రొసినట్లుండుడు (ఇల్లు) = మొత్తం కొల్లగొట్ట బడడం
 రొంగలు పొడువ = ఒక తిట్లు
 రొంగనేకటి ఒక్కటయినట్లు = జాతీయం (పులిమీద పుట్రలా)
 రొంతులర్ర = స్టోరీరూమ్
 రొంతులు = (కుందల) దొంతరలు
 రొండు = రెండు
 రొక్కల = రొక్కలో, కడుపులో
 రొడ్డి = పశువుల పాక
 రొడ్డికొట్టుడు = విరేచనాలు కావడం
 రొడ్డు = స్థూలార్థం, దశసరి, లావు, మందం
 రొడ్డుప్ప = సన్నటి ఉప్పుకానిది
 రొడ్డుబట్ట = ముడి, ముతకబట్ట
 రొడ్డుబట్ట చొల్లడంచలి = అంగడి బియ్యం, తంగడి కబ్బెలు
 రొడ్డుమాట = మోటుమాట
 రొబ్బుడు = అటలో గెల్చుకోవడం, వెట్టడం

దొబ్బులు = చీవాట్లు
 దొమ్మరిగడ్డలు = సిల్లిమొగ్గలు
 దొమ్మరోల్లు = దిమ్మరులు, (దేశదిమ్మరులు),
 వేళ్ళవృత్తి జీవనంగా కలవారు
 దొయ్య = చిన్నపాటం, కయ్య
 దొర = దొరబాబు, బాబు, బాబుగారు
 దొరవారు = దొరగారు, బాబుగారు
 దొరసాని, దొర్సాని = దొరగారి భార్య, దొరస్వామిని
 దొరిసిపోవుడు = గోడలు ఉప్పు తిరిపెచ్చులు
 తూడిపోవడం
 దొల్ల = దొప్ప
 దొల్లుడు = దొరలడం
 దొవ్వాన = రెండబాలు
 దొక = మోసం
 దొకబాజు మనిషి = మోసగాడు
 దోడు దోడు = పాడుపాడు
 దోడ్డు = ఒక తిట్టు
 దోతి = ధోవతి
 దోతుల జోడ = వందెల జత
 దోని = ప్రోచీ
 దోనె = చెంమ ?
 దోప్పం = దోపిడి
 దోలి = చాకలి
 దోరది = తక్కువ ఎరువుకలది
 దోరోల్లు = చర్మకారులు
 దోర్నాలు = తోరణాలు
 దోర్ని = ధోరణి, పొకడ, వాలకం, మూడే, భావస్థితి
 దోస్తాన్, దోస్తె = స్నేహం
 దోస్తు (ప) = స్నేహితుడు
 దోతి = సిరాబుడ్డి
 దొర (అ) = వర్తకులన, క్యాంపు

న

వంజు = దగ్గు, దమ్ము, అన్నా మొ॥ వాటివల్ల
 తుపిరితిత్తుల్లో పేరుకుపోయిన శ్లేష్మిదులు
 వంజర్ అందాదోల్లు = నర్కారు చెట్లకు వంజర్లు
 వేసే వాళ్ళు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

నంబర్ ఏక్ (బియ్యం) = శ్రేష్ఠమైన మొదటి రకం
 (బియ్యం)
 నంబర్ మీద తీసుకునుడు = ఎడాపెడా చెడామడా
 తిట్టడం, విమర్శించడం
 నకముకలు లేదు = సొప్పవం లేనిదని చెప్పడం
 (నఖాలు మొఖాలు లేనిది)
 నకలు = డుప్లికేటు
 నకలు గొట్టుడు = కాపీకొట్టడం
 నకాశి = నగిషిచేసే కులం
 నకురాలు (ప) = లంగతనం, మోసాలు, జోకులు,
 నటనలు మొ॥నవి
 నక్కిల్లు పడడం = దగ్గుత్తిక కల్గడం
 నక్ష (అ) = డిజైన్, నగిషి
 నగతు = నగదు
 నగలు = గొర్రెల్లాంటి జీవాలు
 నగలు గిగలు = నగానట్రా
 నగలు దిగేనుడు = నగలు బాగా ధరించడం
 నగు = నవ్వు
 నగువాట్ల బతుకు = నగుబాటు బ్రతుకు
 నగునోతు = పటికబెల్లం, కలకంద
 నచ్చెత్రకుడు = నక్షత్రకుడు
 నజర్ (అ) = దృష్టి
 నజ్రాన = బహుమతి
 నట్టలు = శులిపురుగులు
 నట్టు = లోపం
 నడికారు మనుషులు = మధ్య వయస్కులు
 నడిగండిల బొండిగ విమ్మడు = అరణ్య
 మధ్యంలో, కష్టకాలంలో పరిక్షించడం
 నడిగడ్డ = నడిబొడ్డు Heart of the city, town
 నడిజాము, నడిరాత్రి = అర్ధరాత్రి
 నడితొవ్వ = మార్గమధ్యం
 నడిసాడు = పెద్దకొడుకు తర్వాతివాడు
 నడిబజార్ల = నడివిధిలో
 నడిమింట్ల / నడియింట్ల = నట్టింటిలో
 నడిడుమనిషి = మధ్యవయస్కుడు
 నడుం టింగుమనుడు = చాకిరి చేసి అలసి
 పోవడం
 నడుంగుల = నడుమలో
 నడుమంత్రపోడు = చివరిదాకా బతకని మనిషి
 నడువ = పడ
 నడ్డు = ప్రవర్తన

నర్థి = నడుం
 నర్థిముక్కు = చప్పడిముక్కు
 నడ్డుడు = నిర్వహించడం
 నడ్డుకునుడు = ప్రవర్తించడం
 నశీజ = ఫలితం, రిజల్టు
 నక్కడు = దాక్కవడం, నక్కడం
 నదల్ = కాస్త ఎక్కువ
 నమ్మారు = నాలుగు వందలు
 నవరింత = తలాయించ (నవర్ (అ))
 నప్పకట్లాడు = బలహీనుడు
 నప్పతిగ = చదవవ్వడు గాకుండా
 నమాజ్ = ముస్లిం సోదరులు అల్లాహ్ చేపే ప్రార్థన
 నమోన (న) = తీరుగ, మోడల్
 నమ్మక అరాం = నమ్మకద్రోహ (తిన్నయింటి వాసాలు లెక్క పెట్టేవాడు)
 నమ్మిక = నమ్మకం
 నయం = మెరుగు, హాయి, మేలు, మంచిది
 నయాకొత్త = నయాపైన
 నయాపైన = చిన్నపైన (కొత్తపైన)
 నయాబ్ తయిపెల్డార్ = డిప్యూటీ తహసీల్దార్
 నయిందది పిరారుందది = ఫిర్యాదు లేకపోవడం
 నర = సగం, అర, 1/2
 నరం = పిర
 నరాలు తేలుడు = చిక్కిపోవడం
 నర్మడు = కోతలు కోయడం
 నలిమెలు = పశువులను కరిచే చిన్న పురుగులు
 నల్ల = మేక మొ॥ వాటి రక్తాన్ని ఉడికించగా ఏర్పడింది
 నల్లకట్టెవడుడు = ముఖం నల్లగా మారిపోవడం
 నల్లకల్లు = సారాయి
 నల్లగుండుడు = దారిద్యంలో వుండడం (మేం నల్లగుండెవటికెనే గదా మీరు మా యింటికి వస్తేలేరు)
 నల్లగుడ్డు = కంటిపాప
 నల్లపూపలు కుచ్చుడు = శోభనం
 నల్లపోకలు = మామూలు పోకలు గాక నల్లగా ఉండే చిన్న పోకలు
 నల్లమందు = చిన్నపిల్లల నిద్రకైపోసే మత్తుమందు
 నల్లమొకం = చెల్లని ముఖం
 నల్లసరపుబండ = గ్లాజెటు, నల్లసేనపు బండ
 నల్లా = పంపు, కుళాయి, వాళం

నల్లాలం = గడ్డిచేమంతి
 నల్లి కుట్టతనం = బయటపడనితనం, నంగ నాచితనం
 నల్లిబొక్కలు = మూలుగు బొక్కలు
 నల్లు = ఈత మొ॥ వాటి మట్టల నారతో తాడుల్లా పేనినవి
 నవిపిపోవడం = చిక్కిపోవడం
 నవ్వుమొకం = ఎప్పుడూ నవ్వుతూ వుండే అందమైన ముఖం
 నవ్వులాట = నవ్వుటాల
 నశివ = అదృష్టం
 నశ్వం = పొడుం, పొడి
 నా అండ్ల వేను = నాలవేను
 నా అందువ = నా లోపల.
 నా గర్కా నాగాటకా = రెంటికి (ఇంటికి, గుట్టకి) చెడిన గాడిద
 నా బోడ మీద పెట్టు = ఒక తిట్టు
 నాం నరుక (వీని) = ఒక తిట్టు
 నాగలి = మేడి
 నాగుంబాము = నాగుబాము
 నాగుల పంచమి = వాగపంచమి
 నాజర్ సాబ్ (అ) = డిప్యూటీ ఇన్స్పెక్టర్, ఇప్పటి M.E.O. లాంటి అధికారి
 నాటు వైద్యం = చెట్లమందు, దేశీయ వైద్యం
 నాట్కం = నాటకం
 నాడలు (నాడాలు) = అందరవేర, లంగాలు మొ॥నవి నడుము చుట్టూకట్టుకోవడానికి వుండేవి
 నిక్కి, నిక్కి చూసుడు = మునిగాళ్ళ మీద నించుని అనక్షిగా చూడడం
 నిగనిగ అవుడు = కాస్త లావెక్కి ప్రకాశించడం
 నిగ్రాని (న) = పర్యవేక్షణ
 నిచ్చం = నిజం, నిత్యనత్యం
 నిజాం రాష్ట్రం = ఇప్పటి తెలంగాణ, కర్ణాటకలోని రాయచూర్, బీదర్, గుల్బర్గాలు, మహారాష్ట్రలోని ఔరంగాబాద్, ఉస్మానాబాద్, పర్భని, వాందేడ్, బీడ్ జిల్లాలు
 నిజానం = వ్యర్థం (ఈ కల్లు నిజానంగ వుంది), ఉన్నదున్నట్లు
 నిట్టారు = మొగురం పైన వున్న కర్ర
 నిట్టుపాసం = నిష్ఠతో కూడిన ఉపవాసం
 నిత్తె = (ప్రతి) నిత్యం
 నిధి = నిధి

నిదై కల్లు = న్యచ్చమైన కల్లు (నిదై - నివ్వదై - నిబద్ధపు)
 నిద్రమొకం = ఎవ్వడూ నిద్రపోతున్నట్లుండే ముఖం
 నిద్రకుతీనుకుపోవుడు = చచ్చిపోయిన వారి పంతతని బంధువులు నిద్రలకు తీసుకెళ్లడం
 నిద్రజేనుడు = తల్లిదండ్రు చచ్చాక గుళ్ళోనో దగ్గరి వాళ్ళ దగ్గరో నిద్రించి రావడం
 ఎన్ను దొంగలు పొడువ = చీవాట్లలో ఒకటి
 ఎన్ను బొందలవెట్ట (తిట్టు) = చీవాట్లలో ఒకటి
 ఎన్నెత్తుకపోను = తిట్టు
 నిప్పు = నిప్పుకణిక
 నిప్పుల మీద బొర్లిచ్చుడు = అగ్నివరీక్షకు గురి చేయడం
 నిమానిమలు = బొటాబొటగా, పరిగా తూకం వేయడం
 నిమ్మ చిల్క = పిప్పరీమెంటు
 నిమ్మల = విర్మలో ఆపే పేరుగల ఊరు
 నిమ్మలం అవుడు = శాంతమవుడు
 నిమ్ము = కేమ (వర్షియన్ వామ్ నుండి వచ్చింది)
 నిఘ్రుడు = తడమడం
 నియ్యక = నిజాయితీ, నీతి
 నియ్యద్దాక = నిజాయితీపరుడు
 నియ్య = నివి
 నిరుడు = పోయినేడు
 నిర్జ = నిద్ర
 నిర్జయం = నిర్ణయం
 నిర్లందీ = నిర్విదారం
 నిర్లదాక్కుడు = మునికాళ్ళమీద బలంగా నించుని వుండడం
 నిర్లనీల్లుడు = ఎదురు చూసి ఎదురు చూసే అలసి సొలసిపోవడం
 నిలారం = నిరాశోరం
 నిలుపుత చూసుడు = నిలువెల్లా ఆపాద మస్తకం చూడడం
 నిలుపు = నిలువెత్తు, పాడవు
 నిలుపు పోకిల్లోడు = నిలువెల్లా పెగ్గల మనిషి
 నిలేసుడు = నిగ్గదీయటం, నిలదీయడం
 నిల్కడలేని మనిషి = స్థిర చిత్తుడు కానివాడు
 నిల్వ = Balance, మిగులు
 నిల్వపెట్టుడు = డబ్బులు దాచిపెట్టడం
 నివాలి పెట్టుడు = మంగళహారతి వట్టడం

నిశాని (న) = గుర్తు
 నిష (అ) = మైకం, మత్తు, కైపు, (నషానుండి వచ్చింది)
 నిస్సానిస్సి (అ) = పరివమానంగా, పగంపగం
 నీ కంటికి వా సాడు = ఒక తిట్టు
 నీ కాదుగల = ఒక తిట్టు
 నీ తలపండు పలుగ = ఒక తిట్టు
 నీ వెత్తెంటికలు కొరిగిత్త = నీ పిగతజగ
 నీ నోటి వాక్యాన అట్లనే కానీ = ఎదుటి వాళ్ళ మన
 హితం కోసం మాట్లాడినప్పుడు అది అలాగే వీవట్టన జరగనీ అని అనడం
 నీ బొంద నీ బొక్క = ఒక తిట్టు
 నీ యక్క = గొల్ల తురుముల ఊతపదం
 నీ యవ్వ = నీ తల్లి (తిట్టులో కూడ తెలంగాణలో తల్లికి బదులు అవ్వ అనడం గమనార్హం)
 నీ యింట పీనుగెల్లా = ఒక తిట్టు
 నీ యింట్లో మమ్మడవ = ఒక తిట్టు
 నీ లంగ పీనువె గొడుడు = ఒక తిట్టు
 నీ వంశం నిర్వంశంగాను = ఒక తిట్టు
 నీ కంటికి వా కందలు = ఒక తిట్టు
 పీట్టుం = శుచీ, శుభ్రత, రుచి, అందం, నీటుదనం
 పీడ = గూడు, ఇల్లు (ఇంత నీడ చేసుకోవాలి)
 పీను = వేసు
 పీర = (కల్లుకు పూర్వరూపం) పులియని కల్లు
 పీరటికాడు = పొలాలకు నీరు పారించేవాడు
 పీర్లట్టె = బురదపాము, నీటిపాము
 పీలి = పీలిమందు
 పీల్లుడు = పొగరుతో వుండడం, ఎదురుచూపులు చూడడం
 పీల్లాట = ద్రవవం
 పీల్లు పోయివంక రాల్లేసుడు = చేతులు కాలాక అకులు పట్టుకోవడం, గత జల పేతు బంధనం
 పీల్లు లేవు నిప్పుల్లేవు = ఏదీ లేవు
 పీల్లు తోడుడు = విళ్ళు స్నానానికి తయారుగా వుండడం
 పీల్లువడ్డుడు = కస్తీరు కార్చడం
 పీసుముచ్చాడు = మాంసాహారి
 మక్కాన్ (అ) = నష్టం
 నుచ్చుగొట్టుడు = అవు మొ॥ వాటిని గంగడలు నిమిరి మచ్చిక చేసుకోవడం ?

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

నుడుగులు = పంక్తులు, చరణాలు, అక్షరాలు, నుడులు

నున్నగ = నునుపుగా

నున్నగుంతలు = కుమ్మరులు కుండలను నునుపు చేయడం ?

నుమాయిష (వ) = ప్రదర్శన, ఎగ్జిబిషన్

నుర్బులు, నుర్బులు = నురుగులు

నువ్వద్దె = విజం (నిబద్ధంలోంచి వచ్చింది)

నూకుడు = నెట్టడం, ఇల్లు కూర్చుండడం

నూతి = బావి

నూరు = వంద

నెక్కర్ = విక్కర్

నెగుల పుట్టని పిల్ల = కలకాలం చక్కగా బతకని,

మెలగని పిల్ల

నెగులుడు = ముపలు కోవడం, పర్చుకు పోవడం, విభాయించుకోవడం

నెత్తి = తల

నెత్తి ఎంటికెలన్ని తాకులు = తోలెడు అనుభవాలు, డక్కా మొక్కలు

నెత్తికి = తలా ఒకరికి

నెత్తికిపోసుకునుడు = తలంటున్నానం చేయడం

నెత్తి కొట్టుకునుడు = తలబాదుకోవడం

నెత్తి దిమ్మనుడు = తల తిరగడం, గిడ్డివెన్

నెత్తి మీద శనేశరం = శరస్సు మీదనే శని తాండవం

నెత్తి మీదికి వచ్చుడు = పీకలమీదికి రావడం

నెత్తికెక్కుడు = తలకెక్కుడం

నెత్తిగుడ్డుకునుడు = తలబాదుకోవడం

నెత్తివొప్పి = తలవొప్పి, చికాకు, గొడవ

నెత్తిమీద కండ్లుండుడు = గర్వము కలిగి వుండడం

నెత్తిమీద నిత్తారం = మగడు (ఒక జాతీయం)

నెత్తిల పిడుగువడ్డట్టు = అశనిపాతం

నెత్తిల పురుగు మెసులుడు = తలలో పురుగు తొలవడం

నెత్తిల పెండ వుండుడు = తలలో మెదడు లేకపోవడం

నెత్తురు = రక్తం

నెత్తురు కలికలి అవుడు = గుండె చెరువు కావడం

నెత్తురు కొట్టుకునుడు = రక్తనంబంధం దృఢమైందని చెప్పడం

నెత్తురు గడ్డలు = పెగగడ్డలు

నెత్తురుబంక లైలు = రక్తవిరేచనాలు

నెనరు = ప్రేమ

నెరివడుడు = చిక్కిపోవడం, నిరీక్షణ

నెరీ = మరీ (నిండుగా)

నెరువు = పొడవు, వెడల్పు, నిధివి

నెల అవుడు = బహిష్టుకావడం

నెలగానం = నెలకు సరిపడా పరుకులు, క్లానం

నెలపాడువు = చంద్రోదయం, చంద్రుడు

నెలమాసికం = మాసికం

నెల్లాల్లు = నెలరోజులు

నేటుకు = బహిరంగంగా, బాటుకు కాకుండా అందరిలో

నేతకాని = పద్మశాలి

నేముకుంట నడ్పుడు = కాళ్ళతో ఎడంగా నడవడం

నేర (రి) వండ్లు = రేగువండ్లు

నేర్చుడు = ధాన్యాన్ని ఆరబోసి చక్కగా కాళ్ళతో నేర్చడం

నైలాన్ సాబుదావాల్ = పెద్దగా ఉండే వగ్గుబియ్యం

నొక్కుపోవుడు = మొక్కుపోవడం

నొగలు = నొగ

నొట్ట, నొష్ట = నొసట

నొప్పి = నెప్పి, తీపులు, బాధ

నోటి ముత్యాలు రాల్చాయా ? = ముఖావంగా వున్నవాళ్ళను చూసి మాట్లాడితే ఏమవుతుందని అడగడం

నోటికచ్చుడు = కంఠతాపాతంకావడం

నోటికాడి బుక్క పెడగొట్టుడు (నోటిదగ్గర బుక్కెత్తగొట్టుడు) = తినేవేళ తిననియ్యకపోవడం

నొట్లె తడి (నాలుక) లేనాడు = మాట్లాడలేని, ఏదీ కావాలని అడగనివాడు

నొట్లె కెల్లి ఈశి (దుసి) పడ్డట్టుండుడు = పిల్లలు తల్లిదండ్రుల పోలికలన్నీ కలిగివుండడం

నొట్లె నొట్లె = తనలోకాను

నొట్లె చెల్లంగడ్డ పెట్టుకున్నట్టు = చెల్లం కొట్టిన రాయిలా

నొట్లె మంచిసీల్లు పొయ్యక = పచ్చిగంగ ముట్టక

నొట్లె మన్నువడుడు = అపద కల్గడం, నష్టపోవడం

నొట్లెవండు = తలలో వాలుక

నోరు అప్పరిచ్చుడు = నోరు తెరవడం

నోరుకట్టుడు = మిఠబోజనం, పర్యం చేయడం

నోరు గొట్టుడు = మోసగించడం

నోరు తిర్గుతలేదు = పదాలు ఉచ్చరించరావడం లేదు

నోరుతెర్లుడు, నోరంత తెరవెట్టుడు = నోరు
వెళ్లబెట్టడం
నోరు వాయి లేని వనురాలు = నోరులేని
జంతువులు
నోసుపపుట్టుడు = అద్భుతం, నోముతో పుట్టడం,
నోచుకొని జన్మించడం
నోవంబర్లు = వరిలో ఒక రకం

ప

పంక = పొన్ను.
పంగటిచ్చుడు = కాళ్లను ఎడం చేయడం.
పంగనామాలు పెట్టుడు = మోసగించడం.
పంచకమిటి = పంచాయతీ అఫీస్.
పంచగజ్జ వలారం = సంపాదనను అందరికీ
పంచడం.
పంచకం, పంచితం = గోమూత్రం.
పంచన = అశ్రయంలో.
పంచవామ = పొన్నుమార్గం.
పంచపాల = గడపలమీద ముగ్గుపిండి మొ॥ పానీ
వుంచుకునే పాత్ర
పంచాయితి, పంచాది = తగాదా.
పంచె = కందువా, గావంచా.
పంచోట్టుం = పంచకాలు, పంచడం.
పంజలు (గడ్డి) = చిన్నమోపులు
పంజాలు = పంచాయతీ మెంబర్లు.
పండు పండ్లెవుండుడు = పండు ముడుసలి
పండుకునుడు = పడుకోవడం, వరుండి
వుండడం.
పండును పారేపెవట్లు పారేనుడు = కదదాకా
తల్లిదండ్రులకు పెవలు చేసి చక్కగా
అంతర్జక్రియలు చేయడం.
పండుపండుడు రాలిపోవుడు = చాలా ఏళ్లు బతికి
దవిపోవడం, పండుముడుసలి రాలిపోవడం.
పండ్ పలమో = త్వణమో, నణమో.
పండ్రి, పాండ్రి = పడండ్రి.
పండ్లపుల్ల = పండ్లుతోము పుల్ల.
పండ్లు = పళ్ళు, ఫలాలు, దంతాలు.

పండ్లో అని అమ్ముకచ్చుడు = బజారులో వళ్లను
పెట్టి అమ్మినట్లు ఒక వ్యక్తి ప్రవర్తనను బహిరంగ
పరచడం.
పంతలకు కొట్టుడు (ఎడ్లను) = కంచెలోకి కొట్టడం.
పంతలు = పణతలు, పడతలు, హనువులు.
పంతులు = టీచర్, పురోహితుడు, కరణం.
పంతె = ప్రమిద..
పందుం = ఐదు తూముల కొలత.
పందుంపుల్ల = పండ్లుతోముపుల్ల.
పంద్రాగమ్మ = పదిహేనవ అగస్త్య.
పంపకం / పంస్కం = సూదిని చేతబట్టి గుడ్డలపై
దూరదూరంగా కుట్టడం, అపై పంపకాలు.
పంపుచార్ = పంక్తుర్.
పకరు (అరబిక్ పదం) = పొగరు
పకాడి = కల్లు మొ॥ వాటిని నిలువచేసే తోలుతో
చేసిన పెద్ద సంచిలాంటిది.
పకారం = ప్రకారం.
పక్క చేసుకునుడు = భాయం చేసుకోవడం, పక్కా
చేసుకోవడం.
పక్కడ పక్కడ నవ్వుడు = పకపకానవ్వుడం, పక్కన
నవ్వుడం.
పక్కపొంటి = పక్కకు.
పక్కబట్టలు = పడకబట్టలు.
పక్కబొక్కలు తేలుడు = చిక్కికల్యాంకావడం.
పక్కా = గ్యారంటీ, ఖచ్చితంగా
పక్కాలు కట్టుడు = వుండ్లు అరి అట్టలు కట్టడం.
పక్కు (అరబిక్ పదం) = అదేపనిగా.
పగటిల్లి = పగటివేళ
పగలు = పగ.
పగుడమంత = ఇసుమంత, రవ్వంత, పిపరంత,
అవంత (పగడమంత అని చెప్పడం)
పచ్చగూర = తోటకూర.
పచ్చటిపాకురు = వాచు
పచ్చడం = దుప్పటిరేకు.
పచ్చపూస = పత్యపంకుడు (విందార్థం)
పచ్చముగ్గు, పచ్చపిండి = బియ్యప్పిండి + పసుపు.
పచ్చి = పక్షి
పచ్చిదేసుడు (పెయ్యి) = అవారోగ్యం, ఒంటి
నలత.
పచ్చిపులుసు = చింతపండు పిసికి చేసిన పులుసు.
పచ్చిపులుసు తీరుగ = చులకనగా, పలచనగా.

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

పచ్చిపెయ్యి = బాలింతరాలి శరీరం
 పచ్చిదాలింత = ప్రసవపు నొప్పులు తగ్గి యింకా
 అరోగ్యవంతురాలు కాని బాలెంతరాలు.
 పచ్చి మంచినీళ్లు = పచ్చిగంగ.
 పచ్చి మోసం = నివరీతమోసం.
 పచ్చీను = పాచికల్లాంటి క్రీడ.
 పచ్చెలు = పక్కలు, ముక్కలు.
 పడతేనుడు = పరువుతీయడం.
 పడతు = బడతు, అవమానం.
 పటంపినుడు = చాటు భారతం బెట్టడం
 పటతోపం = పటాటోపం.
 పటపట వడ్డుడు = కన్నీళ్లు జలజలా రాల్చడం.
 పటాలు = టపాకాయలు
 పటాలం = పైన్యం.
 పటాలం దిగుడు = బంధువులంతా కట్టకట్టుకు
 రావడం.
 పటు = పట్టు (ము), తీసుకో, ఇంద
 పటేల్ = పెద్ద
 పటేల్గిరి = పెత్తందార్లు(మాలిపటేల్, పాలిసెపటేల్)
 పటేల్తనం = మగతనం.
 పట్కరోల్లు = పట్టుపని చేసేవాళ్ళు ?
 పడ్డి = వలన.
 పట్టకాయదం = పట్టకాగితం
 పట్టగొలుసులు = కాళ్ళ పట్టీలు.
 పట్టచేసుడు = రిజిస్ట్రేషన్ చేయడం.
 పట్టన పల్లడు = Burst into tears, ఏడ్వడం,
 బోరున ఏడ్వడం, బద్దలవడం, గుండెవగిలినట్టు
 ఏడ్వడం
 పట్టవగలే ఇల్లు చీకటవుడు = అన్నలు
 చచ్చిపోయాక ఏడుస్తూ అవమానం.
 పట్టి = పట్టింపు, శ్రద్ధ, Concern.
 పట్టి పట్టి చూసుడు = గుచ్చి గుచ్చి చూడడం,
 పరిశీలనగా చూడడం.
 పట్టిండు = (చెప్ప)సాగాడు. ఆరంభించాడు,
 పట్టిగట్టుడు = బాండేజ్ వేయడం, కట్టుకట్టడం.
 పట్టిచ్చుడు = గుడ్డలు కుట్టించడం, కాడేయడం.
 పట్టి = లిప్తు, చిల్లు.
 పట్టు = పట్టుదల.
 పట్టుకు = పద్ద (ఇంటి పట్టుకు, నీడపట్టుకు).
 పట్టుదారుకుడు = కిటుకు, మర్కం, అయ్యువు
 పట్టు దొరకడం (వానికి పదువుల పట్టు దొర్కింది

మంచిగ నదివిండు. నొకరి కూడా దొరికింది).
 పట్టుపాలు = చిక్కని నీళ్ళు కలవని పాలు.
 పట్టువడుడు = దొరికిపోవడం.
 పట్టె = ప్రాంతం, వైపు.
 పట్టెదారు = పట్టెదారుడు.
 పట్టెలు = మంచావికున్న అడ్డం పొడుపు కర్రలు.
 పట్టెంత / పట్టెన్ని = చాలినంత, చాలినన్ని, చాలా
 పట్టుం = హైదరాబాద్ నగరం
 పట్టుంతుమ్మ = సర్కారుతుమ్మ
 పట్నాలు ఏనుడు = ఒగ్గువాళ్ళు వచ్చి పనుపు,
 కుంకుమ, దకరకాల రంగులపిండితో ముగ్గులు
 వేయడం. (ఇదొక ఆచారం)
 పట్రి = స్నేలు, కొలిబద్ద.
 పట్వ = కుండ
 పడగొట్టుడు = దిగబెట్టడం (ఇంట్లో).
 పడారిగోడ, పడారిగోడ = ప్రహరీగోడ.
 పడావు = బీడు
 పడిగె = పడగ.
 పడిపోయినట్టు = కొంపలంటుకున్నట్టు.
 పడిపోలే (డు) = కొంపలంటుకపోలేదు.
 మించిపోలేదు, కొంపలు మునగలేదు.
 పడిరాకపోవుడు = ఒకరంటే మరొకరికి
 గిట్టకపోవడం, అవయోధ్య.
 పడిరానోడు = శత్రువు.
 పడితెం = జలుబు.
 పడుకుంట లేసుకుంట = పడ్తులేస్తూ.
 పడుకు పడుడే = పడడంతోలే.
 పడుసు పెడుసు = పడుచుదనం తలచిరుసుగా
 వుంటుందని చెప్పడం
 పడుసుపోరగాండ్లు = యవ్వనంలో ఉన్నవారు
 పడెంత్యం = పర్యంతం.
 పడ్డి = పంతం.
 పడ్డల్ = లాభం, గిట్టుబాటు.
 పడ్వాటు (నీల్లు) = వాననీరు ఇంటిపై పడి
 బయటకు పోయేవిలు.
 పతంగి = గాలిపటం.
 పతకం / పత్కం = పథకం, ప్లాన్ (ఈ యిల్లు
 ఎన్నిది గజాం పతకంతోని కట్టించు)
 పతాకం = ఒకే తీరుగా, ప్రత్యేకం.
 పతానపుంగురం, పతానపుటుంగరం = ప్రధానపు
 పుంగరం (పెల్లిలో).

పత్రా = పరపతి.
 పతిది = ప్రతిదీ
 పతుకులాడుడు = వెతకడం.
 పత్త = చిరునామా.
 పత్తాలు = చిట్టపేక, పేకముక్కలు.
 పత్తి = పాళీ, నిట్.
 పత్తిత్తు = పత్తివ్రత, సత్యవంతురాలు(నిందార్థం)
 పత్తెం = పథ్యం.
 పత్రలు = ఇంటిపైరేకులు, వీడిఆకులు, పైఱకు
 కత్తిరించే పత్రలు.
 పత్రిక పెట్టుకునుడు = నిశ్చితార్థం, పెళ్ళి
 పత్రికరాసుకోవడం
 పత్తా = పలుచని.
 పదం = పాట.
 పదన = తేమ.
 పదారు పండుగు = పెళ్లయ్యాక 18 రోజులకు
 నల్లపూసలు గుచ్చి శోభనం జరపడం.
 పదిమందిల పని = పదుగురిలో పని.
 పదిమందిల పెట్టుడు = బహిరంగం చేయడం.
 పదుర్కునుడు, బదులుకొనుడు = ముందే
 కూడబలుక్కోవడం.
 పదేమ = పదిహేను.
 పదైదు = పదో పరక.
 పద్దులు = బటమ్మ.
 పనగర్ర = పండుం పుల్ల.
 పనాయి, పనకాయి, పన్నాయి = తాయం,
 తాయిలం.
 పనికెమర్లి = పనికెమాలిన.
 పనిచేసి పనిచేసి కొట్టువదుడు = చిక్కిపోవడం.
 పనిదీరుడు = పని అయిపోవడం.
 పని పాటలోల్లు = కూలీనాళి జనం.
 పనిపాతర వెట్టుడు = పని పక్కన పెట్టడం
 పనిమంతుడు = మంచి పనివాడు.
 పనివట్టుడు = అంతం చూడడం.
 పనినదీ వచ్చుడు = పని అవసరంవడి రావడం.
 పనినరువ = పనిచేసే వ్యక్తి.
 పమల ముమ్మిరి = పమల ఒత్తిడి.
 పవోల్లు = పనిచేయువాళ్ళు
 పవ్విడి = కర్రలతో చేసిన చిన్నగేటు లాంటిది.
 పవ్వు, పవ్వా = గుడ్డకు వెడల్పు కొలత.
 (కొప్పిగుడ్డకు పవ్వా చిన్నగానూ, మరి కొన్నింటికి

పెద్ద గానూ వుంటుంది)
 పన్నవా ? = పడుకున్నవా ?
 పనంచమ్మిదికి వచ్చినపుడు = ఈ లోకంలోకి
 వచ్చినప్పుడు
 పప్పలు = చిన్న పిల్లలకు పెట్టే పప్పులు మొదలవి.
 పప్పు పుట్టాలకు చేసుడు = చిరుతిండ్ల
 పంపాదన ఖర్చు చేయడం
 పబోజనం = ప్రబోజనం
 పబ్బం గడ్డుకునుడు = వెళ్ళదీసుకోవడం,
 తెలివితో ఖర్చులే కుండా వండుగమ
 వెళ్ళదీసుకోవడం.
 పబ్బతివట్టుడు = చేతులు తోడించడం (ప్రవత్తి
 పట్టడం)
 పబ్బులు = Tree guard లాగా లేత మొక్కల
 చుట్టూ పొతిన పుల్లలు, తిగలుపాకడానికి పెట్టేవి
 (ప్రబ్బు)
 పమానం = ఒట్టు, ప్రమాణం
 పమ్ముడు = సూదిని చేతబట్టి దూర దూరంగా
 కుట్టడం.
 పయ్య = చక్రం
 పయ్యది = ముదుదు ఎరుపురంగు పకువు.
 పరంచు దోతులు = పరమేసుభో కంపెనీ ధోవతులు
 పరంతురం = మొదటినించి.
 పరంవరం అవుడు = మగ్గునూనా కొవడం.
 పరంపాగు = పొరంబోకు
 పరకడపుల్ల = పండుంపుల్ల (పరిగడుపున వోట
 వేసుకునే పుల్ల ?
 పరకు (అ) = తేడా, పరక
 పరకువడది = తేడారాదు.
 పరవక్షం = విపక్ష
 పరవూరు = పొరుగుూరు
 పరాకత్తగ (అరలికోవడం) = హాయిగా, నిష్టేషంగా,
 లీజర్గా.
 పరాట = గోధుమ పెండి మొల వాటితో పొరలు
 పొరలుగా చేసినరాజ్జె
 పరాత్పరం, పరాస్పరం = వేరుగా
 పరాయోల్లు = ఇతరులు
 పరారవుడు = పరారీ
 పరార్లున్నడు = పారిపోయాడు
 పరాశికాలు = హాస్యాలు, పరిహాసాలు

పరిక్కంప = గయ్యాళి గంప
 పరిచ్చనట్టి మానుడు = వరికిలించిచూడడం,
 గుర్తించడం
 పరుపుబండ = వికాలంగా పరుచుకుని పున్న
 రాయి.
 పరేశాన్ (పర్షియన్ పదం) = చికాకు.
 పర్య = పరకచేప.
 పర్వ (పర్షియన్ పదం) = తెర, పరదా, కద్దెన్
 పర్వక్షణ = ప్రదక్షణ
 పర్యాయుష్ = అత్యంత యుష్టమైనది.
 పర్రపర్ర చింపుడు = పరపరా చించడం
 పర్రి = పగులు.
 పర్వ (పర్షియన్ పదం) = ఫరవా.
 పర్వదక్కువ = గౌరవంలేకపోవడం
 పరి పరి ఎందుడు = ధాన్యం చక్కగా ఎండడం.
 పరింగ్ = మంచం.
 పరిపరికాలుడు = చక్కలాలు మొనవి చక్కగా
 కాలడం.
 పలాని = పలానా.
 పలారం = పలాహారం, అల్పాహారం.టిపిన్
 పలాన్ = బిర్యానీ లాంటిది.
 పలుచదనం = చులకన, పలుచన.
 పల్కరిచ్చుడు = పరామర్శించడం.
 పల్కాలు = గింజలలోపలి భాగాలు, పప్పు బద్దలు,
 దళాలు
 పల్కావట్టుడు = గింజవట్టుడు.
 పల్కతక్కదనం = చులకన, పలుచన.
 పల్లిగొట్టుడు = బోర్లవడడం, పల్లటీలు గొట్టడం.
 పల్ల = ధాన్యం, కొలమానం
 పల్లపల్ల ఏడుసుడు = విలవిలా ఏడ్వడం.
 పల్లి = చిన్నపల్లె
 పల్లికాయ = వేరుశనగ.
 పల్లిపటికె = వేరుశనగ, బెల్లంతో చేసిన తిప్పి.
 పల్లు = పప్పు, దంతం.
 పల్లెం = పల్లవి.
 పల్లెరు కాయల్ల బొర్లిచ్చినట్టు = ఒక జాతీయం,
 అంపశయ్యపై ఉంచినట్టు
 పశనత్ = గుర్తుపట్టడం.
 పళ్ళ = ప్రళ్ళ
 పప = సారం

పనంద (పర్షియన్ పదం) = ఇష్టం, వచ్చడం,
 అందం.
 పనరం, పసురం = పశువు
 పపరు = పైత్యరసం.
 పనరుగాయ = పెసలు మొలకల తేతకనుగాయ
 పసల్ (అరబిక్ పదం) = పంట
 పసాడం, పశాడం = మలం (తొక్కితే పసాడం
 ఎల్లుతది)
 పసాడం = ప్రపాదం (తిన్నతిండి)
 పసాయిండుడు = యిరుక్కుపోవడం.
 పసికడ్లులు = బియ్యం కడిగిన నీళ్లు.
 పసిగుడ్డు = పసికందు
 ప్రసిద్ధి = ప్రసూతి
 పసిపొరడు = పసిపిల్లవాడు
 పసిరికలు = పచ్చకామెర్లు
 పసీన్ = చెమట
 పసుపు కుంకుమలు = పేరంటాలు
 పసుపు బియ్యం ముట్టుడు = అదోవణ
 ఎదుర్కుంటున్న వ్యక్తి తన నిర్దోషత్వానికి చేపవని.
 పసుల వండుగు = ఏరువాక ?
 పసూతి = ప్రసూతి
 పస్కలు = పచ్చకామెర్లు.
 పస్కీలు = గుంజిల్లు
 పస్క = పచ్చిక
 పహాని, పానీ = భూములు, ఇళ్లు మొలకల భూమి
 యజమాని, కాస్తుదారు ఎవరాలు తెలిపే పత్రం.
 పహిల్వాన్లు = వస్త్రాలు
 పా = పద .
 పాంచాన = బదు అణాలు
 పాండురోగం = తెల్లగా పాలిపోవునట్లు చేయగలిగిన
 వ్యాధి
 పాంతెం = ప్రాంతం.
 పాండాన్ = తాంబూల పేటిక
 పాంపడిగె చెట్టు = శాగజెముడు
 పాక = ఓరపాక
 పాగల్గాడు = పిచ్చుడు
 పాట పాడుడు = వలంపాట పాడడం.
 పాటం = పాఠం
 పాటం జరుపుడు = పాడిందే పాడడం.
 పాటగట్టుడు = టిక్కు గొట్టడం

నలిమెల భాస్కర్

పాటకులు = గేటు

పాటి = ప్రమాదం, యాధి (నాని మాటంటి మాటే ఎంతో పాటి).

పాటిచ్చి చూసుడు = పరీక్షగా విశేషంగా చూడడం.

పాడురాత = దుర్విధి

పాత, పాతరేకు = పాతబట్ట, పాతబట్ట, పాతచీర

పాతర పెట్టుకోలే = దాచిపెట్టుకోలేదు

పాతవడుడు = వెళ్ళినచోట కొత్తవాడిలా కాక

పాతబడి పోవుడు, (వాడు ఆ పూర్వే పాతవర్షడు . ఎప్పుడో చేరుకున్నాడని కూడా అర్థం)

పాతాళగరిగి = గేలం, పాతాలబేది

పాకులాడుడు = తావత్రయపడడం, కష్టపడడం, ప్రయత్నించడం, వెతకడం

పాక్కుం = పాపం, పాతకం

పాదం = కార్తిలో ఒక భాగం, నక్షత్రంలో పాదం

పాన్ = తమలపాకు

పాన్దబ్బు = కళ్ళిబద్ధి

పానం = ప్రాణం, ఒళ్ళు, అరోగ్యం.

పానంఅల్పగవుడు = అరోగ్యం కుదుట పడడం.

పానం అవినిపోవుడు = అవసాన దశ.

పానం ఎదురువెట్టుడు = అయుష్షు పోయడం.

పానం కూలవడుడు = ఇబ్బు చేయడం.

పానం కొలికిలకచ్చుడు = తల ప్రాణం తోకకు రావడం.

పానం పయిలం = అరోగ్యం జాగ్రత్త !

పానం బెట్టెందు = కాస్త అరోగ్యవంతుడయ్యాడని చెప్పడం.

పానం మంచిగలేదు = అనారోగ్యం.

పానం పొల్లుడు = ఒళ్ళు తూలడం

పానపాన పాపతి = ప్రాణ స్నేహం

పానమసాంటి మట్టం = అత్యబంధపు

పానాదులు = సంది

పానాలగుత్తడు = హంతకుడు

పానాలు = బండిపానాలు (Spanners)

పాన్కం = పానకం, పానానికి రావడం.

పాన్ద = అప్పడం.

పాపందాకుడు = పాపం చుట్టుకోవడం.

పాపకారి మపెసి = పాపాత్ముడు

పాపటవిల్లి = పాపట ధరించే నగ

పాపాత్ముడు = పాపాత్ముడు

పాపుడు (అలుమగల్గి) = పాపడం, (కుటుంబాల్గి)

విడదీయడం.

పాపోనులు, పాపూనులు = చెవ్వులు (పాద పోషకాలు)

పాపానుల పూజ = చెవ్వులతో శిక్షించడం.

పాబంది, పావంది (పర్షియన్ పదం) = విర్ణయం, కట్టుబాటు

పాయికాన(ప) = కక్కాను, మరుగుదొడ్డి.

పాముదాపలు = పాపెర్లు

పాయిదా (అరబిక్ పదం) = లాభం

పాయిరం = పావురం, (పైమ, గారాబం, అధిమానం

పాయె = పాయె (మ)

పారే అవుడు = అటలో గోరీలు మొనవి గీతదాటి దూరం పోవడం

పారుడు = గ్రహణి, విరేచనాలు

పారుడు (పెన్ను) = రాయడం

పారేత్తు = పారేడ్డును, పారవేడ్డును.

పారేసుడు = బాధ్యతగా కడదాక తల్లిదండ్రులకు సేవలు చేయడం.

పార్కం (నీటి) = ప్రవాహం

పార్వతులోల్లు = శివునిపేరుమీద పెళ్ళిలేకుండా ఉండే స్త్రీలు

పార్వపునాప్పి = తలకు ఒక వక్కన వచ్చేనాప్పి

పార్సెల్లు = ఇరాన్దేశీయులు

పాల (పిట్ట) = పాలగుమ్మ

పాలపండ్లు = వృద్ధులకు పండ్లాడి మళ్ళీ వచ్చిన పండ్లు

పాలమూరు = మహబూబ్ నగర్ (పాలు, మోరు (చల్ల) ఒకప్పుడు పమ్మడ్డిగా ఉన్నదారు)

పాలవెండి = నల్లికళ్ళపాము, నకిరీ

పాలాకులు = ఒక రకం నరి

పాలాధ్రం = మొక్క జొన్న అట్లమీదికి వేసుకునే పాయనం లాంటిది

పాలాయన = పాలబ్యాంబు

పాలిదిగాదు పంగదిగాదు = దాయాదులు కాని వాళ్ళు

పాలియాల్ల = పాలిచ్చే వేళ

పాలు = భాగం (మాంసం, పళ్ళు మొ॥ వాటిలో)

పాలు పొంగిచ్చుడు = గృహభ్రవేళ వేళ చేసేవని

పాలు మర్చుడు = పిల్లలు తల్లిపాలు తాగడం మరిచి ఘనాహారం తీసుకొనే వయస్సుకు రావడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

పావు = నూనె మొ॥ వాటి చిన్న పాత్ర
 పావుల = పావలా
 పాశకల్లు = నిన్నటి కల్లు
 పాశనారు = మొకం కడగని వోరు
 పాశపని = ఇల్లు ఉద్యదం, వంటగిన్నెలు కడగడం
 లాంటిపని, కిందటి రోజు మిగిలిన పని, ప్రాచి పని
 (ప్రాచి= తూర్పు) తెల్లవారగనే చేసే పని
 పాశపావడం = అన్నం లాంటివి చెడి పావడం,
 ఎడబాసి పావడం.
 పాశం = పాయసం
 పావంగం = పడికట్టు
 పామట్టు = పాదట్టు, పాదోట్టు, పాలెగూటి బూజు
 పంచన్ = పెన్నన్
 పంజం పంజం అప్పుడు = చితుకు చితుకుమనడం
 పండికూర = పండి బొద్దికూర
 పండుడు (పాలు) = పితకడం
 పండెం = గట్టి పండం, ఘనాపాటి
 పికరు (అరదికవడం) = విచారం జాధ, చింత .
 పికిలి పావుడు = పిగలడం
 పిక్క (మామిడి) = బెంక.
 పిక్కు = రిపిల్
 పిక్కుఅప్పుడు = ఓడిపావడం
 పిక్కుటం = చిగుతుగా వుండడం
 పిచ్చ(కాయ)లు = వృషణాలు
 పిచ్చకుంట్లల్లు = పిచ్చుక కుంట్లు
 పిచ్చులుకొట్టుడు = కోడెకు వృషణాలు చిదగ్గట్టి
 ఎడ్లును చేయడం
 పిచ్చల్ దప్పులు గొట్టుడు = విపరీతమైన భయం
 కావడం
 పిచ్చలకు పిడుదు పట్టినట్లు = కబంధ హస్తాల్లో
 ఇరుక్కున్నట్లు
 పిచ్చికొట్టుడు = పిచ్చుకొట్టడం, విపరీతంగా కొట్టడం.
 పిచ్చిలేసుడు = పిచ్చిపట్టడం
 పిట్ట = పిచ్చుక, పక్షి
 పిట్టకతలు = ఉపాధ్యాయులు
 పిట్టకు పిట్ట సోపతోలె = చిలకా గోరికల్లా
 పిట్టకూడు తినుడు = పిట్ట తిన్నంత తక్కువకూడు
 తినడం
 పిట్టెయ్యి = (పక్షి) రెట్ట
 పిట్టమ్యాత = పిట్ట తిన్నంత తక్కువైన తిండి

పిటానపిరం = ధరలు మండిపావడం
 పిట్రాలు = పెట్రాలు
 పిట్ట = శనగపిండి మొ॥ వాటితో చేసిన కూర
 పిడాత = ఒక్కసారిగా, ఉన్నపశంగా(పిడుగువాత)
 పిడి = తరం, Generation
 పిడి (కొడవలి) = పిడి
 పిడికిట్ట వట్టుడు = అదుపులో పెట్టుకోవడం
 పిడికెడు పిడికెడు = గుప్పెడు, వట్టెడు
 పిడిల్ పిడిల్ = తరతరాలుగా
 పిడుగు వడ్డట్టు చేసుడు = అశనిపాతంలా
 పిడ్డల కుచ్చె = పిడకల రాశి
 పిడ్డలు = కొణుజులు, పిడుజులు
 పిడ్డు = ముద్ద
 పిడ్డులు = చిమ్మిలి
 పిత్తులు పిత్తులు = చిన్న ముక్కలు
 పిత్తు పిత్తుకు = మాటి మాటికీ, మాట మాటకు
 పితైమంత పితైమంత = కొద్ది కొద్ది
 పిన్నాడు = చిన్నాడు
 పిన్నీను = గుండు సూది
 పిన్నుడు = వరుడు(పెళ్ళు మగడు, పెళ్ళ అంటే స్త్రీ)
 పిప్పల్లు, పుప్పిపల్లు = పుచ్చిన దంతాలు
 పింయ్యలిత్తులు పిరుక దినుడు = మహా
 పిసినారితనం చూపడం
 పిరం = ఫ్రీయం
 పిరికి పిత్తులోడు = పిరికిపంద
 పిరికిపాకు = పిరికిపంద
 పిరికెడు పిరికెడు = పిడికెడు పిడికెడు
 పిరిగ = ప్రిగా
 పిర్యాదు (వ) = అరోపణ
 పిర్రలు చూసి పీటలు ఏసుడు = ఏ ఎండకు ఆ
 గడుగు పట్టడం
 పిలగ = ప్లేగు
 పిలాస్టిక్ = ప్లాస్టిక్
 పిలేట్ = ప్లేట్
 పిలేటు = ప్లాటు
 పిల్లంగయ్య, పుల్లంగయ్య = పిల్లనగ్రామి
 పిల్ల = అమ్మాయి
 పిల్ల పిల్లతరండాక = తర్వాతి తరాల వరకు
 పిల్లగాడు = అబ్బాయి, వరుడు
 పిల్లజెల్ల = పిల్లాపాప, పిల్లా పితకా, పిల్లాపీచా

పిల్లతావ్య = పిల్లబాట, కాలిబాట
 పిల్లజానుడు = పెండ్లిచూపులు
 పిల్లపిన్నుడు = వధూవరులు
 పిల్ల పిలగాడు = వధూవరులు
 పిల్లలకోడి తీర్గ = తల్లికోడి తనపిల్లలతో పున్నట్లు
 (ఎప్పుడూ నలుగుర్ని వెంట బెట్టుకొని తిరగడం)
 పిల్లలు = సంతానం
 పిల్లి ఏదొండ్లు దిప్పినట్లు = ఒక జాతీయం, చాలా
 కష్టపడి పిల్లల్ని సాకడం.
 పిల్లి పెసర = పిల్లపెసర, కాకిపెసర
 పిల్లివట్టిన కోడి తీరుగ = విక్రూ విక్రూ మనుకుంటూ,
 దయనీయంగా
 పిల్లిగడ్డం = ఉల్లిగడ్డం
 పిల్లిపిల్లోలె తిరుగుడు = దయనీయంగా వెంట
 తిరగడం.
 పిప్ప = వంచి
 పిస = పిచ్చి
 పిసపిస చేసుడు = పిచ్చివట్టినట్లు చేయడం
 పిసబిత్తిరి = పిచ్చి + బిత్తర
 పినరు = బంగారం లాంటి వాటి మచ్చు
 పిసికిపోవుడు = జారిపోవడం
 పిస్క వట్టుడు = పిసినారితనం ప్రదర్శన
 పిస్కూడు = గొంతునులమడం
 పిస్కెళ్ళు = లేక జొన్నల ఆహారం
 పీకుడు = వెళ్లిపోవడం, చనిపోవడం
 పీకులాట = గొడవ
 పీకె = తాటి ఆకుతో చేసిన సన్నాయి లాంటిది
 పీదదివాలు = సంక్రాంతికి ముందు నెలరోజుల
 నుండి మొదలైన చిరు రోజులు(పుష్యమాసం)
 పీడిచ్చుడు = పీడించడం
 పీతాంబరం = వట్టుచీర
 పీతిగడ్డలు = ఎండిన మలం
 పీతిరి = పెయ్యకి వంబందించించి
 పీతిరి కట్టుం = అడవిల్లకు పెండ్లి చేసి
 సంపేటవ్వడు దాకలి వాళ్ళు అడుక్కునే కట్టుం
 మొనవి
 పీతిరిగడ్డలు = రాబందులు
 పీతిర దాడ్డి = కక్కమ
 పీవాసి = పిసినారి
 పీవాన్యం = పిసినారితనం

పీష్లు = కవం
 పీవ (పోర్చుగీసు వదం) = బారెల్, పీహి
 పీరీల గుద్దల కట్టి లెక్క వుండుడు = వన్నగ
 రివటలా వుండడం
 పీరీల వండుగ = మొహరం, పీర్లవండుగ
 పీర్తి = ప్రేమ, ప్రీతి, అభిమానం
 పీసు = (మామిడి) పీచు
 పీసు పీసుమనుకుంట = భయపడ్డా
 పీసుపీసు = పిసినారితనం
 పుంగి = నాగస్వరం
 పుంజీతం = పులిజాదం, ఒకరకమైన ఆట
 పుంటికూర = గొంగూర, పుల్లటికూర
 పుకార్లు = వదంతులు
 పుక్కుడేకు, పుక్కానికి = ఉచితంగా, ఫ్రీగా, ఉత్త
 పుష్కానికి
 పుచ్చువట్టుడు = పుచ్చిపోవడం (తమిళంలో 'పుచ్చి'
 అంటే పురుగు)
 పుచ్చెలు (సీతాఫలం) = సీతాఫలంపై తొక్కలు
 పుజారీగ (అ) = ఉత్తగా
 పుటంటెట్టుడు = కొబ్బరికాయ రంధ్రాల ద్వారా
 లోపల వంచదార నింపి తంపిలో కాల్చడం
 పుట్క = పుట్టుక
 పుట్ట పురుగు లేదు = నివాసమూ, నివాసితులు
 లేని నిర్జనస్థితి
 పుట్టబంగారం = పుట్టమన్న
 పుట్టలు పిసుడు = అట్టలు వేయడం (పుస్తకాలకు)
 పుట్టి = ఎనిమిది పల్లాలు ?
 పుట్టిందోవాడు వచ్చిందోవాడు = పిరికి వంద
 క్షణక్షణం చస్తే, సాహసి ఒకేసారి చస్తాడు
 పుట్టిచ్చి = కల్పించి
 పుట్టురేబండ = పుట్టినిల్లు
 పుట్టులు పురుల్లు = ప్రసవాలు మొనవి
 పుట్టువడి = పుట్టుక
 పుట్టెదన్నలు = బోరెడు అప్పులు
 పుట్టెడు బల్లం = గంపంతబలగం
 పుట్టాలు = వేపుడు పప్పు, వేపుడు కనగలు
 పుడ = పొకట (బిస్కెట్), పొట్లం
 పుక్కం = పుస్తకం
 పువాస పంట = పునర్వసులో వేసినది.
 పువాస, యాసంగి = ఖరీఫ్- రబీ
 పున్నుడు = తడమడం, వెతకడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

పున్నులు, పూర్ణాలు = పుడుకులు. పుణుకులు
 పుట్టు = పూర్వ ఫల్గుని
 పురస్త = విశ్రాంతి
 పురాంగ, పురాగ, పురాత = పూర్తిగా
 పురానం బెట్టుడు (మల్లేదో) = సుదీర్ఘ ఉపన్యాసం
 లాంటిది మొదలెట్టడం
 పురిపెడు = అరచేతిలో వట్టదగినంత
 పురుగు = ముషి
 పురుగుబాసి = పురుగుపూట్రా
 పురుడు = బారసాల
 పురెక్కిచ్చుడు = రెచ్చగొట్టడం
 పుర్ర = ఎడమ
 పుర్రె = బుర్ర, పుచ్చె
 పురుక్ (అ) = విశ్రాంతి
 పుర్నాల్లు, పురుసాలు = వ్యవహారాలు
 పులగంద = కంద
 పులివచ్చి = ఉలివచ్చి, నులివచ్చి
 పులుమలకు బొక్క లేకుండా దంచుడు =
 వివరీతంగా దండించడం
 పులెగండు మనిషి = తిండిపోతు
 పులోటు = ప్లాటు
 పుల్కలచ్చుడు = పులకరం రావడం
 పుల్కలు = మానెవాడకుండా సన్నగా చేసిన గోధమి
 రొట్టెలు
 పుల్కు, పుల్కున ఏడ్పుడు = దయనీయంగా
 ఏడ్వడం
 పుల్లం = ముద్గాన్లు
 పుల్లగార = పులుపుగల కూర
 పుల్లరి = పతువుల మేతమీద వేసిన వన్ను
 పుల్లరి కీపరి = ఈతకమ్మలతో చేసింది కాక పుల్లలు
 గలది
 పుల్లలు ఏమడు = బొడ్డుపైన వాతలు వేయడం
 (పెల్లలకు)
 పుల్లలు పుల్లలు అవుడు(అన్నం) = విడివిడిగా
 కావడం
 పుల్లలు వెట్టుడు = జోక్యం చేసుకోవడం,
 అడ్డగించడం.
 పుల్లావు = తెల్లఅవు
 పుల్లెందలు = కష్టాలు
 పుల్పరం ఏసినట్లు = పుల్లటి శ్రేణులు వచ్చినట్లు

పుల్పుగారుడు = వనిపట్టడం
 పుష్పలల్ల బెట్టుకుని చూసుడు = అపురూపంగా
 ప్రేమగా సాకడం (ముఖ్యంగా కల్లదండ్రుల్ని)
 పుసపుస పోవుడు, పుస్స పుస్స పోవుడు = విసవిసా
 వెళ్లడం
 పున్నున = అకస్మాత్తుగా, ఒకవేర
 పుస్తెలు = తాళి
 పూజకు పూజ = సున్నకు సున్న
 పూట్కం = ప్రారంభించడం, పూనిక
 పూనకులోల్లు = కూనపులివాళ్లు
 పూనపైంటు = పైకి క్రిందికి ఒకే కొలతలతో పున్న
 తెల్లని ప్యాంటు
 పూనింది ? (ఏం) = అవహించింది ?
 పూర = పూర్తిగా
 పూర్వం = పోతె మధ్య నిండుగా పెట్టెది
 పూర్తిలు = టవందె, పిస్తాలుకు పెట్టికొట్టే దీపావళి
 పూర్తిలు
 పూలుపండ్లు = కన్యాపూజ, లక్ష్మీపూజ
 పూలో, పూల్లు = వంటెన
 పూల్లుబొక్క = మూలుగు
 పూసగుచ్చినట్టు = వివరంగా
 పూసగుచ్చే పొద్దు (ఉండది) = అల్పసమయం
 (పుష్కలంల పూసగుచ్చే పొద్దుండది)
 పూసబొక్కలు = వెన్నుపూసబొక్కలు
 పూసవేర్లోల్లు = పూసలు, పేరులు (దండలు) అమ్మ
 వాళ్ళు
 పెంకాసులు = పెంకులు
 పెంచు = పెంక, మంగలం
 పెంట = ఎరువు, తలనొప్పి
 పెంటమీద పెంటవడుడు = ఉన్నదు ఉన్నడికే
 పెట్టడం, లేనోడు ఉన్నడికే పెట్టడం
 పెంటర = క్షవరం, కటింగ్, క్రాఫ్
 పెండ = పేడ
 పెండకజ్జరం = పెండఖజ్జరం ?
 పెండకడి = పేడముద్ద, మందలుద్ది
 పెండగరమ్మలు = గొబ్బిళ్ళు
 పెండవెట్టుడు = విఫలుడవడం
 పెండె = ఎనుగర్ర, వాపాల మధ్య కొట్టిన కట్టె
 పెండవ్రడు = శిక్షవడడం
 పెండ్లి = పెళ్లి

పెండ్లి పిల్లగాడు = వరుడు
 పెండ్లికొడుకు = వరుడు
 పెండ్లినడక = మెల్లగ నడవడం
 పెండ్లిపిల్ల = వధువు
 పెంపు చేసుకోవాలె = అభివృద్ధిలోకి రావాలి
 పెంపు అవుడు = అభివృద్ధి కావడం
 పెంపుకానికి వచ్చుడు = దత్తతకు రావడం
 పెగ్గలు = ప్రజలు, ప్రగల్భాలు
 పెచ్చుడు = నోరు, కాలి వేళ్ల వందులు పెచ్చి పుళ్ళు
 కోవడం
 పెచ్చులు = హెచ్చులు, మన్నం మొ॥ వాటి
 పెచ్చులు
 పెట్టు = దెబ్బ, వమానం (వాడు ఇద్దరిపెట్టు)
 పెట్టువోతలు = లాంఛనాలు
 పెట్ట = ఒక్క పెట్టున, దెబ్బకు, అకస్మాత్తుగా,
 పెట్టుల, పెటిల్లున
 పెడదిర్గుడు = ఒక్కటనుకుంటే మరొకటి కావడం,
 చెడిపోవడం
 పెత్రమాస, పెద్దలమాస = మహాలయమాసాస్య
 పెద్ద అవుడు = రజస్వల కావడం
 పెద్ద గటం = ముటికుడు
 పెద్దగ చూసుడు = గౌరవించడం
 పెద్దచెయ్యి = ఎముకలేని చెయ్యి
 పెద్దతల్మాయలు = ప్రముఖులు
 పెద్దదర్వాజ = సింహద్వారం, వీధితలుపు
 పెద్దపెట్ట = గుడ్డగూబ
 పెద్దపేట = అగ్రానం
 పెద్దపెయ్యి = పుష్కమి
 పెద్దపూసాల = పునర్వసు
 పెద్దపెయ్యి (మనిషి) = భారీకాయం
 పెద్దబాడు = కాచవీడి
 పెద్దబాపు = పెద్దవాన్న
 పెద్దమన్ను చేసుకునుడు = బిదార్యాన్ని చూపడం
 పెద్దమాంసం = గోమాంసం, ఎద్దు, గేదె మొ॥గు
 వాటి మాంసం
 పెద్దమ్మ = జ్యేష్ఠదేవి, ముదిరాజీల కులదేవత,
 పెత్తల్లి
 పెద్దమ్మలోల్లు = పెద్దమ్మ దగ్గర పూజపేవాళ్ళు
 పెద్దరాత్తిరిలేసుడు = మధ్యరాత్రి లేగడం
 పెద్దరోగం = కుష్టువ్యాధి

పెద్దల కిచ్చుడు = పితృతర్పణం
 పెద్దలు జచ్చినంత దుక్కం = విపరీత బాధ
 పెద్దలోకులు = వాగరికులు, విద్యావంతులు,
 మోతుబరులు
 పెద్దల్ల కల్లుడు = చనిపోవడం
 పెద్దవాగు = నది
 పెద్దసారు = Headmaster, ప్రధానోపాధ్యాయుడు
 పెద్దాయి = పెత్తల్లి
 పెద్దిర్కం = పెద్దరికం
 పెద్దొల్లు = హరిజనులు
 పెన్నిటి = మగడు
 పెచ్చి = నాయకుడు (తరగతి మొ॥ వాటికి)
 పెయికడుక్కునుడు = స్నానం చేయడం
 పెయికాక = జ్వరం
 పెయిగరం = జ్వరం
 పెయినంద బట్టలు, సొమ్ములు పెట్టుడు =
 వస్త్రాదులను కానుకలుగా పెట్టడం
 పెయిపాంట ముండ్లచ్చుడు = శరీరమీద తేళ్ళు
 జెరులు పాకినట్లుండడం, జలదరింపు
 పెయిల బుగులు లేదు = నిర్భయత్వం
 పెయిసబ్బు = టాయ్లెట్ సోప్ (ఓంటి సబ్బు)
 పెయ్య = అడదూడ
 పెయ్యన్ని కండ్లుండాలె = చిన్నపిల్లల మొ॥ వారి
 పట్ల జాగ్రత్త వహించాలి అని చెప్పడం
 పెయ్య = శరీరం, మెయ్యి
 పెయ్య అంత వుండు వుండు అవుడు = ఒళ్ళు
 చూసం కావడం
 పెయ్య తిర్గుడు = ఒళ్ళు తూలడం
 పెయ్య పులిసినట్లు అవుడు = బాగా అలసి
 పోవడం
 పెయ్య బరువవుడు = బద్దకస్తుడు కావడం, జ్వరం
 రావడం
 పెయ్య మందమవుడు = లావు అవడం
 పెయ్య మీద రోమాలు లేక నిలవదుడు =
 రోమాంచం, గగుర్పాటు, జలదరింపు
 పెయ్యదేసుడు = లావెక్కడం
 పెయ్యనవట్టుడు = ఒంటవట్టడం
 పెరడు = మొక్కజొన్న చేసువంటిది
 పెరుగువాటు = పెరుగుదల
 పెరుమాళ్లు = కల్లుకుండ, (శ్రీ వైష్ణవులలో
 సంకేతభాష)

పొద్దునట్టు = పొద్దుట
 పొద్దుమాపు = రాత్రింబవళ్ళు
 పొద్దులు (వదుడు) = గర్భవతికి 9 నెలలు నిండిన తర్వాతి రోజులు
 పొద్దువోయి వచ్చుడు = అలస్యంగా రావడం
 పొద్దెక్కినంక = అలస్యంగా
 పొన్న = బండిలో ధాన్యాదులు పోయడానికి అవయోగించేది
 పొన్న = పొడుగునా (దారి పొన్న చూసుకుంటు పోవాలి)
 పొన్ను = రోకలికి చివరవుండే ఇనుప కడియం
 పొప్పడి = బొప్పాయి
 పొయినమట్టే = పొయింది కావచ్చు
 పొయిలకట్టెలు = పంటచెరకు
 పొక్క = ఎండిపోయిన చెట్టుకొమ్మలు, రెమ్మలు
 పొర్లాడుడు = చాలా కష్టపడడం
 పొలగాడు, పొల్లగాడు = పెల్లవాడు
 పొలి = పంట, బలి
 పొలేమడు = అన్నంలో రక్షం కలిపి మెతుకుల్ని గొర్రెలు మొన మందలపై వెదజల్లడం
 పొల్ల = పిల్ల
 పొల్లువోకుండ చేసుడు = కచ్చితంగా చేయడం
 పో = వెళ్ళు
 పొంగ పొంగ = పొగా పొగా
 పొంది = గడియారం లాంటి వెండి అభరణం
 పొంటిన్ = ఫొంటేన్ పెన్ను
 పొండ్రి = పొండి
 పొకడ = గర్వం, పొక, పొవడం
 పొకవక్కలు = వక్కపొడి
 పొగాలం = చేటుగాలం
 పొగిట్ట, పొగిల్ల, పొగల్ల, పొగాల, పొజిక్క = వెళతాడేమో!
 పొగులు = మేక మొనవి కోసి వేసే మాంసం పొళ్ళు
 పొగువోసుడు = వృద్ధిలోకి రావడం
 పొవమ్మ = ప్రజలను ప్రోచే, కాపాడే గ్రామదేవత
 పొటు = దెబ్బ
 పొటుగాడు = వీరుడు
 పొటు పెట్టుడు = రోకలితో పొటు పెట్టడం
 పొటువ = పొట్
 పైయోడు = దేవుడు, పైవాడు

పైర = కావలా? వహరా
 పైరకిడ్చుడు = జన్నెకు వడలడం, గాలికి విడవడం
 పైరవీ (ప) = సిఫారసు
 పైలం = పదిలం
 పైలి = మొదటి తారీకు
 పైల్వావోల్లు (ప) = పహిల్వాన్లు, మల్లయోధులు
 పైసకు వియ్యదినుడు = నానా గద్దీకరవడం
 పైస గుద్దల బాగోతం = డబ్బుకులేని దుబ్బుకు కొరగాడు
 పైసల చెట్టు = విధి, నిశ్చయం (నువ్వు నన్ను డబ్బులందుకుతున్నవ్, మా ఇంట్లోపైసల చెట్టు వుందా?)
 పైసల మనుషులు = డబ్బు మనుషులు
 పైసలు = డబ్బులు, శాతం %, భాగం
 పైసలు ఎన్నేనుడు = డబ్బులు కూడ బెట్టడం
 పైసలు పెల్లల్ని చేసుడు = దాచిన డబ్బులు దినదిన / ధనధన ప్రవర్థమానం కావడం.
 పైస్లా = నిర్ణయం
 పొంకండ్లుగొట్టుడు = పొకడలు పొవడం
 పొంకనాలు = పెగ్గెలు
 పొంగుదాలు = ఒకరకం పంటకం
 పొంట = పేరున (కొడుకు పొంట రెండెకరాలు వున్నాయి)
 పొంటె = పూట, పిస్సు, పురట, పొరట
 పొందిచ్చుడు = అమర్చడం, నిర్మించడం (తూరు, పొయ్యి మొనవి)
 పొక్క = బొక్క, పొట్ట
 పొక్కలు = బాకీలు
 పొక్కిలి = నేల గుంతలై పొక్కిలి పొక్కిలి కావడం.
 (తమిళ పొక్కిల్ అంటే నాలి నుండి వచ్చింది. నాలి గుంతలా ఉంటుంది కదా)
 పొక్కు = బొబ్బ
 పొక్త = చాలా బాగా? Perfect గా
 పొగేమకునెతందుకు పనికిరాదు = ఎందుకూ చాలదు
 పొగేనుడు = ఉసిగొల్పడం
 పొచ్చు = మామిడి పచ్చడిలో ఒక రకం
 పొటాసు, పొటాసు = గండకం
 పొట్టు = (రోకటి) పొటు
 పొట్టతిప్పలకు = ఉదరనిమిత్తం, కూటి కోపం

పాట్రతోని ఉండుడు = గర్భవతిగా వుండడం
 పాట్రపూజ = తిండి
 పాట్ర ముల్కలు = వరిలో ఒక రకం
 పాట్ర పాట్ర తిట్టుడు కొట్టుడు = బాగా తిట్టడం, దండించడం
 పాట్రేగాండ్లు = పిల్లలు
 పాడ = బాయ, నీడ, ప్రసక్తి, ఉను
 పాడ = ఎండపాడ (వడ్లు ఇంకొక్క పాడ ఎండాలె)
 పాడికారం = కారప్పాడి
 పాడిదగ్గు = కఫం లేని దగ్గు
 పాడిమిరం = మిరప్పాడి
 పాడిమెతుకులు = వ్యంజనం లేని అన్న మెతుకులు
 పాడుగవుడు = వృద్ధిలోకి రావడం
 పాడువులకు పావురు = పెగ్గెలకువెళ్ళడం
 పాడ్చుకచ్చుడు (రేషం) = తమ్ముకురావడం (రోషం)
 పాతం చేసుడు (గింజలు) = తాలు లేకుండా చూడడం
 పాత్తి జాట్టుడు = నాలుగుమూలల్లో చెంబులుంచి దారాలు చుట్టడం
 పాత్తినుట్టుడు = మనిషి పాడు దృష్టివల్ల కూరగాయలకు తెగుకప్పు పోకాయని వాటిని ఏధిలోని బూడిద వలయాల్లో పెట్టడం
 పాత్తు లేదు (దానికి దీనికి) = పొంతనలేదు
 పాత్తుల = ఉమ్మడిగా
 పాత్తెంగ తినుడు = దట్టంగా తినడం
 పాత్రం = నూరెడి గుండ్రాయి
 పాద్దీకి, పాద్దీకి = రాత్రిల్లు, సాయంత్రం
 పాడ్డు = మూర్ఖుడు, ఎండ, సమయం, వర్షంతం (వాడు రెండేడ్ల పాడ్డు పనిచేసిండు)
 పాడ్డు గడ్డుడు = కాలక్షేపం
 పాడ్డుపుచ్చుకునుడు = కాలక్షేపం చేయడం
 పాడ్డువంగుడు = పూర్వాస్తమయం
 పాడ్డుంజాముల = సాయంకాలం
 పాడ్డుందాక = పగలంతా, పాడ్డుస్తమానం
 పాడ్డుందాకగొల్పివా ఏలేడు లేదు = సమపుష్టకాని వాడు
 పాడ్డుగాల్లి = ఉదయం
 పాడ్డుగూకుడు = అస్తమించడం, మూర్ఖుడు వచ్చిమాడ్చి చేరడం
 పెల్ల = మట్టిగడ్డ, పెళ్ళ
 పెనర్లు = పెనలు

పెండ్లు = పేలు
 పెగు = చిన్నగుడ్డ
 పెటలు = వరుసలు
 పెటివక్కలు = నల్లటి పొకలు
 పెడ = స్వీటులో రకం
 పెడిమూతి = మీసాలైన ముఖం
 పెడు = కొయ్య, చెక్కపేడు
 పెనం = పెనం
 పెనీలు = పెణీలు
 పెరెన్తు = జాబితా
 పేరు = దండ
 పేరు మానుడు = చనిపోవడం
 పేరుడు = నీళ్ళు మొసని తరుకోవడం
 పేరు పెట్టుడు = వామకరణం
 పేరు మానిపోవుడు = ఒక వంశం మొత్తంగా తెరమరుగు కావడం, చనిపోవడం
 పేరువోవుడు = పేరుగాంచడం
 పేర్పుడు = తిప్పిదిద్దడం (బతుకమ్మ మొస వాటిని)
 పేర్చాలవెట్టుడు = వెక్కిరించడం, (పేరు, వామాలను పెట్టి వెక్కిరించడం)
 పేర్పు = కుండ (ఈ సల్ల పేర్పు యాడకొన్నరు?)
 పేలు = పెయిల్
 పేల్క = చిన్నగుడ్డ
 పేషి = శాఖ
 పెస్కారు = సూపరింటెండెంట్
 పైంటు = పంట్లాము, ప్యాంటు
 పైకం = డబ్బు
 పైకర్పులు = మీదిఖర్పులు
 పైకిరావాలె = వృద్ధిలోకిరావాలి
 పైగొట్టుడు = పోటాపోటిగా బండ్లను వురికించడం, ఒక బండిపై మరొకటి దాటివెళ్ళడం, పయ్య గొట్టడం
 పైజామా = ప్యాంటు లాంటిదే కానీ పైనుండి కిందికి సమానంగా వదులుగా ఉండేది, పూసపైంటు
 పైడికంటె = పగిడి కంటె
 పైడిలు = పెడల్
 పైతాపులు = సాఫ్ట్
 పైత్యం = పిచ్చి
 పైడల్ = పాదసంచారం, కాలినడక
 పైసం = ప్రయాణం
 పోట్రపురు = కాలికి పొట్లు, చెబ్బలు కల్గించే దారిలోని రాయి

పోద, పోదా = అబ్బాయి !

పోడర్ = పోడర్

పోడల్ = పోతు, పోడ్డలు

పోత = కుట్టు, అల్లికలు, ఎంబ్రాయిడరీ

పోతపాలు = కల్లిపాలుగాక పట్టిన, పోసిన పాలు

పోతరాజు = పోతురాజు

పోతానపు, పోతున్నపు = పోతున్నపు

పోతివి (రాక) = పోయితివి, పోయితివి (రాక)

పోతుడుకై = గేదెకు పుట్టిన మగదూడ

పోద్దాడు = మగతాటి చెట్టు

పోవగంట, పోవిగంట = ముప్పాపుగంట

పోనన్నం (పోపన్నం) = రాత్రిమిగిలిన అన్నానికి

పోద్దుటకారం, ఉప్పుకలిపి తాలింపు వేసినది

పోవి గిలావ = గరాటు అకారంలోని స్పీకర్

పోవికి ఏనుడు = పోపు - తాలింపు వేయడం

పోనిలియ్యం = (మసాలాలేని బిర్యానీ లాంటిది)

లియ్యం తాలింపు వేసి ఉడికించిన అన్నం

పోనియ్యం = పోనీ

పోపిక్తులదబ్బు = తాలింపుకైవాడే మిరప గింజలు,

అవాలు మొనవి పుంచుకునే పొత్ర

పోపు = నయం, మేలు

పోయిండు = వెళ్లిపోయాడు

పోయినేడు = గత పంపత్తురం

పోరగాండ్లు = పిల్లలు, అబ్బాయిలు

పోరగాండ్లు పొట్టెగాండ్లు = పిల్లాపీచా

పోరడు = అబ్బాయి, పిల్లగాడు

పోరలు = పిల్లలు

పోరి = పోరి, దింభకం, పిల్ల, అమ్మాయి

పోరు = అరడి

పోరునెట్టుడు = కొట్లాడడం

పోలు = పెళ్లిలో వాలుగు మూలల్లో ఉన్న

దెంబులకు చుట్టిన పోగులు

పోలుల పిత్తినట్లు = పెళ్లిపోలులో అపినవాయువు

వదిలివట్టు

పోలె = భక్త్యం, బోబ్బట్లు

పోవడ = పోలిక

పోపుకుంట = పోకూ

పోపుడు = వెళ్లడం

పోశమ్మ గుల్లె కల్లుపోసుడు = దాదాపు విత్తం

చేసే పని

పోశమ్మను ఎత్తుకమ్మడు = దేనికైనా తెగించడం

పోశవ్యతల్లి = మహాచికం

పోశాకు (పి) = వేషధారణ

పోజా = సైన్యం

పోడాలు = పగడాలు

పోక = పేకముక్కలు

పోట = పేట, పెద్ద తూరు

పోట్రి = పోట్లరీ

పోవోల్లు = పేదలు

పోలాలు = మరమరాలు, పావకార్నీ

ప్రతాని = ప్రధాని

ప్లాస్టిక్ పంచి = పాలిథీన్ కవర్

బ

బంక = జిగురు, గమ్

బంకకుత్తురు = లెక్కలోకి రాదని

బంకపేసు, బంకబల్లి = పిసివారి, పిసివిగొట్టు

బంకవట్టుకున్నట్లు = జడిపాకం లాగా వదలక

పోవడం

బంకులల్లు = బంగ్లాకింద

బంగం = భంగం

బంగారం = దనరానాడు తెంపిన జమ్మాకు

బంగారం ఎగరేసుకుంట వచ్చుడు = విధ్వంసంగా

దొంగల భయంలేక రావడం

బంగారమా బాగ్గేమా = అపురూపం కావడి

బంగారు పురుగు = బంగారు రంగుల్లో ఉన్న

అందమైన ఒక పురుగు

బంగారు కొండ = చిన్నపిల్లల్ని ముద్దు చేస్తూ అవే

మాట

బంగు = గంజాయి అకులు బాగా మారి చేసిన

మత్తు పదార్థం

బంగుదాయి, బంగోయి = తూగుటాయల

బంగుల = బంగళా, మేడ

బంచరాయి భూములు, బంచరామి = బంజరు,

రాళ్ళ భూములు (ప్రభుత్వావివి)

బంజర్దొడ్డి = బందెలదొడ్డి

నలిమెల భాస్కర్

బండ = చెమటవట్టని పాపాపా హృదయం
 బండ మీద నిల్లు / నూకలు వుట్టిచ్చుకొనుడు =
 ప్రతికూల పరిస్థితుల్లోనూ బ్రతకగల్గడం
 బండకట్టం = మోటు కట్టం
 బండకింద చెయ్యరుకుడు = ఇరుక్కుపోవడం, ధర్మ
 వంకటస్థితి ?
 బండకు కొడుత, బండకుతుకుత = తల్లి పిల్లలను
 బెదిరించే పదం
 బండకు బండ పైపలు వెట్టుడు = దబ్బులు
 నగదుగా, రొక్కంగా యివ్వడం
 బండకు బండ వుండడం = దీట్టంగా రాయిలా
 వుండడం
 బండగట్టుకుని బాయిల వడండు = ఏమీ
 తోచనవ్వదు ఇలా అంటారు, ఫలితం చావే కదా!
 బండ గుర్తు = కొండగుర్తు
 బండ పువ్వు = తాలింపులో వేసే మగంధ ద్రవ్యం
 బండమీద పావుపేరు వుట్టిచ్చుకొని బతుకుడు =
 స్వావలంబనతో మనిషి బతకడం
 బండారం = రహస్యం
 బండాలు = పసుపు
 బండిబర్తి = బండికి నరిపడిన బరువు (బోర్డ్)
 బండిరపుతి = శకటరేపం
 బండు కడుగుడు = బండ బూతులు తిట్టడం
 బండ్లబాట = బళ్ళు వెళ్ళేదారి
 బంతి = వంక్రి
 బంతిపువ్వు లెక్క ఉండుడు (పిల్ల) = అందంగా
 బొద్దుగా వుండడం
 బంటిల పరపక్షం, వలపక్షం = వివక్ష
 బందీచేసుడు = కట్టేయడం (ప్రైవేట్ మొనవి)
 బందవమ్మగ (వ) = బందోబస్తుగా
 బందవం, బందానం చేసుడు = పాములు,
 దొంగలు మొదల మండి రక్షణ కొరకు మంత్ర
 పూర్వకంగా చేసే పని
 బందికాన = కారాగారం
 బందుకు = పక్కకు
 బందువెట్టుడు = పని అపేయడం
 బందూక్ = తుపాకి
 బకాయ = మిగులుబాకీ, ఏరియర్స్
 బకాయుడు = తిండిపాకు
 బకీటు = బకేటు

బక్కగ = పీలగా, నన్నగా, బక్కపలుచగా
 బక్కపానం = బక్క పలుచని శరీరం
 బక్కలు = బక్క పలుచని ఎత్తు మొనవి
 బక్రగాడు = అమాయకుడు, వెర్రివెంగళప్ప
 బక్రాలు = బొబ్బట్లు
 బక్రీసు = కామక
 బగర్ = లేకుండా (వాకు ఒక్కనికి బగర్ కెక్కర
 చాయ యివ్వు)
 బగారన్నం = మసాలా తాలింపు వేసిన అన్నం
 బగాయించుడు (వ) = పారిపోవడం
 బగ్గ = బాగుగా, చాలా
 బగ్గుడు = మొరటు
 బగ్గుమనుడు = కోపానికి రావడం, మండిపడడం
 బచవత్ ఆవుడు = ఆపద తప్పడం
 బచాయించుడు = బతకడం, అవద నుండి
 తప్పించుకోవడం
 బచ్చగాడు = పిల్లవాడు (ఏమీ తెలియని)
 బజా(యె) = తప్పబదులు
 బజే (చార్) = (నాలుగు) గంటల సమయం
 బటుపు = ఉంగరం
 బట్టనదురుడు = ఒంటిమీద తొలగిపోయిన పైట
 మొనవి వర్షకోవడం
 బట్టకు పొట్టకు = కూటికీ గుడ్డకు
 బట్టగాల్చి మీదేసుడు = మన మానాన మనం వున్నా
 నిండించడం, నిలాపనిందలు వేయడం
 బట్టదడ్డువాన = శరీరంపై గుడ్డలు మాత్రమే
 తడువగలిగేలా పడినవాన
 బట్టపెల్లా = గుడ్డపేగు
 బట్టల సబ్బు = డిటర్జెంట్లు బిళ్ళ
 బట్టల సోడా = చాకలి సోడా, కాస్టిక్ సోడా
 బట్టలు = గుడ్డలు
 బట్టలు బాతలు = గుడ్డలు వగైరా(బట్టలు, పాతలు)
 బట్టలు సదురుకుసుడు = పెట్టే బేడా సర్దుకోవడం
 బట్టి (ఇటుక) = అవము
 బట్టిపెట్టుడు = భట్టియం పెట్టడం
 బట్టెబాబా = దుష్టుడు
 బట్వాడా = పంపకం
 బడబడమాట్లాడుచు = కల్లా కపటం లేకుండా
 మాట్లాడడం, ఉన్నదున్నట్లుగా మాట్లాడడం
 బడాయి = అదంబరం, పెగ్గెలు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

బడి = పాఠశాల
 బడితెవూజ = బెత్తంతో శిక్షించడం
 బడిపాఠగాండ్లు = విద్యార్థులు
 బడిబాసమ్మ = గిన్నెలూ గట్టా
 బడుక్కు బడుగు = లావుగా
 బడుగు బడుగు చేసుడు = వని మొరటుగా
 చేయడం
 బడిగండు = చెట్టంత మనిషి
 బడితిప్పలు = చాలా కష్టాలు
 బడి = పెద్ద
 బద్దీక = కబద్దీ
 బడ్డు = లింగం, మగగురి
 బడ్తులు = బడితె కట్టెలు, దుడ్డుకర్రలు
 బడ్డి = పెరుగుదల (జీతంలో)
 బతికి చెడుడు = జీవితంలో చాలా సుఖవడి
 తర్వాత కష్టాలు పడడం
 బతికి బట్టకట్టుడు = పెంపు, వృద్ధిలోకి రావడం
 బతి(మి)లాడుడు = బతిమాలడం
 బతుకప్పట్టిన్లు = ఇంకా చాలా ఏళ్ళు బతకాల్సిన
 ముందు తరాలు
 బతుకమ్మ = తెలంగాణలో స్త్రీలకు మాత్రమే
 వరిమితమైన వండగ, రకరకాల పూలతో
 బతకమ్మలను పేర్చి దుర్గాష్టమినాడు నీళ్ళలో
 గొరమ్మలను వదులుతారు (ఇది శక్తిపూజకు
 పంకేతం)
 బతుకుదెరువు = జీవనోపాధి
 బత్తునోపుడు = వలసవెళ్ళడం
 బత్తి = వత్తి, విద్యుద్దీపం
 బత్తినపేర్లు = ముప్పైరెండు తియ్యని తిను
 బండారాలు కల్గిన దండ (తిరునాళ్ళలో
 అమ్ముతారు)
 బత్తిం = భక్త్యం, కూలి
 బడల్ (బ) = చే బదులు
 బడలాయించుడు = మార్చడం
 బదులు = ప్రత్యామ్నాయం
 బదులు చెప్పడం = ప్రత్యుత్తరమివ్వడం
 బద్దిచేసుడు = నిందించడం, బద్దాం చేయడం
 బద్దిచ్చుడు = నిలదీయడం, బద్దుల్నిచేయడం
 బద్దాం = అపనింద
 బద్దాపే = దుర్మార్గుడు

బద్రం = భద్రం
 బనాయించుడు = వెక్కిరించడం
 బనియా = కోమటి, పిసినారి
 బనీసు = బనియన్
 బబ్బు = పాపీకార్న్ లాంటి తినుబండారం
 బబ్బులింగం = బబ్బుల్ గమ్
 బబ్బెర = బొబ్బర
 బమ్మడు = ఇష్టపడడం (భ్రమించడం)
 బయాన = అడ్వాన్సు
 బయ్యం = భయం
 బరంతి = బేసేమెంటి వరకు గట్టిమట్టిని నింపడం
 బరఫ్ (బరఫ్ - ప) = మంచు
 బరాండి = బ్రాండి
 బరాబర్ (ప) = తప్పకుండా, సరిసమానం
 బరి బద్ద బొక్కలు = వక్క బొమ్మకలు
 బరిగాళ్ళు = వట్టికాళ్ళు
 బరిగె = బెత్తంకన్న సన్నటిది
 బరివాతల = నగ్నంగా
 బరుడా = గుమ్మడి, దోస, పొరలాంటి ముక్కలపై
 తనగపిండి చల్లి పొడిగా చేపేకూర
 బరువువనులు = ఎక్కువ భారాన్ని మోసే వనులు
 బరువు మనిషి = గర్విణి
 బరోప = నమ్మకం, ఆశ, భరోసా
 బర్కత్ = నిండుదనం
 బర్కాసు అవుడు = దినారా తీయడం
 బర్కాస్తు అవుడు = పూర్వపదం
 బర్కుడు = కోయడం, తెంచడం
 బర్జీమ్మ = బాధ్యతా రాహిత్యం
 బర్లం బట్టుడు = భరతం వట్టడం
 బర్రి = నిండినది
 బర్నాత్ అవుడు = సర్వ నాశనం కావడం
 బర్కాలు (ప) = డ్రైల్ చేసి రాళ్ళను బాంబులతో
 వగలగొట్టడం
 బర్ర = మచ్చ
 బర్ర బర్ర గోకుడు = బరబరా గోకడం
 బర్రె = గేదె
 బర్రెజెన్స్ = పైన నల్లగా క్రింద తెల్లగావుండే జలగ.
 చిమిడి జలగా ? (Slub)
 బర్సులు బర్సులు = గరుకుగరుకు (బొమ్మ బొరుసు
 లోని బొరుసుకీ, బరుసుకీ వంబంధం వుంది)

బలం బెట్టుడు = ఎరువు వేయడం
 బలువు అవుడు = అన్నం కావాల్సినంత ఉడక్కు
 పోవడం
 బల్లం = బలగం, బండుబలగం
 బల్లియా = కార్పొరేషన్
 బల్లు = గర్వం
 బల్మి = బలవంతంగా
 బల్ల = బడ్డ, మగగురి
 బల్లి = పినివారి
 బల్లిగుడ్డల దారం = ఎంతకూ ముగియనిది అని..
 చాట భారతంలాగా
 బల్లివడుడు = బల్లి శకునం
 బల్లపీట = పెద్దపీట
 బల్లిబొల్లి పూవరామాయణం = చాట భారతం
 బల్లివల్కుడు = మాట్లాడేటప్పుడు బల్లిపల్కితే అ
 మాటలు సత్యాలు అనుకుంటారు.
 బల్లుకు = (కా) వలసి రావడం (బట్టలకు
 బాతలకు ఎన్ని రూపాలు బరిసినయి ?)
 బన్గొండ్లు = గిన్నెలు
 బవంతి = భవనం, మేడ
 బప్పు(ట్టు)రాత = భ్రష్టమైన, కష్టపు రాత, తలరాత
 బన్(ప) = చాలు
 బసవపు = ఎడ్డు, చదువురాని మొడ్డు, తెలియనివాడు
 బప్పీలు = గుంజళ్ళు
 బస్తా = పెద్ద పంచి, గోళం
 బస్త (ప) = పెద్ద ఊరు, పట్టణం
 బాం = పాము (చిన్నపిల్లల భాష)
 బాంచ (గాడు) = బానిస
 బాంచెన్ = బానిసను
 బాంబాచోడు = పామూ, బూచోడు
 బాకి = అప్పు, మిగిలినది
 బాకి కెంపుడు (అ) = అప్పుతీర్చడం
 బాకినమందం = ఋణానుబంధం
 బాగంవక్కలు = వక్కపాడి (చివరా భరకు లాంటి
 పదం. భాగమన్నా వక్క అన్నా ఒక్కటే అర్థం)
 బాగుండేటిది = బావుండేది
 బాగోతం = బాగవతం, వీధి వాటకం, వ్యవహారం
 బాజ = బాజాబజంట్రిలు
 బాబాత్త = విధ్యయంగా, అచ్చితంగా
 బాజ(దు)కు (ప) = పక్కకు

బాట (ప) = దారి
 బాట్లు = తూకంరాళ్ళు
 బాడ = బన్ను, రైలు చార్జీ
 బాడిగ = అద్దె
 బాడి = బ్రా, బనీను
 బాడె = ఒక తిట్టుపదం
 బాడ్మాన్ = ఒక తిట్టు
 బాత = గీత
 బాతకాలు, బాతకాండ్లు = ఉత్తమాటలు, పెగ్గెలు
 బాతకాలరాయుడు = మాటకారి
 బాదుషా = మికాయిలో ఒక రకం
 బాద్మరు వని (ప) = బహుదూర్ వని,
 సాహసకార్యం
 బాన = పెద్ద కుండ
 బానామతి = చేతబడి
 బాపనోల్లు = బ్రాహ్మణులు
 బాపు = తండ్రి, దొర
 బాబకు (అ) = చాలాకు
 బాబు = అబ్బాయి, పిల్లవాడు
 బామండ్లు = బ్రాహ్మణులు
 బామనిపురుగు = అందగత్తె, సుకుమారి(రుడు)
 బాయి = బాని, భార్య, అక్క, అన్న
 బాయిగండం = నీటిగండం
 బార దర్వాజ కుల్ల పెట్టుడు = తలుపులు బార్లా
 తెరవడం
 బారగొట్టుకునుడు = ఉడ్వడం
 బారాల్ = ఇంతకూ
 బారి = కిటికీ
 బారిగునం = బారీగుణం
 బారియ = భార్య
 బారిసేత = భారీపెద్దం
 బారు నింపుడు = తుపాకీ నుందు దట్టించడం
 బాల్ = తలవెంట్రుకలు
 బాలం = బాలయ్య
 బాలక్యాలి = బాల్య చేష్టలు ?
 బాలనాగమ్మ కుంకుమ = గులాల్ రంగు కుంకుమ
 బాలమ్మ = ఒక గ్రామదేవత
 బాలెంతరోగం = గుర్రపువాతం
 బావ(ప)కులు = శుభకార్యాలలో వనివాళ్ళకిచ్చే
 బాబకులు(కట్నాలు)
 బావాజోల్లు = బాబాజీలు

తెలంగాణ పద (బంధ) క్రోశం

బాస = ఉర్దూ, హిందీ భాష
 బాసండ్లు = బోళ్ళు, గిన్నెలు
 బాసర = వ్యాపర, వ్యాపరాయదు కొలువున్న
 వూరు
 బాసింగాలు = బాసికాలు
 బాహరకు పోవుడు = దొడ్డికి వెళ్ళడం
 బింకి = కల్లుబింకి
 బింగిరి = బిడీల దారపు కండె
 బిందిపోనుడు = ఇష్టదేవతలకు కల్లును
 తీర్చడావంటో వేలపై పోయడం
 బికారి = ఏమీలేనివాడు
 బిగవట్టుకునుడు = ఓపిక వహించడం
 బిగువవుడు = గట్టిగావడం
 బిగ్గిత = బిగుతుగా
 బిగెడు = ఎకరం, ఎకరం కన్న ఎక్కువ
 బిచ్చపోల్లు = బిచ్చగాళ్ళు
 బిచ్చాలాట = ఒక అట
 బిచ్చులు = రాళ్ళను పగుల దీరగా మిగిలిన చిన్న
 బాగాలు
 బిడ్డ = పెట్రోమాక్స్, కరింటు
 బిటాయించుడు = ఉండిపోవడం, బైటాయింపు,
 తిష్టవేయడం
 బిటాయించుడు = తలుపులు మూయడం
 బిడ్డ = బిడ్డ
 బిత్తిరి బిత్తిరి = పెచ్చుపెచ్చగా
 బిస్మిబట్ట = ఒక రకమైన ఉత్తమవస్త్రం
 బి/బి = కూడ (నేను బి నన్న)
 బిరక = ప్రేకు
 బిరబిరనడ్డుడు = గబగబా నడవడం
 బిరాన = వెంటనే
 బిర్దాలు = వృషణాలు, దీకాలు !
 బిర్రి = బిర్రి
 బిర్రగా = బింకంగా, బిగ్గరగా
 బిల్కూల్ (అ) = బొత్తిగా
 బిల్ల = వాడెం
 బికాది = పరవా
 బిస్మిట్ = బిస్మిట్, విదేశాలనుండి వచ్చేది
 బిస్తర్ గట్టిండు = పడలోకగతుడయ్యాడు
 బిస్మిటు బంగారం = బిస్మిట్ అకృతిగల
 స్వచ్ఛమైన బంగారం

బిస్తర్ (ప) = పక్క, వడక
 బిస్టు = స్టీరింగ్
 బింక్రం = భయంకరం
 బీజకుట్టు = పరిబీజం
 బీటు = మార్కెట్ (Grains)
 బీడికాది = బీడి మొనవి
 బీడు = కంచె
 బీమారి (ప) = రోగం
 బీరిపోవుడు = ఆశ్చర్యపోవడం, వెలుగుపడడం
 బుంగ = గండి, మూతి చిన్నదైన మట్టిపాత్ర
 బుక్క = కబళం
 బుక్కుడు = (అటుకులు మొనవి) తినడం,
 బొక్కడం
 బుక్కేసోడ = వంటసోడా
 బుగబుగ అనుడు = జ్వరసూచన
 బుగులు = భయం, గుబులు
 బుగ్గ = బల్బు, బెలూన్ బుడగ, అడవిచెలమ,
 నీటిపూట
 బుగ్గలు = బొబ్బలు
 బుగ్గండి = సీమెండి, రాతిండి
 బుచ్చి = చిన్నదైన
 బుజా(దా)రం = బుధవారం
 బుడ్డి / బుడ్డిమ్మ / బుడ్డివ్వ = అమ్మాయిల
 ముద్దుపేరు
 బుట్టాలు = బరీబుట్టాలు, దిక్షెన్లు, చెవుల బుట్టాలు
 బుట్టి దుకానం = చిన్నకొట్టు, చిల్లరకొట్టు
 బుద్ బుద్ కల వనులు = చిన్నచిన్నవనులు,
 బుడిబుడిపనులు
 బుడ బుడ అవుడు = బాగా చీముపోయడం, బాగా
 పులిసిపోవడం
 బుడబుడవండ్లు = భోగివళ్ళు
 బుడాలు = బజ్జీలు
 బుడిమెకాయలు / బుడ(డి)ం కాయలు = దోస
 లాంటి చిన్నకాయలు
 బుడుగు = ఊలి
 బుడుబుడుకలోడు = దుబుడుక్కులవాడు
 బుడ్త = పరిబీజము
 బుడ్త = చిన్నదైన
 బుడ్త బుడ్త కానూస్తు = అనవసరమైన లిటిగేషన్లు
 బుడ్తగోచి = పుట్టగోచి

బుద్ధపర్కలు = చిన్న పరక చేపలు
 బుద్ధ పైన = చిన్నపైన
 బుద్ధ పొరడు = చిన్నపొరడు
 బుద్ధి = కొలతబుద్ధి
 బుద్ధిపొవుడు = పాచిపొవడం
 బుద్ధినకాన, బుద్ధరకాన = ఎదూపకుడు
 బుద్ధుడు = చిన్నడు
 బుద్ధుంగ = నిటిపక్షి (ఒక దగ్గర బుడుంగున మునిగి మరో దగ్గర కేలుకుంది)
 బుద్ధురకచ్చుడు = బుజ్జగించడం
 బుద్ధురతారం = ఏమీ తెలియని మాట్లాడనివాడు
 బుద్ధి తెల్సినంక = ఈహ తెలిశాక
 బుద్ధుగాడు = ఏమీ తెలియనివాడు
 బుద్ధురతిమడు = కడుపార తినడం, బుద్ధి అర తినడం
 బుద్ధి (సి) = (సి) ఇస్తుం
 బుద్ధి అవుడు = అనిపించడం
 బుద్ధి పుట్టుడు = ఆలోచన కల్గడం
 బుద్ధి పూర్తి = ఉద్దేశ్య పూర్వకంగా
 బువాది = పునాది (బున్యాద్ - పర్షియన్ వడం)
 బుయ్య = మోటార్ (చిన్న పిల్లల భాష)
 బుక్కా = బురఖా
 బుర్గుబుర్గు వండుడు = (మురుగ మురుగ) మురిగిపోయేలా వండడం, బాగా వండడం
 బుర్గుకట్టలు = పొలంలో ఎరువుకోసం తొక్కిన చెట్ల కొమ్మలకు సంబంధించిన కట్టలు. వాటిని ఏరుకుని వంట చెరుకుగా వాడుతారు.
 బుర్ర = పెన్ను బుర్ర మొనవి
 బుర్రకాయ = ఎండిన సొరకాయబుర్ర
 బుర్రువ వచ్చుడు = బిరానరావడం
 బుర్రు = బ్రష్
 బుర్గులు = నురుగులు
 బుల్ బుల్ = సంతకం
 బులాకి = ముక్కు ఆభరణం
 బువ్వ = అన్నం
 బువ్వచెయ్యి = కుడిచేయి
 బుమబు, బుమలు = కళ్ల ఊమలు, కళ్ళపైసి
 బుస్కొటు, బుపోటు = బుర్రపర్క
 బుగ = కూసేగ
 బూత్బంగ్ల = దయ్యాల కొంప

బూదవ్వ = భూదేవమ్మ
 బూమిజాగలు = అస్త్రపాస్త్రాలు
 బూమిపుట్టినకాన్నుంచి = స్పృశ్యైది నుండి
 బూమ్మద కూడాడ్చుడు = నూకలు చెల్లడం
 బూరు = బొచ్చు, ఉన్ని, తలవెంట్రుకలు
 బూరు పీకికారుగానుడు = విమర్శించడం, శిక్షించడం
 బొంగటిల్లుడు = దిగులుపట్టుకోవడం, బొంగపడడం
 బొంగల్లారు గూన = మామూలు బైల్లు కాక బొంగుళూరు బైల్లులాంటి దీర్ఘచతురస్రాకారపు గూన
 బొండ్లు = మొక్కజొన్న కంకుల విత్తులు ఒలవగా మిగిలినవి
 బొందడి = పునాదుల్లో వేసే చెక్కని రాళ్ళు, బురద, సిమెంటు, తడి మొనవి
 బెక్కవ బొంగటిల్లుడు = బొంగపడడం
 బెక్కుమనుడు = భోరున గుండెపగిలి ఏడ్వడం
 బెక్కిట్టినట్లు = బోసిపోయినట్లు
 బెగడు = భయం
 బెగడు పెట్టినట్లు = భయం పుచ్చుకున్నట్లు
 బెగడు సొచ్చుడు (కద్దుల) = అతిగా భయపడడం
 బెగ్గంపాడు = బగ్గంపాడు (పూర్తిపాడయినది)
 బెట్టాలకు బెట్టాలకు తినుడు (అన్నం) = బాగా తినడం (కన్నడంలో బెట్ట అంటే గుట్ట)
 బెడ్డలు = పెళ్లలు, పెద్దలు, బెడ్డలు
 బెదిరి బెదిరి చూసుడు = మార్చి మార్చి చూడడం, బెదరడం (ఎడ్లు మొనవి)
 బెదిరిచ్చుడు = మందలించడం, భయపెట్టడం
 బెదురు = భయం
 బెదురు బొమ్మ = దిష్టి బొమ్మ
 బెదురు సొచ్చుడు (కద్దుల) = భయం పుచ్చుకోవడం
 బెయిమాన్దార్ = కృతఘ్నుడు
 బెరికి కర్రలు = కలుపు మొక్కలు
 బెరికి పుట్టుడు = అందరిలో విలక్షణంగా పుట్టడం
 బెల్లపప్పలు, బెల్లప్పలు = బెల్లం, పిండి కలిపి చేసిన అప్పలు
 బెస్త = బోయ
 బే = తిట్టు (ఏంది బే)
 బే దకలు = ఎక్కడిదక్కడ కావడం
 బేంకు = బ్యాంక్
 బేకార్గాడు = పనికిరానివాడు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

బేకు = బేవఖూబ్, ఒకతెట్టు
 బేకొట్టుడు = శ్రేష్టులు తీయడం
 బేగరిపని = సుంకరిపని
 బేగారం = వెట్టి
 బేగి = వెంటనే
 బేగు(వు)లు = శ్రేష్టులు
 బేజైన్ అవుడు = గాబరాపదడం
 బేటి అవుడు = తటస్థించడం, కలవడం
 బేట్లు ఎత్తుడు = నున్నగా అలికిన నేల పల్లెలు
 వారిపైకి లేవడం
 బేడీలు = బేకులకు పంకెళ్ళు, కాలి ఆభరణాలు
 బేడెం = తలుపులకు గడియలాంటిది
 బేకుక్గా = విసరీతంగా
 బేత్రిన్గ = చక్కగా, అందంగా, మంచిగా
 బేదాన = గింజలు లేని ద్రాక్ష
 బేవర్వ = పర్వలేనితనం
 బేపారం = వ్యాపారం
 బేపికరు = నిర్భయం, నిర్భీచారం
 బేలాకి = అప్పు తీరడం
 బేరింగు = తపాల బిళ్ళలు అంటించక పొస్టు చేసిన
 ఉత్తరం
 బేరెదాకులు = ఎడ్ల గంగడోల్లకిందివి
 బేలవోకల = చపాతలను, రొట్టెలను చేయడానికి
 వాడే కర్ర (వేలనం - రోలింగ్)
 బేవార్పుగాడు = పనికిమాలినవాడు
 బేవోషే అవుడు = స్పృహ తప్పడం
 బేశరం చెట్టు = పొలనముద్రం చెట్టు
 బేనవ్ = పెట్ట (ఒకరకం వంటకం)
 బేనన్ లడ్డు = పొడి శనగపెండితో చేసిన లడ్డు
 (బందరు లడ్డు ?)
 బేసన్ తట్ట = పెండి పినకదానికి (పీశనముకై)
 వాడే లోహపాత్ర
 బేస్తారం = గురువారం
 బేస్మిట్ = బేవమెంట
 బై = ఖాయా అర్థంలో మాట్లాడేటప్పుడు వాడే
 పదం, భయ
 బై(లు) బై(లు) = తెల్లవారడం
 బైండ్ల = బవనీలు
 బైటక్ = దుకాణం (కల్లు) సమావేశం
 బైటికివోపుడు = దొడ్డికి వెళ్లడం
 బైటుండుడు = బహిష్టు అవడం

బైరంగం = బహిరంగం
 బైరాగి ముండకొడుకు = పెల్లం పిల్లలు ఎవరినీ
 పట్టించుకోనివాడు
 బైరిని బరిని చేసుడు = తిమ్మిని బమ్మిని చేయడం
 బైలు = మలం
 బైలు కట్టువడుడు = మలవిపర్జన అగిపోవడం
 బైలు బైలు అవుడు = తువ్వలు మొండిసివేయగా
 బయలు ప్రదేశం కావడం
 బైలెల్లుడు = బయలు దేరడం
 బైస్ = వాగ్వివాదం (అరవిక్ బహస్ నుండి వచ్చిన
 పదం)
 బొంకుడు = అబద్ధమాడడం
 బొంగు = బోలు, దొల్ల, మైక్
 బొంగు ప్యాలాలు = మరమరాలు
 బొంగురు పొవుడు = జీరపొవుడు
 బొండలు = జొన్నచిత్తుల తాలు
 బొండిక్కాయ = మెడకాయ, గొంతుపోక
 బొంద = సమాధి
 బొందులు = నాదాలు
 బొంది(దు)లోల్లు = రాజపుత్రలు, బుందేలేఖండ
 నుండి వలప వచ్చినవారు.
 బొంబాట్ = బ్రహ్మాండంగా
 బొంజాయి మిళాయి = పీచుమిళాయి, పిల్లలు తమ
 మణికట్టుమీద వాచీలాగా పెట్టుకుని వాకి తినే
 ఎర్రని వీసి
 బొక్క = బొమిక, ఎముక
 బొక్కముదరని పోరగాండ్లు = కొమార దళలో వున్న
 వాళ్ళు
 బొక్కకూర = మాంసం
 బొక్కబొక్కకు నిల్లుపోసుడు = బాగా దండించడం
 బొక్కబోర్ల = బోర్లా
 బొక్కలు కలికలి అవుడు = రెక్కలు ముక్కలు
 చేసుకోవడం
 బొక్కలు కల్పుడు = అస్థికల విమజ్జనం
 బొక్కలు నెండలో ఏనుగున్నట్లు = మరీ
 బహిరంగంగా
 బొక్కలు రెక్కలు తెల్లవడుడు = రెక్కలు
 ముక్కలవడం
 బొక్కలు నున్నం మన్నం అవుడు = రెక్కలు
 ముక్కలు కావడం
 బొక్కినోరు = బోసివోరు

బొక్కన = చేద, బొక్క
 బొగుడ = మెట్టలాంటి ప్రాంతం
 బొగ్గలు = బొబ్బలు
 బొగ్గు = నల్లగా వున్న వ్యక్తి
 బొగ్గుదాల బొగుడ = మెట్ట
 బొగ్గుబాయిలు = గనులు
 బొగ్గులు అల్కుడు (ఇంట) = వగవడిని చంపివారి
 యింటనే దహనం చేసి బొగ్గులతో అలికి కక్ష
 తీర్చుకోవడం
 బొచ్చె = ఛాతీ
 బొచ్చెడు = బోలెడు
 బొచ్చెల మెరుసుడు = స్వేతి వధంలో తళక్కున
 మెరవడం, కళ్లలో కదలాడడం, కళ్లలో కదలడం
 బొట్టుపెట్టి పిల్చుడు = ప్రత్యేకించి పిలవడం
 బొట్టుపెట్టే, బొట్టునందుగు = అడవాళ్ళు
 అలంకారానికి అడ్డం, పొడర బాక్స్, స్పృ,
 కుంకుమలు కల్గిన పెట్టె
 బొట్టులేదు బొవంలేదు = వచ్చిన వ్యక్తికి బొట్టు
 పెట్టక తిండి పెట్టక అగౌరవించడం
 బొట్టరుసు = డబ్బులకు, దావ్యానికి సంబంధించిన
 పాత కాలపు లెక్కరాసుకునే పద్ధతి
 బొడిగెరాలు = గులకరాళ్ళు, గొడగరాళ్ళు
 బొడుమ = బొప్పి
 బొడ్డి = అడవాళ్ళను నిందార్థంలో సంబోధించడం
 బొడ్డు = వినురాయి బొడ్డు
 బొర్రాయి = రబ్బరుబండ
 బొర్రెనంది = (మనీషర్లు), (క్యాష్ బాగ్)
 (అడవాళ్ళు బొడ్డు దగ్గర చీరకు చెక్కుకునే పంది)
 బొర్రె వరాలు పొనుకుని పుట్టుడు = అగర్బ
 శ్రీమంతుడు, నోట్స్ బంగారు చెందాతో పుట్టడం
 బొత్త, బొల్ల = పొట్ట (బెల్లీ)
 బొత్తపల్ల తినుడు = కరువునిండా తినడం
 బొత్తింకు = బొత్తిగా, మిగలకుండా తీవ్రముట్టుగా
 విశేషంగా
 బొదరు = మడుగు
 బొదిగిచ్చుడు = బుజ్జగించడం
 బొడ్డి = గుంత (తవ్వినది)
 బొడ్డు = గొడమీద రక్షణకోసం నీరు జారేటట్లుగా
 పెట్టిన పై భాగం
 బొప్పి = అన్న
 బొప్పగాడు = ఏమీ తెలియవాడు

బొబ్బలీరయ్య = ఎప్పుడూ అరిచేవాడు
 బొబ్బలు = అరుపులు
 బొమ్మలు = ఒక రకపు చేపలు
 బొమ్మాలివున్నది (పిల్ల) = అందంగా వున్నది
 బొయ్యారం = సొరంగం
 బొర్రెపోవుడు = పోర్లిపోవడం
 బొలోటు = బొల్లు
 బొందలు = బొందాలు
 బొంది = బూంది
 బొంబొం అవుడు = విషయం చాటింపు చేసినట్లు
 ప్రచారం కావడం
 బొక = బొకి ? బొచ్చె, చిప్ప
 బొకెలు = బొళ్ళు
 బొగంజేసుడు = నంట చేతికి వచ్చాక గుడిలో
 పులిహోరాదులు చేయించి జవాలకు అన్నదానం
 చేయించడం
 బొగపొల్లు = కళానంతులు
 బొజయ్య = అదిలాబాద్ జిల్లాలో బొయవాళ్లలో
 సాధారణంగా వున్న పేర్లు. ఇది బహుశా భోజయ్య
 నుండి రావచ్చు.
 బొటి = గొర్రె మొ|| వాటి పేగులు మొ||నవి
 బొడక్క / బొడముండ = విధవరాలు, కోమట్లు
 తిట్టువడం
 బొడబొడగవుడు (ఇల్లంత) = బొసెపోవడం
 బొడబొడపండ్లు = భోగిపళ్ళు
 బొడుసోత్ = ఒకతిట్టు
 బొడెర్లి = కొలిచేటప్పుడు కొలపాత్ర అంచుకు
 వరిపడా కొలవడం
 బొడజేసుడు = ఒక వ్యక్తిని తనకు అనుకూలంగా
 మలచుకోవడం కోసం చేసే బొధ
 బొధన్ చక్కెర = బొధన్ (నిజామాబాద్ జిల్లా)
 స్వాక్షరిలోని శ్రేష్ఠమైన చక్కెర
 బొదిని = గైడ్
 బొనం = భోజనం
 బొనాలపండుగ = కాలికాదేవికి రకరకాల బొనాలు
 (భోజనాలు) పెట్టి చేసేది
 బొని = ఆ రోజుకు మొదటిగిరాణీ
 బొరు = సిరాలో ముంచి రాసే కలం
 బొరుబాయి = గొట్టపు బావి
 బొర్లబొక్కల = బొర్లా

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

బోర్లవడగొట్టుడు = బొల్తాకొట్టించడం,
మోసగించడం
బోలుప్యాలాలు = మరమరాలు (బోవల
బోలుగావున్న పేలాలు)
బోలమనిషి = బోళా
బోలుకడెం = బోవల బోలు కల్గిన కడియం
బోల్లు = అంట్లు
బోసిడికే = (పర్షియన్ బోసిడా నుండి వచ్చిందా?)
బోసిడా అంటే పొడై పోయిన అని అర్థం ఒక తిట్టు
బోసు = బోడుసు, బొప్పి
బొరూపులోడు = బహురూపులవాడు
బ్యాడ = బేడ సైపలు - 2 అణాలు
బ్యారం = బేరం
బ్యారకాల్లు, బ్యారపోల్లు = బేరగాళ్లు
చిష్టురాలు = భ్రష్టమైన అలు
త్రేపుమనుడు = త్రేస్తడం

మ

మంకు, మంకురు = మొండితనం, పెంకితనం
మంగలార్తి = మంగళహారతి
మంగులం = పేలాలు వేయించడానికి కుండను
ఒక రీతిగా పగులగొట్టగా ఏర్పడినది.
మంచంనేనుడు = వక్క వదలకపోవడం
(వ్యాధిచేత), మంచం వట్టడం.
మందిగ ఉండు = మంచిగా ఉండేది, మంచిగా
ఉండి వుండేది
మంచిగున్నరా = బాగున్నారా ?
మంచిచెడ్డలు = కుశల ప్రశ్నలు, యోగక్షమాలు
మంచితనం = నజ్జనత్వం, సాధుత్వం
మంచినిద్ర = గాఢనిద్ర
మంచిచిల్లు = తాగునీరు
మంచినూనె = వంటనూనె
మంజన్ = పళ్ళపాడి
మంజరపేట = మంజరు
మంజూరు అవుడు = సాంక్షన్ కావడం
మంజేరు = ఒక వ్యాధి, పైలేరియా ?
మంట = కారం, కోవ

మంటపుట్టుడు = మండిపోవడం
మంటల పడ్డట్టపుడు = అగ్నిపరిక్ష కావడం
మంటి = బంటి (మికాలిమంటి)
మంటి = మట్టి (ఇంటింటికి మంటి పొయ్యి)
మండ = కొమ్మ, రెమ్మ
మండి = కట్టెలకొట్టు, కూరగాయల మార్కెట్టు
మండుకచ్చుడు = మండిపోవడం
మండువా = కల్లుదాగు చోటు
మండె (కట్టుడు) = మోపు (కట్టడం)
మందెవడడు = రాశివడడం (బట్టలు కట్టెలు
మొనవి)
మంతన = మంత్రకూటం
మంత్రగాడు = నాటకాల్లో విదూషకుడు
మందం = దళనరి, వరకు, మలబద్ధకం, కోసం
మందలిచప్పుడు = వరామర్శించడం,
మాటకదవడం, బెదిరించడం.
మంది = జనం, పరాయివాళ్ళు, ఇతరులు
మంది కండ్లల్ల వదుడు = పదుగురి దృష్టిలో పడడం
మంది వోల్లల్ల నానుడు = విషయం అందరికీ
తెలియడం
మంది బొందల మీద పెట్టుడు = చేసిన కష్టమంతా
వరులపాలు చేయడం
(ఇంత) మందిమి = (ఇంత) మంది
మందిలకల్లుడు = చొరవ చూపడం
మందు = ఔషధం, ఎరువు, మద్యం
మందుపెట్టుడు = వశికరణోషధం పెట్టడం
మందుల కూడు = రసాయన ఎరువులు, పెస్టిసైడ్స్
వాడి పండించిన పంటల అహారం
మందల మార్లు = వశికరణోషధాలు పెట్టేవారు
మక్క బబ్బల రాత = తాటికాయంత అక్షరాల రాత
మక్కలు = మొక్కజొన్నలు
మక్కకి మక్క = తూచా తప్పుకుండా, ఉన్నదున్నట్లు
మక్కాడు = పళ్ళు పండడం, పక్వావికి రావడం
మక్కలబట్ట (అ) = వెల్వెట్ సాటిన్ గుడ్డ
మక్రంపట్టు = మొనలిపట్టు
మగులు = పిట్టగోడ, గోడపైన
మగ్గుంట = మగ్గం గుంట
మచ్చ = కళంకం
మచ్చర్దాన్ = దోమ తెర

మచ్చులు = వడ్ల మచ్చులు మొ॥ నని (మచ్చు
తునక) (తియ్యం, వడ్లు మొ॥ని కొనడానికి
ముందు కొట్టువాడు మంచి రకమో, కాదో
నిర్ణయించుకోవడానికి యిచ్చే సొంపుల్ని)
మచ్చెం = అనలే
మజా = రుచి, హాయిని గొలిపే అనుభూతి
మజాక్ (అ) = తమాషా, వేళాకోళం
మజ్జా మనిషి = సొమరి
మజ్జూర్ = కూలీ, కార్మికుడు
మజ్జూత్ (అ) = గట్టిగ, దృఢంగా
మజ్జూర్ = బలవంతం, తప్పనిస్థితి
మట్కా = ఒక రకమైన జాడం
మట్టిలు = మొహూరంలో వాడే మట్టి పిడకలు
మట్ట = అరచేయి పై భాగం
మట్టు = గొడ్డను కట్టవేసే స్థలం ?
మట్టె = రావచ్చు, వచ్చిందికాబోలు, వచ్చాడు
కాబోలు
మట్టెలు = మెట్టెలు
మట్టం = మట్టం
మర్దర్ = మర్దగార్లు
మడికట్టు = మడి
మడిగెలు = పెద్ద పెద్ద అరుగులు, పెటర్లు, కొట్లు
మడుం = 8 తక్కిళ్ళు, (తక్కిడ = 1400 గ్రా)
మడుగులు, మడుగువూలు = పూవ
మడేలు = చాకలి
మడ్డి = కల్లు, మానె మొ॥ వాటి ద్రవాల అవక్షేపం
మద్దమాను (అ) = తాడి (మర్తబావ్ నుండి
వచ్చింది)
మతం = అభిమతం
మతికచ్చుడు = జుప్పికీ రావడం
మతులన్ (అ) = పంగతి (మతలబ్ నుండి
వచ్చింది)
మత్తడి దుంకుడు = అలుగులు పారడం
మత్తు యిచ్చుడు = అనిస్తేషియా యివ్వడం
మత్తుగ, మత్తుగ = చాలా
మత్తురిచ్చుడు = తెలీకుండా కాజేయడం
మదం = అతిమధురం, గర్వం
మద్దకు = పాయం
మద్దెం = దెవులు వినరాకపోవడం
మద్దెం = మృదంగం

మనగంజి మనం వల్లన చేసుకునుడు = కడుపు
చించుకుంటే కాళ్లమీద వడదం
మనా చేసుడు = కాదూ లేదనడం, మన్నించడం
మనాది = మనోవ్యాధి
మని మని = అగు అగు
మనిపున్నప్పడు = బొందిలో ప్రాణం వున్నప్పుడు
(మనికీ వున్నప్పుడు)
మనేల = చీట్ల పేకలో తొమ్మిది సంబంధం కార్లు
మనోడు మందోడు = స్వ, పర
మన్నా = మట్టి
మన్ను బుక్కి, మంచినిల్లు తాగుడు = కరువులో
ఎలాగోలా బతకడం
మన్నుదిన్న పాము = జడుడు
మన్నుమళానం = మట్టి స్మశానం, ఏమిలేదని
మన్ను = మంచు, మనసు
మన్ను గట్టిగ తేనుకునుడు = గుండెడిటవు
చేసుకోవడం
మన్ను గుంజాడు = మనుసు మొగ్గడం
మన్ను తొక్కులాడుడు = మనస్సు కొట్టుకోవడం
మన్ను మీదికి తెచ్చుకునుడు = తీవ్రంగా అలోచించి
మనస్సు పాడుచేసుకోవడం
మన్ను సెంచరిల్లుడు = మనస్సు చంచలించడం
మన్ను కొట్టుకునుడు = ఇష్టపడడం, ప్రేమ
చూపడం
మన్నునవట్టక = పాలుపోక, ఉబుసుపోక, తోచక
మన్నున వట్టుడు = అర్థం కావడం,
మనస్కరించడం
మజ్జారు = కూలీ, చేతనం
మజ్జు = బద్ధకం, మేఘం
మజ్జు యిచ్చుడు = విద్రులోంచి లేదా ఒక రకంగా
పిడికిళ్ళు పట్టి చేతుల్ని చాచుతూ ఒళ్ళు విరుచు
కోవడం.
మజ్జుల = పెందరాళే
మమ అనిపించుడు = అయిందనిపించడం
(ఏదో ఒక రకంగా)
మయిమ = మహిమ
మరచెంబు = చెంబు మూతికి, మూతకు మరలు
ఉన్న బాబకు
మరి = మరియూ, మరే
మరుగుమందు = పశికరణోపధం
మరుమన్న కల్లి = మారుటికల్లి

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

మ(మా)రుపెండ్లి = పెండ్లియ్యాక వరుని యింటికి
మొదటిసారి వధువు బంధువులు వెళ్లడం
మర్మసిల్ల = జతకట్టే వయస్సు కొచ్చిన గొర్రెసిల్ల
మొనవి

మర్దుడు = అలవాటు కావడం

మర్ది = ఇష్టం

మర్మం తెలువనియ్యడు = లోతు తెలియనివ్వడు

మర్యాద = గౌరవం

మర్ల, మర్ల = మరల, మళ్ళీ

మర్లవడుడు = ఎదురు తిరగడం

మర్రి మర్రి చూసుడు = వెనక్కి తిరిగి చూడడం

మర్మతలేడు (నాలుక) = తిరుగడం లేదు

మర్దుడు = తిరిగి రావడం

మలాయి = మీగడ

మలీద ముద్దలు = అప్పుడే చేసిన రొట్టెకు బెల్లం.

చక్కెర కలిపి చేసిన ముద్దలు

మలెవడడు = పని పేరుకపోవడం రాశివడడం

(బట్టలు), కొవ్వాళ్ళుగా బావి నీళ్లను వాడకపోవడం

మల్క = సారి, పర్యాయం, తడవ, మెలిక

మల్కలు = క్రిస్పలు

మల్లిపోవుడు (దీపం) = అరిపోవడం

మల్లుడు (కన్ను) = పడుకోవడం

మల్పుడు = కారు మొనవి తిప్పడం, దీపాదుల్ని

ఆర్పడం, బియ్యం మొనవి చేయడం, రాసినవి

చెరవడం

మల్లగుల్లాలు = అనుమవాలు, వెనుకంజలు

మల్లపుట్టినట్లు అవుడు = పునర్జన్మ

మల్లెశాల = శయనాగారం ?

మల్పుకొని వండుడు = ముడుచుకొని మూడంకె

వేయడం

మల్సారు = రెండవ కాన్పు

మళూర్ = హుషారు, ప్రసిద్ధుడు

మష్టి = మని

మసాలపప్పు = వేపుడు పప్పు ?

మసుకు మసుకుంచంగ = మసక చీకటిలో

మసులుడు = మరగడం, కొపంతో మండిపోవడం,

అలస్యం చేయడం

మస్క, మస్కా = కాకా

మస్కబ్ కావటు = ఎర్రోగ్రామ్

మస్కూ, మస్కూల = పెండరాలే

మస్కూరోల్లు = మంకర్లు ((అ) - మస్కూర్)

మష్టి (ప) = పొగరు (మష్టిలోంచి వచ్చిన వడం)

మన్మంథ పేగు, మస్కాపేగు = మపిగుడ్డు

(మనికంఠ - మనికంఠ - కంఠ - చింపిగుడ్డు)

మా = మహా

మాండె = మహా అంటే

మా అక్కడ = మా ప్రాంతంలో, మానైపు

మా ఆయన = మావారు

మా (పోత) = వెళతాను లేండి అనడం

మా (వత్త) = ఎలాగూ వస్తాను, పరే వస్తాను

మాగ (నంపాయిన్నడుతీయి) = మహాగా

(నంపాదిస్తాడు లేండి)

మాగమాన = మాఘమావాస్య

మాగవెట్టుడు = పండజేయడం

మాగిన వడ్లు = చాలా పాతవడ్లు

మాగిపొడ్డు = చలికాలంలో వగలు త్వరగా

గతించడం

మాట = పదం, వాక్యం

మాట మాటకు = మాటి మాటికీ

మాట మీద విలవడుడు = స్వవచన బద్ధుడవడం

మాట ముచ్చట = నిశ్చితార్థం

మాటలేదు ముచ్చటలేదు = ఉలుతూ లేదు

పలుకూ లేదు

మాటల్ని మార్లజెక్కుడు = మాటల్ని ఖాతరు

చేయకపోవడం

మాటవోకుంట మూటవోకుంట = ఏదీ నష్టపడవి

రీతిలో

మాటికి = మాటి మాటికీ

మాటిలు = కమ్మపేర్లు

మాటు = కుంటకన్న చిన్న జలాశయం, చెక్త్యామ

మాట్లాడిచ్చుడు = పరామర్శించడం

మాట్లు = పార్లు, మార్లు

మాట్లునిసుడు (బిందెకు) = రంజ్రాలను కూర్చడం

మాడ = మాడ (తలమీద నడిమి భాగం)

మాడుడు = అకలితో నకనకలాడం

మాడుమొకం = మాడ్చుకున్న ముఖం

మాతకార్యం = మహాకార్యం

మాదర్చోత్ = ఒక తిట్టు

మాన, మాస్క = రెండు తవ్వలు

మానం = యోని, పెగ్గు, అభిమానం

మానసము = మనస్సు
 మానిక్యాలు = దీనపు పెమ్మెలు, కుందులు
 మానుకోట = మహాబాబాబాద్
 మావకేగా = నలానరిగా, ఎక్కువా తక్కువా
 కాకుండా
 మాపటికి = సాయంత్రానికి
 మాపు = బీడిలు ఆప్పగించడం
 మాపుఅవుడు = మాఫీ అవడం
 మాపుకోర్పుడు (గుడ్డలు) = మైలకు ఓర్వడం
 మామలా (అ) = పని, కంప్రాక్కు
 మా(మి)డికాయ తొక్కు = మాగాయి
 మామూలుగ = సాధారణంగా
 మామూల్లు = లంచాలు
 మాయలవకీరు = మాయల మరాఠీ
 మాయెల్లెమే = మహావేగిరం, మహావైశమే
 మారస్తం = రెండోసారి పెట్టుకునే అన్నం
 మారాజు = మహారాజు
 మారుపేరు = ఇంటిపేరు
 మారుబ్యారం = మారుబేరం
 మారుపెట్టు = మరోసారి అన్నం పెట్టడం
 మారె = మరే.. మరే.. నందేహాస్తి వెలిబుచ్చడం
 మారెవత్తు (అ) = తరపున, (మారిఫత్ నుండి
 వచ్చింది)
 మార్గంగ చెప్పాలె (ఓ) = వద్దతిగా చెప్పాలి
 (దర మొ॥ వాటిని)
 మార్పులు = చేపల్లో ఓరకం
 మార్కానం = మారుమనువు
 మాల = అంతస్తు, మహల్
 మాల ఏమకునుడు = అయ్యప్ప వ్రతంలో భాగంగా
 మాల ధరించడం
 మాల = సిమెంటు, నగలూనలూ, నరుకు
 మాలమసాల = అస్త్రపాస్త్రాలు, కట్టుకామకలు
 మాలిమి = చనువు
 మాలిమి అవుడు = అలవాటు పడడం, కలసి
 పోవడం
 మాలీ = యజమాని, తోటమాలి
 మాలెస్స, మాలెసుగ = మహాలెస్సగా, చాలా
 మూలాడి = గూర్చుంటి
 మూల్లెంగట్టుడు = మేరం కట్టడం, పదుగురు ఒక్క
 చోట పోవడం
 మాపమెత్తు = మాపం (8 గురిజల బరువు)

మాసర = మచ్చు
 మాపికం = నెలపెట్టడం
 మాసి పొవుడు = గుడ్డలు మురికికావడం,
 చెరిగిపోవడం
 మించుకచ్చుడు = విషమించుకురావడం,
 అతికావడం, మించిపోవడం
 మిందెడు = మిందగాదు, మిందమగదు
 మిందె = నల్లికళ్లసాము, నకిరిలు
 మిగులువాటు = మిగులు
 మిటకరిచ్చుడు = తాటించడం (కళ్లు)
 మిటాయి = తీపి, స్వీటు
 మిటాయి లేసుడు = బండి వేనకాల వేసిన బరువు
 ఎక్కువై ముందు భాగం హతాత్తుగా లేవడం
 మిట్ట, మిట్ట (పొలం) = మెట్ట, ఎత్తు
 మిట్ట మిట్ట చూసుడు = మిట మిట మిటకరించడం
 మిడిగుడ్డెసుడు = నిలుపుగుడ్డు వేయడం, గుడ్డుతేల
 వేయడం
 మిడిమిడిగ్యానం = అల్పజ్ఞానం
 మిడుకుడు = అదేపనిగా వదరడం, విసుక్కోవడం
 మిడుకోలే పనిచేసుడు = వద్దతి ప్రకారం చేయక
 పోవడం
 మిత్తి = వడ్డి (మిత్తి అంటే మృత్యువనే అర్థం)
 మిత్తితీసుడు = పెళ్ళిళ్ళలో దృష్టి తీయడం
 మిడ్డె = మేడ
 మినుపగారెలు = వడలు
 మినుపపచ్చ = మినప్పచ్చ
 మినుప ముద్దలు = నున్నుండలు
 మియ్య = పాయెబు
 మిరం = మిరప్పిడి
 మిర్లం, మిర్లు = మృగశిర
 మిర్లులు = మిణుగురులు
 మిర్పిలు = మిరపకాయ బళ్ళలు
 మిర్పవర్లు = ఎందుమిర్పి
 మిశ్రీ = కలకంఠ
 మిషిని = మిషన్
 మీద మీద చేసుడు = ఉపరితలపు పని,
 మనస్ఫూర్తిగా చేయకపోవడం
 మీది మీదికి వచ్చుడు = కొట్టబోవడం
 మీది మోటర్ = విమానం
 మీదికెల్లి = పైగా

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

మీదిపని = ఇంటికి సంబంధించిన పూతలు మొ॥న
 పై పని
 మీదివాడ కట్టు = పై నున్న పెద్దకులాల వీధి
 మీదోడు = పైవాడు, దేవుడు
 మీసాలు తీరుడు = మీసాలు మెలివేయడం,
 దిద్దడం
 ముంగట, ముంగల = ముందర, ఎదురుగా,
 ముంగిట
 ముంచుడు = మోసం చేయడం
 ముంజలు = ముంజకాయలు
 ముండబొడ్డు = నిధనరాండ్రు
 ముండమోసుడు = బైదవ్యం అనుభవించడం
 ముండరాలు = వెధవ
 ముండ్లమీదున్నట్లు = అంపశయ్యపైనున్నట్లు
 ముండ్లు = ముళ్ళు
 ముంత పోత వాన = కుంభవృష్టి
 ముంతపట్టుకపోవుడు = దొడ్డికి వెళ్లడం
 ముందర వదాదె = ఇన్నియేషన్ తీసుకోవాలి, చొరవ
 తీసుకోవాలి
 ముందుగాల = మొదట, ముందు
 ముందు ముందు = భవిష్యత్తు
 ముకువార్లు = చెప్పులవి (ఉంగుటాన్ని, వెడలైన
 పట్టితో కలిపే చర్మపు వార్లు)
 ముక్కలు (నాలుగు) = అక్షరాలు
 ముక్కిటు మూతిటు పెట్టుడు = అయిష్టత
 ప్రదర్శించడం
 ముక్కిడి (మొకం) = మూర్ఖుడు, ప్రతి దానికి
 అయిష్టాన్ని చూపేవాడు
 ముక్కిపోయిన = పుచ్చిపోయిన, వానవపట్టిన
 ముక్కిరుసుడు = పెదవి విరవడం
 ముక్కు చెలిమెలు = ముక్కుపుటాలు
 ముక్కు మీద ఈగ వారితె కోసుకునెటోడు =
 ముక్కోసి
 ముక్కుపోగు = ముక్కుర
 ముక్కుమీద గుద్దినట్లు = ముఖమీద కొట్టినట్లు
 ముక్కుట్టాక తినుడు = పిక్కట్లాక తినడం
 ముక్కుసరిగ్ = టూకీగా
 ముగ్గుగీతలు = ముగ్గు కథలు
 ముచ్చటే లేదు = సమస్య లేదు
 ముచ్చట్లు పెట్టుకునుడు = పిచ్చాపాటి

ముదిగారుచం = అతి గారాబం
 ముట్ట చెప్పుడు = చెల్లించడం, అప్పగించడం
 ముట్టిచ్చుడు (పొయ్యి మొ॥నవి) = అంటించడం
 ముట్టుడు = అస్పృశ్యత, నుస్తి, తాకడం, చేరడం
 ముడతె మాసిపోవుడు = చాలా అందంగా
 ఉన్నారని చెప్పడం
 ముడివడుడు = పని మొ॥నవి పూర్తవడం,
 పరిష్కారం కావడం (తమిళంలో ముడివడెయ్యవుడు
 అని అర్థం)
 ముడుపు గట్టుడు = మొక్కు కట్టడం
 ముడునులు = ఎముకలు (మోకాలి పై భాగం)
 ముడ్డి బట్ట మీద సొయిలేకపోవుడు = మొత్తానికి
 మొత్తంగా స్పృహ, చైతన్యం అవగాహన లేని స్థితి
 ముడ్డిమొసలనిపని = ఊపిరినల్పనిపని
 ముతవాళినం = పర్వవాళినం
 ముత్తక్క = చాలా ముసలిదని అర్థం
 ముత్తడం = మొత్తం కప్పకుని రావడం (మేఘాలు)
 ముత్తెమంత = ఇసుమంత, రవంత, పినరంత,
 అమవంత, అవాంత
 ముత్రాపి = ముదిరాజ్, తెనుగు
 ముద్దకు (అ) = గడుపు
 ముద్దపప్పు = మందబుద్ధి
 ముద్దుగ = అందంగా
 ముద్దెరపరిక = వరి మొ॥ దాన్యరాకుల నుండి
 దాన్యాన్ని ఎత్తుకుపోకుండా రాళ్ళపైన గుర్తుగా వేసే
 పరక
 మునాకలి = మునివాకిలి, ముంగిలి
 మునాప (అ) = లాభం
 మునానం = సబబు, తగినది
 మునిగిపోవుడు (పనిల) = లీనమవడం
 మునిమే (అ) = Benkefor, కమిషన్ తీసుకుని
 పనిచేసే వ్యక్తి, క్లర్కు
 మునుపు = పూర్వము
 మున్నెపోయినట్లు = కొంపలంటుకున్నట్లు
 మున్నుడు = వస్త్రపోవడం
 మున్నూరు = మూడు వందలు
 మున్నూరుకాపు = తెలగాలు, కాపులు, వాయుడు?
 చందరి ? తూర్పు చాళుక్యులు ?
 మున్నటి రోజులు = గతకాలం
 మురుసుడు = సంతోషించడం
 ముగ్ధవెట్టుడు = పని పేరబెట్టడం

మొగ్గం = జంక
 మొగ్గి = కోడి
 మొగ్గబాద్ = నళించాలి
 మొగ్గుపాలు = బాలెంతపాలు
 మొగ్గి (అ) = స్థానికుడు, పెన్సిల్ మొగ్గి నాటి
 మొగ్గికి, పాళి
 మొగ్గు అడిచ్చుడు = విసుక్రొళ్ళు మొగ్గు నాటిపై
 చులితో కొట్టి గరుకు చేయడం, కక్కుగొట్టడం ?
 మొగ్గుగట్టె = మొగ్గుగట్టె
 మొగ్గుల్ = కష్టం
 మొగ్గులోల్లు మొగ్గుగోల్లు = మొగ్గులీ మొగ్గుకా (మొగ్గు
 అన్న మొగ్గుక అన్నా ఒకటి కదా !)
 మొగ్గుసాగి = ప్రయాణికుడు, బాటసారి
 మొగ్గు మొగ్గు వచ్చు = చిరునవ్వు
 మొగ్గు మొగ్గు మొగ్గులు = మొగ్గుక వేకునలో
 మొగ్గుమొగ్గు = మొగ్గుడం
 మొగ్గురాయింబుడు = నవ్వుడం
 మొగ్గుడు యిచ్చుడు = ఈడులు విడవడం ?
 మొగ్గుడు = కడాయి
 మొగ్గుడయ్యం పట్టినట్లు = మొగ్గువంగా వుండడం
 మొగ్గునోము = మొగ్గునోము
 మొగ్గుమొగ్గులే = మొగ్గువంగా
 మొగ్గుమొగ్గురు = (మొగ్గురికి) మొగ్గురు
 మొగ్గుమొగ్గు = పెట్టేదా
 మొగ్గు = మొగ్గు
 మొగ్గు = శుభదినాలు కాని కాలం, మొగ్గు
 మొగ్గుడి = వాకనమైంది
 మొగ్గు కల్ల పేట = మొగ్గుకొప్పేట
 మొగ్గు చుక్కలు = మొగ్గునలా
 మొగ్గు పానాదులు = అర్థరోడ్డు, కూడలి
 మొగ్గు మొగ్గులోడు = చిన్నపిల్లల్ని తన కృప
 ద్వారా పేల్చుకునే రాక్షసుడు (చిన్నపిల్లల కథలలో)
 మొగ్గు మొగ్గుకాన్డవని = అల్పమైన పని
 మొగ్గునల్లవడుడు = మానాగు మీసాలు రావడం
 మొగ్గు = మొగ్గువార్త
 మొగ్గు మొగ్గు (మొగ్గుమొగ్గుడు) = వీధి మొగ్గు
 మొగ్గుకం = మొగ్గు
 మొగ్గుగొట్టు = మొగ్గుమొగ్గు
 మొగ్గుచుక్క = నేగుచుక్క కన్న ముందు పొడిచేది
 మొగ్గుమొగ్గు పేమొగ్గు = అలకపాన్సువేయడం,
 మొగ్గున పడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

మొల మొలలు ఈగండు = మందిల్
 కల్వకపోవడం
 మొంటకన్ను = మొల్లకన్ను
 మొంటల్ = పెట్రోమాక్స్ లో వెలుగునిచ్చే వత్తి,
 మాంటిల్, పిచ్చేడు, మొంటాడు
 మొంటాడు = మొల్లకన్నువాడు
 మొండిచ్చుడు = గునపంతో పెద్ద పెద్ద బండరాళ్ళను
 లేపుతున్నప్పుడు గునపం కింద మరొక చిన్నరాయిని
 వుంచడం (నరళయంత్రం)
 మొండు మీదున్నడు = తీవ్రంగా, కోపంగా వున్నాడు
 మొంతం = మొంతి
 మొక్కుడు = బాగా తినడం, దట్టంగా పట్టించడం
 మొడ (కింపులు) = మొడ వెనక భాగాలు
 మొడకు వడుడు = తగులుకోవడం
 మొడకు వడ్డపాము = అనివార్యమైన అపద
 మొడకోడం = గుడిబండ
 మొడ బలిమితనం = ఒళ్ళు కొవ్వెక్కడం
 మొడల మీద కూసునుడు = అప్పటికప్పుడు పని
 పూర్తి కావాలని నిర్బంధించడం
 మొడల మాదికి వచ్చుడు = పేకల మీదికి రావడం
 మొడలిరికి కుప్పబెట్టుడు = పెద్ద శిక్ష
 మొతుకు = మొదక్
 మొతుకులు = అంటు
 మొత్త = దిండు, తలగడ
 మొత్త = పరుపు ?
 మొత్తగాల్లు = బురదలో దున్నిన కారణం చేత
 ఎద్దుల పాదాలు పచ్చికావడం
 మొత్తని చివారి = మొత్తని లంజె (మొత్తని పులి అని
 తిక్కన దర్మరాజును అనలేదా !)
 మొత్తవడుడు (మొగులు) = మొగ్గులు కమ్మడం
 మొత్తు = సొకు, బరువు
 మొత్తుడు = గోడలకు మట్టిని పూయడం
 మొదడు మొకాల్లల్ల వుండుడు = తెలివితేలి తనం
 మొదుగుడు = మొత్తగానూరడం, గడ్డిని దగ్గరగా
 వేయడం
 మొదులుడు = కడలడం, ప్రవర్తించడం
 మొరిగెలు = రియంట్ లో వచ్చే వడ్డగింజలు
 మొరుగు = నయం, మేలు
 మొరుగుపెట్టుడు = వగలను కాంతివంతం చేయడం
 మెలితం అవుడు = అలవాటు నడిపావడం,
 కలసిపోవడం, మెలితం కావడం

మెల్లుడు = బండిలో పట్టుదగినంత సామాను
 మొనవి ఒక పద్ధతిలో అమర్చడం
 మెల్లెగ = మెల్లగ (సమన్వయత - చెల్లెలాగా)
 మెసలరాదు కసలరాదు = కదలలేని స్థితి
 మెనులుడు = కదలడం, మసలుకోవడం
 మేజా (ప) = మేజాబల్లు
 మేజేషం = గొప్పవేషం, మేటిపాత్ర
 మేట్టు = కోణమానిని
 మేకరోల్లు = పాకీమనుషులు
 మేన = పల్లకి
 మేవత్ = మోహనత్, శ్రమ
 మేర = దర్శి (దర్శి - పర్షియన్ వదం), (మేర
 అంటే హద్దు మేరకు కత్తిరించి కుట్టే వ్యక్తి)
 మేరం = వరి
 మేరుంకలర్ = మెరూన్ కలర్
 మేర్బాన్, మోహర్బానీ (వ) = దయ
 మేల్క అవుడు = మెలకువ రావడం
 మేనలు పెట్టుడు = రకరకాల తిండ్లు మేవడం
 మేవుక పోవుడు = అంటుకోవడం ? (చిన్నట్
 తిన్నాను - అది వండ్లకు మేవుక పోయింది)
 మైదా (ప) = గోధుమలు మొనవాటి పై పొట్టుతీసిన
 పిండి
 మైదాకు = గోరింటాకు
 మైన = నెల, మానం
 మైల = మురికి, మకిల
 మైలపొలు తీసుడు = మకిల, మలినం తీయడం
 (పెల్లిలో ఆచారం)
 మైసాది = గుగ్గిలం
 మైసూర్పన్ను = నిరికనగపన్ను
 మైసూర్ బజ్జీ = మైదాతో చేసిన బజ్జీ
 మొంటె = చిన్న చేట
 మొండిగటం = మొండిఘటం
 మొండిపద్దులు = నింతకూ అప్పు చెల్లించని పద్దులు
 మొండిపోవుడు = మొద్దువారడం, పదును పోవడం
 మొక్క పోవడం
 మొండివారుడు = అన్నాంటిని సహించగల్గడం,
 బండ బారడం
 మొందు = మొంద
 మొక్కరాడ్ = నిర్ణయం
 మొకం = ముఖం
 మొకం కడ్డుడు = పట్టుతోమడం

మొకం గొట్టుడు = మొహమొక్కుతడం
 మొకం తెలివి = తలెత్తుకుని తిరగడం (మాపెద్దోడు
 సంసాయింది బాకీలు గట్టిండు. వాకు వలుగుబై
 జెర్ర మొకం తెలివయ్యింది.)
 మొకం బంగారం అవుడు = వల్లపూసకావడం
 మొకం బట్కాని = ముఖమ్మీదే
 మొకం మీదికచ్చుడు = ముఖం వాచి పోవడం
 మొకం లేకుంట అవుడు = తలెత్తుకుని తిరగలేక
 పోవడం
 మొకంల కల ఉండుడు = అందంగా కళతో
 వుండడం
 మొకద్దను = కేసు
 మొకమంత యింత దొడ్డు పెట్టుకునుడు =
 మొహం ముదురుకోవడం
 మొకమ్మీద గొట్టినట్లు చెప్పడు = మొహమ్మీదే
 అవడం
 మొకరేగ = విశాలంగా
 మొకాం = మకాం, వివాసం
 మొకాన = నైపు, దిక్కు
 మొకాన మొద్దులు పెట్ట = తిట్టువడం
 మొకాబిల (అ) = సాటి, తీరుగ, భేటి చేయించ
 గల్గడం, సాక్ష్యం ఇప్పించడం
 మొక్కి చీపురు = మొండి చీపురు
 మొగతనం = మగటిమి
 మొగజాయిగాళ్ళు = మగవారు
 మొగి = మొవ్వ
 మొగిలి = మూలి
 మొగులవుడు = మబ్బులు కమ్మడం
 మొగులు = ఆకాశం
 మొగులు ఎద్దు వుండవుడు = ఆకాశంలో
 సూర్యుడున్నంత మేరా వెత్తురు పూసినట్లుండడం.
 మొగులు కలుపుకునుడు = మేహాలు కమ్ము
 కోవడం
 మొగులుకు తూటు వతుడు = కుంభవృష్టి
 మొగోడు = మగాడు
 మొట్ట (చాప) లు = కొర్ర మట్టలు
 మొట్టు (కట్టెలవి) = దుంగలు
 మొత్తు వాసన = మూత్రానికి సంబంధించిన వాసన,
 గబ్బువాసన, మూత్రవాసన
 మొదలార = ఒకతిట్టు
 మొదలు = కాండం
 మొదుగాల = ముందు, మొదలే

మొద్దు మొకం = ఒక తిట్టు
 మొద్దు కష్టం = మొరటుపని
 మొద్దుకూర = మాంసం
 మొద్దు నిద్ర = గాఢనిద్ర - Sound sleep.
 (వీరీ నీండ్ లాంటిది)
 మొద్దులు = దుంగలు
 మొన = పెన్సిల్ (మొన) మొన
 మొన్న మొన్నటి పొరడు = అనుభవంలేనివాడు
 మొత్తినొద్దు = ఒక రకమైన పళ్ళు
 మొల = మేకు
 మొలాం = మలాము, లేవనం, పూత
 మొలేసి తలదీత్రడా? = శిలువ వేస్తాడా?
 మొల్క నవ్వు = కందళిత హాస్యం
 మొల్తారం తెంప = ఒక తిట్టు
 మొల్లి = చిన్నపిల్ల
 మొన = శ్వాస, ఊపిరి
 మొన ముత్రకుంట = ఊపిరి సలపకుండా
 మొసాంబ్రం = Aloe, నల్లమందు
 మోంబిత్తి = కొన్వోర్తి (మోం వర్షియన్ పదం)
 మోక, మోకా = అదును, అవకాశం, సందర్భం
 మోకమీద = సమక్షంలో
 మోకు = గీతకార్మికుడు, నడుముకు వేమకుని
 తాటి చెట్టు పైకి ఎక్కుడానికి వాడే మందమైన తాడు
 మోచీ = ముచ్చి?
 మోచీతినిల్లు = ఎంగిలి కూడు
 మోట = కపిలే
 మోటు = మొరటు
 మోటు కష్టం = శరీర కష్టం
 మోటు మాట = బూతు మాట
 మోత = బరువు, మోయడం, శబ్దం
 మోతాడు (అ) = లెక్క ఫరవా, ఒకస్థాయి, ఎక్కువ
 తక్కువకాని
 మోతె లిందెలు = కాటరాక్టు (మోతీ =
 ముత్యాలాంటి బిందువులు)
 మోతెవరి (అ) = పెద్దరికం, మోతుబరితనం
 మోత్కుచెట్టు = మోదుగ చెట్టు
 మోక్సీనసాట్ = ఇన్స్పెక్టర్?
 మోదెగాలు = బోదగాలు
 మోపుజేమడు = మొదలు పెట్టడం, అంటగట్టడం
 మోపున = విరానంగా

మోయేడు = నిరుటికన్న క్రితం సంవత్సరం
 మోర్ = చల్ల, కల్లు
 మోర్ (వ) = ముద్ర (ముహర్, మొహర్)
 మోరి (వ) = మురిక్కాలువ
 మోరిల్సాట్ = హెడ్ కానిస్టేబుల్
 మోరుదోపాడు = పనికి ఓర్వనివాడు, పెడసరం
 మనిషి, మోరటుమనిషి
 మోసంబీలు = బత్తాయిలు
 మోసకారి = మోసగాడు, మోసగత్తె
 మోడులు = కారప్పుస
 మ్యక = మేక
 మ్యదకుడు = అమాయకుడు, సాధువు
 మ్యదరోల్లు = మేదరులు

య

యంత్రిం చెట్టుడు = దుష్టవధకం పన్నడం
 యమకెరలవడ్డట్టు = యముని దెరకాలలో పడ్డట్టు
 యమయాతన = నరకయాతన
 యాకం (అందరు) (రాండ్రి) = (అంతా) కలిసి
 కట్టకట్టుకుని (రండి)
 యాకాళి = ఏకాదశి
 యాట = గొర్రె, మేక, మొనవి
 యాడ = ఎక్కడ
 యాదాది = ఒక్క సంవత్సరం
 యాదాదినర్దం = ఏడాదిన్నర
 యాదాద్దినం = సంవత్సరం
 యాతంబోసుడు = అవిరామంగా పనిచేయడం
 యాతన = విపరీతమైన కష్టం
 యాతర జాతోల్లు = కూడ్రులు
 యాది (వ) = జ్ఞాపకం
 యాది జేనుడు = జ్ఞప్తి చేయడం, రిమైండ్
 చేయడం, వల్లనేయడం
 యాది మద్దుడు = మరచిపోవడం
 యావ = వేప
 యారాలు = తోడికోడలు
 యాలక్కాయలు = ఏలకులు
 యాల్ల = సమయం, వేళ, లైం

తెలంగాణ పద (ఇంధ) కోశం

యాల్ల కమీన, యాల్లకమాన, యాల్లకామన = వేళ
ప్రకారం
యాల్లసాద్దుగాల్ల = సకాలంలో, తంచనగా
యాల్లసాల్ల = వేళాపాళా
యావ = తవన, అనక్తి, కన్నెర్పు
యాష్ట = వేసట
యాస = వంకర, ఎటవాలు
యాసంగి = వేసవి
యాసమాటలు = వ్యంగ్య వచనాలు
యెమగొండ రాచ్చనులు = యమకింకరులు
యోగం = అదృష్టయోగం
యోడు = ఎడు

ర

రంగపొట్టు = రొయ్యలు (వైష్ణవుల పరిభాష)
రంగ రంగ అనుకుంటు = హాయిగా పూలరంగడిలా
రంగు = వాలకం
రంజన్ = మట్టి, గుర్రపులద్ది కలిపి చేసిన నీటి
సాత్ర. ఇందులోని నీళ్ళు చాలా చల్లగా ఉంటాయి.
రంజి, రంది = విచారం
రంద్రం (నూది) = బెజ్జం
రంవ రాకాళి = గయ్యాళి గంవ
రంపె = రంపం
రకంగట్టుడు (అ) = డబ్బులు చెల్లించడం
రక్ష = రిక్షా
రగుతం = రక్షం
రగ్గు (ప) = ఉన్నితో చేసిన దుప్పటి లాంటిది
రగ్గాయించుకొనుడు = తగవు పెట్టుకోవడం
రజా = సెలవు
రజాకార్లు = వ్యయం పేవకులు (నిజాం రాజు
కాలాకు)
రజాయి = దుప్పటి ?
రట్టుగొట్టుడు = భట్టియం పట్టడం
రవారుడి = వేగంగా రావడం, హడావుడి
రతం బట్టుడు = వ్రతం పట్టడం
రత్నపురిగర్వలు = చిలకడదుంపలు
రద్ది, రద్దీ = బెత్త, అసనింద, రష, తొడతొక్కిడి
రద్దు (అ) = రప్ప, చిత్తు, క్యాన్సెల్ కావడం
రనం = వ్రణం

రవరవ = గొడవ
రపు అవుడు (ప) = అలవాటు పడడం
రప్పస్ = రద్దు
రప్ప పోనుడు = తార్కింగ్ చేయడం
రవాయి = రాకపోకలు ? రవాణా ?
రసనీల్లు = ప్యాక్షరీల నుండి బయటకు వచ్చే వ్యర్థ
జలాలు
రసం = పాదరసం
రసరస = గొడవ
రసీదు టెక్నెట్టు = రెవెన్యూ స్టాంపు
రసీదు (ప) = రిసీటు (బాకీ చెల్లించినట్లు ఇచ్చే
చీటి)
రస్త (ప) = వీధి, (రాస్తా నుండి వచ్చింది)
రాంగ రాంగ = రాగా రాగా, రానూ రానూ, క్రమేపీ
రాంగనే = రాగానే
రాండ్రి = రండి
రాంరాం = నమస్తే, సెలవు
రాకచ్చిండు = రావడంలేదు
రాకట = రాక
రాకడ పోకడ = రాకపోకలు
రాకరాక వచ్చుడు = చాన్సాల్స్ తర్వాత రావడం
రాక్షసుడు = అసాధ్యుడు, అఖండుడు
రాగందీనుడు = విద్యధం
రాగాడిది పోగాడిది అయింది (వా బతుకు) =
గాడిద చాకిరి
రాగిచెట్టు = రావిచెట్టు
రాగేల = కంపను తీసుకెళ్ళే సంగతో వున్న కర్ర
రాచెయ్యి = విశ్రురాయి పై కర్ర
రాచ్చిప్ప = రాతిచ్చిప్ప
రాచ్చిని = రాక్షసి
రాజగునం = రాజగుణం, భారీ గుణం
రాజనాలు = మంచిబియ్యం
రాజపని = శ్రేష్ఠమైన మాట
రాజర్కం = రాజరికం, పెత్తనం
రాజాలపుట్టువడి = మహారాజుల్లాంటి పుటక
రాజే (యే) మరాలు = రజనీల
రాజేసుడు = పొయ్యి అంటించడం, రాజల్లడం,
వేములవాడ రాజరాజేశ్వరుడు
రాటుదేలుడు = వెగ్గు కురావడం, అన్నిటినీ
తట్టుకునే స్థితికి రావడం
రాత = తలరాత
రాతపూతలు = రాతకోతలు

అతమంచిగ అడుక్కురాకపోవుడు = చెడ్డ రాక
 చుక్కవడం
 అతెండి = సీమెండి
 అత్త = ఏధి, దారి
 అసికి = రావడానికి
 అమగోన = రాముడనుభవించిన బాధలాంటిది
 అమనక్కదనం = రామునిలాంటి అందం
 అమనక్కనిపిల్ల = రాముని అందం లాంటి,
 అమచిలుకలాంటి పిల్ల
 అమా కృష్ణా అనుడు = అధ్యాత్మిక చింతనతో
 అలం గడవడం
 అమాంతెం = రామాయణం
 అమ్మలక్కాయలు = టమాటాకాయల్లాంటివి
 చిన్నచి)
 అయినాంటి మనిషి = గట్టివాడు, ఎన్నింటివో
 కట్టుకోగల స్థితప్రజ్ఞుడు
 అలచెట్టు = రాచిచెట్టు ?
 అల్లకమ్మలు = కమ్మపంజాలు, పంజాల కమ్మలు
 అల్లవాన = పడగల్ల వాన
 అల్లు దింటి అరగే నైమ = పడుచు ప్రాయం
 రావట్టుకొనుడు = తీసుకొనుడు
 రాపన = నెలకు పరిపదా తెచ్చిన దినుసులు, రేపన
 రాసకార్యం = రాజకార్యం
 రావపుండు = రాచప్రణం, క్యాస్టర్
 రాసుకోని పూసుకోని తిర్గుడు = మరీ పన్నిహితంగా
 తిరగడం
 రికాం = విశ్రాంతి, తీరిక
 రికాలు (ప) = వచ్చేం (చిన్నది ?)
 రిక్క = పువ్వుదళం, అకుదళం
 రిల్లలు / రిల్లెలు వదుడు (కాల్లు) = అదేపనిగా
 కూచోవడంవల్ల కాళ్ళు పట్టినట్లు అందడం
 రిల్లిచ్చుడు (ముక్కు) = ఎగరేయడం
 రిల్లుడు = అకు లాంటివి తెంపడం
 రితిలేదు తర్వాయిలేదు = రీతి రివాజు లేదు
 రుంగు రుంగుల ఎంటికెలు = ఉంగరాల జాతు
 రుకాయించుడు = అవడం
 రుక్కవ్వ = రుక్మిణమ్మ
 రుక్మత్ = రోగం, రుగ్మత్
 రుక్మత్ (అ) = సెలవు, తీరిక
 రుచ్చాలు = వృక్షాలు
 రుదం = రుణం

రుద = వృధా
 రుబాలు = పొగరు, గర్వం, ఆదంబరం
 రువ్వడి, రుబ్బడి = వేగం, రాయి, రువ్వేవడి ?
 రుమాలు (ప) = తలపాగా
 రూటికి లేదు పాటికి లేదు = ఎందుకూ
 కొరగాకుండా పోవడం, రూధికి పాడికి (వ్యాయం
) లేకపోవడం
 రూపు = అకారం, అందం
 రూప్యంగ = రూపంలో
 రూబడిచ్చుడు = వ్యక్తి సమక్షంలో వేదనిర్ధారణ
 చేయడం
 రూల్కట్టె = రూళ్ళకర్ర
 రెండు చుక్కలు = ఎనిమిదణాలు
 రెండు మూతుల పొము = తటస్థుడు, గోడమీది
 పిల్లి
 రెండుకాల్లపిల్లి = మనిషి
 రెండేల్లకు వచ్చుడు = దొడ్డికి రావడం
 రెండో సమందం = పునర్వివాహం (పురుషునికి ?)
 రెక్కకు బొక్కకు ఆవర = చేదోడు వాదోడు
 రెక్కలిరిగినట్లు అవుడు = కుడిభుజం పొయినట్లు
 కావడం
 రెక్కలు = చేతులు
 రెక్కలు నల్లగుండుడు = అరోగ్యంగా
 ఆయుష్షుంతుడయి వుండడం (మా ఆయువ
 రెక్కలు పల్లగుంటే ఈ బాకీలన్ని తేరుకయి)
 రెట్టలు = చేతులు (భూజాలు)
 రెడ్డిర్కం = రెడ్డి కులస్తుల పెత్తనం
 రెమ్మ = చిన్నకమ్మ
 రేకు = గుడ్డ
 రేగుతున్నదిరా ? = చెలరేగుతుందారా ?
 (చెడు అర్థంలో)
 రేచికట్టు (బహువచనాంతం) = రేచికటి
 రేజర్ వత్తి = క్లైడు ?
 రేతి = ఇసుక ?
 రేనిపండు = రేగుపండు
 రేవ, ర్యావ = గోడలపై పూసే ఒక రకం మన్ను ,
 గార ?
 రేవుకచ్చుడు = కాస్త బాగుపడడం, గట్టెక్కడం
 రేషం = పొరుషం, అశ్వాభిమానం, రోషం
 రేషగండిమనిషి = పొరుషవంతుడు
 రైకె = రవిక, జాకెట్టు

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

రైను వెట్టుడు = కుదువ బెట్టడం
 రొండి = నడుము, కటి
 రొండు = రెండు
 రొండు మూడు ముచ్చెట్లల్ల = టూకీగా
 రొబొచ్చె = ఉరము
 రొచ్చు రొచ్చు = బురద బురద
 (మలమూత్రకాలలో)
 రొడ్డు = చాలా పుల్లనిది
 రొప్పుడు = బండి నడవడం
 రొప్పు = గలిజా? అలసట?
 రోక = ప్రామిసరీ నోటు
 రోకలి బండ = రోలు కన్న చిన్నది (అడుగున
 పొన్ను లేనిది)
 రోకు = నాలకం, మూడ్
 రోగం = జబ్బు, వ్యాధి
 రోగం రొప్పు = రోగం, బలహీనత మొనవి
 రోగపాదు = వ్యాధిగ్రస్తడు
 రోజా (ప) = తురకల ఉపవాసవ్రతం
 రోజాలు (బెల్లం) = ముద్దలు (పిడకల ఆకారంలో
 వుంటే)
 రోడ్డాం = కల్వర్సు
 రోత = అశుభ్రం, మలం
 రోతిరి = అటలో అబద్ధం
 రోని = రోహణి
 రోయిరోయి అచ్చుడు = రోత అనిపించడం?
 రోకు = రాయి, శకట రేఫం
 ర్యాక = ముంజకాయలు మొ: కట్టడానికి తాటి
 ఆకులతో భ్రత్యేకంగా తయారుచేసినది
 ర్యాగడి = రేగడి

ల, లె = లో
 లంక పిండి = లంకలు అనే ఒక రకమైన వప్పు
 జాతి పిండి
 లంకంత కొంప = పెద్ద యిల్లు
 లంగ = దుర్మార్గుడు

లంగని దొంగని జూసివోడు = అన్నీ తెల్లినవాడు
 లంగాలపుడా బగవాన్ దాస్ = L.L.Bకి, full form
 యిలా చెబుతారు తమాసాగా
 లంగ పోవకులు = చిడ్డ నహవాసాలు
 లంగోటి (ప) = కట్ డ్రాయర్
 లంజిర్కం = వేశ్యావృత్తి
 లంజికాన = లంజదావా అని తిట్టడం?
 లంజోడుక = లంజకొడకా
 లండు = సోమరి
 లందె = చనిపోయిన వకువులను వేసే గుంత
 లంబచోడ = చాట భారతం, ఒడ్డు పొడుగు
 లంబడి మట్టిర్కం = కలిసినప్పుడే అక్కియత
 ప్రదర్శించడం
 లంబుకు లంబు = దృఢకాయుడు, పొడుగరి
 లకోట = పెద్ద పార్సెల్ కవరు
 లక్ష్మి దువ్వ అట = చీట్ల పేక అటలో ఒకరకం
 లక్ష్మి = లక్ష్మణాధికారి
 లగాంచి = లగాయించి, వేగంగా
 లగు = ఎరువు, బలం.
 లగ్గ = నవనవలాడే చక్కవి రేగువండు, అమ్మాయి
 మొనవి
 లగ్గం = లగ్నం, పెళ్ళి
 లగ్గాలు మూర్తాలు = నివాహదులు
 లగ్గుడం = లగ్నం
 లచ్చు = లక్ష
 లచ్చిందేవి = లక్ష్మీదేవి
 లచ్చింపతి = లక్ష్మీపతి
 లచ్చింబాంబు = లక్ష్మీబాంబు
 లచ్చిమి రాంగ తడుకడ్డం బెట్టినట్టు = నిరీరా
 మోకాలోడ్డినట్టు
 లటుక్కున = గబుక్కున
 లట్టు పొట్టు మాట్లాడుడు = యథేచ్ఛగా వోటి
 కొచ్చిందల్లా మాట్లాడడం
 లదాంగురం బొదాంగురం = దున్నులు చాలా
 వదులుగా వుండడం
 లదాయి = కొట్లాట
 లడ్లురం బొడ్లురం = వదులొదులు, పొడువు కూడా
 (చాలా లూజా అని)
 లడ్డులు = లాడూలు, బడ్లు
 లక్కోర్ మనిషి = దరిద్రుడు
 లత్త = దరిద్రం, శని
 లద్ది లద్ది = మెత్తమెత్తగా

లవంగ (ప) = లంగ
 లపోటుగాడు = చెడ్డవాడు ?
 లప్పు లప్పు తినుడు = తొందర తొందరగా తినడం
 లప్పుం = కర్రల నందుల్లో నింపే ప్లాస్టర్
 లబ్బుర్ = రబ్బర్
 లబ్బు లబ్బు మొత్తుకునుడు = లబ్ దిబ్ మనడం
 లమడి = ఒక తిట్టు
 లవు, లావు = బాగుగా
 లవుడగాడు = తిట్టువడం
 లస్కర్ (అ) = సికింద్రాబాద్, సైన్యం
 లాక్ = లక్ష
 లాకలు, ల్యాకలు = మొలకలు
 లాగం = అలుసు
 లాగు = ప్యాంటు, పంట్లాం
 లాగడి = పెట్టుబడి, లాగుబడి
 లాభం గువ్వల కచ్చుడు = మొత్తం వస్త్రపోవడం
 లాదార్ = లోకువ, తక్కువ తినడం, నాదాన్?
 లాట్సోబ్ = అసీసరులాంటి గౌరవనీయుడు
 లాటిచ్చుడు = రొట్టెలను బేలన్ కోలతో లారించడం
 లాట్నా = రొట్టెల కోల
 లాడు = గారాబం
 లాత్ = తన్ను
 లాపక్ష = అత్రస లేకుండా పోవడం
 లాపర్వ = నిర్లక్ష్యం
 లాయిలప్పు = నీళ్ళతో నింపిన బెలూన్ దీంతో
 పిల్లలు ఆడుకుంటారు.
 లాల = నీళ్ళు (బాలాజిలంలాంచి వచ్చి
 వుండవచ్చు)
 లాలే (ప) = ఎర్రని
 లాలేసలాం = ఎర్రెర్రని దండాలు
 లాలూచి = కక్కుర్తి
 లావు లావు = చాలా చాలా
 లాసిగ = లిగ్గరగా, గట్టిగా
 లింగు లిట్కుమనుకుంట ఒక్కడే వచ్చుడు =
 ఏకాకిగా రావడం
 లిక్కి = చిన్న కొడవలి
 లిపాప (అ) = కవర్
 లిబ్బి = నిధి, నిక్షేపం
 లీల్లు = నీళ్ళు
 లుకలుక అవుడు = వదులుకావడం
 లుచ్చగాడు = తుచ్చుడు
 లూటి, లూటిమాపి = నష్టం

లెంక = లంకె
 లెంకుడు = వెతకడం, వెముకుట
 లెక్క = వలె
 లెక్కవక్కలు = లెక్కలు
 లెక్కవత్రం = పద్ధతి పాడూ, రీతి రివాజూ
 లెల్లెపాట = బృందగానం ?
 లెవ్వ = లేవు (నా దగ్గర మవ్వడిగినన్ని సైన్లు
 లెవ్వ)
 లెవ్వ = లెగు(అరెయ్ లెవ్వ... బాన పొద్దయింది)
 లే (దు) = లా (కవిపించలా మొవి)
 లేకి (లేకిడి) బుద్ధులు = లేకిబుద్ధులు, పరిగ
 ఏరుకొని తినేవారు
 లేడియ = లేడియో
 లేనోడు లేవ్వనోడు అందరు = అందరూ
 లేనోల్లు = పేదలు
 లేపేసుడు = చంపడం
 లేమిదోల్లు = లేనివాళ్ళు
 లేవట్టుడు = లేవడం
 లేమడు (దుమ్ము) = రేగడం (దుమ్ము)
 లై (ప) = గోధుమపిండితో వుడకబెట్టిన జిగురు
 లాంటిది
 లైట్గట్టుడు = దీప్తయడం
 లొంక = గుట్టల మీద సహజంగా ఏర్పడిన నీళ్ళ
 గుంట
 లొంక, లొంద = గుంక, లొంట
 లొటపెట = ఒంటె, లొట్టియ
 లొటాక = కవరు, సుదీర్ఘమైన ఉత్తరం, పెద్ద కవరు
 లొట్ట = దొర్లి, బోలు, పాత్రలు కిందపడగానే
 పోయిన లొట్ట
 లొట్టకండ్లు = లోపలికిపోయిన కండ్లు
 లొట్టపీసు = ఒక రకమైన చెట్టు
 లొట్టపీసు మాపపత్రి = పింగినాదం జీలకర్ర
 లొట్టలు = గుటుకలు
 లొట్టి = కల్లుకుండ
 లొట్టిమిడికాకి = బాగా వదరేవాడు
 లొడకొట్టుడు = కడువంతా కలియబెట్టినట్లు
 కావడం
 లొడలొడ వదురుడు = అతిగా వాగడం
 లొల్లి = అల్లరి
 లోకంతోని లొట నలుగురితోని నారాయణ =
 మందిలో గోవిందా

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

లోకబాధ = లోకులబాధ (నలుగురి వల్ల కలిగే బాధ)
 లోకమ్మీద = లోకంలో
 లోకులు = జనం, ప్రపంచం
 లోట = ఒక పాత్ర
 లోటను = వోటీస్
 లోటు = నోటు
 లోతు పాకులు = ఆమపానులు ?
 లోపటికి పోవుడు = నష్టపోవడం
 లోపర్గాడు = దుర్మార్గుడు ?
 లోపలివాకిలి = లోగిలి
 లోపుడు = కడువంతా కలియబెట్టినట్లు కావడం
 ల్యాగ = లేగ
 ల్యాగదూడ = లేదూడ
 ల్యాత = లేత

వంక = లోపం, దోషం, సాకు
 వంకర టింకర = వంకర కొంకర
 వంకర పప్పు = రొయ్యలు
 వంకర మాటలు = వ్యంగ్య వచనాలు
 వంకర బుద్ధి = పక్రబుద్ధి
 వంకుంగరం = ఉంకుటుంగరం
 వంగలేనోడు = పని ఇష్టపడని సొమరి
 వంగవెట్టుడు = మనిషితో పనిచేయించుకోవడం
 వంగితి మాయం జేసుడు = పెద్ద మోసం, వికృత
 తెలివి (వంగితే చాలు వ్యవహారను మాయం చేయడం)
 వంగుడుయ్యాల = నులకతో వేసిన తూగు టూయల
 వంటలకు పోవుడు = వనబోజనాలు
 వండు = ఒండ్రు
 వంతన = వంతున ? ఆచారం
 వంతు = అదృష్టం
 వంతుకు = నెమి క్కుబడిగా, బదులుగా (మనస్ఫూర్తిగా కాకపోవడం)
 వందురు, వంపు = పల్లం, చిగురు
 వకాలక్ = ప్లేడర్
 వకీలు (ఆ) = ప్లేడర్, వ్యాయవాది

వక్కులు = ముక్కులు
 వక్కిపోవుడు = వాడిపోవడం
 వగల ఏడ్పు = కవటకోకం
 వచ్చిండు = వచ్చాడు
 వచ్చిన కాడికి = వచ్చినంత వరకు
 వచ్చిన మడి = వచ్చింది కాబోలు, రావచ్చు
 వచ్చిరాని ఏడ్పు = కవటకోకం
 వజన్ (ఆ) = బరువు
 వట్టి = ఉత్త
 వట్టిగనే = ఉచితంగా
 వట్టిదాపలు = ఎందు చేపలు
 వడి వెట్టుడు = మెలివేయడం, బాధ కల్గించడం
 వడ్డలగ్గం = ఉపనయనం
 వడ్డన = వడ్డింపు
 వడ్డుడు (నీల్లు) = నీళ్లు, కన్నీళ్లు కార్చడం
 వడ్లు పెరుగు కల్పివట్టు అవుడు = పొంతన లేని కలయిక
 వడ్లల్లు = వడ్లంగులు
 వత్ (దాని) = (దాని) వరి
 వతన్ = మిరాని ?
 వద వద అవుడు (మమ్మ) = వధ వధ కావడం, చంపినంత బాధ కలగడం
 వదురుడు = వాగడం
 వద్దంటే అడ్డుకొని తివెటోడు = మూర్ఖుడు
 వన్నలేదు తెన్నలేదు = నణకలేదు, తొణకలేదు
 వన్ను పుచ్చుకునుడు = చలిపెట్టడం, భయపడడం
 వన్నె = రంగు
 వయ్యా = భయ్యా (ఏందివయ్యా అల్లమాట్లాడుతవ్?)
 వయ్యు = పుస్తకం
 వరక్ కాయదం (ఆ) = పాలిథిన్ పేపర్
 వరపుజ = పెళ్ళికి ముందు వరునికి జరిగే పూజ
 వరదక్తిణ = వరకట్నం
 వరిపిండి = బియ్యప్పిండి
 వరిరాట్టె = బియ్యప్పిండితో చేసిన రాట్టె
 వరిపంది = రెండు ఇళ్ళ గోడల మధ్యన గల చిన్న పంది
 వదున జెరం = వైఫాయిడ్ ?
 వర్లులు = ఎండబెట్టబడిన కూరగాయల ముక్కలు
 వర్ణం = వర్ణం
 వలసలిగిలక = 9 ఆకారంలో ఉన్న గుర్తు
 వలసాత = అదే పనిగా వలసలా విలపించడం

వల్లు = తండ్రి
 వల్లుట = కుడివైపు
 వల్ల = వలదు, వద్దు
 వల్లిపోవుడు = వదలి పోవడం
 వల్లు = జోష్యం, శకునం చూడం
 వశపడది, వశం కాదు = సాధ్యంకాదు, వల్లకాదు, వశంకాదు
 వపతి = సౌకర్యం
 వపపిట్ట = వాగుడుకాయ
 వస్తాద్ = గురువు
 వస్త్రకాయదం = వస్త్రగాలితం, వస్త్రంతో జుల్లెడ బట్టడం
 వాండ్లు = వాళ్ళు
 వాకగాదు (నీకు) = పరిపాదు
 వాకిలి కొక్కడు = ఇంటికి రావడం
 వాగొడ్డు = ఎటిగట్టు
 వాచకం = తెలుగువాచకం
 వాజీబు (అ) = తగినట్లు వుండడం
 వాటం = అవకాశం, నీలు
 వాటా = భాగం
 వాడకట్టు = వాడ, వీధి
 వాడె (చెరుకు) = చెరకుగడలు తీయగా మిగిలిన అకులు
 వాన = వర్షం
 వానకోయిల = చాతకం
 వానో వరుసా = వానో కరువో (తమిళంలో వరపు అంటే కరువు)
 వాపన చేసుడు = తిరిగివ్వడం
 వాము = వామి
 వామ్మో = అమ్మో
 వాయిగట్టుడు = గిన్నెమూత తీసి దానికి గుడ్డకట్టడం (గ్రామీణ తగిలి అహారం చెడిపోకుండా వుండేందుకు), (వాయి అంటే తమిళంలో నోరు)
 వాయిలింపు = ఆపులింత
 వాయిలు = దశలు ? సార్లు ? Rounds
 వాయివరుసలు = వావివరుసలు
 వాయోవాన్యో = కుయ్యో, మొర్రో
 వారకట్టె = చెర్నాగోల, పెలగోల
 వారవారం = ప్రతివారం
 వారీ = ఒరేయ్
 వాల్ = వార్స్

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

వాలాయించి = కావాలని, ఉద్దేశ్యపూర్వకంగా
 వాలు = మొగ్గు, వంపు
 వాసన బియ్యం = బాస్మతీవంటి బియ్యం
 వాసర = బాసర, వ్యాసుని నెలవు
 వాసరయ్య = వ్యాసుని పేరు
 విడిదిల్లు = విడిది గృహం
 వీండ్లు = వీళ్ళు
 వీడు వాని తోక = వాడే వీడు, అచ్చం వాడిలాగే వున్నాడు
 వుద్ది = అట జట్టులో సమఉడ్డలేనప్పుడు అతని బదులు అటాడే జట్టు వాయకుడు
 వెయ్యిగుల్ల పూజారి = వెయ్యిండ్ల పూజారి
 వేములవాడ = లేంబాల వాటిక, ఒకప్పుటి పశ్చిమ చాతుక్యుల రాజధాని
 నైకు నైకుమనుడు = వాంతులు చేసుకోవడం
 నైనం = వంక, పద్ధతులు, వాయనం
 నైవాల మనిషి = అచారాల మనిషి, తప్పులెంచే మనిషి
 నైపు = నాటం, ఉపాయం
 నైరం = పరిజోడు, పరిగా కుదరడం ముందు, విరుగుడు ముందు
 నాశి, నైను = వయస్సు

శ :

శంకు,శెంకు = కోటికన్న పెద్ద సంఖ్య, శంఖం
 శకుని = భారతంలోని శకుని లాంటి వాడు, దుష్టుడు
 శవార్తి,శెవార్తి = శరణార్థి, సమస్కారం
 శవేరిరం = శనేశ్వరం, శని
 శరం (వ) = సిగ్గు
 శరాబ్ (వ) = సారాయి, సారా
 శర్మం = శరణం
 శర్మం లేదు = ధోకలేదు, అపాయం లేదు
 శాంతం పట్టుడు = శాంతించడం
 శాకం = కూర, మాంసంకూర
 శాత = పేవ
 శాతన = వెట్టిచాకిరి, పేవ, చేతన
 శాత్రం (శాస్త్రం) = సామెత మరియు పాడుపుకథ
 శాస్త్రానికి = శాస్త్రానికి, మచ్చుకు

శాది = పెండ్లి
 శాన = చాలా
 శాన్ గొట్టుడు = గొప్పచూపడం
 శావి అవుడు = రజస్వల కావడం
 శావిగ = నాగరికంగా, నీటుగా
 శానిమనుషులు = నాగరికులు
 శాపం వెట్టుడు = శపించడం
 శాబాషబంద = నాపరాయి
 శాయి = సిరా
 శారెడు నీళ్లుకు ఏడ్చుడు = ఉపాధికై వేదన చెందడం?
 శాలె = పద్మశాలి
 శావణమాసం = శ్రావణం
 శాన / శేవ = సేవ (దేవునికి)
 శికం ఐమాములు = వీరు ఎండిపోగా మిగిలిన చెరువులోని భూములు
 శికాయేత్ (అ) = పిర్యాదు, వేరారోపణ
 శికార్ (ప) = వేట
 శికురం = శిఖరం
 శికె = సిగ
 శికెం = శిక్యం
 శిటశిట = అయిష్టం, గులగుట
 శిడెం పడడి = ఏమాత్రంపడదు, క్షణం కూడా పడదు అని
 శితాలమోలె = శితలంగా, చల్లగా,
 శిత్తలపండు, శితవల్లపండు = సీతాఫలం
 శిదగ్గొట్టుడు = బంగారం మొల వాటిని చితకొట్టడం (కావలసిన రీతిలో నగలు చేయించుకోవడానికి)
 శిదల్ శిదల్ అవుడు = సీతాఫలం టమాటాలు మొల పళ్ళు బాగా పండి శిథిలమై పాడవడం
 శిచ్చి = కుండలోంచి అన్నం వార్చడానికి అడ్డుగా ఉంచే చెదురుతో అల్లిన వస్తువు
 శిమంత, సేమంత = చిమంత, కాసంత
 శిమశిమ = వేసవిలో చెమటకాయలతో పెట్టెదురద
 శిమాంట, సిమాంట = శివమాంట, శుభమా అని
 శిరస్త = సంప్రదాయం, దారి ?
 శిరిశెనగపప్పు = మైసూరపప్పు
 శిల్కనవ్వు = అందమైన నవ్వు
 శిల్కొలె వుండుడు = చిలుకలా అందంగా వుండడం
 శివసత్తి = పూనకం వచ్చిన భక్తురాలు, శివశక్తి
 శివామె = తప్ప మినహా

శివారు = ఎల్ల
 శికులు = బావులు తవ్వే పెద్ద మేకులు, ధాన్యం బస్తాల్లోంచి మచ్చులు తీసే మేకులు
 శిగుడ్డు = పొదగడానికి వేసిన గుడ్డలో పిల్లగా మారనిది, చివికిపారైన గుడ్డు
 శిమెండి = రాలెండి
 శిర్క = చిన్నమడి, పాలం, దొయ్య
 శిర్కలు శిర్కలు = చీలికలు పేలికలు
 శిలం = శుచి, సంప్రదాయం, నిష్ఠలు
 శుండల్, సొండల్ = గుగ్గిల్లు
 శుక్రారం దేవమ్మ = ఒక గ్రామదేవత
 శురు = ప్రారంభం (శురూ)
 శురువు = శుచి, శుభ్రం
 శెంకిని, శెంకిలి = శంఖిని
 శెంబెంమీద వెట్టుడు = లెక్కకు తీసుకొనక పావడం, నిర్లక్ష్యం చేయడం
 శెక = మంట, పెగ
 శెకల్ (అ) = వాలకం, తీరు
 శెక్కరచ్చుడు = కట్ల తిరగడం, చక్కర్ రావడం. కళ్ళముందు చక్రంలా తిరగడం
 శెక్కెర = చక్కెర
 శెట్టాయిని = సేతకీ, యజమాని
 శెత్త చొక్కెనోలె అవుడు = చిక్కెలకం కావడం
 శెడ్డ = శ్రద్ధ
 శెన = చేపలు మొల వాట్లని గుడ్డ నముహం
 శెనగ వప్పు = వచ్చి పెనగవప్పు
 శెనగిండిల దియ్యం పిండి కల్పినట్లు = పువ్వుకు కావి అచ్చినట్లు
 శెవాకత్ = నైడుడు, మొల వారు పరీక్షించడం
 శెబల్ = ట్రబుల్
 శెబ్బాష్ (ప) = సెబాస్, సహజాస్
 శెమదర్కం = దయ, క్షమాధర్మం
 శెరల వడ్డట్లు అవుడు = చెరలో వడ్డట్లు బాధపడడం
 శెరీక = ప్రవేశం, అడ్మిషన్
 శెర్తు (అ) = పందెం, టెట్టు, విబంధన
 శెర్తు మనిషి = పంకం, మొండిచేసే వాడు
 శెర్తువట్టుడు = మరీ పరీక్షించడం
 శెర్పత్ (అ) = విమర్శనం
 శెల్ల = శాలువా, కండువా
 శివిన వెట్టుడు = చెవుల్లోకి వినడం

శేగ = శాఖ (సెక్షన్)
 శేతాలం = చేతబడి
 శేరుగట్టుడు = కోడె వ్యసజాల్ని గుడ్డి ఎద్దును
 చేయడం
 శేరువటాకలు = దీపావళి టపాకాయల్లో
 గుదిగుచ్చినట్లు వుండే చిన్న చిన్న బాంబులు
 శేవాలు = సేమ్యాలు
 శోక్ = సొకు
 శోబగవుంది = అందంగా, శోభాయమానంగా,
 చైత్రవంగా ఉంది.
 శోర్య = రసం, సూపే

ష

షత్రంజీలు = జంపఖానాలు
 షాటు = షాకు (Shock)
 షామియాన (ష) = పెళ్లి మొ॥ ఫంక్షనల్లో వీడ
 కోపం వేసిన పెద్ద గుడారాల్లాంటిది, బెంబే
 షాలు = శాలువా
 షుక్రియా = కృతజ్ఞతలు
 షుబా = అనుమానం
 షెటాకులు = స్లిప్పర్ బెప్పలు

స

సంక = చంక
 సంకనాకిపోతడు = పొడయిపోతాడు
 సంకపాపలు = చంకలో అయ్యే ఒకరకమైన పుళ్ళు
 సంకలు = మధ్యఇంటిని అనుకొని కట్టిన
 ఇంటిభాగాలు (త్రికాల,చతుశ్కాల భవంతులలో
 ప్రక్కభాగాలు)
 సంకురాత్రి, సంకురాతిరి = సంక్రాంతి
 సంగడి పట్టుడు = టర్ను పట్టడం
 సంగతి = సమాచారం, విషయం సంఘటన
 సంగీతం = వాలకం
 సంగీతం బెట్టుడు = ఏడ్వడం
 సంచకారి = Advance, సంచకరువు
 సంచాలం = సంచారం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

సంటిపిల్లను పొదన చేసినట్లు = చంటి పిల్లను
 పొషణ చేసినట్లు
 సంటోడు = చంటిబ్బాయి, చంటి
 సందాస్ = అశుద్ధం, మలం
 సంతటి = వంశం, సంతతి
 సంతన = సంతానం
 సంతర్పన పెట్టుడు = వంచడం, దానం చేయడం
 సంత్రాలు = వారింజలు
 సందం = దహనసంస్కారాలు
 సందాన = మానాన,చందాన,(వా సందాన నేను
 పోతుంటే నువ్వు అర్థమవుతుంటుందా?)
 సంది = వీధి, సందు, నుండి
 సందు = అవకాశం, వీలు
 సందుల = (ఈ) మధ్య, (ఈ) నడుమ
 సందుగ ,సందూక్ (అ) = పెట్టె
 సందెకసువు = సందెనేళ ఊడ్చివేసే చెత్తచెదారం
 సందెగదు తీసుడు = సందెనేళ గడవలు
 పూజించడం
 సందెడు = రెండు చేతుల సందుల్లో పట్ట గలిగినంత
 సందెన పడుడు = బావి గిరక మీంచి తాడు సందున
 పడిపోవడం
 సందెలవదుడు = సందెనేళ కావడం
 సంపతి = సంపద
 స(సా)ంపర్జాయకం = సంప్రదాయకం
 సంబందం = పెళ్లి
 సంబందీకులు = బంధువులు
 సంబడం = సంబరం
 సంజావన = సంభావన
 సంబురం = అనందం, సంబరం
 స(సా)ంబ్రాలు = వరిలో ఒక రకం
 సంసారం = కాపురం
 సంసారి = పతివ్రత
 సంస్కృతం మాట్లాడుడు = బూతు మాటలాడడం
 సకీనాలు = చక్కీలాలు
 సకులం ముకులం = సకలం అన్నీ ముకుళింప
 చేసుకుని కూచోనడం, బాపికం పట్టు
 సక్కుంగ = తిన్నగ, చక్కగా, వేరుగా, అందంగా
 సక్కునోడా ? = మంచివాడు కాదని అర్థం
 సక్కుదనం = అందం
 సక్కు (వ) = బలవంతం
 సగం కద్యుకు తినుదు = అర్థాకలి

సగజెప్పుడు = అర్థం చేయించడం
 సగమవుడు (మనిషి) = కృశించడం
 సగమీడుగడ్డుడు = మధ్య వయస్కులై పోవడం
 సగవల్కుడు = సమర్థించడం
 సగవెట్టుడు = చక్కచెట్టడం, పర్లడం
 సబగతి ముచ్చట = చెప్పగల విషయం
 సచ్చిమూడు బుక్కల మన్ను బుక్కినా గవి = ఎలాంటి పరిస్థితుల్లోనైనా అని
 సచ్చినాడు / సచ్చిసాయిర మండలం = కాకతీయుల కాలంలో ఇప్పటి కరీంనగర్ జిల్లా ప్రాంతం
 సచ్చెంగ = దర్శంగా
 సజ (సజా) = శిక్ష
 సటపట = చకచకా
 సట్టపోవుడు = చేను చట్టపోవడం, గింజలు పట్టకపోవడం
 సట్టం = వంశం
 సట్టం ఎక్కిచ్చుడు = ఇంటి నిర్మాణంలో చట్రం ఎక్కించడం
 సట్టు = బరువు, పెట్టు (Set)
 సడక్ = రోడ్డు
 సదుగులు = కీళ్ళు, నడుం కీళ్ళు, జాయింట్లు
 సడేసాత్తు = ఏడున్నర సం॥ల శనిగాళ్ళు
 సడ్లకుడు = తోడల్లుడు
 సడ్లమాలిన పని = అక్కరకు రాని పని
 సర్తి = బరువు
 స(స)తంత్రం = స్వతంత్రం, అధికారం (మిమ్ముల్ని అనే వసంత్రం ఉందా?)
 సతాయించుడు = వేధించడం
 సత్కుడు = చదివినది నట్లు నేల లోపలికి పోవడం
 సత్కుసత్కుఅవుడు = పెరుగు మొ॥ పరిగా తోడు కోక నీరునీరుకావడం
 సత్త = హక్కు, అధికారం, పత్తా (నాకు ఆ సత్త వుండిపటికనే గద అంటున్న)
 సత్తు గిన్నెలు = తగరం గిన్నెలు
 సత్తు (పిండి) = స్వత్వపు (పిండి)
 సత్తుముద్దలు = మొక్కజొన్న పేలాలు మొ॥న వాటి పిండితో బెల్లం నేయి కలిపి చేసిన ముద్దలు
 సత్తువ = బలం
 సత్తెవారాయన పూజ = పత్తెవారాయణ వ్రతం
 సత్తెవాశనం = సర్వవాశనం

సత్తెపూస = సత్వవంతుడు కాదని వ్యంగ్యంగా అనడం
 సత్వం = మనం ఏదో మాట చెబుతుండగా ఎవరైనా తుమ్మితే వెంటనే సత్వం అంటారు అంటే తాము మాట్లాడింది నిజమని చెప్పడం
 పదర్సాబ్ = పెద్ద అధికారి
 పదరు = పొత్తు, ఉమ్మడి, పలానా, మొత్తం
 పదాట్ల = ఉమ్మడిగా
 పదర = చదరంగా వున్న చిన్న చాప
 పదురుడు = సర్లడం (సర్ల వ్యత్యయం)
 పద్ది దిన్న రేవు తల్పుడు = కృతజ్ఞత ప్రకటించడం (తిన్నయింటి వాసాలు లెక్కించకపోవడం)
 పద్దుల బతుకమ్మ = తెలంగాణలోని బతుకమ్మ పండగ
 పన్ = పంచత్తరం
 పన్నుల్ = ఐటమ్స్
 పన్నుకులు = తాకీదులు
 పన్నపు పని = ఫినిషింగ్ టచ్
 పన్నపోడుకాడు = ఘటికుడు
 పన్వాలు = చనువాలు
 పసా = చంపడం
 పపాటకు పపాట వుండుడు = పటిష్టంగా వుందని చెప్పడం
 పసాయెల్లు = వీధులూడ్చేవాళ్ళు
 పస్తికట్లు = పద్దిపేకేట్లు
 పన్ను = యాటలో తోడ మొ॥ కందపట్టిన భాగాలు
 పన్నరిచ్చుడు = కొట్టడం
 పన్నిడి కూడు = ఉప్పుకారం లేని చప్పిడి కూడు
 పన్నుడు చేమడు = పెళ్లిల్లో బాబాలు మొ॥నవి చప్పుడు చేయడం
 పర్లి = కూర
 సబ్బండ వర్సాలు = సమస్త జాతుల కులాల వాళ్ళు
 సబ్బా = సోపు
 సబ్బాకు = చెవిపోటుకువారే సబ్బిచెట్టు అకు
 సమజవుడు = అర్థం కావడం
 సమదనం = సంతృప్తి
 సమరు = మానె
 సమర్త = రజస్వల
 సముదాయించుడు = అర్థం చేయించడం, కూరదించడం

సమి = నవతి

సమిక్కు సారక్కు = తెలంగాణలో కాకతీయులకు వ్యతిరేకంగా కొట్లాడిన గిరిజన యువకులు, తల్లికూతుళ్ళు

సమిచ్చరం = సంవత్సరం

సమ్యతం = అంగీకారం

సయో (వేను) = సిద్ధం, తయారు (వేను)

సయంగ = స్వయంగా

సరం = మూలవాసం ?

సరంజాము = సామాను

సరసర చెయ్యి అడిచ్చుడు = గబగబా చేయడం

సరస్వతి = సరస్వతి

సరాతం = పెంకమీది రొట్టెలు మొ॥ తీయడానికి వాడే సాధనం

సరానవడుడు, సరం వడుడు = పొలమారడం (స్వరంపడడం)

సరాయిండుడు = గొంతు సవరించడం

సరింగ = సరిగా

సరికిసరి = వంటకాల్లో ఒకటికి ఒకటి పోయడం

సరింగ, సరిగ్గ = సరిగా

సరిదంటు = సమఉడ్డీ, సరిజంట

సరిపాడ్డు = మిట్టమధ్యాహ్నం, అర్ధరాత్రి

సర్కారు (స) = ప్రభుత్వం

సర్కారు సవాలు = వేలం పాటలో మొదట విధ్వంసించిన మొత్తం

సర్కారు తుమ్మ = పట్నం తుమ్మ

సర్కారు బాయి = ఊరబావి

సర్కారు ముల్లె = పెట్టుబడి, మూలధనం

సర్గం = స్వర్గం

సర్దారు = రాజు

సర్ది = జలుబు, రొంప

సర్పించుడు (గొడ్డలి) = కొలిమిలో పెట్టి గొడ్డలిమొదలయిన వాటినెచరిపించి వదును పెట్టించడం

సర్వద్దు = సరిపాడ్డు

సర్రన = వెంటనే, త్వరగా

సర్రసర్ర = త్వరత్వర

సర్రాసుగ = చక్కగా, వేరుగా

సర్వపిండి = గిన్నె లోపల చుట్టూ బియ్యపు పిండి మెత్తి వండినది

సర్పుడు = చరవడం, కొట్టడం

సలం = నమస్కారం

సలాకలు = కటకటాలు, ఊచలు

సలిపిడుగు మీద వడ్డట్లు పడుడు = అకనిపాతం

సలువ గల్ల ఊరు = అశ్రయం యివ్వగల ఊరు

సలువలు వచ్చుడు = అదే పనిగా పనిచేసినప్పుడు బాలెంతల ఒళ్ళు చల్లనవడం

సల్ప = వెడల్పుగా సన్నగా చీలదీసిన తల్పంలాంటి రాయి

సల్ల = మజ్జిగ

సల్లజెమ్మటలు పోనుడు = ముచ్చెమటలు పోయడం

సల్ల మిర్చికాయలు = చల్లలో ఊరనేసిన మిరప కాయలు

సల్లగుండ (కడ్డు) = చల్లగా వుండనీ (కడుపు)

సల్లపులుసు = చల్లలో కారం, ఉప్పు, పసుపు వేసి తాలింపు చేసినది

సల్లపూట = పొద్దుటిపూట

సల్లు = జల్లు

సల్లులిగి = పట్టునిడుపులు (సడలు లిగి)

సల్పెయ్యి = చల్లని శరీరం

సవనవ = జ్వర సూచన

సవారి కచ్చరం = ఎడ్లబండే కాని సవారీ చేయడానికి ఏలుగా వుండేది

సవార్లు (ఎన్ని) = ట్రిప్పలు, మనుషులు

సవాలు = ప్రశ్న, సమస్య

సవ్వసేరు = 350 గ్రాములు

సస్కాని = డబ్బు

సస్త, (సస్తా) = చపక

సహి (అ) = సై, సత్యం

సాంగీక = సాంఘిక శాస్త్రం

సాంచె = నమూనా, బెల్లం మొ॥ వాటి మూస

సాంతం = మొత్తం

సాక = (మర్రి) ఆకుతో కల్లు తాగడం

సాకరి = చాకరేవు

సాకిన్ = నివాసం

సాగ, శాగ = చేగ, చేవ

సాగదోలుడు = బంధువులను మొ॥ వాళ్లను పంపించి రావడం, వీడ్కలు

సాగిచ్చుకునుడు = తనమాట, పని మొ॥వి చెల్లించుకోవడం

సాశర = జలకర్ర తాంటి దినుసు

సాటిచ్చుడు = దండారా వేయడం

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

సాటు = చాటు, మరుగు
 సాటుమార్గంగ = రహస్యంగా
 సాతయిచ్చుడు = పహకరించడం, అనుకూలించడం
 సాతాన = ఏడణాలు
 సాతాని = చాల్చడ వైష్ణవులు
 సాదా (కాయదం) = తెల్ల (కాయతం), సామాన్యమైన
 సాదనాశురులు = ఇంద్రజాలం వంటి విద్యులు
 ప్రదర్శించేవారు (పర్యశాలిలను ఆశ్రయించేవారు)
 సాదసీద = నిరాదంబరం
 సాది పవరచ్చన చేసుడు = పోషించి సంరక్షించడం
 సాదుడు = పోషించడం
 సాద్కంకోల్లు = పెంచకప్పు కోళ్ళు
 సాన్సు = కళ్ళాపి
 సావశింపు = చిరిగిన చాప, చింకిచాప
 సాపాటు = తిండి, భోజనం
 సాపుగా (అ) = నున్నగా, పరిశుభ్రంగా
 సాపెన = శాపనాశాలు
 సాఫీసీద = నిక్కచ్చిగ, సరిగా
 సాబ్ (అ) = గారు (సాపాబ్ నుండి వచ్చింది)
 సాబ్జానాలు = సగ్గులియ్యం
 సామనలుపు = చామనచాయ
 సామాండం = సామాన్యం
 సామాను = వ్యవహారాలు
 సామాన్య = సామాన్యశాస్త్రం
 సామాన్లు (స) = వరుకులు
 సాయం = సహాయం
 సాయపప్పు = వేయించని పెసర మొనె పప్పు
 సాయమాను = ప్రధాన గృహానికి అదనంగా వేసినది,
 పసారా, వంటకాల
 సాయిత = స్నేహం
 సాయిత్వం = స్వయంపాకానికి ఇవ్వడం
 సాయినుతం = శాశ్వతం
 సార = మాస్టరు
 సారంగి = సంగీత వాయిద్యం
 సారపల్కులు = మొద్ది పళ్ళ గింజల్లోనివి
 సారమ్మ = పంతులమ్మ
 సార్కులు = చారలు (పులి)
 సార్గం = వంటపని, అంటవని
 సార్వీను = సర్వీను (మోటారు)
 సాలన్ కడాలు = కాళ్ళ కడియాలు
 సాలా మూలా ? = పద్ధతా పాడా ?

సాటు = నాగేటి చాటు, సంప్రదాయం, వద్దతి
 సాటు (స) = సంవత్సరం
 సాలెగాడు = బావమరిది
 సాలె = బడి, సాతశాల, శాలె (కన్నడం)
 సావసావ గొట్టుడు = చావగొట్టడం
 సావాసం = సహవాసం
 సాపుచేసుడు = చాలా కష్టపెట్టడం
 సాపుకారు = సేటు
 సాపుదల = ఆపసానదశ
 సాపుబతుకులపని = పత్పలితమియ్యని, కానిపని
 సాపుబతుకులోడు = కొరగానోడు
 సాపుమర్నం ఆపుడు = చచ్చినట్లు కావడం, చాలా
 యిబ్బంది కావడం
 సింగారం , సుంగారం = శృంగారం
 సింగిడి = ఇంద్రదనుస్సు, శింజిణి
 సిందుమాదిగలు = చిందులు తొక్కుతూ
 నాటకాలు చేసే మాదిగలు
 సికెల్ సికెలు వట్టుకుమడు = కేశకేశిగా కొట్లాడడం,
 సిగపట్టు పట్టడం
 సికిలేటు = సిగరెట్టు
 సిగం = పూసకం, (శివం లోంచి వచ్చింది)
 సిగ్గు = మోమాటం
 పెటపాటలు = కొట్లాటలు
 పెట్కున = వెంటనే
 సిడీలు = మెట్లు
 సికం = చాలా
 సితవతాల్లం = చాలాలోతు (నుతల పాతాళాలు
 లేదా శివల పాతాళాలు)
 సిద్ధోగం = సిద్ధియోగం
 సిన్న బతుకమ్మ = దుర్గాష్టమివాడు పెద్ద
 బతుకమ్మతో పాటు పేర్చేది
 సిపాయి కర్రలు, ఉపకారి = బండి పోలుకింద పెట్టే
 కర్రలు, మూడుకాళ్ళు ఉన్న దుంగ (జాకీవంటిది)
 సిపాయి (స) = మొనగాడు
 సిప్పి = సిమెంటు
 సిమ్మటిల్లుడు = చెమ్మగిల్లడం, తేమ రావడం
 సిరంగి / సిరంగం = శ్రీరంగం
 సిరఫ్ (అ) = కేవలం
 సిర, సిరా = రవ్వకేవరి, అల్వా (హల్వా)
 సిరి = సంపద
 సిరిసిల్ల = శ్రీశాల, సిరిసిల్ల

సిర్ర (దస్ర) = దస్ర మీది కర్ర
 సిర్యంతం = ఐశ్వర్యం (సిరిమంతం కావడం)
 సిలక్ = మిగులు, బ్యాలన్సు
 సిలేటు = స్లేటు
 సెల్ల = పండుల్ని పొడిచే సాధనం
 సీటి = సీటు (బస్సు మొ॥ వాటిది)
 సీడు = హైబ్రిడ్
 సీతమ్మ చీర ఆరేమకుండి = ఇంద్రధనుస్సు
 అకాశంలో వెలిసినవ్వడు ఆ రంగుల్ని చూసి ఇలా అంటారు
 సీతరామచిట్టీలు = కాపీ కొట్టడానికి చిన్నగా రాసుకున్న చీటీలు
 సీద (సీదా) = వేరుగా, చక్కగా
 సీపుక్రడు = శ్రీపుక్రడు, (దెడు అర్థంలో)
 సీమంతం = ఐశ్వర్యం, శ్రీమంతం
 సీముపోసుడు = చీము పట్టడం
 సీల = మేకు
 సీసవక్కలు = గాజుముక్కలు
 సుంచుకొనుడు = తుంచుకోవడం
 సుంట = తీంద (తల్పంలోంచి నల్పు వచ్చినట్లు ఈ 'సుంట' తుంట లోంచి రావచ్చు. తుంట, మొద్దు అంటారు కదా !)
 సుండు = దుండు
 సుందెలుక = చుండెలుక
 సుండి = నుండి
 సుకోషి పానం = నున్నితప్రాణం, నుఖానికి అలవడిన ప్రాణం
 సుక్కదెగిపడ్డట్టు = అరుదుగా, ఉల్కాపాతంలా
 సుకూవ్గ = సుఖంగా, హాయిగా, నున్నితంగా
 సుక్కేలే వుండి = చాలా అందంగా చుక్కలా ఉండి
 సుచ్చు = మీట (Switch)
 సుట్టబట్ట = బరువు మోస్తున్నవ్వడు తలమీద గుండ్రంగా చుట్టి పెట్టుకునే గుడ్డ
 సుట్టకులు = మోడుగాకులు, చుట్టలు చేను కోవడానికి ఉపయోగించే అకులు
 సుట్టి, సుట్టు = చావుకి బెందిన అశౌచం, సూతకం
 సుట్టు గిరాయింతుడు = చుట్టుముట్టడం
 సుట్టువక్కలోల్లు = ఇరుగు పొరుగు
 సుట్టు పెట్టు, సుట్టుముట్టు = చుట్టు పక్కలా
 సుడిగాడ్పు = సుడిగాలి

సుడిజాట్టుకునుడు = సుడిలో చిక్కుకున్నట్లు బాధలమయం కావడం
 సుడిమీదుండుడు = పశువులు పొట్టతో వుండడం
 మత, మతికె = కూడా (సహితంలోంచి వచ్చింది)
 సుతారి = మేస్త్రీ, తాపీమనిషి
 సుతులుగల్గుడు = శ్రుతులు కలవడం (ఆధునిక పరిభాషలో wave length కలవాలనీ, tune up కావాలనీ అంటున్నాం)
 సుత్తి = స్తుతి
 సుత్తె = సుత్తి
 సుత్తాయింతుడు = నవరించడం, కుదురుకోవడం
 సుత్తి, సుత్తి, సుత్తిపాట్టె = పురికొస
 సుదురాయింతుడు = తోచడం
 సుద్ద = ముగ్గు వేయడానికి వాడే సున్నపుపొడి
 సుద్దమొద్దు = శుద్ధమైన మొద్దు అనీ ఏమీ రాని మందబుద్ధి అనీ అర్థాలు
 సుద్దకట్టునీల్లు = బావి నీళ్లలో సుద్ద కలిసి వున్న నీళ్లు
 సుద్దపూస = శుద్ధమైనవాడు (వ్యంగ్యార్థం)
 సుద్దరోల్లు, సూదరోల్లు = తూద్రులు
 సునేర్ = సువ్వారా - బంగారు రంగులో వున్న మెరుపు పొడి
 సునో = స్నో
 సువోద్రం = సుప్రతం
 సున్నం ఏనుడు = వెల్లివేయడం
 సున్నతులు = సున్నీలు
 సుప్పనాతి = తూర్పుణఖ
 సుబూత్ (అ) = సౌక్యం
 సుబ్బ, సుబ్బన్న = సుబ్బరంగా తెలివితేని వాడు
 సుర్ సుర్ బానాలు = కాకరొత్తులు
 సురసుర అనుడు (కద్దుల) = అకలి కావడం
 సుర సుర కాలుడు (కాళ్ళు) = (కాళ్ళు) కాలడం
 సురాయి = కూజా
 సురుకు దల్లుడు = కనువివ్వ కళ్ళడం
 సురుకేసుడు, సురుకులేసుడు = వాతలు పెట్టడం, వేనవి కాలంలో మూత్రం మంటగా రావడం, వచ్చినట్లు అనిపించి రాకపోవడం
 సుర్మ = కాటుక
 సుర్మ (ప) = పెన్సిల్
 సురుమనుడు = కాలడం, అకలి కావడం
 సులీషన్ = అతికించడానికి వాడే సాల్వాషన్

తెలంగాణ పద (బంధ) కోశం

సులుక్కుమనుడు = చురుక్కుమనవం(ముల్లు
 కుచ్చినవ్వుడు చీముపోసి సులుక్కు సులుక్కు
 మంటుంది) .
 సుల్కుబరిగె = చురుక్కుమనపించే సన్నటి బెత్తం
 సుల్తాను = రాజు
 సువ్వ = తోషణ
 సువ్వర్ = ఒక రెట్టు - వంది అని అర్థం
 సుస్త, సుస్తి (సుస్తి) = అనారోగ్యం
 సూచాయగ = చూచాయగా
 సూటర్ = స్వెట్టర్
 సూటి = గురి
 సూటిగ = పరీక్షించినట్లు, నరిగా, కావాలని, చక్కగా
 సూటివెట్టుడు = లైన్ చేయడం
 సూదసక్కుదనం = అందం, పొందర్యం
 సూడిది = గర్భంతో వున్న పశువులు, మేక, గొట్టె
 మొసవి
 సూత్మూర్కాన్ = పెద్ద మొసగాడు
 సూత్కం = మృతకౌదం
 సూది = ఇంజక్షన్
 సూదిన ముల్లెగట్టినట్టుండెట్టుడు = అసౌర్యుడు
 సూన్యంజేసుడు = లెక్కలోకి తీసుకొనకపోవడం
 సూరక్ = పరిస్థితి
 సూరు (కొబ్బరి) = చూర్ణం
 సెంచెత = చెంచెత (దుడుకు స్వభావం గల స్త్రీ
 అని చెప్పడం)
 సెగడి = బొగ్గుల కుంపటి
 సెడువాకం = చేటు
 సేకడా = వంద ఒక్కంటికి
 సేంది = కల్లు
 సేటు = 1 యజమాని, 2 శెట్టి (కోమటి)
 సేదురుబాయి = చేదబాయి
 సేపులు (ప) = సీమరేగువండ్లు, అపిల్స్
 సేపాయి = చేబదులు
 సేరు = ఒకకొలత
 సైండిలు = బూట్లలాంటి ప్లాస్టిక్ చెప్పలు.
 Sandals
 సై ఉండుడు (పిల్ల) = చక్కగా ఉండడం
 సైతాన్ (అ) = దయ్యం
 సైనాట్ నంకలపావ = చంకలో పావ వుందని
 అటనియమం పాటించలేనని చెప్పడం(పిల్లల
 అటల్స్)

సైమం = సమయం
 సైర = సైగ
 సైర మీదండుడు = స్పృహలో వుండడం
 (తాగినప్పటికీ)
 సైర్ (అ) = వాహ్వాళి
 సైరమీచుండెట్టుడు = కనుసన్నల్లో వుండేవాడు
 సైసడు = ఇష్టపడడు, నహించడు
 సైసు = సైచు, నహించు, ఆగు
 సైసూమడు = చవిచూడడం
 సొంగకారుడు = చొంగకారడం
 సొంటి = శుంఠి
 సొచ్చుకచ్చుడు = చొచ్చుకురావడం
 సొచ్చుకపోవుడు = చొరవగా వెళ్ళడం, కలిసిపోవడం
 సొజ్జె = కజ్జికాయల్లో నింపే పదార్థం
 సొట్టవడుడు = గుంతలు వడడం (బిందెలు,
 చెంపలు, కాళ్ళు మొ: వి సొట్టవడడం)
 సొడసొడలు పొవుడు = అలసిపోవడం
 సొడ్లు = తిట్లు
 సొన్నాయి = నన్నాయి, పహనాయి
 సొన్నారి రోగం = పెదాలు పలిగే పుళ్ళు
 సొన్నారోల్లు = స్వర్ణకారులు, కంసాలులు
 సొప్పున = పద్ధతిన, రేటున, చొప్పున
 సొమ్మ = మూర్ఖరోగం (సొమ్మసిల్లడం - ఈ
 సొమ్మలోంచి వచ్చిందా?)
 సొమ్ములు = నగలు
 సొయి, సొయి = స్పృహ, స్వయమైవది
 సొరంగం ఎనుడు = చేతులు ముందుకు అనించి
 ఎత్తు ప్రదేశం నుండి అదోముఖంగా జావి వీళ్లల్లోకి
 దూకడం
 సొరంగం పెట్టుడు = బావుల్లోని రాళ్లను
 తొలవడానికి పేలుడుమందు పెట్టడం
 సొరగాన్ = ప్రధాన ద్వారపు తలుపులు వేసినాక
 అడ్డుగా ఉంచే కర్ర
 సొర్రుడు = చొరడం, ప్రవేశించడం
 సొర్రుదల (హిరు) = హిరి ప్రవేశం
 సొల్లుడు = తూలడం
 సొల్లు = జొల్లు
 సొంబాయిండుడు = ఆరోచన చేయడం
 సొంపు = సొపు (తివేది)
 సొకం బెట్టుకొని ఏడ్చుడు = అదేపనిగా ఏడ్వడం

సాకనాలు పెట్టుడు = శాకాలు పెట్టడం

సాకుల గిర్య = వన్నెల విసనకర్ర

సాకులు = చాకులు, పైత్స్

సాగి = పచ్చళ్ళు పెట్టేటప్పుడు మామిడికాయలు

మొ॥ ముక్కలు కల్పడానికి ముందుగా వేయించిన

కారం. నువ్వులు, ఎద్దెలు, మొ॥ వాటి పొదులతో

కలిపిన మిశ్రమం, మామిడివచ్చళ్ళలో ఒకరకం

సాడు, పొలెడు = తవ్వలో సగం

సాదెలాగులు = మోకాళ్ళవరకు ఉండే నెక్కర్లు,

పార్ప్ (చౌడా = వెడల్పు)

సాదిచ్చుకచ్చుడు (సాక్కలికెల్లి) = శాధించుకు

రావడం

సాద్యం చేసుడు = చింత, చౌద్యం చేయడం

సాపతి = స్నేహం

సాపతిగాళ్ళు = స్నేహితులు

సాపాల = బడి

సామిడి = ఒక రోగం

సారపిల్లగాడు = పడుచుపిల్లవాడు

సారసారగాండ్లు = యువకులు

సొల్లి = లంకె, సంబంధం, అరా, కూపీ

సొల్పాత = వరుసగా, 'కూర్క' మాదిరి

సొనచ్చి పడుపొవుడు = శోషవచ్చి పడిపోవడం

సొ = వంద

సొట = చవట, గొడ్డుతవంగల, బక్క, పలుచవి

సొటగాడు = చవట, చవటాయ

సొడు = చవిటిమమ్మ

సొరం = క్షవరం : అడవాళ్ళు వెంట్రుకలతో

కలిపివేసుకునేది

సొలత్ = సొకర్యం, వసతి

స్తానం = స్నానం

తెలంగాణ పద(బంధ)కోశం

నలిమెల భాస్కర్

నయనం ప్రచురణలు